SC.SUP.25.PL.5.

Digitized by Google

THEOLOGIA MORALIS,

SEU RESOLUTIO CASUUM CONSCIENTIÆ, JUXTA SACRAM SCRIPTURAM, CANONES, ET SANCTOS PATRES.

TOMUS SEXTUS.

Continens Tractatus de Lege, & de Præceptis Dei in genere; & de quatuor primis Mandatis Decalogi.

PARISIIS,
Apud ANDRÆAM PRALARD, viâ Jacobæâ, ſub Occaſionis ſigno.

M. DCCIII.

Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

INDEX
TRACTATUUM,
CAPITUM ET QUÆSTIONUM
Tomi ſexti.

TRACTATUS PRIMUS.
De Lege & Præceptis divinis in genere.

CAPUT PRIMUM.
De Lege æterna, naturali & poſitiva.

Quæſtio 1. QUID eſt Lex in genere? *pag.* 1
Q. 2. Quot ſunt ſpecies Legum? 2
Q. 3. Quid eſt Lex æterna? *ibid.*
Q. 4. Quid eſt Lex naturalis? 4
Q. 5. Quænam ſunt præcepta Juris naturalis? *ibid.*
Q. 6. Quandonam incipit quis teneri obſervare præcepta Legis naturalis? 6
Q. 7. Obligatio ſervandi præcepta Juris naturalis eſt-ne indiſpenſabilis? *ibid.*
Q. 8. Quid eſt Lex poſitiva divina? 8
Q. 9. Quare præter Legem naturalem voluit

Deus tradere Legem poſitivam populo Iſraëlitico? *ibid.*

Q. 10. Poteſt-ne aſſignari aliqua ratio cur Deus ſuam dederit Legem diù poſt peccatum primi parentis? 10

Q. 11. Præcepta Legis poſitivæ divinæ, novæ & Evangelicæ, differunt-ne à præceptis veteris Legis? 11

Q. 12. Quænam ſunt præcepta Legis novæ & Evangelicæ? 15

Q. 13. Quodnam eſt diſcrimen inter Præcepta & Conſilia? 16

Q. 14. Quid eſt Lex poſitiva humana, quæ Canonica & Eccleſiaſtica vocatur? 18

Q. 15. Tenentur-ne omnes Chriſtiani obedire Legibus Eccleſię? 19

Q. 16. Tenentur-ne Clerici ſacros Canones ſcire? 21

CAPUT II.

De definitione & diviſione Decalogi.

Q. 1. Quid eſt Decalogus? 22

Q. 2. Lex Moſaïca continet-ne alia præcepta præter Decalogum? 23

Q. 3. Quomodo dividuntur præcepta Decalogi? *ibid.*

Q. 4. Quare tota Lex decem Decalogi præceptis continetur? 24

CAPUT III.

De obligatione ſervandi Præcepta Dei in Lege gratiæ, & de eorum facilitate.

Q. 1. Tenentur-ne omnes homines obſervare præcepta Decalogi? 25

2. Tenebantur-ne homines obſervare præcepta Decalogi, priuſquàm tradita fuiſſent Moïſi in monte Sinaï? 26
3. Tenemur-ne obſervare præcepta Dei perfectiori modo, quàm in antiqua Lege? 27
4. Præcepta Dei ſunt-ne in ſe ipſis obſervatu difficilia? 28
5. Quomodo intelligendum quod dicitur Matt. 11. *Jugum meum ſuave eſt*, &c. 29

TRACTATUS II.

De primo Decalogi Præcepto. 31

CAPUT PRIMUM.

De Fide.

Q. 1. Quid eſt fides? 31
Q. 2. Quomodo dividitur fides? *ibid.*
Q. 3. Quænam ſunt cæteræ fidei diviſiones? 33
Q. 4. Quid eſt fides actualis & habitualis? *ibid.*
Q. 5. Quodnam eſt diſcrimen inter fidem vivam & fidem mortuam, ſeu informem? 34
Q. 6. Quid eſt fides hiſtorica & fides promiſſionis? 35
Q. 7. Quid eſt fides quæ eſt donum Spiritus ſancti, & quomodo differt à fide quæ eſt virtus Theologica? 36
Q. 8. Fides ſine operibus ſufficit-ne ad juſtificationem? 37
Q. 9. Quænam tenemur ſpecialiter & explicitè credere? 39
Q. 10. Tenemur-ne frequenter actus fidei elicere, & intereſt-ne hoc ad ſalutem? *ibid.*
Q. 11. Tenetur-ne quis ſincerè fidem confiteri, ſi à poteſtate publicâ interrogetur? 40

Q. 12. Quænam ſunt peccata fidei contraria ? 41
Q. 13. Infidelitas quotuplex eſt ? ibid.
Q. 14. Quid eſt Hæreſis ? 42
Q. 15. Qui dubitat de aliqua fidei veritate labiturne in crimen hæreſis ? ibid.
Q. 16. Quid eſt Apoſtaſia ? 43
Q. 17. Quid eſt Blaſphemia ? 44
Q. 18. Blaſphemia eſt-ne grave peccatum ? ibid.
Q. 19. Blaſphemia cum præcipitatione, & abſque deliberatione prolata, eſt-ne ſemper mortale peccatum ? 45

CAPUT II.

De Spe.

Q. 1. Quid eſt Spes ? 47
Q. 2. Quænam peccata committi poſſunt contra virtutem Spei ? 48
Q. 3 Quomodo peccatur per deſperationem ? 49
Q. 4. Quænam eſt origo peccatorum deſperationis ? 51
Q. 5. In quo conſiſtit peccatum præſumptionis ? ibid.
Q. 6. Quænam peccata revocantur ad eam præſumptionem, quâ quis nimis ſibi ipſi, & non ſatis Deo confidit ? 52
Q. 7. Quæ peccata reducuntur ad eam præſumptionem, quâ quis nimiùm confidens divinæ miſericordiæ, ſuę negligit conſulere ſaluti ? 53

CAPUT III.

De Charitate.

Q. 1. Quid eſt Charitas ? 54
Q. 2. Solus Deus eſt-ne objectum Charitatis ? 55
Q. 3. Quomodo intelligendum eſt hoc præcep-

tum : *Diliges Dominum Deum ſuum ex toto corde tuo ?* 57
. 4. Tenemur-ne obſervare hoc primum præceptum in tota plenitudine ſua ? 59
. 5. Tenemur-ne actus amoris Dei elicere vi præcepti charitatis ? 61
. 6. Quandonam tenemur elicere actus amoris Dei ? 62
. 7. Eſt-ne neceſſe ad merendum in obſervatione aliorum præceptorum, ut ea obſervemus ex principio amoris Dei, ita ut actio referatur in Deum actualiter, aut ſaltem virtualiter ? 64
Q. 8. Præceptum Charitatis obligat-ne ad diligendum proximum ? 67
Q. 9. Ad quid nos obligat Charitas erga proximum ? 68
Q. 10. Tenentur-ne omnes homines ex præcepto Charitatis æqualiter ſubvenire neceſſitatibus tum ſpiritualibus, tum corporalibus proximi ? 70.
Q. 11. Quis ordo obſervandus in Charitate ? *ibid.*
Q. 12. Ad quid nos obligat præceptum Charitatis erga inimicos noſtros ? 71
Q. 13. Nunquid dici poſſet hoc à nobis impleri præceptum, dummodo inimicos odio non habeamus, eoſque amare eſſe ſolùm conſilium ? 75.
Q. 14. Quinam ſunt actus Charitatis erga proximum ? 76
Q. 15. Tenemur-ne ex præcepto largiri eleemoſynam cùm ſuppetit facultas ? 77
Q. 16. Quonam tempore, quavè occaſione præceptum eleemoſynę obligat ſub pœna peccati ? 80
Q. 17. Quid intelligitur per ſuperfluum, cujus divites ſunt meri diſpenſatores ? 82
Q. 18. Quænam illa neceſſitas eſt, quâ tenemur

pauperibus ſubvenire, etiam ex quodammodo neceſſario ſtatui? 84
Q. 19. Uxor poteſt-ne largiri eleemoſynam, ſine conſenſu viri? 85
Q. 20. Quâ ratione fieri debet fraterna correctio? 86
Q. 21. Quandonam præceptum fraternæ correctionis obligat? 88
Q. 22. Tenemur-ne corrigere fratrem noſtrum, cùm credimus correctionem ipſi gratam non fore? 89
Q. 23. Tenentur-ne omnes homines vel ſub præcepto fraternam adhibere correctionem? 90
Q. 24. Debet-ne quis ſemper ab aliis corripiendis abſtinere, propter timorem ne deteriores fiant? 91
Q. 25. Quomodo fieri debet fraterna correctio circa peccata occulta? 92

CAPUT IV.

De Religione.

Q. 1. Quid eſt Religio? 93
Q. 2. Quomodo dividuntur actus Religionis? 95
Q. 3. Quinam ſunt actus interiores Religionis? *ibid.*
Q. 4. Quid eſt Devotio? *ibid.*
Q. 5. Oratio eſt-ne actus Religionis? *ibid.*
Q. 6. Quinam ſunt actus exteriores Religionis? 96.
Q. 7. Quid eſt Adoratio? *ibid.*
Q. 8. Quotuplex eſt adoratio, ſeu potiùs cultus? *ibid.*
Q. 9. Poteſt-ne alia prædictorum cultuum aſſignari diviſio? 97
Q. 10. Quomodo intelligendum eſt quod dicitur in primo Decalogi Præcepto: *Non facies tibi ſculptile &c.*? 98

Q. 11. Quid eſt Votum? 100
Q. 12. Quomodo dividitur? 102
Q. 13. Quænam ſunt vota abſoluta & conditionata? *ibid.*
Q. 14. Quid intelligis per vota realia & perſonalia, & per vota quæ mixta dicuntur? 103
Q. 15. Quæ vota ſimplicia, & quæ ſolemnia? *ibid.*
Q. 16. Tenemur-ne implere vota emiſſa ante pubertatis tempus? 104
Q. 17. Tenemur-ne ſub pœna peccati mortalis implere vota ſimplicia, quæ emiſimus? 105
Q. 18. Tenetur-ne quis implere votum, quod dubitat an revera emiſerit? *ibid.*
Q. 19. Tenemur-ne implere vota emiſſa ex metu gravi? 106
Q. 20. Religioſus qui profeſſus eſt in Monaſterio, in quo varis introducti ſunt abuſus, tenetur-ne in conſcientia obſervare quidquid in Regula præſcribitur, &c. 107
Q. 21. Religioſa, quæ profeſſa eſt in Monaſterio in quo jam dudum non ſervabatur Clauſura, tenetur-ne ad eam ſervandam, ſi legitimi Superiores illam ibi reſtituant? 110
Q. 22. Hæredes aut Executores Teſtamentarii tenentur-ne implere vota teſtatorum? 111
Q. 23. Cùm quis votum emiſit pro alio, tenetur-ne ille alius illud implere? 113
Q. 24. Quodnam diſcrimen eſt inter irritare; commutare votum, aut ſuper eo diſpenſare? 114.
Q. 25. Quinam poſſunt irritare vota? 115
Q. 26. Quis poteſt ſuper votis diſpenſare, vel ea commutare in alia opera pia? 116
Q. 27. Sola Prælati autoritas ſufficit-ne ad validitatem diſpenſationis, aut commutationis voti? 117

CAPUT V.

De peccatis contrariis virtuti Religionis.

Q. 1. Quænam ſunt peccata contraria virtuti Religionis? 118
Q. 2. Quid eſt ſuperſtitio? *ibid.*
Q. 3. Quid eſt Idololatria? 119
Q. 4. Quid eſt Magia? *ibid.*
Q. 5. Quid Maleficium? *ibid.*
Q. 6. Quid eſt Divinatio? 120
Q. 7. Quid eſt vana obſervantia? *ibid.*
Q. 8. Quid eſt cultus indebitus? *ibid.*
Q. 9. Quid cultus ſuperfluus? 121
Q. 10. Prædictæ ſuperſtitionum ſpecies, ſunt-ne mortale peccatum? *ibid.*
Q. 11. Quæ media adhibenda, ut impediantur vel removeantur maleficiorum effectus? 122
Q. 12. Divinatio eſt-ne ſemper mortale peccatum? 123
Q. 13. Divinatio quæ fit per Aſtrologiam, an mortale peccatum? 124
Q. 14. Divinatio quæ fit per ſomnia, eſt-ne licita? 129
Q. 15. Divinatio per auguria an prohibita? 132
Q. 16. Quotuplex eſt vana obſervantia? 135
Q. 17. Ars notoria eſt-ne licita? 136
Q. 18. Obſervantia ſanitatum eſt-ne ſemper peccaminoſa? *ibid.*
Q. 19. Obſervationes eventuum, dierum, temporum & annorum ſunt-ne prohibitæ? 137
Q. 20. Quæ regulæ tradi poſſunt ad cognoſcendas vanas obſervationes, & alias ferè infinitas ſuperſtitiones? 139
Q. 21. & 22. Quid & quotuplex eſt ſacrilegium? 141.
Q. 23. Quæ ſacrilegia committi poſſunt contra

perſonas ſacras ? *ibid.*
Q. 24. Quænam committuntur circa loca ſacra ? 142
Q. 25. Quæ peccata committi poſſunt circa res ſacras ? 143
Q. 26. Quid eſt Impietas ? 144
Q. 27. Quid eſt Dei tentatio ? 145

TRACTATUS III.

De ſecundo Decalogi Præcepto.

CAPUT PRIMUM.

Definitio & diviſio Juramenti.

Q. 1. Quid eſt Juramentum ? 149
Q. 2. Quomodo dividitur ? 151
Q. 3. Jurat-ne qui dicit : per fidem meam res ita eſt ; aut fide meâ res ita eſt ? *ibid.*

CAPUT II.

De Conditionibus neceſſariò requiſitis, ad hoc ut Juramentum ſit licitum.

Q. 1. Licet-ne aliquando jurare ? 152
Q. 2. Quænam ſunt conditiones requiſitæ ad hoc ut juramentum ſit licitum ? 153
Q. 3. Quinam violant primam juramenti conditionem, quæ eſt veritas ? *ibid.*
Q. 4. Quomodo violatur ſecunda juramenti conditio, quæ eſt judicium ? 156
Q. 5. Quandonam violatur tertia juramenti conditio, quæ eſt juſtitia ? 157

Q. 6. Tenetur-ne quis implere rem malam, quam juramento promiſit? *ibid.*

Q. 7. Tenemur-ne implere quod promiſimus cum juramento gravi metu expreſſo? 159

Q. 8. Quare juramentum factum ex metu gravi obligat; & votum emiſſum ex pari metu, non obligat? 160

Q. 9. Quomodo ſe gerere debet Confeſſarius cum eo qui verſatur in conſuetudine jurandi abſque judicio & neceſſitate? 162

Q. 10. Eſt-ne licitum Chriſtiano exigere juramentum ab infideli, quem ſcit juraturum per falſos Deos? 164

Q. 11. Eſt-ne licitum exigere juramentum ab homine quem credimus juraturum eſſe falſum? *ibid.*

Q. 12. Quot modis ceſſare poteſt obligatio juramenti? 165

Q. 13. Si quis juramento promiſit ſe aliquid tali tempore facturum, & dicto tempore præcisè illud implere non poſſit, tenetur-ne illud poſtea implere, cùm primùm potuerit? 167

TRACTATUS IV.

De tertio Decalogi Præcepto.

CAPUT PRIMUM.

De inſtitutione diei Sabbati in Lege veteri, & de ejus mutatione in diem Dominicam tempore Legis novæ.

Q. 1. Præceptum de obſervatione Sabbati eſt-ne morale & immutabile, ſicut reliqua præcepta Decalogi? 169. 170.

Q. 2. Quandonam ceſſavit obligatio diei Sabbati, & incepit in Eccleſia Dominicæ obſervatio? 171
Q. 3. Quare elegerunt Apoſtoli hebdomadæ diem, quam vocamus Dominicam, ut illam ad cultum divinum deputarent? 172

CAPUT II.

De Sanctificatione Dominicæ & Feſtorum.

Q. 1. Quomodo ſanctificare debemus Dominicam & Feſtos dies? 173
Q. 2. Quænam ſunt opera ſervilia prohibita diebus Dominicis & Feſtivis? 175
Q. 3. Licet-ne diebus Dominicis aut Feſtis iter peragere ſeu ſuſcipere? 180
Q. 4. Choreæ, tripudia, ſaltationes, comœdiæ & alia ejuſmodi ſpectacula ſunt-ne licita diebus Feſtis? 181
Q. 5. Quibuſnam rebus vacandum eſt diebus Dominicis & Feſtivis? 186

CAPUT III.

De cauſis propter quas poſſunt licitè exerceri opera ſervilia diebus Dominicis & Feſtivis.

Q. 1. Quænam ſunt opera, quibus vacare licet diebus Dominicis & Feſtis? 189
Q. 2. Quibus de cauſis diebus Feſtis atque Dominicis licita eſſe poſſunt opera ſervilia? 190
Q. 3. Artifices excuſantur-ne à peccato laborando diebus Dominicis & Feſtis, quando neceſſitate premuntur, &c. 191

CAPUT IV.

De iis qui cooperantur peccato eorum, qui dies Dominicos & Feſtos non ſanctificant.

Q. 1. Quinam ſunt ij qui poſſunt frequentiùs cooperari violationi dierum Feſtorum? 193

Q. 2. Quomodo Parochi & alii quibus incumbit cura animarum, ſe reos ſuâ negligentiâ conſtituunt, non impediendo laborem prohibitum diebus Feſtis? *ibid.*

Q. 3. Quomodo Magiſtratus, Domini, & alii Superiores Politici, cooperantur violationi hujus præcepti? 195

Q. 4. Parentes, Domini, & Dominæ aliique Superiores Domeſtici, tenentur-ne impedire quominus perſonæ ſuæ curæ commiſſæ, ſibique ſubditæ laborent diebus Feſtis? 196

TRACTATUS V.

De quarto Decalogi Præcepto. 201

CAPUT PRIMUM.

De officiis ſeu debitis filiorum erga ſuos parentes.

Q. 1. In quo conſiſtit honor quem filii debent parentibus? 203

Q. 2. Quonam modo filii poſſunt implere obligationem quâ tenentur honorem & reverentiam deferre parentibus? 204

Q. 3. Quomodo filii ſuum erga parentes amorem ſignificare debent? 205

Q. 4. Quomodo intelligenda hæc Chriſti verba : *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, &c.* 207

Q. 5. Filii tenentur-ne ex hoc præcepto parentibus obedire? 208

Q. 6. In quibuſnam filii tenentur præcipuè obedire parentibus? 209

Q. 7. Filii qui contrahunt matrimonium contra parentum voluntatem & abſque eorum conſilio, peccant-ne contra obedientiam illis debitam? 210

Q. 8. Tenetur-ne filius obedire patri eum ſæpius urgenti ut matrimonium ineat, Religionem aut Eccleſiaſticum ſtatum amplectatur, & ſimilia? 213

Q. 9. Tenentur-ne Eccleſiaſtici parentibus obedire in iis quæ ad functionum ſuarum miniſterium aut obligationem ſtatûs pertinent? 216.

CAPUT II.

De obligationibus parentum erga Filios & Domeſticos.

Q. 1. Quænam ſunt præcipua parentum officia erga liberos ſuos? 221

Q. 2. Quomodo parentes tenentur providere neceſſitatibus temporalibus filiorum? 222

Q. 3. Parentes tenentur-ne curare ut filii ritè inſtituantur? 225

Q. 4. Quaſnam inſtructiones parentibus debent tradere filiis ſuis? 227

Q. 5. Quibuſnam mediis poſſunt hæ ſanctæ parentum inſtitutiones conſequi finem optatum? 230.

Q. 6. Quomodo poſſunt à parentibus cum fructu inſpirari liberis ſenſus Chriſtiani, ſeu deſideria

Chriſtiano digna? *ibid.*

Q. 7. Quænam præcipuè vitanda ſunt à parentibus ne impediant fructum, quem Chriſtianæ inſtitutiones producturę ſunt in animis filiorum? 233

Q. 8. Quam ſequi debent parentes regulam in veſtiendis liberis, ut eorum animos à mundi pompis & ſæculi vanitate revocent? 235

Q. 9. Quænam præſertim magis evitanda ſunt, ac majori cum horrore à filiabus avertere debent parentes corporis ornamenta? 238

Q. 10. An parentes teneantur ſummâ cum diligentia filiis præceptores procurare bonos, & efficere ut ſtudeant in Collegiis, ubi major viget diſciplina? 241

Q. 11. Quænam ſunt occaſiones periculi plenæ, quas parentes potiſſimùm removere debent à liberis ſuis? 245

Q. 12. Tenentur-ne patres & matres impedire quominus liberi ſui profanas addiſcant cantilenas, fabuloſas & imaginarias legant hiſtorias, & comœdias frequentent? 250

Q. 13. Parentes tenentur-ne præbere bonum exemplum liberis ſuis? 252

Q. 14. Parentes tenentur-ne accuratè corrigere liberos? 254

Q. 15. Quomodo id agere debeant? 257

Q. 16. Quænam ſunt officia ſeu debita parentum erga domeſticos ſuos, totamque familiam? 260

CAPUT III.

De Officiis ſeu debitis inferiorum erga Superiores ſuos Eccleſiaſticos, civiles & domeſticos.

Q. 1. Laici tenentur-ne, ſicut Eccleſiaſtici,

obedire ſuis Epiſcopis aliiſque Superioribus ſpiritualibus? 265

Q. 2. Debetur-ne honor Eccleſię Prælatis & Eccleſiaſticis viris & Religioſis, qualeſcunque tamdem ij ſint? 267

Q. 3. Quænam ſunt cætera fidelium debita erga ſuos Paſtores? 268

Q. 4. Quænam ſunt officia inferiorum erga ſuperiores politicos, &c? 270

Q. 5. Quæ ſunt debita domeſticorum erga Dominos ſuos? 272

Q. 6. Quænam ſunt mutua conjugum erga ſe invicem officia? 276

Q. 7. Quæ & quot ſunt frequentiora peccata patrum & matrum familias? 282

Ordinationes circa obſervantiam divini cultûs in Eccleſiis, & venerationem Feſtivitatum: necnon contra Simoniacos, Blaſphematores, Sodomitas & Concubinarios, 294

Conſtitutio Sixti V. contra Aſtrologiam judiciariam, & alia quæcumque divinationum genera, 304

Explicit Index.

Digitized by Google

Emendanda præcipuè hoc in Tomo.

Pag. 22. lege, *Caput II.* initio tituli ibi occurrentis.

p. 52. *lin.* 17. honitate, *leg.* bonitate.

p. 138. *lin.* 21. qui nilli, *leg.* quin illi.

p. 139. *lin.* 17. reprehendos, *leg.* reprehendendos.

p. 147. *lin.* 33. proterea, *leg.* propterea.

p. 177. *lin. penult.* horari, *leg.* hortari.

p. 223. *lin.* 34. illi, *leg.* illis.

TRACTATUS

TRACTATUS PRIMUS.
DE
LEGE,
ET
PRÆCEPTIS DIVINIS
IN GENERE.

CAPUT PRIMUM.

De Lege æterna, naturali & poſitiva.

Quæſt. 1. QUID eſt lex in genere?
Reſp. Ex ſancto Thoma: *Lex quadam regula eſt, & menſura actuum, ſecundùm quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur.* Hæc definitio per ſe ſatis clara, clarior tamen fiet ex ſubjectis diverſarum ſpecierum legum diviſionibus. S. Th. 1. 2. q. 4. a. 1. in corp.

Quæſt. 2. Quot ſunt ſpecies legum?

Reſp. Dividi poſſunt leges in tres ſpecies, ſcilicet in legem æternam, naturalem, & legem poſitivam. Hæc poſtrema dividitur in legem poſitivam divinam, & legem poſitivam humanam. Poteſt inſuper ſubdividi lex poſitiva divina, in legem veterem, quæ dici ſolet Lex Moyſis, & in legem novam, ſeu Evangelicam. Præterea lex poſitiva humana duplex eſt; altera Eccleſiaſtica, & Canonica, altera civilis, & politica.

Quæſt. 3. Quid eſt lex æterna?

Reſp. Hanc explicat ſanctus Auguſtinus; cùm ait. *Lex quæ ſumma ratio nominatur, cui ſemper obtemperandum eſt, non poteſt cuipiam intelligenti non incommutabilis æternaque videri.... ea eſt quâ juſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima.* Lex hæc æterna dirigit creaturas omnes modo ſibi convenienti; quare creaturis ratione carentibus manifeſtatur ſola executione decretorum hujus ſupremæ legis, quæ illis propenſionem imprimit, quâ neceſſariò cooperantur ordini quem Deus in univerſo conſtituit: At creaturis ratione præditis manifeſtatur hæc lex per participationem divinæ ſapientiæ, & radiis luminis hujus, quod ut dicitur Joannis 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et ita *ſuſcipiunt*, ut ait ſanctus Auguſtinus, *æternæ legis notionem, quæ impreſſa nobis eſt.* Authoritas hujuſce legis creaturas omnes, ſine ulla prorſus exceptione, complectitur. 1°. Enim Scriptura teſtatur, eam ad res ratione planè carentes extendi, cùm dicit: *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus.* Et, ut

S. Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 6.

S. Aug. lib. 1. de lib. arb. cap. 6.

Pſal. 148.

t idem propheta Regius: *Ordinatione tuâ* Pſal. 1 8.
rſeverat dies, quoniam omnia ſerviunt
bi.

Creaturæ verò rationales, cùm agunt
: rectâ ratione, verè obtemperant æter-
e legi; ſed quamvis ab ea per peccatum
cedant, & ſic homo ſæpè agat contra
nc legem, nequit tamen ſe ſubducere
ordine conſtituto; & velit, nolit, ſub-
tur huic ordini, ut egregiè explicat ſan-
us Auguſtinus, dum ait: *Quia enim* S. Aug. lib.
mo ſuperat leges omnipotentis Creatoris, 3. de libero
n ſinitur anima non reddere debitum: arbit. c. 15.
t enim reddit benè utendo, quod acce-
, aut reddit amittendo illud quo be-
uti noluit. Itaque ſi non reddit facien-
juſtitiam, reddit patiendo miſeriam. Si
n reddit, faciendo quod debet, reddet
tiendo quod non debet. Verùm quod ad-
c magis admirabile eſt: *Inde voluntatem* S. Greg. Mo-
i peragunt, inquit ſanctus Gregorius, ral. in 5. cap.
de hanc immutare contendunt, atque om- Job. lib. 6.
otentis Dei conſilio, dum reſiſtere nitun- cap. 12.
, obſequuntur; quia ſæpè & hoc ejus diſ-
itioni aptè militat, quod ei per humanum
dium frivolè reſultat; ſapientes ergo Do-
nus in ipſa eorum aſtutia comprehendit,
ando ejus conſiliis humana facta etiam
c congruè ſerviunt, cùm reſiſtunt....
hoc in uſum ſuæ voluntatis redigit, per
d ſibi voluntas humana contradicit: unde
o modo fit, ut & quod ſine voluntate Dei
tur, voluntati Dei contrarium non ſit,
a dum in bonum uſum mala facta ver-
tur, ejus conſilio militant etiam, quæ
conſilio repugnant. Hinc enim per pſal-
tam dicitur: Magna opera Domini,
uiſita in omnes voluntates ejus. *Sic*

quippe ejus opera magna ſunt, ut per omne quod ab hominibus agitur, ejus voluntas exquiratur.

Quæſt. 4. Quid eſt lex naturalis?

Reſp. Lex naturalis eſt, inquit S. Ambroſius, *quam Deus creator infudit ſingulorum pectoribus .... quæ non ſcribitur, ſed innaſcitur nec aliqua percipitur lectione, ſed profluo quodam naturæ fonte in ſingulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur.* Neque aliud eſt primus hic veritatis omnis fons, quàm Deus ipſe, naturæ auctor. *Nulla eſt anima*, inquit ſanctus Auguſtinus, *quantumvis perverſa, quæ tamen ullo modo ratiocinari poteſt, in cujus conſcientia non loquatur Deus. Quis enim ſcripſit in cordibus hominum naturalem legem niſi Deus? de qua lege Apoſtolus, ait: Cùm enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, hi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.* Denique juris naturalis notitiam, accepiſſe nos aſſerit Propheta Regius, cùm ait: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.*

S. Ambr. lib. 9. Epiſtolarum. Epiſt. 7.

S. Aug. lib. 2. de Serm. Domini in monte. Apud Bedam in Epiſt. ad Rom. cap. 2.

Pſal. 4.

Quæſt. 5. Quænam ſunt præcepta juris naturalis?

Reſp. Præcepta juris naturalis reducuntur ad ea quæ Chriſtus Dominus aſſerit continere univerſam legem & Prophetas. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis univerſa lex pendet & Prophetæ.* Quare, ut explicat ſanctus Anſelmus, *Nullus eſt qui facit alteri injuriam*,

Matth. 22. v. 37.

S. Anſelmus.

*…iſi qui fieri nolit ſibi : & in hoc tranſ-
…reditur natura leges , quam non ſinitur
…gnorare , dum id quod facit , non vult
…ati. Opus enim legis eſt , non occidere , non
…nœchari , non furari , non concupiſcere , non
…alſum teſtimonium dicere , patrem & ma-
…rem honorare , & his ſimilia facere , unum-
…ue Deum creatorem omnium credere. Et
…ac omnia naturalis ratio ſcripſit in corde
…entilium , & ita noverunt quid agendum
…ſſet , & quid vitandum.*

ſeu Hervæus in Epiſt. ad Rom. cap. 2.

Unde ſanctus Auguſtinus alloquens pec-
…atores verbis illis Iſaïæ Prophetæ : R E-
…I T E PRÆVARICATORES AD
…OR: *Quis enim* , inquit , *te docuit nolle
…ccedi ab altero ad uxorem tuam ? Quis te
…ocuit nolle tibi furtum fieri ? Quis te docuit
…olle injuriam pati , & quicquid aliud vel
…niverſaliter , vel particulariter dici poteſt ?
…Multa enim ſunt de quibus ſingulis interro-
…ati homines , clara voce reſpondeant , nolle
…e pati ea. Age , ſi non vis pati iſta , nun-
…uid ſolus es homo ? nonne in ſocietate vivis
…eneris humani ? qui tecum factus eſt , ſo-
…ius tuus eſt , & omnes facti ad imaginem
…Dei , niſi terrenis cupiditatibus conterant
…uod ille formavit. Quod ergo tibi non vis
…ieri , noli alteri facere : judicas enim ma-
…um eſſe in eo quod pati non vis , & hoc te
…ogit noſſe lex intima in ipſo tuo corde conſ-
…ripta. Omnes ergo de ſuis rebus interrogati ,
…lamant hæc bona non eſſe. Rursùm de be-
…eficiis , non ſolùm de non nocendo , verùm
…tiam de præſtando , & tribuendo , interro-
…atur omnis anima. Eſuriens famem pateris ,
…lius habet panem , & redundat illi ultra
…ufficientiam ; novit te egere , & non dat :
…iſplicet tibi eſurienti , diſpliceat & ſatiato*

cùm alterum eſurire cognoveris. Peregrinus tecto indigens venit in patriam tuam: non ſuſcipitur; ille tunc clamat, illam inhumanam eſſe civitatem, faciliùs apud Barbaros ſibi eſſe potuiſſe refugium. Sentit enim iniquitatem quia patitur. Tu fortè non ſentis. Sed oportet ut te cogites peregrinum, & videas quomodo tibi poſſit diſplicere, qui tibi non præſtiterit, quod tu in patria tua non vis peregrino præſtare.

Quæſt. 6. Quandonam incipit quis teneri obſervare præcepta legis naturalis?

Reſp. Tenetur eam quis obſervare, ex quo eam ſufficienter novit: incipit autem hæc lex nobis innoteſcere, ſtatim ab uſu rationis, ſicque poſſumus diſcernere inter bonum & malum, & obedire primo legis naturalis præcepto, quod eſt facere bonum, & declinare à malo, quo cœtera continentur præcepta; quare, ut ait ſanctus Hieronymus, *Cum mandatum venerit, hoc eſt tempus intelligentiæ appetentis bona & vitantis mala: tunc peccatum reviviſcere incipit, & homo reus eſſe peccati.*

S. Hier. Epiſt. ad Algaſiam. Q. 8.

Quæſt. 7. Obligatio ſervandi præcepta legis naturalis, eſt-ne indiſpenſabilis?

Reſp. Præcepta juris naturalis ſunt indiſpenſabilia, nec quiſquam ab eorum obſervatione ceſſare poteſt, niſi violando jura Deo & proximo debita, ordinemque ab æterna lege ſtabilitum ſolvendo. *Huic legi*, inquit Lactantius, *nec prarogari fas eſt, nec derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari poteſt: nec verò aut per Senatum, aut per populum hac lege liberari poſſumus.* Nulla demùm humana poteſtas, vel authoritas in ea diſpenſare poteſt: imo nec Deus ipſe abſolutè loquen-

Lactantius lib. 6. Divin. Inſtit. cap. 8.

o ſuper ea diſpenſare poteſt ; quia , ut
it Apoſtolus , *Negare ſe ipſum non poteſt* , 2 adTimoth.
›ermittendo eas leges violare , quas inde- c. 2.
:bilibus caracteribus hominum animis im-
reſſit. *Jus illud* , inquit ſanctus Bernar-
us , *neceſſarium & incommutabile* , *divinâ*
·a conſtat & æterna ratione firmatum , *ut*
ulla ex cauſa poſſit vel ab ipſo Deo aliqua-
·nus immutari.

Quod ſi legimus in Scriptura , Deum
liquando imperaſſe , aut permiſiſſe con-
:aria legi naturali , ut cùm præcepit A-
rahæ , ut ſacrificaret filium ſuum , & per-
niſit Iſraëlitis , ut auferrent vaſa Ægyptio-
um : in his caſibus non imperavit , vel
›ermiſit Deus , ut fieret contra legem na-
uralem ; ſed ejus præceptum immutavit
:atum rerum , effecitque ut actio , quæ
bſque hoc præcepto prohibita fuiſſet à
:ge naturæ , ab ea non prohiberetur : nam
/. G. cùm Deus ſit abſolutus vitæ noſtræ
ominus , poſſitque omnes homines , prout
buerit interficere ; poterat etiam præcipe-
e Abrahæ , ut divinam exequeretur volun-
atem in morte filii unigeniti : poterat
tiam transferre dominium mobilium Ægy-
›tiorum , ut re ipſa tranſtulit. Et ita nec
pſi , nec Abraham in his occaſionibus le-
;em naturæ violarunt ; quoniam quod ho-
nicidium lege naturæ prohibitum fuiſſet ,
ne Dei mandato ; non jam prohibitum
enſebatur , accedente divino præcepto ,
uodque latrocinium foret , aut furtum ,
ranſlato dominio divinitùs in gratiam
›opuli Iſraëlitici , non amplius tale repu-
atur. Unde ſanctus Auguſtinus ait : *Ne-* S. Aug. l. de
uaquam contra hoc præceptum fecerunt , *quo* Civit. Dei c.
lictum eſt, Non occides, qui Deo authore bella 21.

geſſerunt, aut perſonam gerentes publicæ poteſtatis, ſecundùm ejus leges, hoc eſt juſtiſſimæ rationis imperium, ſcelera morte punierunt. Et Abraham non ſolùm non eſt culpatus crudelitatis crimine, verùm etiam laudatus eſt nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam ſceleratè, ſed obedienter occidere. Licèt autem Reges & magiſtratus, non habeant eandem poteſtatem rerum naturas commutandi; certum tamen eſt eos in diverſis caſibus rectè, juſtéque permittere, aut præcipere varias actiones, quæ ſine eorum permiſſione aut juſſu, juri naturæ contrariæ forent, V. G. cùm reos morte puniunt, aut hoſtium bona in bello juſto diripi permittunt: quia cùm hæc juſtè præcepta ſint ab eo qui legitimam habet poteſtatem, juſta fiunt, & legi naturali conformia, licèt ſine hoc præcepto ſine crimine non fierent omninò, eidemque legi contraria forent: ut egregiè declarat eruditiſſimus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis, in cap. 20. Exodi Q. 35.

Quæſt. 8. Quid eſt lex poſitiva divina?

Reſp. Ea eſt, quam Deus dedit in tempore: differt verò à lege naturali, quia hæc tradita non fuit ſcripto, aut viva voce, ſed nobiſcum innata eſt: præterquam quod omnes homines ſemper debuerunt obſervare præcepta legis naturalis; lex verò poſitiva data Adæ, & Evæ, non obſtringebat poſteros, & illa quæ data fuit Moyſi, obligabat ſolos Iſraëlitas, quippe quæ apud eos ſolùm publicata fuit, quantùm ad præcepta, quæ ad legem naturæ non pertinebant.

Quæſt. 9. Quare præter lege mnaturalem, voluit Deus tradere legem poſitivam populo Iſraëlitico?

Reſp. Videtur quod dicere poſſumus, quod lex poſitiva clariùs oſtendit hominibus ſupremum Dei dominium, & indiſpenſabilem obligationem, qua tenentur ejus decretis obedire; quia licèt ut author naturæ, ſit etiam author legis divinæ; tamen omnes homines non noverant hanc veritatem, poterantque credere legem naturalem eſſe potiùs conditionem, & veluti naturæ noſtræ propenſionem, quàm veram legem. Præterea ſupremum Dei dominium magis eluceſcit, cùm non ſolum prohibet, quæ ex ſe mala ſunt, ſed etiam ea, quæ ideo mala ſunt, quia prohibita; ut cùm prohibuit Hebræis opera omnia ſervilia die ſabbati, & protopatentibus, ne comederent ex fructu arboris vitæ.

Secundò, ut ait ſanctus Thomas: *Præter legem naturalem neceſſarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem divinam; quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad ultimum finem: & ſi quidem homo ordinaretur, tantùm ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret quod homo haberet aliquod directivum, ex parte rationis ſupra legem naturalem, & legem humanitùs poſitam, quæ ab ea derivatur. Sed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportionem naturalis facultatis humanæ; ideo neceſſarium fuit, ut ſupra legem naturalem & humanam dirigeretur etiam ad ſuum finem lege divinitus data.* Sanctus Ambroſius aliam tradit rationem, dum ait: *Quia illam legem excluſerat prævaricatio, ac propemodum aboleverat, pectoribus humanis regnabat ſuperbia, inobedientiaque ſeſe diffuderat;*

S. Tho. 1. 2. Q. 91. a. 4. in corp.

S. Amb. Epiſtola. lib. 9. Epiſt. 71. ad Irenæum.

ideo ſucceſſit iſta, ut nos ſcripto conveniret: & omne os obſtrueretur, ut totum mundum faceret Deo ſubditum.... Lata eſt ergo lex ut excuſationem tolleret, ne quis diceret, peccatum neſcivi, quia præſcriptum non erat quid caverem.

S. Auguſt in Pſal. 57.

Ne ergo, inquit ſanctus Auguſtinus, *homines ſibi aliquid defuiſſe quererentur, ſcriptum eſt & in tabulis, & quod amiſſum erat, & illud etiam exiguum quod homines in cordibus ſuis non legebant. Non enim & ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant. Oppoſitum eſt oculis eorum quod in conſcientia videre cogerentur, & quaſi forinſecus admotâ voce Dei, ad interiora ſua compulſus eſt homo, dicente Scriptura:* In cogitationibus impii interrogatio erit. *Ubi interrogatio, ibi lex: ſed quia homines appetentes ea quæ foris ſunt, etiam à ſe ipſis exules facti ſunt, data eſt etiam conſcripta lex, non quia in cordibus ſcripta non erat: ſed quia tu fugitivus eras cordis tui, ab illo qui ubique eſt comprehenderis, & ad teipſum intro revocaris. Propterea ſcripta lex quid clamat de eis, qui deſeruerunt legem ſcriptam in cordibus?* Redite prævaricatores ad cor.

Quæſt. 10. Poteſt ne aſſignari aliqua ratio cur Deus ſuam dederit legem diù poſt peccatum primi parentis?

Reſp. Deus reliquit homines in tenebris à peccato in eorum mente formatis, ac permiſit ut ſequerentur voluntatis ſuæ corruptionem, uſque ad Moyſis tempora; ut funeſtâ videntes experientiâ, in quas errorum abyſſos, ſeſe præcipites dederant propria ſequentes judicia, hæc ipſa cognitio confuſionem & humilitatem in ipſis exci-

tаret. Enim verò ſi leges ſuas dediſſet ſtatim poſt lapſum Adâmi, homines non ſatis agnoviſſent novi hujus luminis neceſſitatem, nec facilè intellexiſſent, ſe errori obnoxios fore, quoties præſumerent propriæ rationis ductum ſequi, mentique peccato corruptæ confidere.

Hac humilitate, ſeu humiliatione, Deus ſuperbiam hominum voluit deprimere, de qua Propheta Regius ait, *Emundabor à delicto maximo.* Ut enim ait ſanctus Auguſtinus in hunc locum: *Delictum maximum, arbitror eſſe ſuperbiam.* Qua ratione voluit manifeſtare, fallaces omnes eorum fuiſſe notitias, ac Dei legis indiguiſſe luce, ut veritatem cognoſcerent. *Deus*, ait divus Thomas, *reliquit homines abſque doctrina legis, tempore legis naturæ: in quo dum in errores inciderunt, convicta eſt eorum ſuperbia de defectu ſcientiæ*, quam à ſolo Deo poterant expectare, & per hoc diſponebantur ad obſervationem hujus præcepti quo cœtera omnia continentur. *Non facietis ſinguli quod ſibi rectum videtur . . . facies quæcumque præcipio tibi.*

Pſal. 118. v. 14.

S. Th. in Ep. ad Gal. cap. 3. lect. 7.

Deut. c. 12.

Quæſt. II. Præcepta legis poſitivæ, divinæ, novæ, & Evangelicæ, differunt ne à præceptis veteris legis?

Reſp. Lex vetus differt à nova ſicut imperfectum à perfecto. Lex vetus, legis novæ tantùm erat initium, & veluti rudis quidam typus. Enimverò cùm lex Dei ideo ſit ſublimis, & omnem humanæ mentis, peccati tenebris obſcuratæ, & infirmæ, captum ſuperet, ſecretiora ejus myſteria populo ſuo, qui tunc erat rudis, atque terreſtris, publicare noluit Deus; aliqua tantùm capita propoſuit modo quodam

eorum intelligentiæ proportionato, cætera verò per aliquod tempus myſteriosis prophetiarum, figurarum, & ceremoniarum velis, quæ adventum Chriſti Domini prænunciabant, obduxit, qui umbras omnes illas tollere, tenebraſque ſuo lumine diſſipare debebat, veritates ipſas figuris antiquæ legis repræſentatas complendo ac perficiendo. Unde divus Paulus ad Galatas

ad Gal. c. 3. v. 14. ait: *Itaque lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur; at ubi venit fides, jam non ſumus ſub pædagogo: omnes enim filii Dei eſtis per fidem quæ eſt in*

ad Gal. cap. 4. v. 3. *Chriſto Jeſu.* Et in capite ſequenti ait: *Cùm eſſemus parvuli, ſub elementis hujus mundi eramus ſervientes: at ubi venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.*

Verùm tria potiſſimùm reperire licet inter legem Moſaïcam, & Evangelicam diſcrimina: quantum ad finem, & præceptorum diverſitatem, & quantum ad modum inducendi homines ad obedientiam. Enimverò lex vetus proponebat, ut plurimùm præmia temporalia & pœnas ejuſdem generis, habita ratione infirmitatis populi Judaïci; nam cùm gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti nondùm publicata eſſet, & in eorum corda diffuſa, pauciſſimi erant revera ſpirituales, totaque hujus populi multitudo, non alium ſibi ſcopum, nec alia ſibi proponebat bona, quàm terrena; cœleſtia verò & ſpiritualia nec cognoſcebat nec deſiderabat: è contra verò nova, & Evangelica lex æterna ſemper pollicetur bona: unde cùm Deus præcepit Moïſi ut

opulum Iſraël in ſolitudinem duceret, bi iis legem dare voluit, ait: *Dixi ut edu-am vos de afflictione Ægypti, in terram Ca-anæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Phe-ſæi, & Hervæi, & Jebuſæi, ad terram uentem lacte & melle.* Chriſtus autem Dominus legis novæ author nihil minus uàm regnum cœlorum pollicetur, cùm it: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim gnum cælorum. Si in præceptis meis,* di-ebat Deus Iſraëlitis, *ambulaveritis, & andata mea cuſtodieritis, & feceritis ea: abo vobis pluvias temporibus ſuis, & terra gnet germen ſuum, & pomis arbores reple-ntur.* Chriſtus verò Dominus in Evan-elio, ait: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ſorum eſt regnum cælorum, ... Gaudete exultate, quoniam merces veſtra copioſa in cælis. Nec ipſos,* inquit ſanctus Au-uſtinus, *illius temporis ſanctos & ſpiritua-s viros, Patriarchas & Prophetas, his ter-nis rebus fuiſſe deditos credimus: intelli-bant enim, revelante ſibi Spiritu Dei, uid tempori illi congrueret, & quibus mo-s Deus per illas omnes res geſtas & dictas, itura figuranda & prænuncianda decerne-t, magiſque deſiderium eorum de novo te-amento erat, ſed præſens functio corporalis d ſignificanda nova ventura pollicitationibus eteribus præbebatur. Ita illorum hominum n tantum lingua, ſed & vita prophetica it: carnalis autem populus promiſſis vitæ æſentis inhærebat.* Aſſerere quoque poſſu-us, quod licet præmia & ſupplicia in no-o teſtamento propoſita, ut plurimùm ſpi-tualia ſint atque cœleſtia, nihilominùs eus ſæpè etiam in hoc mundo viris fi-elibus præmia tribuit, idque nonnun-

Exod. cap. 3. v. 17.

Matth. cap. 4. v. 17.

Levit. c. 26. v. 3.

Deuteron. c. 28.

Matth. c. 5.

S. Aug. contra Fauſtum. lib. 4. cap. 2.

quam in ipſo legitur Evangelio.

Secundum verò diſcrimen inter legem antiquam & novam, in eo poſitum eſt, quod antiqua non ita particulariter, ut nova, interiores animi motus dirigeret. Moſaïca quidem mala deſideria aliquo modo damnabat, quoniam quidem Deus ait in Decalogo: *Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis uxorem ejus, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.* Verùm lex nova ſpecialiùs inhæret reprimendis malis cogitationibus, & ſecretis cordis affectibus; ut patet ex eo quod Dominus Noſter Jeſus Chriſtus dicit in Evangelio. *Dico enim vobis, quia niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.*

Exod. c. 20. v. 19.

Matth. c. 5. v. 20.

Denique lex Moſaïca à lege gratiæ differt, quod ea ſit lex timoris, hæc lex amoris. Deus veterem populum ad legem ſcriptam obſervandam induxit timore, idemque vult ut cordis affectu, & amore obtemperemus Evangelio. *Duorum teſtamentorum differentiam*, ait divus Auguſtinus, *ſic probamus, ut in illo ſint onera ſervorum, in iſto gloria liberorum.... Utruſque teſtamenti authorem Deum venerantes, qui & veteri homini fugienti, tanquam Dominus appoſuit quod timeret, & novo redeunti tanquam pater aperuit quod amaret.* Et idem Doctor, ibidem cap. 17. ait. *Nam hæc eſt breviſſima, & apertiſſima differentia duorum teſtamentorum; timor & amor. Illud ad veterem, hoc ad novum hominem pertinet: utrumque tamen unius Dei miſericordiſſimâ diſpenſatione prolatum, atque conjunctum.*

S. Aug. lib. contra Adimantum Manich. cap. 16.

Quæſt. 12. Quænam ſunt præcepta legis
ıovæ, & Evangelicæ.

Reſp. Evangelium tria continet præ-
eptorum genera. Præcepta fidei, quæ nos
bligant ad firmiter credendum myſteria
:cclefiæ à Deo revelata, ut pleniùs dice-
ıus inferiùs. Præcepta quæ reſpiciunt Sa-
ramenta, quæque nos obligant ut nos-
ıetipſos ad ea diverſis temporibus ſuſci-
ienda, qua decet veneratione diſpona-
ıus; ut fuſiùs explicavimus in toto tracta-
ı de Sacramentis. Denique præcepta mo-
alia, eadem ſcilicet, quæ in veteri lege
raduntur: ſed Chriſtus Dominus digna-
ıs eſt ea clariùs explicare, & removere
ela quibus homines impediebantur, ne in
erum divinorum præceptorum ſenſum
enetrarent; ac præſertim in ſermone ſuo
ı monte, quem ſancti Patres conſidera-
unt ut brevem totius novæ legis epito-
ıen. In eo, volens oſtendere, primò,
eatitudinem quam homines, ut finem
ıarum actionum ſibi proponunt, nec in
ivitiis, nec in honoribus, nec in volupta-
ıbus eſſe ſitam, ait: *Beati pauperes ſpi-* Matth. c. 5.
itu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt ter-
ам. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſo-
abuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur
ropter juſtitiam. Ubi autem ſic oſtendit
ɔmnibus, qui eum ſequi volebant, eos
'era bona, tanquam finem actionum ſua-
um ſequi debere, ſcilicet regnum cœlo-
um, & fruitionem æternam Dei ipſius:
ιos inſtruit Apoſtolos, quos reliquorum
luces eſſe voluit, qui & lumen, & ſal mun-
li eſſe debebant, cœteroſque fideles ab
ɔmni corruptione ſervare, quo modo &

cura ſe ipſos incorruptos præſtare tenebantur, ac populum fidelem ſana ſua doctrinâ illuminare, ac bonis exemplis excitare; varia demùm Decalogi exponit præcepta, & hominibus declarat, actus interiores, ac ſecreta cordis deſideria, non minùs eos in crimen inducere poſſe coram Deo, quàm actus exteriores: cavet, ne eo fine agamus, ut gloriam apud homines habere velimus, & ne de factis alienis judicemus. Præcipit ut omnes homines amemus etiam infenſiſſimos inimicos noſtros; omni modo omnes peccandi occaſiones fugere, à falſis prophetis cavere, qui ſuis ſe manifeſtant actionibus; ut parati ſimus omnia relinquere, & omnia pati propter amorem Dei.; ut continuò oremus, ac cœleſte auxilium expectemus, ſine ulla rerum ad hanc vitam pertinentium ſollicitudine, & futuri temporis anxietate. Denique, ait: *Intrate per anguſtam portam; quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam!*

Matth. c. 7. v. 13.

Quæſt. 13. Quodnam diſcrimen eſt inter præcepta, & Conſilia, & quæ ad novam gratiæ legem pertinent?

Reſp. Verum diſcrimen inter conſilia & præcepta in eo poſitum eſt, quod hæc ſtrictam ſecum inferant obligationem: illa verò propoſita ſint tanquam media quædam propria ad conſequendam perfectionem, ad quam tendere debemus. Unde legimus in ſermone quod ſancto Auguſtino tribuitur: *Aliud eſt conſilium, aliud præceptum. Conſilium datur ut virginitas*

S. Aug. Serm. de tempore.

conſervetur; ut à vino & carnibus abſtineatur; ut vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum vero datur, ut juſtitia cuſtodiatur, ut omnis homo divertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur, Qui poteſt capere, capiat: *de juſtitia verò non dicitur*, *Qui poteſt facere faciat*; *ſed*, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. *Conſilium qui libenter audierit & fecerit, majorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleverit, niſi pœnitentia ſubvenerit, evadere pœnam non poteſt.* Et, ut ait Sanctus Hieronymus, *ubi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: ubi præceptum, neceſſitas eſt ſervientis.*

S. Hier. lib. 1. contra Jovinia. refertur in Can. *Quiſquis.* 14. q. 1.

Obſervandum eſt, Evangelica conſilia eſſe poſſe præcepta, reſpectu nonnullorum hominum: Præcepta verò nunquam fieri poſſe conſilia; quia munia nobis à Deo impoſita, & obligationes nunquam tolli poſſunt. Ita V. G. continentia, quæ conſilium tantùm eſt reſpectu fidelium, plerumque fit præceptum, quoties votum expreſſum, aut tacitum accedit ad eam obſervandam; quale fit à Religioſis, & Clericis, qui ſunt in Ordinibus ſacris. Omnia porrò conſilia Evangelica ad tria reduci poſſunt, nempe ad paupertatem, caſtitatem, & obedientiam; quia ea obſervando, omnis perfectio charitatis, cujus homines in hac vita capaces ſunt, acquiri poteſt, & Chriſtianus hæc obſervando Deo in ſacrificium offert quidquid habet: quoniam quidem per paupertatem offert bona fortunæ, per caſtitatem bona corporis, & per obedientiam animæ bona: his etiam tribus conſiliis reprimitur concupiſcentia, ex

qua naſcuntur omnia peccata, quæ in hoc mundo dominantur. Nam, ut ait Sanctus

1. Joann. c. 2. v. 16.

Joannes: *Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia coulorum, & ſuperbia vitæ.* Per caſtitatem impugnamus, & in nobis ipſis deſtruimus concupiſcentiam carnis; per paupertatem concupiſcentiam oculorum, & per obedientiam denique vitæ ſuperbiam reprimimus.

Quæſt. 14. Quid eſt lex poſitiva humana, quæ Canonica & Eccleſiaſtica vocatur?

In Inſt. Juris Can. lib. 1. tit. 1. par. 2.

Reſp. Eſt, inquit Lancellotus, *Jus Canonicum quod civium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit.* Hoc autem jus continet tria præceptorum genera; alia enim pertinent ad fidem, alia ad mores; quædam verò ad externam diſciplinam. Præcepta ſeu deciſiones fidei, aut morum, mutari, aut aboleri nequeunt decurſu temporis; quia cùm ea proponit Eccleſia fidelibus, declarat tantùm obligationes in jure naturali, aut poſitivo divino contentas: proindéque quod ſemel his rebus definivit, aut determinavit, eſt infallibile, quaſi eſſet à Spiritu ſancto inſpiratum. Unde ſanctus

S. Leo Epiſt. 84. c. 2. Refertur in Can. *Igitur.* 25. q. 2.

S. Iſidorus. Refertur in Can. *hoc ipſum* 33. q. 2.

Leo Papa, ait: *Sanctorum Patrum Canones ſpiritu Dei conditos, & totius mundi reverentiâ conſecratos*; & ſanctus Iſidorus dicit: *Non ex electione proprii arbitrii ſancti Patres, ſed potius ex ſententiâ divini judicii ſanxerunt.* Licèt autem Canones qui exteriorem Eccleſiæ diſciplinam dirigunt à poſterioribus commutari poſſint, aut etiam uſu contrario legitimè introducto, videntibus, & annuentibus quodammodò Eccleſiæ Prælatis, ſeu à longo tempore tole-

tantibus, ut graviora devitent mala: ſummâ tamen cum reverentiâ ſuſcipi debent, eorumque ſcientia minimè negligi; quamvis enim non teneamur nunc eos ad literam obſervare, mores tamen noſtros eorum ſpiritu regere debemus, qui Eccleſiæ, & Dei ipſius ſpiritus eſt atque conſilium. Proindéque licet non teneamur modò antiquorum Canonum decreta ſequi, quæ ſeptem annos pœnitentiæ pro majoribus criminibus plerumque imponebant; iis tamen uti debent Confeſſores, ut oſtendant Eccleſiam, quæ optima mater eſt, optare ut filii ſui condignam agant pœnitentiam, & Deo eo modo ſatisfaciant, qui proportionem habeat cum magnitudine criminum. Et ita, ut ait Concilium Tridentinum; *Debent ergo ſacerdotes Domini, quantùm ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares & convenientes ſatisfactiones injungere; ne ſi fortè peccatis conniveant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leviſſima quædam opera pro graviſſimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.* Et propter eandem rationem ſanctus Carolus aſſerit Confeſſores ſcire debere Canones pœnitentiales, eoſque præ oculis ſemper habere, ut eos tanquam regulas, quantum fieri poſſit, & expedire, ac convenire judicaverint, ſequantur.

Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 8.

S. Carol. in Inſtruct. Cōfeſſ. Actor. part. 4.

Per tanto debe il Confeſſore ſapere li Canoni penitētiali; percioche, quantunque ſi poſſino è ſi debbano moderare ad arbitrio di prudente e diſcreto Confeſſore, ſecondo la contritione del penitente.... nondimeno è bene ſempre guardare li ſopradetti canoni, & a quelli come a regole conforma ſi, quanto giudicherà ſpediente.

Quæſt. 15. Tenentur ne omnes Chriſtiani obedire legibus Eccleſiæ?

qua naſcuntur omnia peccata, quæ in hoc mundo dominantur. Nam, ut ait Sanctus Joannes: *Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia coulorum, & ſuperbia vitæ.* Per caſtitatem impugnamus, & in nobis ipſis deſtruimus concupiſcentiam carnis; per paupertatem concupiſcentiam oculorum, & per obedientiam denique vitæ ſuperbiam reprimimus.

1. Joann. c. 2. v. 16.

Quæſt. 14. Quid eſt lex poſitiva humana, quæ Canonica & Eccleſiaſtica vocatur?

Reſp. Eſt, inquit Lancellotus, *Jus Canonicum quod civium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit.* Hoc autem jus continet tria præceptorum genera; alia enim pertinent ad fidem, alia ad mores; quædam verò ad externam diſciplinam. Præcepta ſeu deciſiones fidei, aut morum, mutari, aut aboleri nequeunt decurſu temporis; quia cùm ea proponit Eccleſia fidelibus, declarat tantùm obligationes in jure naturali, aut poſitivo divino contentas: proindéque quod ſemel his rebus definivit, aut determinavit, eſt infallibile, quaſi eſſet à Spiritu ſancto inſpiratum. Unde ſanctus Leo Papa, ait: *Sanctorum Patrum Canones ſpiritu Dei conditos, & totius mundi reverentiâ conſecratos*; & ſanctus Iſidorus dicit: *Non ex electione proprii arbitrii ſancti Patres, ſed potius ex ſententiâ divini judicii ſanxerunt.* Licèt autem Canones qui exteriorem Eccleſiæ diſciplinam dirigunt à poſterioribus commutari poſſint, aut etiam uſu contrario legitimè introducto, videntibus, & annuentibus quodammodò Eccleſiæ Prælatis, ſeu à longo tempore tole-

In Inſt. Juris Can. lib. 1. tit. 1. par. 2.

S. Leo Epiſt. 84. c. 2. Refertur in Can. *Igitur.* 25. q. 2.

S. Iſidorus. Refertur in Can. *hoc ipſum* 33. q. 2.

tantibus, ut graviora devitent mala: ſummâ tamen cum reverentiâ ſuſcipi debent, eorumque ſcientia minimè negligi; quamvis enim non teneamur nunc eos ad litteram obſervare, mores tamen noſtros eorum ſpiritu regere debemus, qui Eccleſiæ, & Dei ipſius ſpiritus eſt atque conſilium. Proindéque licet non teneamur modò antiquorum Canonum decreta ſequi, quæ ſeptem annos pœnitentiæ pro majoribus criminibus plerumque imponebant; iis tamen uti debent Confeſſores, ut oſtendant Eccleſiam, quæ optima mater eſt, optare ut filii ſui condignam agant pœnitentiam, & Deo eo modo ſatisfaciant, qui proportionem habeat cum magnitudine criminum. Et ita, ut ait Concilium Tridentinum; *Debent ergo ſacerdotes Domini, quantùm ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, ſalutares & convenientes ſatisfactiones injungere; ne ſi fortè peccatis conniveant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leviſſima quadam opera pro graviſſimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.* Et propter eandem rationem ſanctus Carolus aſſerit Confeſſores ſcire debere Canones pœnitentiales, eoſque præ oculis ſemper habere, ut eos tanquam regulas, quantum fieri poteſt, & expedire, ac convenire judicaverint, ſequantur.

Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 8.

S. Carol. in Inſtruct. Cōfeſſ. Actor. part. 4.

Per tanto debe il Confeſſore ſapere li Canoni penitétiali; percioche, quanrunque ſi poſſino è ſi debbano moderare ad arbitrio di prudente e diſcreto Confeſſore, ſecondo la contritione del penitente.... nondimeno è bene ſempre guardare li ſoderi canoni, & a quelli comea regole conforma ſi, quanto ſi giudicherà ſpediente.

Quaſt. 15. Tenentur ne omnes Chriſtiani obedire legibus Eccleſiæ?

Reſp. D. N. J. C. nemini permiſit hac de re dubitare, cùm ait: *Si Eccleſiam, non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus.* Nicolaus autem Papa relatus in Canone, ait. *Si quis dogmata, mandata, interdicta, ſanctiones, vel decreta pro Catholica fidei diſciplinâ, pro correctione fidelium, pro emendatione ſceleratorum, vel interdictione imminentium, vel futurorum malorum, à ſedis Apoſtolica præſule ſalubriter promulgata contempſerit, Anathema ſit. Hac conſonâ ſanctis Patribus definitione ſancimus*, ait ſanctus Gregorius Papa relatus in Canone, *ut qui ſacris neſcit obedire Canonibus; nec ſacris adminiſtrare, nec communionem capere ſit dignus altaribus.* Sanctus verò Damaſus Papa relatus etiam in Canone, ait. *Violatores Canonum voluntarii, graviter à ſanctis Patribus judicantur, & à ſancto Spiritu, inſtinctu cujus ac dono dictati ſunt, damnantur. Quoniam blaſphemare Spiritum ſanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos Canones, non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid aut protervè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus, ſponte conſentiunt: talis enim præſumptio manifeſtè unum genus eſt blaſphemantium Spiritum ſanctum: quia ut jam prælibatum eſt, contra eum agit, cujus nutu, & gratia ſancti Canones editi ſunt.* Verùm ſi Chriſtiani omnes teneantur eos obſervare, clerici præſertim tenentur eos in animo ſemper habere, ac tanquam regulas intueri debent, ſecundùm quas omnes ſuas actiones dirigere, vitam formare debent; eoſque præcipuè in adminiſtratione Sacramentorum, & prædicatione verbi Dei ſequi, mandatis Epiſcopi Diœ-

Can. *hac Conſona.* 25. q. 1.

Can. *Violatores* 25. q. 1.

Matth. 18. v. 17.

Can. *Si quis.* 25. quæſt. 2.

ceſani fideliter obtemperando. Hinc Hormiſdas Papa relatus in Canone, ait. *Prima ſalus eſt, rectæ fidei regulam cuſtodire, & à conſtitutis Patrum nullatenùs deviare.* Can. *Prima* 25 q. 1.

Quæſt. 16. Tenentur-ne Clerici ſacros Canones ſcire?

Reſp. Hæc ſcientia illis tam utilis, & neceſſaria eſt, ut aſſerere poſſimus ſine ea vix eos munere ſuo dignè fungi poſſe, & Eccleſiæ utiliter inſervire. Sacrorum etiam Canonum ignorantia, videtur inter præcipuas cauſas enumerari poſſe errorum novorum Caſuiſtarum, nec eos tot prorsùs extravagantes opiniones excogitaſſe, quarum duodecim ſupra centum à ſede Apoſtolica damnatæ ſunt; quàm quia aut ignorarunt, aut certè non ſatis reverenter ſe ſubmiſerunt decretis à Spiritu Sancto in ſacris Canonibus ſtabilitis: quocirca ut ſimiles caveamus errores, ſequamur oportet conſilium Julii Papæ in Canone qui ei aſcribitur. *Nolite*, inquit, *errare, fratres mei chariſſimi: doctrinis variis & extraneis nolite abduci: en inſtituta Apoſtolorum, & Apoſtolicorum virorum, Canoneſque habetis: his fruimini, his circumdamini, his delectamini, his armamini: ut his freti, circumdati, delectati, armati, contra cuncta inimicorum jacula perſiſtere valeatis. Satis enim indignum eſt quemquam vel Pontificum, vel ordinum ſubſequentium hanc regulam refutare, quam beati Petri ſedem, & ſequi viderit, & docere. Multùm enim convenit, ut totum corpus Eccleſiæ in hac ſibimet obſervatione concordet, quæ inde authoritatem habet ubi Dominus Eccleſiæ totius poſuit principatum.* Can. *Nolite*, Diſt. 11.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Sacrorum Canonum ſtudio, poſt Scripturas ſanctas, acquiritur ſcientia quam Sapiens vocat *ſcientiam Sanctorum*; quoniam quidem ii ſancto Spiritu inſpirante à ſummis Pontificibus aut Conciliis dictati, publicatique ſunt. In juris Canonici libris reperitur, quidquid eſt majoris momenti in Decretis Summorum Pontificum, & ſententiis Conciliorum; quidquid utilius ac magis ad ædificationem ſpectans, in operibus ſanctorum Patrum. In ſacris Canonibus ſui muneris officia vident Clerici, diſcuntque qua ratione res ſacras adminiſtrare debent, & utiliter operas ſuas impendere, tum ad ſuam, tum ad Populorum ſibi creditorum ſanctificationem. In ſacris denique Canonibus vera Theologiæ moralis principia reperiuntur, eorumque operâ devitantur laxitates illarum novarum opinionum: de quibus Alexander Papa ſeptimus ita conqueritur: *In rebus ad conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit, alienus omnino ab Evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrinâ.*

Sapient. cap. 10. v. 10.

Alexander VII. in Decreto, adverſus laxas Caſuiſtarum opiniones 24. Septéb. 1665.

De definitione & diviſione Decalogi.

Quaſt. 1. QUID eſt Decalogus?

Reſp. Eſt veluti omnium divinarum legum compendium; nomine verò Decalogi, decem præcepta in duabus tabulis lapideis digito Dei ſcripta, populoque Iſraëlitico in monte Sinaï propoſita, intelligimus, ſive legem decem præceptis comprehenſam; uti docet ſanctus Augu-

ſtinus, dum ait. *Cùm tam multa locutus ſit Deus, duæ tantùm tabulæ dantur Moïſi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ teſtimonii futuræ in Arca. Nimirum omnia cætera quæ præcipit Deus, ex illis decem præceptis quæ duabus tabulis conſcripta ſunt pendere intelliguntur, ſi diligenter quærantur & benè intelligantur: quomodo hæc ipſa rurſus decem præcepta ex duobus illis, dilectione ſcilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ.* S. Aug. q. 140. ſuper c. 13. Exod. l. 2. tom. 4.

Quæſt. 2. Lex Moſaïca continet-ne alia præcepta præter Decalogum?

Reſp. Ex ſancto Thoma: *Oportet tria præcepta legis veteris ponere: ſcilicet moralia, quæ ſunt de dictamine legis naturæ; ceremonialia, quæ ſunt determinationes cultus divini; & judicialia, quæ ſunt determinationes juſtitiæ inter homines obſervandæ. Unde cùm Apoſtolus, Rom. 7. dixiſſet, quod* lex eſt ſancta, *ſubjungit quod*, mandatum eſt juſtum & bonum & ſanctum: *juſtum quidem quantum ad judicialia; ſanctum quantum ad ceremonialia, (nam ſanctum dicitur quod eſt Deo dicatum,) bonum, id eſt, honeſtum, quantum ad moralia.* Quo ſuppoſito certum eſt, cœremonialia, & judicialia præcepta, morte Chriſti Domini fuiſſe abrogata, proindéque ſola præcepta moralia vigere, ſeu vim obligandi nunc habere. S.Th. 1. 2. q. 99. a. in corp.

Quæſt. 3. Quomodo dividuntur præcepta Decalogi?

Reſp. Sanctus Thomas, poſtquam retuliſſet varias rationes & diviſiones Decalogi Sanctorum Patrum & Doctorum, ait: *Divus Auguſtinus ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & ſeptem in ordine ad*

proximum ; & hoc melius eſt.

Quaſt. 4. Quare tota lex decem Decalogi præceptis continetur?

S Th. 1. 2. q. 100. a 5. in corp. *Reſp.* Quia, ut ait ſanctus Thomas, *ſicut præcepta legis humanæ ordinant hominem ad quandam communitatem: ita præcepta legis divinæ ordinant hominem ad quandam communitatem, ſeu rempublicam hominum ſub Deo. Ad hoc autem quod aliquis in aliqua communitate benè commoretur, duo requiruntur, quorum primum eſt ut benè ſe habeat ad eum qui præeſt communitati: aliud autem eſt, ut homo benè ſe habeat ad alios communitatis conſocios, & comparticipes. Oportet igitur quod in lege divina primò ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad Deum; & inde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos ſimul conviventes ſub Deo. Principi autem communitatis tria debet homo; primò fidelitatem, ſecundò reverentiam, tertiò famulatum: Fidelitas quidem ad Dominum in hoc conſiſtit, ut honorem principatus ad alium non deferat: & quantum ad hoc accipitur primum præceptum, cùm dicitur:* Non habebis Deos alienos: *reverentia autem ad Dominum requirit, ut nihil injurioſum in eum committatur, & quantum ad hoc accipitur ſecundùm præceptum quod eſt;* non aſſumes nomen Domini tui in vanum: *famulatus autem debetur Domino in recompenſationem beneficiorum, quæ ab ipſo percipiunt ſubditi: & ad hoc pertinet tertium præceptum, quod eſt de ſanctificatione ſabbati in memoriam creationis rerum. Ad proximos autem aliquis benè ſe habet, & ſpecialiter, & generaliter: ſpecialiter quidem quantum ad illos quorum eſt debitor, ut eis*

debitum

debitum reddat : & quantum ad hoc accipitur præceptum de honoratione parentum : generaliter autem quantum ad omnes , ut nulli nocumentum inferatur , neque opere , neque ore , neque corde : opere quidem infertur nocumentum proximis , quandoque quidem in propriam perſonam quantum ad conſiſtentiam perſonæ ; & hoc prohibetur per hoc quod dicitur : non occides ; *quandoque autem in perſonam conjunctam , quantum ad propagationem prolis ; & hoc prohibetur cùm dicitur ,* non mœchaberis ; *quandoque autem in rem poſſeſſam , quæ ordinatur ad utrumque : & quantum ad hoc dicitur :* non furtum facies. *Nocumentum autem oris prohibetur cùm dicitur ,* non loquêris contra proximum tuum falſum teſtimonium ; *nocumentum autem cordis prohibetur , cùm dicitur ,* non concupiſces.

CAPUT III.

De obligatione ſervandi Præcepta Dei in Lege gratiæ , & de eorum facilitate.

Quæſt. 1. TENENTUR ne omnes homines obſervare præcepta Decalogi ?

Reſp. Utique tenentur lege naturali nobis à Deo unà cum rationis uſu impreſſâ. *Certiſſimum enim eſt* , inquit Cathechiſmus Concilii Tridentini , *non propterea his præceptis parendum eſſe , quod per Moïſem data ſunt : ſed quod omnium animis ingenita ,* Cath. Conc. part. 3. de Dei præceptis nu. 7.

& per Chriſtum Dominum explicata ſunt & confirmata, in Evangelio. Ideòque Chriſtiani tenentur ea majori cum perfectione ſervare.

Conc. Trid. Seſſ. 6. Can. 19.

Quare Concilium Tridentinum, ait; *Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Evangelio præter fidem, cæteraque eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos: Anathema ſit.*

S. Hieron. ad Celantiam. Epiſt. 14.

Unde ſæpè, imo ſemper, inquit ſanctus Hieronymus, *illa nobis Domini revolvenda ſententia.* Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. *Hoc enim tota nobiſcum lege agitur: hoc Prophetæ, hoc Apoſtoli docent, hoc à nobis & vox Chriſti, & ſanguis efflagitat; qui ideo pro omnibus mortuus eſt, ut qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei qui pro illis mortuus eſt. Vivere autem illi, non eſt aliud, quam ejus præcepta ſervare, quæ nobis ille, quaſi certum quoddam dilectionis ſuæ pignus ſervanda mandavit.* Si diligitis, *inquit*, me, mandata mea ſervate; &, qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt qui diligit me.

Quæſt. 2. Tenebantur-ne homines obſervare præcepta Decalogi, priuſquam tradita fuiſſent Moïſi in monte Synai?

Reſp. Cùm hæc præcepta pertineant ad jus naturale, quod Deus omnibus hominibus impreſſit, cujuſque cognitio ſimul cum rationis uſu tradita eſt; ſequitur eorum obſervantiam ſemper & ubique fuiſſe neceſſariam; ſed quia lex naturalis innumeris hominum criminibus obſcurata fuit, Deus voluit eam per Moïſem populo ſuo manifeſtare. Unde ſanctus Hieronymus

S. Hier. lib.

explicans illa verba Eſaïæ capite 24. *Quia*

tranſgreſſi ſunt legem, mutaverunt jus, diſſipaverunt fœdus ſempiternum, ait; *Audiant Judæi, qui ſe ſolos legem accepiſſe Domini gloriantur, quod univerſa primùm gentes totuſque orbis naturalem acceperit legem, & idcirco poſtea lex data ſit per Moïſem, quia prima lex diſſipata eſt. De qua Apoſtolus loquitur:* Cùm enim gentes quæ non habent legem naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: iſti legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. 8. Comment. in Eſai. cap. 24 tom. 4.

Quare cùm Decalogus ſit juris naturalis, quod omnibus hominibus ſemper commune fuit, ſemper id obſervare tenebantur. Quod oſtendit ſanctus Thomas, cùm ait: *Præcepta moralia, cùm de his ſint, quæ quatenus ad bonos mores pertinent humanæ rationi conveniunt, cujus judicium à ratione naturali aliquo modo derivatur, neceſſe eſt illa omnia ad legem naturæ aliquo modo pertinere.* S. Th. 1. 2. q. 100. art. 1. in corp.

Quæſt. 3. Tenemur-ne obſervare præcepta Dei perfectiori modo, quàm in antiqua lege?

Reſp. Sancti Patres, qui plenè & copioſè diſſeruerunt de obligatione Chriſtianorum ſervandi leges Dei maxima cum diligentia, aſſerunt eas obſervandas nunc eſſe majori cum perfectione, quàm in antiqua lege; quocirca Sanctus Gregorius, ait: *Minus eſt enim quicquid per legem dicitur, quàm hoc quod per Dominum jubetur.... illa peccata carnis reſecat; Redemptor verò noſter illicitas cogitationes etiam damnat.... hi qui viliora legis præcepta implere negligunt, ſalvatoris noſtri mandatis altioribus obedire quando convaleſcunt?* S. Greg. homil. 40. in Evang.

Sanctus Auguſtinus in hac rerum diverſitate admirabilem divinæ providentiæ rationem ita expoſuit. *Si autem præcepta vita movent, quæ in veteri lege minora ſunt, in Evangelio majora, & ideo putantur non ad unum Deum utraque pertinere: poteſt qui hoc putat, perturbari, ſi unus medicus alia per miniſtros ſuos, imbecillioribus, alia per ſemetipſum valentioribus præcipiat ad reparandam, vel obtinendam ſalutem.*

S. Aug. De vera Religio. cap. 17.

Quæſt. 4. Præcepta Dei ſunt-ne in ſe ipſis obſervatu difficilia?

Reſp. Certum eſt, quod cùm præcepta, quæ Christiani obſervare tenentur, repugnent naturæ ſenſibus, ſunt in ſe ipſis difficillima, & quod per ſolam Dei gratiam, & ardorem charitatis, facilia ſunt: *Non quod impoſſibilia Deus præceperit*, ait ſanctus Hieronymus, *ſed in tantùm patientiæ culmen aſcendit, ut propè impoſſibilia pro difficultate nimia præcepiſſe videatur, ad deſtruendam ſententiam tuam quâ ſcribis, facilia eſſe Dei mandata. Scandalizantem manum, oculum; & pedem jubemur abſcindere; eſto, per tropologiam dictum, pro amiciſſimis, & pro conſanguineis, & fraterno nobis & conjugali amore ſociatis: facile ne arbitramur, ob quaſdam offenſas tantam ſubitò abſcindere charitatem?* Unde idem Sanctus, ait alio in loco: *Duas certè converſationis vias, & diſtincta in diverſum itinera vivendi, Salvator in Evangelio oſtendit.* Quàm, *inquit*, ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad mortem; & multi ſunt qui intrant per eam! & *rurſum*, Quàm arcta via & anguſta eſt quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inveniunt eam! *Vide quanta inter has vias ſeparatio ſit, quantumque diſcrimen:*

S. Hier. lib. 2. Dialog. adverſus Pelagian.

illa ad mortem, hæc tendit ad vitam; illa celebratur & teritur à multis, hæc vix invenitur à paucis. Illa enim vitiis per conſuetudinem quaſi declivior ac melior, & velut quibuſdam amœna floribus voluptatum, facilè ad ſe rapit commeantium multitudinem: hæc verò inſueto calle virtutum triſtior atque horridior, ab iis tantùm eligitur, quibus non tam delectatio itineris cordi eſt, quàm utilitas manſionis. Aſperam enim nobis & inſuavem virtutum viam, nimia fecit vitiorum conſuetudo, quæ ſi in partem alteram transferatur, invenietur ſicut Scriptura dicit, ſemita juſtitiæ levis. Ponamus ergo jam rationem vitæ noſtræ, & per quam potiſſimum gradiamur viam, conſcientiâ teſte diſcamus. Omne enim quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de anguſta via eſt. Si cum paucis anguſtum iter & ſubtilem quandam ſemitam invenimus, ad vitam tendimus: ſi verò multorum comitamur viam, ſecundùm Domini ſententiam, imus ad mortem.

Quæſt. 5. Si præcepta Dei adeo ſunt in ſe ipſis difficilia, quomodo intelligendum eſt, quod dicitur in Evangelio Matthæi 11. *Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve:* & in Epiſtola 1a. ſancti Joannis cap. 5. *Mandata ejus gravia non ſunt?*

Reſp. Sanctus Auguſtinus ita reſpondet. *Omnia ſunt facilia charitati, cui uni Chriſti ſarcina levis eſt; aut ea una eſt ſarcina ipſa quæ levis eſt; ſecundùm hoc dictum eſt,* præcepta ejus gravia non ſunt, *ut cui gravia ſunt, conſiderit non potuiſſe divinitùs dici gravia non ſunt, niſi quia poteſt eſſe cordis affectus cui gravia non ſunt, & petat quo deſtituitur, ut impleat quod jubetur...Conver-* *S.* Aug. lib. unico de natura & gratia. contra Pelag. c. 69.

ſus ergo quiſque, ſicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, mandatum Dei non habeat grave: quomodo enim grave cùm ſit dilectionis præceptum? aut enim quiſque non diligit, & ideo grave eſt; aut diligit, & grave eſſe non poteſt. Diligit autem, ſi quod illic admonetur Iſraël, converſus fuerit ad Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua. Mandatum, *inquit*, novum do vobis, ut vos invicem diligatis, & Qui diligit proximum, legem implevit: & plenitudo legis charitas. *Secundùm hoc, & illud dictum eſt:* Si ambularent ſemitas bonas, inveniſſent utique ſemitas juſtitiæ leves; *quomodo ergo dicitur:* propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras; *niſi quia utrumque verum eſt, dura ſunt timori, leves amori?*

S. Aug. de perfec juſtitiæ cõtra Celeſtium. tom. 7.

Quis autem neſciat, ait idem Doctor in alio loco, *cùm præceptum ſit generale charitas, quia finis præcepti eſt charitas, & plenitudo legis eſt charitas, non eſſe grave, quod diligendo fit, non timendo? laborant autem in Dei præceptis, quia ea timendo conantur implere; ſed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam levem, non ſolùm non prementem onere ponderum, verùm etiam ſublevantem more pennarum.*

TRACTATUS
SECUNDUS.
De primo Decalogi Præcepto.

PRIMUM Decalogi præceptum his verbis concipitur. *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſervitutis : non habebis Deos alienos coram me; non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in Cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles.* Exodi c. 20.

Duplex, inquit Catechiſmus Romanus, *contineri præceptum oſtendit : quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur, Non habebis Deos alienos coram me, eam habet ſententiam conjunctam : me verum Deum coles : alienis Diis cultum non adhibebis.* Catech. Rom. p. 3. de pri. præcepto Decalogi. nu. 11.

Quæſt. 1. Quodnam diſcrimen eſt, inter præcepta affirmativa, & negativa?

Reſp. Hoc inter præcepta affirmativa, & negativa diſcrimen eſt, quod præcepta negativa obligant ſemper & pro ſemper; hoc eſt nunquam licet facere, quod prohibent : V. G. committere adulterium. *Præcepta autem affirmativa*, inquit Divus Thomas, *non obligant ad ſemper, etſi ſemper obligent; obligant autem pro loco &* S. Th. 2. 2. q. 3. a. 2. in corp.

tempore ſecundùm alias circumſtantias debitas, ſecundùm quas oportet actum humanum limitari ad hoc quod ſit actus virtutis. V. G. licèt liberi teneantur ſemper honorare parentes, hoc tamen præceptum, eos non obligat ad continuum cultum, & obſequium, ita ut ſingulis momentis amoris ſui, & reverentiæ teſtimonia ſignificent; ſed tempore ſolùm & loco.

Primum hoc Decalogi præceptum explicatum à Chriſto Domino in Evangelio, continet præcipuè actus Religionis quibus debitum Deo cultum reddimus. Cùm autem ex ſancto Auguſtino: *Fide, ſpe, ac charitate Deus ſit colendus*; Ideo de his virtutibus, quodve in his præcipiatur, & prohibeatur, nonnihil dicendum eſt; & etiam de virtute Religionis, quæ cœteras omnes complectitur.

S. Auguſt. in Enchirid. ad Laur. c. 3. to. 3.

CAPUT PRIMUM.

De Fide.

Quæſt. 1. QUID eſt Fides?

Reſp. Fides eſt virtus divinitùs infuſa, cujus vi aſſentimur iis quæ à Deo Eccleſiæ revelata ſunt & in Deum credimus, quoniam certi ſumus eum eſſe veritatem ipſam. Hanc breviter definit Apoſtolus ad Hebræos cap. 11, cùm ait: *Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.*

Quæſt. 2. Quomodo dividitur fides?

Reſp. Dividitur in fidem implicitam, & fidem explicitam, quod ſic explicat Divus

Thomas. *Implicitum*, inquit, *propriè dicitur eſſe illud, in quo quaſi in uno multa continentur: explicitum autem, in quo unumquodque ipſorum in ſe conſideratur . . . Unde ille qui cognoſcit aliqua principia univerſalia, habet implicitam cognitionem de omnibus concluſionibus particularibus; qui autem concluſiones actu conſiderat, dicitur ea explicitè cognoſcere: unde & explicitè dicimur aliqua credere, quando eis actu cogitatis adhæremus; implicitè verò, quando adhæremus quibuſdam in quibus ſicut in principiis univerſalibus iſta continentur; ſicut qui credit fidem Eccleſiæ veram eſſe, in hoc quaſi implicitè credit ſingula quæ ſub fide Eccleſia continentur.* Qui verò in particulari credit articulos, qui a fide proponuntur, explicitè credit. S. Th. q. de veritate art. 11. in corp. q. 14. de fide.

Quæſt. 3. Quænam ſunt cæteræ fidei diviſiones?

Reſp. Dividitur præterea fides in actualem, & habitualem; in fidem vivam, & fidem mortuam, ſeu informem; in fidem hiſtoricam, & fidem promiſſionis; denique in fidem quæ eſt virtus theologica, & fidem, quæ eſt donum Spiritus ſancti.

Quæſt. 4. Quid eſt fides actualis & habitualis?

Reſp. Fides habitualis eſt virtus Theologica, & habitus ſupernaturalis in intellectu, quo firmiter aſſentimur omnibus à Deo revelatis; & ab Eccleſia propoſitis.

Dixi omnia quæ à Deo revelata ſunt, quia fide credimus omnia quæ Deus revelavit, in quantum revelata, propter unam authoritatem Dei, qui nec fallere nec falli poteſt.

Dixi, & ab Eccleſia propoſitis; quia or-

dinariè loquendo & pro univerſis fidelibus, requiritur authoritas Eccleſiæ proponentis; ut diſtinguantur revelata à non revelatis; licèt poſſit Deus immediatè per ſeipſum myſteria revelare, ut revelavit Protoparentibus, Patriarchis, & Prophetis: Verùm communiter loquendo, ad Eccleſiam pertinet quæ à ſancto Spiritu illuminata eſt, quæque à ſancto Paulo appellatur, *Columna & firmamentum veritatis*, ea nobis proponere quæ credere debemus; unde ſanctus Auguſtinus ait; *Evangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoveret authoritas*; & ſanctus Cyrillus ait: *Cuſtodi fidem à ſola Eccleſia tibi nunc traditam & ex omni ſcriptura munitam.*

1. ad Tim. c. 3.

S. Aug. contra Epiſt. fundam. cap. 5.

S. Cyrill. catecheſi 5. illuminatorũ.

Fides actualis nihil aliud eſt, quàm actus producti ab habitu fidei, qui vel interiores, vel exteriores eſſe poſſunt. Actus internus fidei, eſt firmus aſſenſus, qui præſtatur alicui veritati, quia Deus eam revelavit: Actus externus, eſt ſignum externum & ſenſibile quo ſignificamus id quod interiùs credimus.

Quæſt. 5. Quodnam eſt diſcrimen inter fidem vivam & fidem mortuam, ſeu informem?

Reſp. Fides viva illa eſt, quæ animatur à charitate, quæ vitam tribuit animæ, & ſine qua nulla virtus proficit ad ſalutem, ut ait Apoſtolus: *Si habuero prophetiam & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.*

1. ad Cor. c. 13. v. 2.

Fides mortua ſeu informis, ea dicitur, quæ eſt ſine charitate, quæ eſt fidei veluti forma & perfectio; quoniam quidem ei perfectionem tribuit & pretium, de qua loquitur Beatus Jacobus Apoſtolus, dum ait: *Fides ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa.* Epiſt. Jacob. cap. 2. v. 17.

Quæſt. 6. Quid eſt fides hiſtorica & fides promiſſionis?

Reſp. Fides hiſtorica ea eſt, qua aſſentimur omnibus à Deo revelatis. Fides promiſſionis eſt fiducia obtinendi quæ Deus promiſit: & hæc duplex eſt, altera generalis, qua credimus Deum remiſſurum peccata omnibus verè pœnitentibus, daturum omnibus juſtis vitam æternam: Altera particularis, quam Calvinus ejuſque Sectatores aſſerunt ſitam eſſe in quadam particulari confidentia, ſeu fiducia, quam Deus tribuit juſtis, quâ credunt ſua ſibi remiſſa eſſe peccata per juſtitiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quæ illis independenter à propriis meritis applicatur: quod quidem multis Scripturæ Sacræ locis contrarium eſt, ex qua conſtat, neminem ſine ſpeciali revelatione, certò ſcire poſſe, ſibi remiſſa eſſe peccata; dicitur enim in Eccleſiaſte; *Neſcit homo utrum amore an odio dignus ſit:* & Divus Paulus qui uſque ad tertium cælum raptus fuerat, ait: *Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum.* Unde Concilium Tridentinum ait: *Si quis dixerit omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam, neceſſarium eſſe ut credat certò, & abſque ulla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.*

Eccleſiaſt. cap. 9. v. 1.

1. ad Cor. 4. v. 4.

Conc. Trid. Seſſ. 6. Can. 13.

Quaſt. 7. Quid eſt fides quæ eſt donum Spiritus ſancti, & quomodo differt à fide, quæ eſt virtus Theologica?

Reſp. Fides quæ vocatur Spiritus ſancti donum, eſt gratia gratis data, quæ datur ad patranda miracula, quâ fit ut is qui eam habet, magna cum fiducia credat ſe impetraturum à Deo quidquid ab eo poſtulaverit: differt autem à fide quæ virtus eſt Theologica, in eo quod fides quæ virtus eſt, nos reddat fideles, & omnium ſit virtutum, ac bonorum operum initium, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, ut
Ep. ad Heb. cap. 11. v. 6. ait Apoſtolus. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt*: Fides autem alia, eſt donum, & gratia gratis data, ut ait idem
1. ad Cor. c. 12. Apoſtolus: *Diviſiones verò gratiarum ſunt... Alii datur ſermo ſcientiæ, ſecundùm ſpiritum: alteri fides in eodem ſpiritu.* Secundò verò differunt, quod fides, quæ virtus eſt, nec major, nec minor eſſe poſſit, ſaltem ex parte objecti, quoniam is qui fidem habet, credit omnia quæ revelata ſunt; is autem qui non credit omnia, verùm etiam qui dubitat de aliquo fidei articulo, non habet virtutem fidei, & eſt infidelis: ſed fides, quæ eſt donum Spiritus Sancti, poteſt eſſe major vel minor; quod patet ex eo quod ait Chriſtus Dominus in Evan-
Lucæ 17. v. 6. gelio: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis*: hoc eſt donum fidei licèt exiguum. Differunt etiam, eo quod fides, quæ eſt donum, ſupponat fidem, quæ eſt virtus, quæ poteſt haberi ſine dono fidei: ut patet ex verbis Chriſti Domini alloquentis
Matth. 17. v. 19. Apoſtolos: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc il-*

luc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis : quibus verbis indicavit Chriſtus Dominus, diſcipulos ſuos non habuiſſe eam fidem, quæ daret eis poteſtatem faciendi miracula : certum tamen eſt, eos habuiſſe virtutem fidei, quia credebant omnia, quæ à Chriſto Domino ipſis proponebantur, quæque continebantur in antiquo Teſtamento : ſecùs enim in continuo vixiſſent peccato mortali.

Quæſt. 8. Fides ſine operibus ſufficit-ne ad juſtificationem ?

Reſp. Antiqua prorſus hæreſis eſt, quæ ſuam Simoni mago debet originem, quamque ſuperiori ſæculo renovare voluere Calviniſtæ, aſſerendo ſolam fidem ſufficere ad nos juſtificandos, bonaque opera non eſſe neceſſaria. Sanctus Irenæus loquens de Simone Mago qui ſe dicebat Chriſtum eſſe qui Jeroſolymis paſſus eſt, ait : *Hi qui in eum & in ſelenem ejus ſpem habebant, & ut liberos agere quæ velint ; ſecundùm enim ipſius gratiam ſalvari homines, ſed non ſecundùm operas juſtas.* Et ſanctus Auguſtinus loquens de eadem hæreſi quæ Apoſtolorum temporibus incepit, quoniam eo tempore Simon cum ſuis ſectatoribus dicebat fidem ſufficere ad ſalutem, bonaque opera neceſſaria non eſſe : *Quoniam ergo*, inquit ſanctus Auguſtinus, *hac opinio fuerat exorta, alia Apoſtolica Epiſtola Petri, Joannis, Jacobi, Judæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, ut vehementer adſtruant fidem ſine operibus nihil prodeſſe : ſicut etiam ipſe Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem, planéque Evangelicam definivit, cujus opera ex dilectione proce-*

S. Irenæus. lib. 1. c. 20.

S. Aug. de fide & operib. cap 14.

dunt: Et fides, inquit, *quæ per dilectionem operatur.*

Idem ſanctus Doctor in alio loco oſtendit, ſanctum Jacobum minimè contrarium eſſe divo Paulo, cùm ait: *Fide juſtificatus eſt Abraham. Jam qui audit*, non ex operibus ſed ex fide; *obſervet illam voraginem de qua locutus ſum. Vides ergo quia ex fide, non ex operibus juſtificatus eſt Abraham. Faciam ergo quidquid volo, quia etſi bona opera non habuero, & tantùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad juſtitiam. Si dixit & decrevit, lapſus demerſus eſt.: ſi adhuc cogitat, & fluctuat, periclitatur: ſcriptura autem Dei veruſque intellectus non ſolùm periclitantem à periculo liberat, ſed & demerſum à profundo elevat. Reſpondeo ergo tanquam contra Apoſtolum, & dico de ipſo Abraham, quod invenimus etiam in Epiſtola alterius Apoſtoli, qui volebat corrigere homines qui malè intellexerunt iſtum Apoſtolum. Jacobus enim in Epiſtola ſua, contra eos qui nolebant bene operari, de ſola fide præſumentes, ipſius opera Abrahæ commendavit, cujus Paulus fidem; & non ſunt ſibi adverſi Apoſtoli. Dicit autem Abrahæ opus omnibus notum. Abraham filium ſuum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, ſed in fide agnoſco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodeſſet, qualecumque illud opus eſſet. Rurſum ſi ſic teneret fidem Abraham: ut cùm ei Deus imperaret offerre ſibi immolandum filium ſuum, diceret apud ſemetipſum, non facio, & tamen credo quia me etiam con-*

S. Aug. in Pſ. 31.

temnentem juſſa ſua liberat Deus. Fides ſine operibus mortua eſſet, & tanquam radix ſine fructu ſterilis atque arida remaneret. Hæc Divi Auguſtini verba ſatis oſtendunt, tam ſecundùm ſanctum Paulum, quàm ſecundùm ſanctum Jacobum, fidem & bona ſimul opera ad ſalutem deſiderari & eſſe neceſſaria.

Quæſt. 9. Quænam tenemur ſpecialiter & explicitè credere?

Reſp. Ex S. Thoma, *quantum ad prima credibilia qua ſunt articuli fidei, tenetur homo explicitè credere, ſicut & tenetur habere fidem. Quantum autem ad alia credibilia, non tenetur homo explicitè credere, ſed ſolùm implicitè, vel in præparatione animi, in quantum paratus eſt credere quidquid divina ſcriptura continet.* S. Th. 2. 2. q. 2. art. 6. in corp.

Et S. Carolus ait: Quiſquis ad uſum rationis pervenit, tenetur ſub pœna peccati mortalis, ſcire omnes illos ſymboli Apoſtolici Articulos, qui ſolemniter ab Eccleſia celebrantur, ſaltem quoad ſubſtantiam & præcepta Dei & Eccleſiæ ad quæ obligamur ſub pœna peccati mortalis. S. Carol. act. part. 4. Inſtruct. Confeſſor.

Ogniuno che ſia pervenuto all'uſo della raggione, è obligato ſotto pena di peccato mortale, à ſapere tutti quelli articoli del ſymbolo Apoſtolico, che ſono ſolennizati dalla ſanta Chieſa, e quali ſiano, almeno quanto alla ſoſtanza, e li comandamenti di Dio e della ſanta Chieſa, che obligano a peccato mortale

Denique Innocentius undecimus damnavit ſequentem propoſitionem: *Non niſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita remuneratoris.* Propoſitio 22. damnata ab Innoc. 11.

Quæſt. 10. Tenemur-ne frequenter actus fidei elicere, & intereſt-ne hoc ad ſalutem?

Reſp. Cùm fides ſit initium, & radix vitæ Chriſtianæ, & ut ait Apoſtolus, *juſtus ex fide vivat*; ſequitur, nos ſæpè elicere debere actus hujus virtutis, ſi velimus in juſtitia permanere. Et ſancta Sedes expreſsè damnavit opinionem eorum qui audebant aſſerere, ſufficere habitum, non autem deſiderari actus fidei; hoc præceptum non obligare ſpecialiter & per ſe, ac demum ſufficere ſemel in vita fidei actum exercere, cùm damnavit ſequentes propoſitiones: *Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundùm ſe.*

ad Galat. c. 3. v. 11.

Propoſitio 16. damnata.

Propoſitio 17. damnata.

Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere.

Quæſt. 11. Tenetur-ne quis ſincerè fidem confiteri, ſi à poteſtate publica interrogetur?

Reſp. Tenetur omninò, & ſilentium in his caſibus foret grave peccatum; ut enim ait Apoſtolus: *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: Dicit enim ſcriptura: omnis qui credit in illum, non confundetur.*

ad Roman. cap. 10.

Quid prodeſt, inquit ſanctus Auguſtinus, *corde crediſſe ad juſtitiam, ſi os dubitet proferre quod corde conceptum eſt? Intus ſidem Deus videt, ſed parum eſt; ne confitearis humilem, times ſuperbos, qui pro te diſplicuit ſuperbis.... De Chriſti nomine, erubeſcis modo hominibus? ex eo quod erubeſcis modo, habes erubeſcere, cùm venerit in gloria ſua redditurus quod promiſit bonis, quod minatus eſt malis, ubi eris tu? quid facies ſi te attendat ille excelſus, & dicat tibi: erubuiſti de humilitate mea, non eris in claritate mea. Diſcedat ergo mala verecundia, accedat ſalubris impudentia, ſi impudentia dicenda eſt.*

S. Aug. in Serm. de Apoſt. Paulo. 24. in ſuppl. tom. 1.

Innocentius undecimus, eodem Divi Auguſtini ſpiritu animatus, ſequentem propoſitionem damnavit; *Si à poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei glorioſum conſulo: tacere ut peccaminoſum per ſe, non damno.* Propoſitio 18. damnata.

Quæſt. 12. Quænam ſunt peccata fidei contraria?

Reſp. Infidelitas, Apoſtaſia, Hæreſis, & Blaſphemia.

Quæſt. 13. Infidelitas quotuplex eſt?

Reſp. Ex ſancto Thoma, *Infidelitas dupliciter accipi poteſt; uno modo ſecundùm puram negationem, ut dicatur infidelis ex hoc ſolo quod non habet fidem: alio modo poteſt intelligi infidelitas ſecundùm contrarietatem ad fidem, quia ſcilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipſam, ſecundum illud Iſaïæ* 51. Quis credidit auditui noſtro? *Et in hoc propriè perficitur ratio infidelitatis: & ſecundum hoc Infidelitas eſt peccatum. Si autem accipiatur ſecundùm negationem puram, ſicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ, quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis conſecuta eſt. Qui autem ſic ſunt Infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt; non autem damnantur propter infidelitatis peccatum. Unde Dominus dicit* Joann. 11. Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. S. Th. 2. 2. q. 10. a. 1. in corp.

Et ut ait Divus Auguſtinus: *Sicut veritas loquitur, nemo liberatur à damnatione quæ facta eſt per Adam, niſi per fidem Jeſu Chriſti; & tamen ab hac damnatione non ſe liberabunt, qui poterunt dicere, non* S. Aug. de correptione & gratia lib. unic. c. 7.

ſe audiſſe Evangelium Chriſti, cùm fides ex auditu ſit.

Quæſt. 14. Quid eſt Hæreſis?

Reſp. Hanc clarè explicat ſanctus Bonaventura, dum ait: *Hæreticus eſt qui divinæ legis ignorantiâ, vel contemptu, pertinax inventor proprii erroris, aut alieni ſectator, Catholicæ veritati mavult adverſari, quàm ſubjici.* Notandum hic cum ſancto Thoma, quod *Hæreſis eſt infidelitatis ſpecies pertinens ad eos, qui fidem Chriſti profitentur, ſed ejus dogmata corrumpunt.* Pertinacia autem, ad hoc ut aliquis ſit hæreticus, eſt abſolutè neceſſaria, ut docet ſanctus Auguſtinus his verbis: *Dixit Apoſtolus Paulus: Hæreticum hominem poſt unum & ſecundam correptionem devita; ſciens quia ſubverſus eſt, qui ejuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio judicio condemnatus. Sed qui ſententiam ſuam, quamvis falſam atque perverſam, nulla pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis pepererunt, ſed à ſeductis atque in errorem lapſis parentibus acceperunt; quærunt autem cauta ſollicitudine veritatem, corrigi parati cùm invenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos computandi.* Hoc autem intelligi nequit de illis qui pertinaciter tuentur errores expreſsè ab Eccleſia damnatos, quia amplius citra pertinaciam, & hæreſim, defendi non poſſunt.

S. Bonav. in 4. ſent. diſt. 13. dub. 4.

S. Th. 2. 2. q. 11. a. 1. in corp.

S. Aug. contra Donat. Epiſt. 162.

Quæſt. 15. Qui dubitat de aliqua fidei veritate, labiturne in crimen hæreſis?

Reſp. Fides conſenſum exigit conſtantem, & firmum, quia revelationi primæ veritatis innititur, quæ nec falli, nec fallere poteſt: quare qui veritati ſatis ſibi manifeſtatæ, acquieſcere nolens, adhuc

dubitare præeligit, hæreticus meritò habendus eſt: ut enim dicitur in Canone, *dubius in fide Infidelis eſt.* Et Innocentius undecimus damnavit ſequentem propoſitionem: *Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem ſtat cum notitia ſolùm probabili revelationis; immò cum formidine quâ quis formidet, ne non ſit locutus Deus.*

Cap. 1. *de Hæreticis.*

Propoſitio 21. damnata.

Si autem hæc dubia quam primùm rejiciantur, non modò peccatum non erit, verùm etiam cedit in meritum: ſi adſit negligentia, pro modo negligentiæ majus aut minus peccatum erit. Dubium autem in fide eſſet aliqua ratione voluntarium, ſi illi voluntaria præberetur occaſio, V. G. lectione pravorum librorum, liberiori confabulatione de rebus fidei, nimiaque cum hæreticis frequentatione, temerariis cum ipſis diſputationibus, aut periculoſa curioſitate publicos eorum ſermones audiendo, aut alia quavis mala intentione. Quæ quidem occaſiones magis aut minùs periculoſæ ſunt ſecundùm ſcientiam, & conſtantiam fidei diverſarum perſonarum.

Quæſt. 16. Quid eſt Apoſtaſia?

Reſp. Definiri poteſt; à fide, obedientia, aut Religione in qua quis profeſſus eſt temerarius receſſus: ita ſcilicet explicatur à Gloſſa. *Eſt autem*, inquit, *triplex apoſtaſia, ſcilicet perfidia, quando quis recedit à fide: Inobedientia, quando quis tranſgreditur præceptum. Irregularitatis, cùm quis recedit ab ordine ſuo, ſive ſumpta religionis.* Ita videtur lato modo Apoſtaſiam ſumere Divus Gregorius, dum ait. *Sicut enim duobus modis à Deo receditur, ita duobus modis Deo apoſtatæ homines fiunt. Nam unuſquiſque à conditore ſuo, aut fide recedit, aut opere. Sicut*

Gloſſ. in c. 1. de Apoſt. in verbo. *Apoſtaſia.*

S. Greg. in Ezech. lib. 1. homil. 9.

ergo qui à fide recedit, apoſtata eſt: ita qui ad perverſum opus quod deſerit redit, ab omnipotente Deo apoſtata abſque ulla dubietate deputabitur, etiamſi fidem tenere videatur. Attamen, ut notat ſanctus Thomas, *ſimpliciter & abſolutè eſt apoſtaſia, per quam aliquis diſcedit à fide.* Cujus exemplum celebre ſatis habemus in Juliano Imperatore, qui vocatus eſt apoſtata, eo quod Religionem Chriſtianam, quam profeſſus erat deſeruiſſet.

S. Th. 2. 2. q. 12. att. 1. in corp.

Quæſt. 17. Quid eſt blaſphemia?

Reſp. Ut ait ſanctus Antoninus: *Poteſt ſic deſcribi ex verbis Ambroſii, quod eſt vitium quo attribuitur Deo quod ei non convenit, vel removetur ab eo quod ei congruit: ut ſi dicatur de eo aliquid importans defectum; putà quòd non ſit juſtus, vel quòd non ſit omnipotens, & hujuſmodi.* Verùm paucis verbis ſanctus Auguſtinus explicat quid ſit blaſphemia, dum ait: *Jam verò blaſphemia non accipitur, niſi mala verba de Deo dicere.* Sanctus autem Thomas juxta verba Apoſtoli 1. ad Timotheum cap. 1. *Priùs blaſphemus fui & perſecutor*; & poſtea ſubdidit: *ignorans feci in incredulitate mea: Ex quo videtur quòd blaſphemia ad infidelitatem pertineat.*

S. Ant. 2. p. tit. 8. cap. 7. in princip.

S. Aug. de morib. Manich. lib. 2. cap. 11.

S. Th. 2. 2. q. 13. a. 1. *ſed contra.*

Quæſt. 18. Blaſphemia eſt ne grave peccatum?

Reſp. Quis dubitet ſit ne blaſphemia graviſſimum peccatum, cùm videatur immediatè Deum ipſum impugnare? Quare blaſphemus morte plectebatur in antiqua lege: ſic enim legitur Levitici cap. 24. *Qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur. Nihil horribilius blaſphemia*, inquit ſanctus Hieronymus, *quæ ponit in ex-*

S. Hier. in Eſaïam. cap. cap. 18. l. 7.

celſum os ſuum . . . . Omne quippe peccatum comparatum blaſphemiæ, levius eſt. Sanctus Auguſtinus ſic de ea loquitur: *Ideo pejus eſt blaſphemare, quàm pejerare; quoniam pejerando falſæ rei adhibetur teſtis Deus: blaſphemando autem de ipſo falſa dicuntur Deo.*

S. Aug. contra mendac. lib. unico c. 19.

Quæſt. 19. Blaſphemia cùm præcipitatione, & abſque deliberatione prolata, eſt ne ſemper mortale peccatum?

Reſp. Sanctus Thomas, quem & ſequitur ſanctus Antoninus, ait: *Blaſphemia poteſt abſque deliberatione ex ſurreptione procedere dupliciter: uno modo quod aliquis non advertat hoc quod dicit eſſe blaſphemiam; quod poteſt contingere cùm aliquis ſubitò ex aliqua paſſione in verba imaginata prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat; & tunc eſt peccatum veniale, & non habet propriè rationem blaſphemiæ. Alio modo quando advertit hoc eſſe blaſphemiam, conſiderans ſignificata verborum: & tunc non excuſatur à peccato mortali; ſicut nec ille, qui ex ſubito motu iræ aliquem occidit.*

S. Th. 2. 2. q. 13. a. 2. ad 3.

Ad intelligentiam horum verborum, advertendum eſt, quod blaſphemia abſque deliberatione, provenire poteſt duabus ex cauſis; quarum prior eſt violentia paſſionis, quæ facit ut proferantur verba blaſphemiæ, non reflectendo ad ſignificationem hujuſmodi verborum; & in hoc ſenſu ait ſanctus Thomas, eſſe peccatum veniale. Verùm ſi blaſphemia non deliberata proveniat ex prava blaſphemandi conſuetudine, blaſphemus hic conſiderari poteſt dupliciter: vel cùm dolet de peccatis præteritis, & omnem adhibet diligentiam, ut ſuæ naturæ pronitatem & inclinationem in hunc habitum impediat, atque

prævenìat, & deordinatos motus puniat, & tunc videtur excuſandus, ſaltem à mortali; cùm verbum aliquando malum ex conſuetudine poſſit proferri ab homine verè pœnitente, ſine ulla prævia cogitatione. Si verò hujuſmodi blaſphemus, nullam de commiſſis peccatis pœnitentiam faciat, aut ſi ita eum pœniteat, ut tamen neceſſariam non adhibeat diligentiam, ut ſe corrigat, malique habitûs effectum impediat; tunc blaſphemiarum ſuarum reus eſt, licèt ſecundùm ſe conſideratæ forent involuntariæ; quia voluntariæ ſunt in cauſa, nempe in habitu, cùm verum ſit dicere, talem in pravo habitu velle languere, qui non adhibet omnem conatum, ut eum penitùs extirpet: & ita intelligendus eſt divus Thomas, dum ait, indeliberationem non excuſare blaſphematores à peccato mortali. Undè etiam idem ſanctus Thomas, ait: *Aliquid poteſt eſſe voluntarium, vel ſecundùm ſe, ſicut quando voluntas directè in ipſum fertur: vel ſecundùm ſuam cauſam, quando voluntas fertur in cauſam & non in effectum.* Vide quæ diximus tomo 1. tractatu 1. capite 15. de habitu.

S. Th. 1. 2. q. 77. a. 7. in corp.

CAPUT II.

De Spe.

Quæſt. 1. QUID eſt ſpes?
Reſp. Eſt virtus Theolocica, quæ à Magiſtro Sententiarum definitur: *Expectatio certa beatitudinis ex Dei gratiâ & noſtris meritis.* Lib. 3. diſt. 26.

Spes eſt virtus Theologica; quia Deum habet primum & principale objectum: ut enim ait ſanctus Thomas: *Non minus aliquid ab eo ſperandum eſt, quàm ſit ipſe; cùm, non ſit minor ejus bonitas per quam bona creaturæ communicat, quàm ejus eſſentia; & ideo proprium & principale objectum ſpei eſt beatitudo æterna.* S. Th. 2. 2. q. 17. a. 2. in corp. Quamvis omnia bona ſpiritualia, imò temporalia, quæ ſunt neceſſaria; aut utilia ad ſalutem, poſſint eſſe objectum minùs principale hujus virtutis; ut enim ait ſanctus Auguſtinus: *Ea ſiquidem ad ſpem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur.* S. Aug. cap. 114. in Ench. Dicitur autem *expectatio certa.* Spes enim innititur infallibili Dei promiſſioni, cujus certi ſumus per fidem. Sic Apoſtolus Paulus de Abrahamo loquens, ait: *In repromiſſione Dei non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit, potens eſt & facere.* Rom. 4. v. 20. Idemque Apoſtolus, ut ſpei noſtræ certitudinem oſtendat, dicit: *Confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam.* ad Hebr. c. 6. Et ut notat ſanctus Auguſtinus.

S. Aug. in Pſal. 64. *Jam ſpem in illam terram quaſi anchoram præmiſimus, ne in iſto mari turbati naufragaremus. Quemadmodum ergo de navi quæ in anchoris eſt rectè dicimus, quod jam in terra ſit, adhuc tamen fluctuat, ſed in terra quodammodo educta eſt, contra ventos, & contra tempeſtates: Sic contra tentationes hujus peregrinationis noſtræ, ſpes noſtra fundata in illa civitate Jeruſalem, facit nos non abripi in ſaxa.*

ad Rom. c. 6. Additur *ex Dei gratia, & noſtris meritis.* Quoniam, ut ait Apoſtolus: *Gratia Dei vita æterna*; & in alio loco: *Non* 2. ad Cor. c. 3. *quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Et ad Philippenſes cap. 2. *Deus eſt enim qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.* Verùm cum gratia Dei, noſtra quoque deſideratur cooperatio: & quoniam de nobis ipſis, viribuſque noſtris ſemper metuere, & formidare debemus, ne propter peccata noſtra Dei promiſſa in nobis non compleantur; idem Apoſtolus in eodem loco, ait: *Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini.* Quoniam, ut ait ſanctus Auguſtinus: *Qui ſperat & non timet, negligens eſt; qui autem timet, & non ſperat, depreſſus eſt, & deſcendit ad profundum quaſi lapis.*

Serm. 10. ad fratres in Erem. qui S. Aug. tribuitur.

Quæſt. 2. Quænam peccata committi poſſunt contra virtutem ſpei?

Reſp. Peccatur in hanc virtutem duobus extremis, deſperatione ſcilicet, & præſumptione. Et, ut ait ſanctus Auguſtinus: *Ex utroque homines periclitantur, & ſperando, & deſperando, contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando quis decipitur.*

S. Aug. in Evang. Joan. tract. 33. cap. 8 in fine. ad Gal. cap.

pitur. Qui dicit, bonus eſt Deus, miſericors eſt Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleam deſideria animæ meæ. Quare hoc? Quia miſericors eſt Deus, bonus eſt Deus, manſuetus Deus; ſpe iſti periclitantur. Deſperatione autem, qui cùm inciderint in gravia peccata, putantes ſibi non poſſe jam ignoſci pœnitentibus, & ſtatuentes ſe ad damnationem ſine dubio deſtinatos, dicunt apud ſemetipſos: Jam damnandi ſumus, quare non quod volumus facimus? Iſtos deſperatio necat, ſpes illos: inter ſpem & deſperationem fluctuat animus. Metuendum eſt ne te occidat ſpes, & cùm multùm ſperas de miſericordia, incidas in judicium. Metuendum eſt rurſus, ne te occidat deſperatio, & cùm putas jam tibi non ignoſci, quæ gravia commiſiſti, non agas pœnitentiam, & incurras in judicem ſapientiam, quæ dicit: Et ego veſtræ perditioni ſuperridebo. *Quid ergo agit Dominus cum periclitantibus utroque modo? illis qui ſpe periclitantur hoc dicit,* Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, ſubitò enim veniet ira illius & in tempore vindictæ diſperdet te. *Illis qui deſperatione periclitantur. quid dicit?* In quacumque die iniquus converſus fuerit, omnes iniquitates ejus obliviſcar.

Quæſt. 3. Quomodo peccatur per deſperationem?

Reſp. Deſperatione peccatur, cùm deſperat quis, poſſe conſequi remiſſionem peccatorum, & vitam æternam: ut accidit Judæ traditori, de quo ſanctus Leo, ait: *Sceleſtior omnibus Judas, & infelicior, quem non pœnitentia revocavit ad Dominum, ſed deſperatio traxit ad laqueum.* S. Leo. Serm. 3. de Paſſione. cap. 3.

Expectaſſes conſummationem criminis tui, & donec Sanguis Chriſti pro omnibus funderetur peccatoribus, informis lethi ſuſpendium diſtuliſſes. Cúmque conſcientiam tuam tot Domini miracula, tot dona torquerent, illa ſaltem à præcipitio tuo Sacramenta revocaſſent, quæ in Paſcali cœna jam de perfidia tua ſigno divinæ ſcientiæ detectus, acceperas. Cur de ejus bonitate diffidis, qui te à corporis & ſanguinis ſui communicatione non repulit? Qui tibi ad comprehendendum ſe cum turbis, & armatorum cohorte venienti, pacis oſculum non negavit? Sed homo inconvertibilis, ſpiritus vadens & non revertens, *cordis tui ſecutus es rabiem, & ſtante Diabolo à dextris tuis, iniquitatem, quam in Sanctorum omnium armaveras caput, in tuum verticem retorſiſti: ut quia facinus tuum omnem menſuram ultionis exceſſerat, te haberet impietas tua judicem, te pateretur tua pœna carnificem.*

Pſal. 77.

Et Gennadius, in tractatu, qui ſancto Auguſtino tribuitur, ſatis indicat gravitatem hujus peccati, cùm ait: *Quid enim aliud eſt deſperare, quàm Deum ſibi comparare? Nam qui de Deo non præſumit veniam, non animadvertit plus peccato ſuo, Dei poſſe clementiam. Si enim ſentiret Deum magis bonum, quàm ſe malum, quicquid in ſe juſtitia non inveniret, à Deo magis bono expectaret. Et quidem diffidit, quia ſummi boni bonitatem majorem ſua nequitia non ſentit. Ille enim ſolus diffidat, qui tantùm peccare poteſt, quantùm Deus bonus eſt. Cùm ſit autem nullus, qui hoc poſſit, qui timet de ſe malo, præſumat de meliore; Diabolus enim, & omnis nequitia minor eſt, quàm Dei miſericordia.* Et, ut ait ſanctus

Gennad. *de vera & falſa pœnit.* lib. unico cap. 5. in tom. 4. S. Aug.

Gregorius, *Omnipotenti medico nihil eſt inſanabile, qui ſicut medetur ſine pretio, ita ſalutem reſtituit verbo. Deſperarem ergo de vulnere, ſi non præſumerem de omnipotente.* S. Greg. in Expoſ. 4. Pſ. pœnitential.

Quæſt. 4. Quænam eſt origo peccatorum deſperationis?

Reſp. Ex ſancto Thoma, oritur præſertim ex duabus cauſis, luxuriâ ſcilicet, & acediâ. *Nam*, ait, *ex affectu harum delectationum contingit quod homo faſtidit bona ſpiritualia, & non ſperat ea quaſi quadam bona ardua: & ſecundùm hoc deſperatio cauſatur ex luxuria .... & quia acedia eſt triſtitia quædam dejectiva ſpiritus, ideo per hunc modum deſperatio ex acedia generatur; hoc autem eſt proprium objectum ſpei quod ſit poſſibile ... Unde ſpecialiùs oritur ex acedia. Poteſt tamen oriri ex luxuria, ratione jam dictâ.* S. Th. 2. 2. q. 20 a. 4. in corp. Unde ſanctus Baſilius, ait: *Neque is qui ab ignavia & ſocordia remotus eſt, in deſperationem unquam incidet: neque is qui ſpe læta alitur ac de ſua ſalute minimè deſperat, in ſocordiam unquam prolabi poterit:* S. Baſilius, exhort. ad baptiz. Quare cura diligentiaque, quæ procurandæ ſaluti adhibetur, deſperationem impedit; & ſpes viva, quam in corde conſervamus, acediam omnem, & negligentiam amovet.

Quæſt. 5. In quo conſiſtit peccatum præſumptionis?

Reſp. Peccatur ex præſumptione, cùm quis putat acquirere poſſe gratiam, aut gloriam æternam propriis viribus, aut ſperat ſe conſequuturum veniam peccatorum ſola Dei miſericordiâ abſque pœnitentia, aut vitam æternam ſine bonis operibus. *Si ſe homo juſtificaverit*, inquit ſanctus Auguſtinus, *& de juſtitia ſua præſum-* S Aug. in Pſ. 31. in præfatione.

pſerit, cadit; ſi conſiderans & cogitans infirmitatem ſuam, & præſumens de miſericordia Dei, neglexerit vitam ſuam mundare à peccatis ſuis, & ſe omni gurgite flagitiorum demerſerit, & ipſe cadit .... Audiamus vocem Dei dicentem nobis: ne præſumas ad Regnum de juſtitia tua, ne præſumas ad peccandum de miſericordia Dei: illuc ſi aſcenderis, præcipitaberis: hac ſi lapſus fueris, demergeris. Et ut, ait ſanctus Gregorius: *Præſumptio virtutis propriæ tantò gravius in deſperatione eſt, quantò longiùs ab humilitate, cúmque vires ſibi tribuit operis, ad adjutorium non recurrit authoris, fitque ut eo graviùs peccator pereat, quo, & ipſum hoc, quia eſt peccator, ignorat.* Verùm ii qui à divina bonitate omnia ſperant, nec diligenter ſatis ſaluti ſuæ conſulunt, incidunt in præſumptionem periculi plenam: quoniam certum eſt, ut ait Divus Bernardus, *quod ſpes ſine vita virtutum & devotionis dulcedine, non eſt ſpes, ſed præſumptio.*

S. Greg. Moral. in Job. lib. 22. cap. 5. in fine.

S. Bern. Serm. 3. ſuper *Salve Regina.*

Quæſt. 6. Quænam peccata revocantur ad primam prædictarum præſumptionum, quâ quis nimis ſibi ipſi, & non ſatis Deo confidit?

Reſp. Peccatur hac præſumptione, cùm quis in ſuis neceſſitatibus, tum ſpiritualibus, tum corporalibus non confugit ad Deum per orationem, ſed ſuæ confidit induſtriæ, aut amicorum auxilio: denique cùm quis mediis humanis tantùm innititur, & negligit implorare divinum auxilium, contra id quod dicitur Jeremiæ cap. 17. *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſum, & à Domino recedit cor ejus.*

Peccat etiam hoc præſumptionis gene-

re, qui ſe exponit periculo offendendi Deum; nec diligentere vitat proximas peccandi occaſiones; cùm differt ad Dominum converti, hac falſa ſpe, quod ſemper aderit opportunum converſionis tempus, contra id quod dicitur Eccleſiaſtici cap. 5. ***Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem; ſubitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.*** Aut etiam cùm prætextu aliquarum eleemoſynarum quæ erogantur, aut aliquorum operum bonorum, perſeverat aliquis in crimine, hoc modo ſperans ſe effugere poſſe divinam vindictam, ejuſque iram mitigare, quem ſuis ſceleribus ſemper offendit. ***Crudelis humani generis inimicus,*** inquit ſanctus Eligius, ***aliquibus vanam ſecuritatem ingerit, ut cùm crimina quotidiana committunt, putent quod Deus corruptorum judicum more, pecuniam accipiat, & peccata dimittat. Accipit planè Deus pecuniam, & eleemoſynis delectatur, ea tamen ratione ut unuſquiſque peccator quando offert Deo pecuniam, offerat illi & animam ſuam. Quanam, fratres, juſtitia eſt, ut aliquis criminoſus pecuniam ſuam per eleemoſynam Deo offerat, & animam ſuam Diabolo per iniqua opera tradat: in pecunia imaginem Imperatoris offert Deo; & in ſeipſo imaginem Dei tradit Diabolo.... Nam quamlibet largas eleemoſynas aliquis tribuat, ſi capitalia crimina non declinat, timeo ne falſa temeritate deceptus, & pecuniam perdat, & peccatum non redimat.***

S. Eligius. homil. 8. *in die Cœnæ Domini*, in BibliothecaPatrum.

Quæſt. 7. Quænam peccata reducuntur ad præſumptionem, quâ quis nimiùm confidens divinæ miſericordiæ, ſuæ negligit conſulere ſaluti?

Reſp. Incidit in hanc præſumptionem, qui tentat Deum: cùm V. G. ſe temerè magnis exponit periculis tum animæ, tum corporis, ſperans divina ope ſe evaſurum: ſimiliter cùm ſperat à Deo ſe ſemper peccatorum veniam conſecuturum, quocumque tandem modo vivat: & hac fiducia fretus, emendationem ſui negligit. *Qui male agere non deſiſtunt*, inquit venerabilis Beda poſt ſanctum Iſidorum, *vanâ ſpe indulgentiam de Dei pietate requirunt, quam rectè quærerent, ſi ab actione prava ceſſarent. Metuendum valdè eſt ut neque per ſpem veniæ, quam promittit Deus, perſeveranter peccemus; neque quia juſtè peccata diſtringit, veniam deſperemus; ſed utroque periculo evitato, & à malo declinemus, & de pietate Dei veniam ſperemus.* Et, ut ait ſanctus Auguſtinus, *ex utroque homines periclitantur, & ſperando, & deſperando.*

Beda in ſcintillis. c. 33. de Spe ex Iſidoro.

S. Aug. Serm. 47. de Verb. Domini.

CAPUT III.

De Charitate.

Quæſt. 1. QUID eſt Charitas?

Reſp. Eſt virtus Theologica, quâ Deum propter ſe ſuper omnia, proximum verò ſicut noſmetipſos propter Deum diligimus. Dicitur virtus Theologica, quia Deum habet pro objecto, ad quem ſuper omnia diligendum nos inclinat. Ut, ait ſanctus Bonaventura his verbis: *Dico, quod ad hoc, quod aliquis habeat charitatem, neceſſe eſt quod diligat Deum ſuper omnia. Hoc autem eſt diligere Deum ſuper omnia, quod pro nullo damno vel commodo velit offendere Deum.* Additur quâ proxi-

S. Bonav. in 4. diſt. 16. a. 2. q. 1. in corp.

mum ſicut noſmetipſos propter Deum diligimus. Ut enim ait ſanctus Gregorius: *Si quis quemlibet amat, ſed propter Deum non amat, charitatem non habet, ſed habere ſe putat. Charitas autem vera eſt, cùm & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus; ille enim propter Deum diligit eos quos diligit, qui jam & eos diligere à quibus non diligitur ſcit.... Ille ergo ſecurus amat, qui propter Deum illum amat à quo ſe intelligit non amari. Magna ſunt hæc, alta ſunt hæc, & multis ad exhibendum difficilia: ſed tamen iſta eſt veſtis nuptialis: quiſquis autem hanc recumbens in nuptiis non habet, jam ſollicitus metuat ingrediente Rege, quando mittatur foras.*

Quæſt. 2. Solus Deus eſt-ne objectum charitatis?

Reſp. Quamvis, ex ſancto Auguſtino, *Quatuor ſunt diligenda, unum quod ſupra nos eſt, ſcilicet Deus; alterum quod nos ſumus, ſcilicet anima noſtra; tertium quod juxta nos eſt, ſcilicet proximum; quartum quod infra nos eſt ſcilicet proprium corpus:* Nihilominus charitas erga tria proximo loco enumerata, referenda eſt ad Deum, qui eſt unicum hujus virtutis objectum; ut explicat ſanctus Bonaventura his verbis. *Actus charitatis eſt diligere, diligere autem idem eſt, quod velle bonum. Cùm ergo charitas diligit aliquem, bonum optat ei quem diligit: iſtud autem bonum quod charitas diligit, unum ſolum eſt, videlicet bonum æternum, & bonum ſummum; iſtud autem ſummum bonum aliquando homo per charitatem optat Deo, aliquando ſibi, aliquando proximo. Secundùm quod optat ipſum ipſi Deo, dicitur diligere Deum, quia vult*

S. Aug. l. 1. de doct. Chr. cap. 23.

S. Bon in 3. diſt. 27. q. 2. nu 13.

quod ipſe Deus ſit ſummum bonum, & quod habeat omne bonum per eſſentiam. Secundùm, quod optat illud proximo, ſic dicitur diligere proximum, quia vult quod habeat illud bonum per gratiam, & gloriam. Secundum quod optat illud ſibi, ſic dicitur diligere ſeipſum. Generaliter ergo in actu dilectionis ipſius charitatis unum eſt bonum optatum, licèt multa quibus illud bonum optatur: & illud eſt objectum principale ipſius habitus diligendi, quoniam ipſum propter ſe optatur à charitate, ita quod habet rationem objecti principaliter moventis, & finis quietantis, & quia illud eſt unum ſolum, ſive comparetur ad eum qui habet charitatem, ſive comparetur ad ejus proximum. Hinc eſt quod charitatis habitus habet eſſe unus. Quoniam Deum ſemper reſpicit, ut unicum objectum, licèt modis diverſis.

Ibid. nu. 14. ad 1. *Etſi objicias*, inquit idem Doctor, *quod charitas non tantùm facit, quod homo velit proximo bonum quod Deus eſt, ſed etiam omne aliud bonum: dicendum, quod hoc non eſt principaliter, & elicitivè, ſed quaſi conſequenter & imperativè:* Quia charitatem habemus quâ Deum unicè diligimus, ejus præceptis ſponte obtemperamus, quibus vult ut bonum proximi procuremus. Dici etiam poteſt cum ſancto Auguſtino, quod *velle debemus, ut omnes diligant nobiſcum Deum, & totum quod vel eos adjuvamus, vel adjuvamur ab eis, ad unum illum finem referendum eſt.* Certum igitur eſt, charitatem Deum ipſum, ut ſolum & unicum ſuum objectum, omneſque hujus virtutis actus ad Deum referri debere, tanquam ad eorum principium at-

S. Aug. de doctr. Chriſt. lib. 1. c. 29.

que finem. Unde ait ſanctus Bernardus: *Cauſa diligendi Deum, Deus eſt: modus, ſine modo diligere.* S. Ber. tract. de diligendo Deo c. 1.

Quæſt. 3. Quomodo intelligendum eſt hoc præceptum expreſſum in veteri, & novo teſtamento: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua?* Deuter. c. 6. Marc. c. 12.

Reſp. Ex ſancto Thoma: *Præcipitur nobis, ut tota noſtra intentio feratur in Deum, quod eſt, ex toto corde; & quod intellectus noſter ſubdatur Deo, quod eſt, ex tota mente; & quod appetitus noſter reguletur ſecundùm Deum, quod eſt, ex tota anima; & quod exterior actus noſter obediat Deo, quod eſt ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus Deum diligere.* S. Th. 2. 2. q. 44. a. 5. in corp.

Sanctus Joannes Chryſoſtomus, ſeu potius author operis imperfecti, explicat verba primi hujuſce præcepti, quod omnia præcepta quodammodo complectitur, cùm ait. *Quid eſt diligere Deum ex toto corde? id eſt ut cor tuum non ſit inclinatum ad ullius rei dilectionem, amplius quam ad Dei; nec delecteris in aliqua ſpecie mundi amplius quàm in Deo: non in honoribus, non in auro vel in argento, non in poſſeſſionibus, aut vineis, non in animalibus aut mancipiis, non in ornamentis aut veſtibus, non in filiis aut parentibus, aut amicis; ſed hæc omnia exiſtimes tibi eſſe in Deo, ut pra his omnibus Deum ames. Si autem in aliquo horum amor cordis tui fuerit occupatus, jam ex toto corde non amas Deum; pro quanta enim parte cor tuum fuerit ad aliquam rem amandam inclinatum, pro tanta parte minùs eſt ad Deum ... Quid eſt in tota ani-* S. Chryſoſt in cap. 22. Matth. homil. 42.

ma diligere Deum? id eſt certiſſimum animum habere in veritate, & firmum eſſe in fide. Qui omne bonum credit apud Deum, & omne bonum credit eſſe Deum, & extra Deum non credit eſſe bonum; qui credit Deum omnia facere, & ſine Deo nihil fieri poſſe, ille tota anima diligit Deum? Quid eſt tota mente diligere Deum? id eſt, ut omnes ſenſus tui, qui pertinent ad te, Deo vacent. Cujus intellectus Deo miniſtrat, & cujus ſapientia circa Deum eſt, cujus cogitatio ea quæ ſunt Dei, tractat; cujus memoria quæ ſunt bona recordatur, tota mente diligit Deum.

S. Ber. Serm. 20. *in cantic.* Tandem ſanctus Bernardus optimè ad noſtram inſtructionem explicat verba hujus primi præcepti, dum ait; *Diſce, ô Chriſtiane, à Chriſto quomodo diligas Chriſtum; diſce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter: dulciter, ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne oppreſſi ab amore Domini avertamur. Ne mundi gloriâ, ſeu carnis voluptatibus abducaris, dulceſcat tibi præ his ſapientia Chriſtus. Ne ſeducaris ſpiritu mendacii & erroris, luceſcat tibi veritas Chriſtus. Ne adverſitatibus fatigeris, confortet te virtus Dei Chriſtus. Zelum tuum inflammet Chriſtus, informet ſcientia, firmet conſtantia: ſit fervidus, ſit circumſpectus, ſit invictus: Nec teporem habeat, nec careat diſcretione, nec timidus ſit. Et vide ne fortè tria iſta tibi & in lege tradita fuerint, dicente Deo: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Mihi videtur (ſi alius competentior ſenſus in hac trinâ diſtinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quemdam pertinere affectionis: animæ verò amor ad induſtriam, ſeu*

judicium rationis : virtutis autem dilectio ad animi poſſe referri conſtantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto & pleno cordis affectu ; dilige totâ rationis vigilantiâ & circumſpectione ; dilige & totâ virtute ; ut nec mori pro ejus amore pertimeſcas , quoniam fortis eſt ut mors dilectio .

Quæſt. 4. Tenemur-ne obſervare hoc primum præceptum , in tota plenitudine ſua ?

Reſp. Sanctus Auguſtinus , & ſanctus Thomas aſſerunt, hoc præceptum ita eſſe ſublime, ut integra ejus perfectaque completio reſervata ſit in alteram vitam , ejuſque perfectioris charitatis defectum , ad peccatum minimè imputandum eſſe , dum ſumus in hac vita, quoniam quidem infirmitas noſtra , tantæ perfectionis nos incapaces efficit. *Proinde* , inquit ſanctus Auguſtinus , *hoc primum præceptum juſtitiæ, quo jubemur diligere Deum ex toto corde , ex tota anima , & ex tota mente , quod in illa vita complebitur , cùm videbimus faciè ad faciem. Sed ideò nobis hoc etiam nunc præceptum eſt , ut admoneremur , quid fide expoſcere , quò ſpem præmittere , & obliviſcendo quæ retrò ſunt, in quæ anteriora nos extendere debeamus. Ac per hoc , quantum mihi videtur , in ea quæ perficienda eſt juſtitia , multum in hac vita ille profecit , qui quàm longè ſit à perfectione juſtitiæ proficiendo cognovit. Sed dici poteſt quædam juſtitia minor huic vitæ competens , quâ juſtus ex fide vivit ; quamvis peregrinus à Domino , & ideo per fidem ambulans , nondum per ſpeciem , non abſurdè dicitur etiam ad iſtam pertinere ne peccet : neque enim ſi eſſe* S. Auguſt. de ſpiritu & litt. cap 36.

nondum poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plena perfectaque debetur, jam culpa deputandum eſt: aliud eſt enim totam nondum aſſequi charitatem, alind nullam ſequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamvis longè minus amet Deum, quàm eum poteſt amare conſpectum, nihil tamen appetere illicitum: ſicut etiam in his quæ adjacent ſenſibus corporis, poteſt oculus nullis tenebris delectari, quamvis non poſſit in fulgentiſſima luce defigi.

Idem ſanctus Doctor alio in loco oſtendit, obligationem quam nobis imponit hoc primum præceptum, ut totis viribus conemur, ſemper in via virtutis progredi, & in amore Dei, nunquam dicendo ſatis eſt, *Videtis*, inquit, *quia viatores ſumus. Dicitis, quid eſt ambulare? breviter dico: proficere, ne fortè non intelligatis & pigriùs ambuletis. Proficite, fratres mei, diſcutite vos ſemper ſine dolo, ſine adulatione, ſine palpatione. Non enim aliquis eſt intus tecum cui erubeſcas, & jactes te: eſt ibi, ſed cui placet humilitas; ipſe te probet, proba & te ipſum tu ipſe, ſemper tibi diſpliceat quod es, ſi vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuiſti, ibi remanſiſti. Si autem dixeris, ſufficit, periiſti. Semper adde, ſemper ambula, ſemper proſice: noli in via remanere, noli retrò redire, noli deviare... Meliùs it claudus in via, quam curſor præter viam.*

S. Aug Serm. 15. *De Verbis Apoſtoli* in fine.

Sanctus Thomas multis in locis hujus primi præcepti amoris Dei obligationes explicat, conformiter huic ſancti Auguſtini doctrinæ; ſed præſertim, cùm ait: *Ex parte diligentis tunc eſt charitas perfecta, quando diligit tantum quantum poteſt, quod*

S. Th. 2. 2. q. 24. art. 8. in corp.

quidem contingit tripliciter: uno modo ſic, quod totum cor hominis actualiter ſemper feratur in Deum, & hac eſt perfectio charitatis patriæ, quæ non eſt poſſibilis in hac vita, in qua impoſſibile eſt propter humanæ vitæ infirmitatem, ſemper actu cogitare de Deo, & moveri dilectione ad ipſum: alio modo ut homo ſtudium ſuum deputet ad vacandum Deo & rebus divinis, prætermiſſis aliis, niſi quantùm neceſſitas præſentis vitæ requirit; & iſta eſt perfectio charitatis, quæ eſt poſſibilis in via; non tamen eſt communis omnibus habentibus charitatem: tertio modo ita quod habitualiter aliquis totum cor ſuum ponat in Deo; ita ſcilicet quod nihil cogitet, vel velit, quod divinæ dilectioni ſit contrarium: & hac perfectio eſt communis omnibus habentibus charitatem.

Ex horum Sanctorum authoritate conſtat, quod licet omnes actiones noſtras actu non referamus ad Deum, in charitate tamen eſſe poſſumus, & omnia obſervare, ad quæ tenemur vi hujus præcepti amoris Dei, licèt de ipſo non ſemper cogitemus; modo habitu omnia ad Deum referamus, ſicut docent Theologi omnia opera hominis juſti ad Deum referri, modò nihil includant charitati contrarium.

Quæſt. 5. Tenemur-ne actus amoris Dei elicere vi præcepti charitatis?

Reſp. Nihil tam frequenter præcipitur, nihil tam luculenter exprimitur, in utroque Teſtamento, quàm obligatio diligendi Deum. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*, inquit Moyſes Deuteronomii cap. 6. Et Joſue cap. 22. di-

citur: *Ut cuſtodiatis attentè & opere compleatis mandatum & legem quam præcepit vobis Moyſes famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum veſtrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, & obſervetis mandata illius, adhæreatiſque ei ac ſerviatis in omni corde, & in omni anima veſtra.* Et cap. 23. ait: *Hoc autem diligentiſſimè præcavete, ut diligatis Dominum Deum veſtrum.*

Eruntque, proſequitur Moyſes Deuteronomii cap. 6. *verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens. Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque ea in limine & oſtiis domus tuæ.*

Hanc ipſam obligationem Dominus noſter Jeſus Chriſtus in multis Evangelii locis explicat, ut Marci cap. 12. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua... Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam ſe ipſum majus eſt omnibus holocautomatibus, & ſacrificiis.* Et Epiſtola 1ª. Joannis cap. 3. *Qui non diligit manet in morte.* Sancti Patres fuſè explicant hanc obligationem producendi actus amoris Dei. Et Alexander Papa ſeptimus ſequentem propoſitionem damnavit. *Homo nullo unquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Decretum Alexandri 7. adverſus laxas Caſuiſtarum opiniones. 24. Sept. 1665. 1. propoſ. damnata.

Quæſt. 6. Quandonam tenemur elicere actus amoris Dei?

Reſp. Tenemur primò quoties tenemur elicere actum contritionis perfectæ. V. G. ſi in articulo mortis conſtituti nullum aliud ſuppetat medium, ut cum Deo reconciliemur. Sicut etiam quando debemus adminiſtrare, aut ſuſcipere ſacramentum, ſi nobis conſcii ſimus alicujus peccati mortalis, & confeſſoris facultatem non habeamus: quoniam contritio in ſe includit actum amoris Dei, juxta Concilium Tridentinum. *Seſſ.* 14. de pœnit. cap. 4.

Docet ſanctus Thomas, omnes homines ubi primùm ad rationis uſum pervenerint, teneri elicere actus amoris Dei. *Dicendum*, inquit, *quod ab aliis peccatis mortalibus poteſt puer incipiens habere uſum rationis, per aliquod tempus abſtinere: ſed à peccato omiſſionis prædicta non liberatur, niſi quàm citò poteſt, ſe convertat ad Deum. Primùm enim quod occurrit homini diſcretionem habenti, eſt quod de ipſo cogitet, ad quem alia ordinet ſicut ad finem: finis enim eſt prior in intentione; & ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmativo, quo Dominus dicit:* Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Zachariæ cap. 1. S. Tho. 1. 2. q. 89. a. 6. ad 3.

Verùm Apoſtolica ſedes ſatis oſtendit, obligationem, quâ tenentur omnes Chriſtiani eliciendi ſæpiùs actus amoris Dei, dum propoſitiones ſequentes damnavit.

Quinta Propoſitio damnata. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Decret Innoc. XI. contra 65. propoſ. 2 Martii 1679.

Sexta Propoſitio. *Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſè quinquenniis, per ſe obligare præceptum charitatis erga Deum.*

Septima Propoſitio. *Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, quâ juſtificari poſſimus.*

Quæſt. 7. Eſt-ne neceſſe ad merendum in obſervatione aliorum præceptorum, ut ea obſervemus ex principio amoris Dei, ita ut actio referatur in Deum actualiter, aut ſaltem virtualiter?

Reſp. Ut huic quæſtioni ſatisfaciamus, eamque rectè intelligamus, ſupponenda ſunt hîc ea quæ diximus cap. 4. de Sacramentis in genere, loquendo de intentione, quam actualem eſſe dicimus, quando actu eam ad Deum referimus, attendendo ad ea quæ facimus; virtualem verò dici, quando actio intentione actuali ad Deum priùs relata, poſtmodum diſtracta, cùm non ſit actualis attentio, ita tamen, ut ſi quis ea de re cogitaret, eam ad Deum actu referret; cùm autem hæc virtualis intentio, ſimilitudinem aliquam habeat cum habituali, cum eadem ſæpiùs à ſancto Thoma, & ſancto Bonaventura confunditur, qui nonnunquam virtualem vocant habitualem, ut facilè ex eorum explicatione patet. Hoc ſuppoſito.

Sanctus Bonaventura quæſtioni propoſitæ clarè reſpondet, his verbis. *Notandum eſt tamen, quod ad hoc quod aliqua actio ſit meritoria, non oportet quod ſemper quis eam referat actualiter in Deum, ſed ſufficit relatio habitualis: habitualem relationem voco, non quia habeat charitatem per quam ſit habitualis ad referendum; ſed quia in primordio operationis illius, vel alterius ad quam illa conſequenter ſe habet, intentionem habet ad Deum directam. Unde ſi quis*

S. Bonav. in 2. Sent. Diſt. 41 q. 3. nu. 32. ad 6.

intendit dare pro Deo centum marcas, & incipit dare, & cogitat de Deo in prima marca, & in aliis non cogitat; nihilominus tamen omnes dationes illæ ſunt ei meritoriæ, & fructuoſæ. Si autem opus alterius generis inciperet, oporteret quod intentio renovaretur, ad hoc ut opus eſſet meritorium.

Clariùs autem oſtendit, idem ſanctus Doctor ibidem numero 35. non aliud ſe velle per intentionem habitualem, quàm quod nos virtualem vocamus, cùm dicit: *Relationem autem habitualem voco, non quâ quis in generali refert ad Deum omnia opera diei, vel anni: Sed quâ quis refert aliquod opus ad Deum, ita quod opus ſequens directam habet ad opus primum ordinationem, & conſequentiam; ſicut eſt in illo, qui dat centum marcas, vel intendit ire ad ſanctum Jacobum; in aliis autem non habet locum.*

Sanctus Thomas aſſerit, meritum omnium actionum noſtrarum ex charitate proficiſci, ait enim: *Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes ſecundariò, ſecundùm quod earum actus à charitate imperantur.* Et paulò poſt, ait: *Dicendum quod fidei actus non eſt meritorius, niſi fides per dilectionem operetur, ut dicitur ad Galatas cap. 5. Fides quæ per charitatem operatur.* Authoritate ejuſdem Apoſtoli probat ſanctus Auguſtinus, ex charitatis motivo cætera præcepta compleri debere, dum ait: *Omnia igitur præcepta divina referantur ad charitatem de qua dicit Apoſtolus:* Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. *Om-*

S. Tho. 1. 2. q. 114. a. q. in corp.

Ibid. ad 3.

S. Aug. in Enchir. cap. 121.

nis itaque præcepti finis eſt charitas, id eſt ad charitatem refertur omne præceptum; quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus Sanctus in cordibus noſtris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur; charitas quippe iſta Dei, & proximi: & utique in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ: adde Evangelium, adde & Apoſtolos: non enim aliunde vox iſta: finis præcepti eſt charitas, & Deus charitas eſt. *Quæcumque ergo mandat Deus, ex quibus unum eſt:* Non mœchaberis; *& quæcumque non jubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur, ex quibus unum eſt:* bonum eſt homini mulierem non tangere; *tunc rectè fiunt cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.*

Sanctus Auguſtinus diſertè probat, quod debemus ſemper agere motivo charitatis, non autem motivo timoris ſervilis, cùm ait: *Inimicus juſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat: amicus autem erit, ſi ejus amore non peccet; tunc enim verè timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, ſed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipſum ſicut gehennas odit.*

S. Aug. Ep. 144.

Et paucis verbis, inquit S. Gregorius: *In conſpectu tuo juſtus eſſe non valet, qui tibi non per dilectionem, ſed per formidinem ſervit.*

S. Greg. lib. 11. mor. cap. 20.

Sancta Electorum Eccleſia, ait idem ſummus Pontifex, *ſimplicitatis ſuæ, & rectitudinis vias timore inchoat, ſed charitate conſummat: cui tunc eſt funditus, à malo recedere, cùm ex amore Dei cœperit jam nolle peccare. Cùm verò adhuc timore bona agit, à malo peni-*

S. Greg. l. 1. moral. c. 11.

tus non receſſit: quia eo ipſo peccat, quo peccare vellet, ſi inultè potuiſſet.

Quæſt. 8. Præceptum charitatis obligat ne ad diligendum proximum?

Reſp. Obligatio diligendi proximum, conſequitur neceſſariò, ex obligatione diligendi Deum: quare ſcriptura ferè ſemper hæc duo præcepta connectit, quæ quodammodo unum conſtituunt; quoniam non amamus proximum, niſi quia Deum amamus; & ita charitas erga proximum, neceſſariò ſequitur eam, quam ſecundùm primũ, & maximum legis præceptum erga Deum tenemur exercere. Unde in Epiſtola 1. Joannis cap. 4. dicitur: *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt quomodo poteſt diligere? & hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.*

Quemadmodum, inquit ſanctus Joannes Damaſcenus, *nec anima ſine corpore, nec rurſus corpus abſque anima, hominis nomen obtinet; eodem modo nec charitas erga Deum, niſi charitatem erga proximum comitem habeat, charitas dicenda eſt: nec rurſus charitas erga proximum charitatis nomen tueri poteſt, niſi charitas erga Deum acceſſerit.* S. Joan. Damaſc. lib. 1. Parallelorũ, cap. 18.

Tanti ponderis eſt amor erga proximum ad obſervationem præceptorum, ut Apoſtolus dicat: *Qui diligit proximum, legem implevit. Nam non adulterabis &c. & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* ad Rom. c. 13.

Et in alio loco: *Omnis enim lex uno ſermone impletur: diliges proximum tuum ſicut teipſum.* ad Gal. c. 5.

Venerabilis Beda, poſt ſanctum Auguſti-

num, rationem affert, quare Divus Paulus hoc in loco loquatur tantùm de amore proximi, & hoc uno præcepto totam legem contineri doceat. *Cur*, inquit, *Apoſtolus ſolam proximi dilectionem commemorat, niſi quia dilectionem Dei poſſunt homines mentiri, quia rariores tentationes eam probant; in dilectione autem proximi faciliùs convincuntur eam non habere, dum iniquè cum hominibus agunt. Conſequens eſt autem, ut qui ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente Deum diligit, diligat & proximum tanquam ſeipſum, quia hoc jubet ille, quem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligit. Item diligere proximum, id eſt omnem hominem tanquam ſeipſum, quis poteſt niſi Deum diligat, cujus præcepto & dono dilectionem proximi poſſit implere? Cùm ergo præceptum utrumque ſit, ut nullum ſine altero poſſit teneri, etiam unum horum commemorare plerumque ſufficit, cùm agitur de operibus juſtitiæ: ſed opportuniùs illud de quo faciliùs quiſque convincitur.*

Beda. in Epiſt. ad Rom. c. 13. ex Aug.

Quæſt. 9. Ad quid nos obligat charitas erga proximum?

Reſp. Explicat ſanctus Auguſtinus, dum ait; *Cùm ergo illa dilectione, quam divina lex imperat, debeat homo diligere Deum, & ſeipſum, & proximum, non tamen ex hoc tria præcepta data ſunt: nec dictum eſt, in his tribus, ſed, in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ, id eſt in dilectione Dei, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & proximi tanquam ſui ipſius: videlicet, ut intelligeretur nullam eſſe aliam dilectionem, quâ quiſque diligit ſeipſum, niſi quod diligit Deum: qui*

S. Aug. Epiſt. 52. *de vera felicitate.*

enim aliter ſe diligit, potius ſe odiſſe dicendus eſt; ſit quippe iniquus, privaturque luce juſtitiæ, qui à potiore ac præſtantiore bono averſus, atque inde vel ad ſeipſum converſus, ad inferiora & egena utique convertitur, ſitque in ipſo quod veraciſſimè ſcriptum eſt: Qui autem amat iniquitatem, odit animam ſuam. *Quia igitur nemo niſi Deum diligendo, diligit ſe ipſum, non opus erat, ut dato de Dei dilectione præcepto, etiam ſeipſum homo diligere juberetur, cùm in eo diligat ſeipſum quod diligit Deum. Deberet ergo & proximum diligere tanquam ſeipſum, ut quem potuerit hominem vel beneficentiæ conſolatione, vel informatione doctrinæ, vel diſciplinæ coërcitione adducat ad colendum Deum.*

Obſervandum tamen eſt, quod externa ſubſidia, quæ proximo præſtamus minimè ſufficiunt ad exercendam charitatem, quæ nobis à Deo præcipitur, niſi proximum ex animo diligamus; ſecùs enim, omnia teſtimonia charitatis, minimè vera ſunt, & ſpeciem tantùm exteriorem charitatis habent, quàm interiùs habere tenemur; adeo ut propriè loquendo, quidquid erga proximum præſtamus, ſit veluti appendix amoris intimi, quem erga ipſum gerimus; quæ quidem doctrina eò magis eſt vera, quò contrariæ opiniones à ſancta ſede damnatæ ſunt, dum ſequentes propoſitiones damnavit.

Decretũ Innoc. XI. in quodamnantur 65. propoſitiones. 2. Martii 1679.

X. Propoſitio damnata. *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali.*

XI. Propoſitio. *Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.*

Quæſt. 10. Tenentur ne omnes homines ex præcepto charitatis æqualiter ſubvenire neceſſitatibus tum ſpiritualibus, tum corporalibus proximi?

Reſp. Quamvis nemo poſſit ſe eximere ab hoc præcepto ſervando, quod tam frequenter in veteri & novo teſtamento indicitur; certum tamen eſt, omnes homines æqualiter non obligari, ut inferiùs explicabimus. *Non potuit*, ait ſanctus Auguſtinus, *apertiùs ſignificari novi Teſtamenti donum eſſe charitatem, quàm hoc loco ubi Apoſtolus dicit:* Invicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. *Hanc enim Chriſti legem dicere intelligitur, quâ ipſe Dominus præcepit, ut nos invicem diligamus. Hujus autem dilectionis officium eſt, invicem onera noſtra portare.* Per onera Scriptura & Sancti Patres intelligunt, neceſſitates tam ſpirituales, quàm corporales proximi, ſeu res quibus indiget, quas ipſi tenemur præſtare ſecundùm vires, & facultates noſtras, aut ſecundùm majorem ejus indigentiam, aut ſecundùm officii noſtri rationem, aut denique ſecundùm quod magis cum aliquo conjuncti ſumus.

S. Aug. l. 83. quæſtionum. q 71.

Quæſt. 11. Quiſnam obſervandus eſt ordo in charitate?

Reſp. Obſervandus utique eſt aliquis ordo in charitate, juxta id quod dicit Sponſa, Canticorum cap. 2. *Ordinavit in me charitatem.* Et, ut ait ſanctus Auguſtinus: *Ille juſtè, & ſanctè vivit, qui rerum integer æſtimator eſt: Ipſe eſt autem qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat, quod non eſt diligendum, aut non diligat quod eſt diligendum, aut ampliùs diligat,*

S. Aug. lib. 1. de Doct. Chriſtiana. cap 27.

quod minus eſt diligendum, aut æquè diligat quod vel minus, vel ampliùs diligendum eſt, aut minùs vel ampliùs, quod æquè diligendum eſt. Omnis peccator, in quantum peccator eſt, non eſt diligendus: & omnis homo in quantùm homo eſt, diligendus eſt propter Deum, Deus verò propter ſeipſum. Et ſi Deus omni homine ampliùs diligendus eſt, ampliùs quiſque debet eum diligere, quàm ſeipſum. Item ampliùs alius homo diligendus eſt, quàm corpus noſtrum, quia propter Deum omnia iſta diligenda ſunt, & poteſt nobiſcum alius homo Deo perfrui, quod non poteſt corpus, quia corpus per animam vivit, quâ fruimur Deo.

Omnes autem homines æquè diligendi ſunt. Sed cùm omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum, vel temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictiùs tibi quaſi quadam ſorte junguntur.

Sequitur igitur ex hac ſancti Auguſtini doctrina; quod primitùs, & præ omnibus diligendus nobis ſit Deus. Secundò diligere debemus noſmetipſos quoad bona ſpiritualia. Tertiò proximum quoad eadem ſpiritualia bona. Quartò nos ipſos quoad bona corporalia, deinde proximum circa eadem bona. Denique debemus noſmetipſos diligere quoad bona externa, deinde proximum. Ita etiam explicat ſanctus Thomas 2. 2. Q. 26.

Quæſt. 12. Ad quid nos obligat præceptum charitatis, erga inimicos noſtros?

Reſp. Ut nihil omittamus, ut eos per reconciliationem nobiſcum ad Deum ducamus. *Ne pigri ſitis diligere inimicos*, inquit ſanctus Auguſtinus; *ſævit in te homo*, S. Aug. Expoſit. in E-

piſt. B. Joan. tract. 8. *ille ſævit, tu deprecare, ille odit, tu miſerere: febris animæ ipſius te odit, ſanus erit, & gratias tibi aget. Quomodo medici diligunt ægrotos; numquid ægrotos diligunt? ſi ægrotos diligunt, volunt ut ſemper ægrotent? ad hoc diligunt ægrotos, ne ægroti permaneant, ſed ut ex ægrotis ſani fiant: & quanta plerumque patiuntur à phreneticis, quales contumelias verborum? plerumque & percutiuntur: perſequitur ille febrem, ignoſcit homini: & quid dicam, fratres? amat inimicum ſuum, immò odit inimicum ſuum morbum: ipſum enim odit, & amat hominem à quo percutitur, odit febrem. A quo enim percutitur? à morbo, ab ægrotatione, à febre; illud tollit quod illi adverſatur, ut remaneat illud unde gratuletur. Sic & tu, ſi odit te inimicus tuus, & injuſtè te odit: noveris quia cupiditas ſæculi in illo regnat, propterea te odit. Si odiſti illum & tu contra reddis malum pro malo; unum ægrotum flebam, qui te oderat, jam duos plango, ſi & tu odiſti. Sed perſequitur rem tuam, tollit tibi neſcio qua habes in terra. Ideo illum odiſti, quia anguſtias tibi facit in terra: noli pati anguſtias, migra in cœlum, ſurſum cor ibi habebis, ubi latitudo eſt, ut nullas anguſtias patiaris in ſpe vitæ æternæ. Attende quæ tibi tollit, nec ipſa tibi tolleret, niſi ille permitteret qui* flagellat omnem filium quem recipit; *quodammodo ferramentum Dei eſt quo ſaneris, ipſe inimicus tuus. Si novit Deus utile tibi eſſe ut expoliet te, permittit illum: ſi novit tibi utile eſſe ut vapules, permittit ille ut cædaris: de illo te curat, opta ut ille ſanetur.*

Sanitatem illi procurare nitere ferendo injurias ab eo illatas, ea patientiâ, quæ

non

non minùs tibi, quàm inimico futura eſt ſalutaris, nihil adeo ipſum devinciet, quàm humilis tua patientia: tunc enim propriâ ſtimulante conſcientiâ, reum ſe ſentiet, ſe ipſum ſæpius condemnabit; ex hac ſalutari confuſione, ejus quem perſecutus eſt ut inimicum, quæret amicitiam.

Hic agendi modus omninò Chriſtianus, & Evangelii præceptis planè conformis, ita nobis utilis eſt, ut dum noſtro fungimur officio, inimicos etiam noſtros Deo conciliemus, eoſque etiam habituri ſimus amicos: ſed & tenemur ordinaria benevolentiæ, & vitæ civilis indicia inimicis exhibere: quod utique obſervare debemus; quia multi credunt, ſe teneri tantùm, in intimo cordis affectu inimicis parcere, & parati eſſe illis obſequium, ubi neceſſitas occurrit, præſtare, non autem teneri occaſione datâ ſignificare, nullum ſe erga ipſos odium gerere, ſed ſinceram erga ipſos charitatem ſervare.

Sanctus Bernardinus Senenſis, ait: *Quæritur an omnes teneantur ad ſigna dilectionis inimicis exhibenda? & videtur quod ſic, quia Chriſtus Matth. 5. ait:* Si ſalutaveritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? *Ubi velle videtur, quod hoc non ſufficit ad ſalutem. Ad quod dicendum, quod eſt aliquod ſignum, ſine quo non poteſt exterius innoteſcere actus dilectionis, etiam illius ad quam omnes tenemur: quia in ejus omnimoda negatione prætenditur ſignum iræ, ſeu odii cordialis. Hujuſmodi autem ſignum videtur ſalutatio, aut ad aliqua interrogata aliqualis reſponſio; unde qui omnino inimico*

S. Bernardinus Senenſis. Serm. 14. in fer. 3. poſt 3. Domin. in quadrageſima c. 1.

ſuo negaret verbum, aut qui in ejus præſentia ſemper avertit faciem, vel ſubitò fugit, ſignum oſtendit odii cordialis atque mortalis, niſi ex cauſa valdè rationabili hoc agat, aut probabiliter timeat ex hoc aliquid pejus accidere: quamquam etiam rationem, & intentionem facti ſui debeat intuentibus, propter vitationem ſcandali propalare, ſi bono modo id facere poteſt.

Denique ſi ſeriò vim verborum Chriſti Domini, quibus jubemur inimicos diligere, velimus conſiderare, facilè videbimus, nos non modò verè teneri inimicos diligere, iis opem in rebus neceſſariis præſtare, verùm etiam ordinaria vitæ civilis officia illis exhibere, quantùm poſſumus, & quantùm id conducit, ut cum iis reconciliemur, eoſque impediamus, ne in odio ſuo erga nos perſeverent. Dicit enim

Matth. c. 5.

Dominus: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.*

Verùm ne hæc externa, & apparentia officia, quæ inimicis exhibemus, facilè nos perſuadeant, eos ſincero cordis affectu à nobis diligi, ſanctus Gregorius nonnulla erga inimicos charitatis ſigna nobis aperit, quibus dignoſcere poſſimus, an

S. Greg. Moral. lib. 22. cap. 6.

eos verâ charitate complectamur. *Sciendum eſt*, inquit, *quia inimici dilectio tunc veraciter cuſtoditur, cùm nec de profectu addicimur, nec de ruina illius lætamur. Nam ſæpè in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, ſæpe hunc diligere æſtimat, ſi ejus vita contrarius non exiſtat. Sed dilectionis vim occultè & veraciter, aut profectus inimici, aut caſus interrogat. Hac etenim de re ad plenum ſemetipſam mens*

hominis neſcit, niſi eum quem ſibi adverſarium credit, in defectu, vel profectu mutaſſe modum ſui ſtatus invenerit. Si enim de proſperitate addicitur, & de calamitate ſe odientis lætatur: conſtat quia non amat, quem non vult eſſe meliorem: eumque etiam ſtantem voto perſequitur, quem cecidiſſe gratulatur.

Quæſt. 13. Nunquid dici poſſet à nobis impleri charitatis præceptum erga inimicos, dummodo eos odio non habeamus; eoſque amare eſſe ſolummodo conſilium?

Reſp. Sanctus Auguſtinus, & S. Hieronymus oſtendunt, nos teneri poſitivè amare inimicos, eiſque in eorum neceſſitatibus ſubvenire. *Nullum autem*, inquit ſanctus Auguſtinus, *exceptum eſſe cui miſericordiæ denegetur officium, quis non videat? quando uſque ad inimicos etiam porrectum eſt, eodem Domino dicente:* Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. *Ita quoque Apoſtolus Paulus docet, cùm dicit:* Nam non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur: Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. *Quiſquis ergo arbitratur, non de omni homine Apoſtolum præcepiſſe, cogetur fateri, quod abſurdiſſimum, & ſceleratiſſimum eſt, viſum fuiſſe Apoſtolo, non eſſe peccatum, ſi quis aut non Chriſtiani, aut inimici adulteraverit uxorem, aut eum occiderit, aut ejus rem cupierit.* S. Aug. de Doctr. Chri. l. 1. c. 30.

Sanctus Hieronymus validiùs hanc de diligendis inimicis ſtatuit veritatem, dum

S. Hieron. Comment. in Matth. l. 1. cap. 5. in fine. ait ; *Multi præcepta Dei imbecillitate ſua, non Sanctorum viribus æſtimantes, putant eſſe impoſſibilia quæ præcepta ſunt, & dicunt ſufficere virtutibus non odiſſe inimicos: cæterùm diligere plus præcipi quàm humana natura patiatur. Sciendum eſt ergo, Chriſtum non impoſſibilia præcipere, ſed perfecta, quæ fecit David in Saül & in Abſalon. Stephanus quoque martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus eſt. Et Paulus anathema cupit eſſe pro perſecutoribus ſuis. Hæc autem Jeſus & docuit, & fecit dicens:* Pater ignoſce illis, quod enim faciunt, neſciunt.

Quæſt. 14. Quinam ſunt actus charitatis erga proximum?

Reſp. Quoniam indigentia proximi vel corporalis, vel ſpiritualis eſſe poteſt, ei tum ſpiritualiter, tum corporaliter opem ferre tenemur. Sanctus Auguſtinus omnia charitatis opera erga proximum exercenda proponit, eaque ſub generali Eleemoſynæ nomine complectitur, cùm ait: *Non ſolùm autem qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum, nudo veſtimentum, peregrinanti hoſpitium fugienti latibulum, ægro vel incluſo viſitationem, captivo redemptionem, debili ſubvectionem, cæco deductionem, triſti conſolationem, non ſano medicinam, erranti viam, deliberanti conſilium, & quod cuique neceſſarium eſt indigenti: verùm etiam qui dat veniam peccanti, eleemoſynam dat, & qui emendat verbere in quem poteſtas datur, vel coërcet aliqua diſciplinâ, & tamen peccatum ejus, quo ab illo læſus eſt, aut offenſus dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non ſolùm in eo quod dimittit atque orat, verùm etiam in*

S. Aug. Enchir. cap. 72. tom. 3.

eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœnâ plectit, eleemoſynam dat, quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona præſtantur invitis, quando eorum conſulitur utilitati, quia ipſi ſibi inveniuntur eſſe inimici, amici verò eorum potiùs illi quos inimicos putant, & reddunt errando mala pro bonis, cùm reddere mala Chriſtianus non debeat pro malis. Multa itaque ſunt genera eleemoſynarum, quæ cùm facimus, adjuvamur, ut dimittantur nobis noſtra peccata.

Secundùm ſanctum Thomam: *Ponuntur ſeptem eleemoſynæ corporales, ſcilicet paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudum, recolligere hoſpitem, viſitare infirmum, redimere captivum, ſepelire mortuum.* S. Th. 2. 2. q. 32. a. 2.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Ponuntur etiam ſeptem eleemoſynæ ſpirituales; ſcilicet docere ignorantem, conſulere dubitanti, conſolari triſtem, corrigere peccantem, remittere offendenti, portare oneroſos & graves, & pro omnibus orare.

Conſule, carpe, doce, ſolare, remitte, fer, ora.

Non eſt neceſſe hîc agere in particulari de omnibus his charitatis actibus, tum ſpiritualibus, tum corporalibus. Sequemur ordinem Doctoris Angelici, qui ſolùm agit de eleemoſyna, & de fraterna correptione.

Quæſt. 15. Tenemur-ne ex præcepto largiri eleemoſynam cùm ſuppetit facultas?

Reſp. Conſtans veritas eſt in utroque Teſtamento, & in Sanctorum Patrum doctrina, extare præceptum largiendi elee-

moſynam. Deuteronomii cap. 15. *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verſatur in terra.* Ezechielis cap. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ ... manum egeno & pauperi non porrigebant.* Verùm quid clarius dici poteſt, ut oſtendatur eleemoſynam eſſe præceptam, quàm ipſius Jeſus Chriſti Domini noſtri ſententia, proferenda in die judicii, contra eos, qui eleemoſynam non
Matth. c. 25. fecerint. *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis ejus; eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare, ſitivi & non dediſtis mihi potum*, &c. Unde ſanctus Paulus ſcri-
1. ad Tim. cap. 6. bens ad Timotheum, ait; *Divitibus hujus ſæculi præcipe .... facilè tribuere.* Enim-
1. Joan. c. 3. verò, ut ait ſanctus Joannes: *Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*

Sancti quoque Patres hoc eleemoſynæ præceptum tantâ vehementiâ ſtatuunt; ut mirum ſit cupiditatem uſque adeo plures excæcaſſe, ut de ejus dubitent obliga-
S. Baſil. *homil.* in Lucæ. verba. tione. Sanctus Baſilius, ait: *Quem tandem injuriâ afficio, dum quæ mea ſunt premo, ac retineo? Quanam autem quæſo tua ſunt? An non nudus è materno utero excidiſti? an non rurſùm nudus in terram reverteris? quæ autem nunc habes, unde tibi contigerunt? ſi à fortuna dixeris, impius es, ut qui Creatorem non agnoſcas; nec ei, à quo ea accepiſti, gratiam ullam habeas. Si autem à Deo ea te habere confiteris, affer jam cauſam quamobrem acceperis. Num iniquus*

eſt Deus, qui ea quæ ad degendam vitam attinent, nobis haud æquè diſtribuit? Ecquid eſt cur tu opibus abundes, ille contra egeat? an non omnino ut & tu benignitatis ac fidelis adminiſtrationis mercedem referas, & ille ingentibus patientiæ præmiis ornetur? Siccine verò cùm tu vaſtiſſimo atque inexplebili avaritiæ tuæ ſinu omnia coërceas, nemini tè injuriam inferre cenſes, tot homines eorum uſu ſpolians? Quis eſt avarus? an non is qui eo quod ſatis eſt, non acquieſcit? Quis ſpoliator? an non is qui ſua cuique eripit? Tune igitur avarus, & ſpoliator non es, qui ea, quæ adminiſtrationis causâ ſuſcepiſti tua ducis? Si quis homini veſtem detrahit, citra controverſiam fur eſt, qui nudum non induit, cùm id facere poſſit, alio nomine appellari debet? famelici eſt panis ille quem retines: nudi veſtimentum, quod in arcis aſſervas, ejus qui calceis caret, calcei illi qui apud te corrumpuntur; egentis illud aurum, quod humi defoſſum habes. Ac proinde tot homines injuriâ afficis, quot ſunt quibus præbere poteras.

Eâdem ſoliditate præceptum eleemoſynæ ſtabilit atque confirmat ſanctus Ambroſius relatus in Canone, dum ait: *Neque enim minus eſt criminis habenti tollere, quàm cùm poſſis, & abundes indigentibus denegare.* Can. *Sicut.* 11. diſt. 47.

Sanctus Gregorius Nazianzenus, Oratione de amore pauperum, ait: *An tu benignitatem, ſeu beneficentiam in pauperes non neceſſariam, ſed tibi liberam eſſe putas, ac non legem, ſed conſilium? hoc quoque ipſe magnopere vellem & exiſtimarem; ſed me ſiniſtra illa manus terret, & hædi, & probra quæ ab eo, à quo illic ſunt collocati,*

conjiciuntur : non quia templa diripuerunt, aut adulteria perpetrarunt, aut aliud quidpiam ex rebus vetitis admiſerunt, ſunt ad hadorum ordinem ablegati, & cum iis multati ; ſed quia Chriſtum in pauperibus, ſeu per pauperes minimè curaverunt.

Idem aſſerunt ſanctus Chryſoſtomus, ſanctus Auguſtinus, & ſanctus Hieronymus, eorumque hac de re ſententias inferiùs referemus. nu. 16.

Quaſt. 16. Quonam tempore, quâve occaſione, præceptum eleemoſynæ obligat ſub pœna peccati ?

S. Th. 2. 2. q. 118. a. 4. ad 2. *Reſp.* Ex ſancto Thoma : *Aliquis tenetur ex debito legali bona ſua pauperibus erogare, vel propter periculum neceſſitatis, vel etiam propter ſuperfluitatem habitorum.* Et

S. Th. 2. 2. q. 32. a. 5. ad 3. in alio loco, ait : *Dicendum quod eſt aliquod tempus dare, in quo mortaliter peccat, ſi eleemoſynam dare omittat ; ex parte quidem recipientis, cùm apparet evidens & urgens neceſſitas, nec apparet in promptu, qui ei ſubveniat ; ex parte verò dantis, cùm habet ſuperflua, qua ſecundùm ſtatum præſentem non ſunt ſibi neceſſaria, prout probabiliter aſtimari poteſt : nec oportet quod conſideret omnes caſus, qui poſſunt contingere in infinitum ; hoc enim eſſet de craſtino cogitare, quod Dominus prohibet Matth. 6. ſed debent dijudicari ſuperfluum, & neceſſarium ſecundùm ea qua probabiliter, ut in pluribus, occurrunt.*

Sanctus quoque Gregorius, oſtendit, divites teneri opem præſtare pauperibus in urgenti neceſſitate conſtitutis, cùm

S. Greg. Paſt. part. 3. c. 22. ait : *Cùm qualibet neceſſaria indigentibus miniſtramus, ſua illis reddimus, non noſtra largimur : juſtitia debitum potius ſolvimus,*

quàm miſericordia opus implemus. Unde & *ipſa veritas cùm de miſericordia cautè exhibenda loqueretur, ait:* Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. *Cui quoque ſententiæ etiam pſalmiſta concinens dicit:* Diſperſit, dedit pauperibus: juſtitia ejus manet in æternum. *Cùm enim largitatem impenſam pauperibus præmiſiſſet, non hanc vocare miſericordiam, ſed juſtitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, juſtum profectò eſt, ut qui accipiunt, eo communiter utantur.*

Quantùm ad bona ſuperflua, de quibus pauperibus dare tenemur; Sanctus Hieronymus relatus in Canone, ait: *Aliena rapere convincitur, qui ultra neceſſaria ſibi retinere probatur.* Et ſanctus Auguſtinus, dicit: *Superflua divitum, neceſſaria ſunt pauperum: res alienæ poſſidentur, cùm ſuperflua poſſidentur. Quemadmodum regalis ærarii cuſtos,* ait ſanctus Joannes Chryſoſtomus, *ſi commiſſas ſibi pecunias illis ipſis, quibus eſt juſſus diſtribuere, impertiri neglexerit, ſed in ſuas contulerit voluptates, & delicias, plectitur & exauthoratur: ita vir dives ſeſe gerere debet ad inſtar quæſtoris cujuſpiam, qui ab ipſo Deo pecunias pauperibus erogandas acceperit. Quapropter ſi majorem ejuſmodi pecuniarum copiam, quàm poſcat ſua ipſius neceſſitas, ſuos in uſus convertat, ſe graviſſimè plectendum eſſe noverit; non enim ejus ſunt quæ poſſidet, ſed conſervorum quos egeſtas afflixerit. Parcamus igitur noſtris opibus ut alienis, ut fiant noſtræ. Quomodo autem illis parcemus tanquam alienis? ſi illas non in uſus ſupervacuos inſumpſerimus, ſed pauperum manibus impertiverimus.*

Can. 1. diſt. 42.

S. Aug. in Pſal. 147.

S. Chryſoſt. Serm. 2. de Lazaro.

D v

Conſtans itaque Patrum ſententia eſt, divites teneri, ſuperflua ſua pauperibus erogare, iiſque etiam de neceſſariis ſubvenire, cùm urgenti neceſſitate premuntur: ſupereſt igitur explicanda difficultas, quam ſequentibus quæſtionibus reſolvemus, quid ſuperflui nomine intelligatur, & quæ ſit ea neceſſitas, quæ nos obligat, ad ſubveniendum egenis etiam ex quodammodo neceſſariis.

Quæſt. 17. Quid intelligitur per ſuperfluum, cujus divites ſunt meri diſpenſatores?

Cap. 6. de Eleemoſyna.

Reſp. Quod Sancti Patres intelligunt per ſuperfluum, oſtendit, quàm merito ſcripſerit Cardinalis Cajetanus. *Quod ſi mihi illud objeceris, quod ſcilicet divitum confeſſiones audiri non poſſent, & confeſſores damnationem incurrerent, audi Dominum Jeſum Chriſtum in Evangelio divitibus dicentem:* Facilius eſt camelum tranſire per foramen acus, quàm divitem intrare in regnum cœlorum, *Confeſſoribus autem:* Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt. Enim-verò ſanctus Auguſtinus in Pſal. 147. ait. *Multa ſuperflua habemus, ſi nonniſi neceſſaria teneamus: nam ſi inania quæramus, nihil ſufficit, fratres, quærite quod ſufficit operi Dei, non quod ſufficit cupiditati veſtræ: cupiditas veſtra non eſt opus Dei.*

S. Beda. l. 4. c. 51. in Lucę cap. 5.

Et venerabilis Beda, explicans hæc verba Divi Lucæ: *Quod ſupereſt date eleemoſynam*, ait: *Quod neceſſario victui ac veſtimento ſupereſt, date pauperibus: neque enim ita facienda eſt eleemoſyna, ut teipſum conſumas inopiâ, ſed ut tui curâ corporis expletâ, inopem quantum vales ſuſtentes.*

Quæ quidem ſatis oſtendunt, ſecundùm Sanctos Patres, quod ut ſciamus an aliquid nobis ſuperflui ſit, quod pauperibus erogari debeat, non avaritia, non ambitio, non cupiditas humana conſulenda eſt; ſed videndum quid neceſſarium ſit ut vivamus ſecundùm præſcriptas modeſtiæ, & ſimplicitatis Chriſtianæ regulas in eo ſtatu, & conditione, in qua divina nos conſtituit providentia. Cavendum porrò eſt, ne quis hac in occaſione cæcutiat, neve ambitio prohibeat, ne ſuperfluum quid reperiatur, ubi magna rerum adeſt copia; quoniam quidem multos videmus, qui tenentur ſuperflua ſua pauperibus erogare, pauciſſimos verò, qui hoc faciant, ut par eſt, præſertim inter mundanos, ſeu eos qui amant hoc ſæculum. Denique Sancta Sedes ſequentem propoſitionem damnavit.

12. Propoſitio damnata.

Vix in ſecularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantùm ex ſuperfluo ſtatui. Decretum Innoc. XI. contra 65. propoſit.

Sanctus Thomas explicat quid ſit illud ſuperfluum quod impendendum eſt egenis, cùm ait: *Ex parte autem dantis, quando habet homo multa, quibus non indiget neque ad ſuſtentationem vitæ ſuæ, & ſuorum, neque ad decentem ſtatus ſui conſervationem; & ſi pauperes extremæ neceſſitatis non compareant; neque oportet occaſionem futuræ neceſſitatis prætendere, ultra probabilia ſigna futuræ neceſſitatis; quia hæc eſt ſuperflua ſollicitudo, quam Dominus prohibet, Matth. 6. Nolite ſolliciti eſſe*, &c.

Quare certum eſt, nos teneri eleemo-

ſynas erogare ex eo quod ſuperfluum eſt noſtro ſtatui; quoniam quidem certum eſt tum experientiâ quotidiana, tum verbo Dei, ſemper pauperes fore nobiſcum, ut ait Chriſtus Dominus. Matth. 26. qui communibus, & ordinariis neceſſitatibus erunt obnoxii, in quibus de ſuperfluo ſemper eis opem ferre tenemur.

Quæſt. 18. Quænam illa neceſſitas eſt, quâ tenemur pauperibus ſubvenire, etiam ex quodammodo neceſſario ſtatui?

Reſp. Sanctus Thomas multis in locis explicat, quæ ſit hæc neceſſitas, præſertim verò, dum ait: *Dicendum, quod tempus ad quod obligat præceptum de eleemoſynis faciendis, accipitur ex parte accipientis, & ex parte dantis: ex parte accipientis, quando apparent ſigna probabilia extremæ neceſſitatis futuræ, niſi ei ſubveniatur, ut cùm aliquis videt alios impotentes, vel pigros ad ſubveniendum, & pauperem indigere cibo, & potu, & aliis vitæ neceſſariis, nec ſibi ſatisfacere poſſe: non enim expectanda eſt ultima neceſſitas; quia tunc fortè non poſſet juvari, natura jam fame vel ſiti conſumpta: dicit enim Chryſoſt. ſuper Joan. Homil. 76. Non oportet pauperem ululantem deceptorem vocare; quid dicis, ô homo? propter unum panem deceptionem quis complicat? quid-ni dicis? Quocirca maximè miſericordiam conſequatur, & maximè neceſſitati eripiatur.* Idemque Doctor Angelicus, alio in loco, ubi duplicem diſtinguit neceſſitatem, aliam quam vocat abſolutam, quando ſcilicet deſunt neceſſaria ad proprium victum & veſtitum tum ſui, tum familiæ; aliam verò conditionatam, quando nimirùm quis indi-

S. Th. in 4. diſt. 15. q. 2. a. 1. q. 4. ad 4.

get aliquo ad honeſtè vivendum ſecundùm ſuam conditionem, ait. *Præceptum legis obligat, quod etiam neceſſitati extraneorum abſolutè primò ſubveniatur, quàm neceſſitati propriæ, vel propinquorum conditionatæ.* Hoc eſt, ſecundùm ſanctum Thomam, eleemoſynam erogare tenemur, de his quæ quodammodò neceſſaria ſunt ad vivendum cum decore in propria conditione, quoties neceſſitates publicæ, vel privatæ legitimam præbent occaſionem eredendi, pauperibus res victui neceſſarias defuturas, ita ut nemo ipſis ſubveniat in hac extrema neceſſitate.

Quæſt. 19. Uxor poteſt ne largiri eleemoſynam, ſine conſenſu viri?

Reſp. Ex ſancto Thoma: *Dicendum, quod ſi uxor habet alia præter dotem, quæ ordinatur ad ſuſtentandum onera matrimonii, vel ex proprio lucro, vel quocumque alio licito modo: poteſt dare eleemoſynas, etiam irrequiſito aſſenſu viri; moderatas tamen, ne ex earum ſuperfluitate vir depauperetur; alias autem non debet dare eleemoſynas, ſine conſenſu viri, vel expreſſo, vel præſumpto, niſi in articulo neceſſitatis.* S. Th. 2. 2. q. 32. a. 8. ad 2. Conſenſus iſte præſumptus occurrere poteſt, cùm dantur res parvi momenti, ita ut præſumi poſſet, quod illud non diſpliceret marito, ſi illud ſciret. Videtur etiam dicendum ex hac ſancti Thomæ doctrina, poſſe uxorem erogare eleemoſynam, cùm adminiſtrat bona familiæ; quia vir non poteſt, aut non vult ei vacare: V. G. cùm diu à propria domo abeſt, ſi amens evadat, aut alio modo fiat incapax curam agendi rerum domeſticarum, quo caſu cùm rerum adminiſtratio penès uxorem ſit, li-

berè poteſt eleemoſynam facere, ſecundùm quantitatem bonorum ſibi, & marito communium. Si maritus etiam ſingulis annis certam ſummam uxori concedat, quâ utatur ad veſtes ſuæ conditioni convenientes, aliaſque res quibus indiget comparandas; videtur, inquam, quod uxor zelo charitatis accenſa, poſſit ex hac ſummâ determinata detrahere, quidquid ſibi libuerit, ut in eleemoſynam eroget.

S. Antoninus. part. 3. Summæ Tit. 1. c. 24. §. 1.

Sanctus Antoninus etiam ſic ait: *Dominium rerum dotalium eſt penes virum: unde contra voluntatem viri mulier non poteſt eleemoſynam facere.*

Quaſt. 20. Quâ ratione fieri debet fraterna correctio?

Reſp. Eccleſiæ Patres docent, fraternam correctionem cum charitate, & humilitate fieri debere, ut fructum aliquem conſequatur. *Nunquam*, inquit ſanctus Auguſtinus, *alieni peccati objurgandi ſuſcipiendum eſt negotium, niſi cùm internis interrogationibus examinantes noſtram conſcientiam, liquido nobis coram Deo reſponderimus, dilectione nos facere. Quod ſi convitium, vel mina, vel etiam perſecutiones ejus quem argueris laceraverint animum, ſi adhuc ille pro te ſanari poſſe videbitur, nihil reſpondeas donec ſaneris prior, ne forte carnalibus motibus tuis ad nocendum conſentias, & exhibeas linguam tuam arma iniquitatis peccato, ad reddendum malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Quicquid enim lacerato animo dixeris, punientis eſt impetus, non charitas corrigentis. Dilige, & dic quod voles; nullo modo maledictum erit quod ſpecie maledicti ſonuerit; ſi memineris, ſenſeriſque te in gladio verbi*

S. Aug. in expoſitione Epiſt. ad Galatas. cap. 6. tomo 4.

Dei liberatorem hominis eſſe velle ab obſidione vitiorum. Quod ſi fortè, ut plerumque accidit, dilectione quidem talem ſuſcipis actionem, & ad eam corde dilectionis accedis, ſed inter agendum ſubrepſerit aliquid; dum tibi reſiſtitur, quod te auferat ab hominis vitio percutiendo, & ipſi homini faciat infeſtum: poſtea te lacrymis lavantem hujuſmodi pulverem multo ſalubrius meminiſſe oportebit, quam non debeamus ſuper aliorum ſuperbire peccata, quando & ipſâ eorum objurgatione peccamus; cùm facilius nos ira peccantis iratos, quàm miſeria, miſericordes facit. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti, legem utique charitatis.

Sanctus Gregorius magnus, poſt ſanctum Auguſtinum, docet humilitatem, & propriæ infirmitatis agnitionem eſſe neceſſariam ad fratres & alios cum fructu corrigendos. *Non enim*, inquit, *quia infirmi homines ſumus, cùm de Deo hominibus loquimur, debemus primùm meminiſſe quod ſumus; ut ex propria infirmitate penſemus, quo docendi ordine infirmis fratribus conſulamus. Conſideremus igitur, quia aut tales ſumus, quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus; & ſi jam divinâ gratiâ operante non ſumus, ut tanto temperantiùs humili corde corrigamus, quantò noſmetipſos veriùs in his quos emendamus agnoſcimus. Si autem tales nec ſumus, nec fuimus, quales adhuc illi quos emendare curamus; ne cor noſtrum fortè ſuperbiat, & de ipſa innocentia in pejus ruat, quorum mala corrigimus, alia ipſorum bona nobis ante oculos revocemus; quæ ſi omninò nulla ſunt, ad occulta Dei judicia recurramus;*

S. Greg. Moral. lib. 23. c. 8. in 33. cap. Job.

quia ſicut nos meritis nullis hoc ipſum quod habemus accepimus; ita illos quoque poteſt gratia ſuperna virtutis infundere, ut excitati poſteriùs etiam ipſa poſſint bona, quæ nos ante recepimus, prævenire. Quis enim crederet, quod per Apoſtolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præceſſurus erat, qui in morte ejus lapidantium veſtimenta ſervabat? His ergo primùm cogitationibus humiliari cor debet, & tunc demùm, delinquentium iniquitas increpari.

Tertium autem quod, ſecundùm S. Bernardum, in correctione fraterna occurrit obſervandum, eſt, Deum enixè pro ipſo prius orare, quem corrigere volumus: *Quia*, inquit, *fraterna correctio non habet locum ubi non ſperatur emendatio: & fruſtrà venit ſonus ad aures, niſi Deus in corde loquatur; quia ſolus Deus convertit corda filiorum hominum: fraterna correctio debet fieri cum magno moderamine, cum gemitu & benevolentia, ſuo loco, ſuo tempore, ſemper oratione præcedente.*

S. Bern. tom. 2. de perfect. vitæ ſpiritalis. tit. ult.

Quæſt. 21. Quandonam præceptum fraternæ correctionis obligat?

Reſp. Sanctus Thomas ſic reſpondet: *Correctio autem fraterna ordinatur ad fratris emendationem: & ideo hoc modo cadit ſub præcepto, ſecundùm quod eſt neceſſaria ad iſtum finem; non autem ita quod quolibet tempore & loco frater delinquens corrigatur.* Tùm explicat ſanctus Thomas, quando quis tenetur correctionem fraternam adhibere; quando peccat venialiter eam omittendo; & quando demùm mortaliter, omneſque hos caſus authoritate ſancti Auguſtini, ita definit. *Dicendum quod correctio fraterna tripliciter omitti poteſt: uno,*

S. Th. 2. 2. q. 33. a. 2. in corp.

Ibid. in reſp. ad 3.

quidem modo meritoriè, quando ex charitate aliquis correctionem omittit, dicit enim Aug. in 1. lib. de Civitate Dei cap. 4. Si propterea quiſque objurgandis & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunum tempus inquiritur, vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediant alios infirmos, & premant atque avertant à fide; non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium charitatis. Alio modo prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali: quando ſcilicet formidatur, ut ibi dicitur, judicium vulgi, & carnis excruciatio, vel peremptio; dum tamen hæc ita dominentur in animo, quod fraternæ charitati præponantur; & hoc videtur contingere, quando aliquis probabiliter præſumit de aliquo delinquente, quod poſſet eum à peccato retrahere; & tamen propter timorem vel cupiditatem prætermittit. Tertio modo hujuſmodi omiſſio eſt peccatum veniale, quando timor, vel cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corripienda delicta fratris: non tamen ita, quod ſi ei conſtaret, quod fratrem poſſet à peccato retrahere, propter timorem vel cupiditatem omitteret; quibus in animo ſuo charitatem præponit fraternam: Et hoc modo quandoque viri ſancti negligunt corrigere delinquentes.

Quæſt. 22. Tenemur-ne corrigere fratrem noſtrum cùm credimus, correctionem ipſi gratam non fore; imò vero eum nobis moleſtum fore, & iratum?

Reſp. Videtur Divus Paulus nobis indicare, quod tenemur, cùm ait. *Inſta opportunè, importunè, argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina.* ad Timoth. 2 cap 4.

Verùm ſanctus Auguſtinus explicans hæc verba Apoſtoli, inſinuat quid tunc ſit nobis agendum, & quæ in tali occa-

S. Aug. in expoſit. c. 6. ad Galatas.

ſione incumbat obligatio, cùm ait: *Inſta opportunè; quod ſi hoc modo non proficis, importunè: ita intelligendum eſt, ut tu opportunitatem omninò non deſeras: & ſic accipias quod dictum eſt, importunè, ut illi videaris importunus, qui non libenter audit quæ dicuntur in eum: tu tamen ſcias hoc illi eſſe opportunum, & dilectionem curamque ſanitatis ejus animo teneas manſueto, & modeſto, & fraterno. Multi enim poſtea cogitantes quæ audierint, & quàm juſtè audierint, ipſi ſe graviùs, & ſeveriùs arguerunt; & quamvis perturbatiores à medico viderentur abſcedere, paulatim, verbi vigore in medullis penetrante, ſanati ſunt.*

Quæſt. 23. Tenentur-ne omnes homines vel ſub præcepto fraternam adhibere correctionem?

S. Tho. 2. 2. q. 33 a. 3. ad 1.

Reſp. Sic reſpondet ſanctus Thomas: *Dicendum quod in correctione fraterna, quæ ad omnes pertinet, gravior eſt cura Prælatorum, ut dicit Aug. in 1. de Civit. Dei. Sicut enim temporalia beneficia potiùs debet aliquis exhibere illis quorum curam temporalem habet; ita etiam beneficia ſpiritualia, putà correctionem, doctrinam, & alia hujuſmodi magis debet exhibere illis qui ſunt ſuæ ſpirituali curæ commiſſi: non ergo intendit Hieronymus dicere quod ad ſolos ſacerdotes pertineat præceptum de correctione fraterna, ſed quod ad hos ſpecialiter pertinet.* Unde etiam dicitur in Canone: *Tam ſacerdotes, quàm reliqui fideles omnes ſummam debent habere curam de iis qui pereunt, quatenus eorùm redargutione, aut*

Can. *Tam Sacerdotes.* 24. q. 3.

corrigantur à peccatis, aut ſi incorrigibiles appareant, ab Eccleſia ſeparentur. Et ita non ſolùm ex hoc Canone conſtat, præceptum correctionis fraternæ ad omnes pertinere; verùm etiam Eccleſiaſtici cap. 17. dicitur: *Mandavit unicuique de proximo ſuo.*

Quæſt. 24. Debet ne quis ſemper ab aliis corripiendis abſtinere, propter timorem ne deteriores fiant?

Reſp. Huic quæſtioni ita reſpondet ſanctus Thomas: *Dicendum, quod ſicut dictum eſt, duplex eſt correctio delinquentis: una quidem pertinens ad prælatos, quæ ordinatur ad bonum commune, & habet vim coactivam: & talis correctio non eſt dimittenda propter turbationem ejus qui corripitur: tum quia ſi propria ſponte emendari non velit, cogendus eſt per pœnas ut peccare deſiſtat: tum etiam quia ſi incorrigibilis ſit, per hoc providetur bono communi, dum ſervatur ordo juſtitiæ, & unius exemplo alii deterrentur: unde judex non prætermittit ferre ſententiam condemnationis in peccantem propter timorem turbationis ipſius vel amicorum ejus. Alia verò eſt correctio fraterna, cujus finis eſt emendatio delinquentis, non habens coactionem, ſed ſimplicem admonitionem; & ideò ubi probabiliter æſtimatur, quod peccator admonitionem non recipiat, ſed ad pejora labatur, eſt ab hujuſmodi correctione deſiſtendum: quia ea quæ ſunt ad finem, debent regulari ſecundùm quod exigit ratio finis.* S. Tho 2. 2. q. 33. a. 6. in corp.

Quare Prælati ſeu Epiſcopi, & Curati, ſuas oves corripere ſæpius debent, licèt jure poſſint exiſtimare, talem correctionem ipſis ad emendationem non profutu-

ram, modò earum punitio publicæ utilitati poſſit inſervire, aut gregis ſibi commiſſi ædificationem promovere.

Quæſt. 25. Quomodo fieri debet fraterna correctio circa peccata occulta?

S. Tho 2. 2. q. 33. a. 8. ad 1. *Reſp. Dicendum*, ait Angelicus Doctor, *quòd poſt admonitionem ſecretam ſemel, vel pluriès factam, quamdiu ſpes probabiliter haberetur de correctione, per ſecretum admonitionem procedendum eſt. Ex quo autem probabiliter jam cognoſcere poſſumus, quod ſecreta admonitio non valet, procedendum eſt ulteriùs (quantumcumque ſit peccatum occultum) ad teſtium inductionem: niſi fortè probabiliter æſtimaretur quod ad emendationem fratris non proficeret, ſed exinde deterior redderetur: quia propter hoc totaliter à correctione ceſſandū eſt.*

Verùm quia non pauci plerumque timent, ne violent charitatem proximi, ſi ejus culpam ſuperiori aperiant, aut alii, qui poteſt illum ſalubriter corripere, Sanctus Auguſtinus ſic ait: *Nec vos judicetis eſſe malevolas quando hoc indicatis: magis quippe innocentes non eſtis, ſi ſorores veſtras quas indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis. Si enim ſoror tua vulnus haberet in corpore quod vellet occultari, dum timeret ſecari, nonne crudeliter à te ſileretur, & miſericorditer indicaretur? quanto ergo potiùs eam debes manifeſtare, ne deteriùs putreſcat in corde?*

S. Aug. Ep. 109. de Regula Monac. to. 2.

S. Hieron. l. 3 comment. in Matth. c. 18. *Corripiendus*, inquit ſanctus Hyeronymus, *frater ſeorſum, ne ſi ſemel pudorem amiſerit, remaneat in peccato: & ſiquidem audierit, lucrifacimus animam ejus, & per alterius ſalutem nobis quoque ſalus acquitur. Sin autem audire noluerit, adhibeatur frater: quòd ſi nec illum audierit,*

adhibeatur & tertius, vel corrigendi ſtudio, vel conveniendi ſub teſtibus. Porrò ſi nec illos audire voluerit, tunc multis dicendum eſt, ut deteſtationi eum habeant, & qui non potuit pudore ſalvari, ſalvetur opprobriis. Et ita patet, quanta cum prudentia, fraterna correctio fieri debeat, quando peccata ſunt ſecreta.

CAPUT IV.

De Religione.

Quæſt. 1. QUID eſt Religio?

Reſp. Eſt virtus moralis, quâ Deo redditur cultus, obſequium, & reverentia, quæ ipſi debentur. Patet ex ſancto Thoma 2. 2. q. 81. a. 1.

Religio eſt virtus moralis, quia habet pro objecto proprios actus, quibus defert Deo honorem & debitam reverentiam, cujuſmodi ſunt, adoratio, & ſacrificium, & reſpicit Deum ſolummodo tanquam finem. *Duo in Religione conſideranda ſunt*, ut ait Divus Thomas: *unum quidem quod Religio Deo offert, ſcilicet cultus: & hoc ſe habet per modum materiæ & objecti ad Religionem. Alind autem eſt id cui affertur, ſcilicet Deus, cui cultus exhibetur, non quod actus quibus Deus colitur, ipſum Deum attingant: ſicut cùm credimus Deo, credendo Deum attingimus, propter quod ſuprà dictum eſt, quod Deus eſt fidei objectum, non ſolùm in quantum credimus Deum, ſed in quantum credimus Deo. Affertur autem Deo debitus cultus, in quantum actus quidam*

S. Tho. 2. 2. q. 81. a. 5. in corp.

quibus Deus colitur, in Dei reverentiam fiunt, putà ſacrificiorum oblationes, & alia hujuſmodi: unde manifeſtum eſt, quod Deus non comparatur ad virtutem Religionis ſicut materia vel objectum, ſed ſicut finis: & ideo Religio non eſt virtus theologica, cujus objectum eſt ultimus finis; ſed eſt virtus moralis, cujus eſt eſſe circa ea quæ ſunt in finem.

Dicitur virtus quâ Deo defertur debitus cultus, quod eſt proprium Religionis objectum; actus enim hujus virtutis immediatè ex ſe ipſis ordinantur ad reddendum Deo debitum cultum propter ejus excellentiam. Quare ex ſancto Thoma: *Religio habet duplices actus; quoſdam quidem proprios & immediatos, quos elicit, per quos homo ordinatur ad ſolum Deum; ſicut ſacrificare, adorare, & alia hujuſmodi: alios autem actus habet, quos producit mediantibus virtutibus quibus imperat, ordinans eos ad divinam reverentiam: & ſecundùm hoc actus Religionis per modum imperii ponitur eſſe*, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: *Quod eſt actus elicitus à miſericordia:* Cùm ſcilicet hi actus fiunt propter gloriam Dei. Igitur actus aliarum virtutu, V. G. miſericordiæ, temperantiæ, & ſimilium, poſſunt eſſe actus Religionis, quia poſſunt elici ex motivo Religionis ad colendum Deum; quamquam Religio ipſa ſit virtus ſpecialis, qua per ſe & immediatè tendit ad reddendum uni ſoli Deo cultum ipſi debitum ab omnibus creaturis mente & ratione præditis.

S. Tho. 2. 2. q. 81. a. 1. ad 1.

Nomen autem Religionis à religando dictum eſt, ut ait ſanctus Auguſtinus: *Ad unum Deum tendentes, & ei uni religantes*

S. Aug. tom. 1 de vera Re-

animas noſtras, unde Religio dicta creditur. lig. lib. unico. cap. 55.

Quæſt. 2. Quomodo dividuntur actus Religionis?

Reſp. Dividuntur primò in interiores, & exteriores. *Religio*, inquit ſanctus Thomas, *habet quidem interiores actus quaſi principales & per ſe ad Religionem pertinentes: exteriores verò actus, quaſi ſecundarios, & ad interiores actus ordinatos*: Utroſque indicat Pſalmiſta Regius, cùm ait, de ſeipſo loquens: *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Quemadmodum enim actus interiores pertinent ad cor, id eſt ad animam, ita exteriores, ad membra corporis noſtri ſpectant. S. Th 2. 2. q. 81. a. 7. in corp. Pſalm. 83.

Quæſt. 3. Quinam ſunt actus interiores Religionis?

Reſp. Duo ſunt, nempe devotio, & oratio?

Quæſt. 4. Quid eſt Devotio?

Reſp. Devotio, ſecundùm ſanctum Auguſtinum, *eſt pius & humilis affectus in Deum: humilis ex conſcientia infirmitatis propriæ; pius ex conſideratione divinæ clementiæ.* Hoc eſt, juxta mentem hujus ſancti Doctoris, devotio præcipuè ſita eſt, in ſancta quadam diſpoſitione, quæ veluti regnat, & dominatur in omnibus actionibus noſtris, quæque efficit ut totaliter intenti ſimus, ad unum Deum amandum, & ex toto corde colendum, cum ſumma in divina bonitate fiducia, & virium noſtrarum diffidentia. S. Aug. lib. de Spiritu & anima c. 50. tom 3.

Quæſt. 5. Oratio eſt-ne actus Religionis?

Reſp. Oratio eſt propriè actus Religio-

nis, eſt enim incenſum Deo gratiſſimum, ut ait pſalmiſta. *Per orationem autem*, inquir Divus Thomas, *homo Deo reverentiam adhibet, in quantum ſcilicet ei ſe ſubjicit; & profitetur orando, ſe eo indigere ſicut authore ſuorum bonorum; unde manifeſtum eſt, quod oratio eſt propriè Religionis actus*. Quare ſanctus Hieronymus, ait: *Sicut militem ſine armis ad bellum exire non convenit, ita homini Chriſtiano procedere quolibet ſine orationibus non convenit.*

S. Th. 2. 2. q. 83. a. 3. in corp.

Hieron. apud Bedam to. 7. in Scintill. c. 7. *de oratione.*

Quaſt. 6. Quinam ſunt actus exteriores Religionis?

Reſp. Præcipuè ſunt tres, adoratio, ſacrificium, & votum. Hi actus dicuntur exteriores, quia foràs erumpunt ſenſibilibus ſignis; debent tamen ut meritoriè fiant procedere ex interiore motivo, ſimul cum actibus interioribus animæ, qui cohæreant, atque conveniant cum externis adorationis aliorumque actuum ſignis: adeo ut Deum interiùs adoremus, & intimo cordis affectu, cùm eum exteriùs, & coram hominibus adoramus.

Quaſt. 7. Quid eſt adoratio?

S. Dam. de imaginibus orat. 1.

Reſp. Ex ſancto Damaſceno, *Adoratio eſt ſubmiſſionis nota*, quæ fit ad agnoſcendam, & recolendam alterius excellentiam, qui nobis ſuperior eſt; & ita generaliter loquendo definitur adoratio: verùm in quantum ſumitur ut actus Religionis, juxta ſanctum Damaſcenum, *eſt animi ſedentis, id eſt ſummiſſi atque humilis ſignificatio*; quam Deo exhibemus, exteriori corporis humiliatione, indicando reverentiam quam ejus infinitæ majeſtati debemus.

S. Joan. Damaſcen. ibid. orat. 3.

Quaſt. 8. Quotuplex eſt adoratio, ſeu potius cultus?

Reſp.

Reſp. Triplex eſt, ſcilicet cultus latriæ, hyperduliæ, & duliæ: Cultus latriæ ſoli Deo debetur, eſtque verus Religionis actus, quo recognoſcimus divinam ejus majeſtatem, & ſupremum in omnes creaturas dominium. De hac adoratione dicitur Matth. cap. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, eique ſoli ſervies.* Et ut ait ſanctus Joannes Damaſcenus loco citato: *Eſt adoratio quam Deo, qui naturâ ſolus adorandus eſt, exhibemus & latria dicitur.*

Adoratio, ſeu potiùs cultus duliæ eſt ille quem deferimus Angelis, & Sanctis, quatenùs ſunt amici, & fideles Dei ſervi.

Denique cultus Hyperduliæ exhibetur Beatiſſimæ Virgini Deiparæ; quia licèt pura tantùm ſit creatura, eique propterea latriæ cultus exhiberi nequeat, qui uni ſoli Creatori debetur: nihilominus, ut ait ſanctus Bonaventura, *Beatiſſima Virgo Maria pura creatura eſt, & ideò ad honorem & cultum latriæ non aſcendit. Sed quoniam excellentiſſimum nomen habet, ita quod excellentius puræ creaturæ convenire non poteſt: ideo non tantùm debetur ei honor duliæ, ſed hyperduliæ. Hoc autē nomen eſt quod virgo exiſtens, Dei Mater eſt: quod quidem tantæ dignitatis eſt, quod non ſolùm viatores, ſed etiam comprehenſores: non ſolùm homines, verùm etiam Angeli eam revereantur, quadam prærogativâ ſpeciali; ex hoc enim quod mater Dei eſt prælata cæteris creaturis, & eam præ cæteris decens eſt honorari. Hic autem honor conſuevit à Magiſtris Hyperdulia vocari.*

S. Bonav. in 3 Sent. diſt. 9. q. 3. a. 1. nu. 19. in corp.

Quæſt. 9. Poteſt-ne alia prædictorum cultuum aſſignari diviſio?

Reſp. Dici poteſt, quod datur adoratio altera abſoluta, altera reſpectiva, ſeu re-

lativa : quamvis autem adoratio abſoluta in rigore ſoli Deo poſſit exhiberi, latiùs tamen aliquando uſurpatur & tribuitur cultui, qui defertur Deiparæ, Angelis, & Sanctis propter excellentiam, modò ſupra explicatam. Adoratio reſpectiva ea eſt, quæ exhibetur creaturis animâ carentibus, quatenus Deum repræſentant : dicitur reſpectiva, quia hic honor non redditur his imaginibus, niſi reſpectivè ad prototypum ſuum. Sic adorantur cruces, & imagines, quæ repræſentant Deum, cultu Latriæ : quæ repræſentant Deiparam, cultu hyperduliæ ; denique quæ repræſentant Angelos, aut Sanctos, cultu Duliæ.

Quæſt. 10. Quomodo intelligendum eſt quod dicitur in primo Decalogi præcepto, quod ſic exprimitur, Exodi cap. 20. *Non facies tibi ſculptile : neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra ; non adorabis ea, neque coles?*

Reſp. His verbis prohibebat Deus populo ſuo idololatriam, & ne in hoc prolaberentur crimen, ad quod maximè propendebant : accedente præſertim finitimorum exemplo, prohibuit omnes imagines creaturarum, ne colerent illas ; & quidem evidenter patet hoc à Deo factum, ut hunc populum ab idololatria contineret ; cùm in veteri teſtamento ſæpè præceperit ut fierent imagines ; & ita ſignificaſſe, eas prohibitas tantùm fuiſſe, ut idololatria caveretur, cui inſervire, & occaſionem præbere poterant. Videmus enim Exodi cap. 25. Deum Moïſi præcepiſſe : *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles fa-*

cies. Et Numerorum 21. *Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno.* Et de Salomone dicitur : *Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis olivarum. ... & omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis & torno, & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes.* Quæ ſatis oſtendunt, imagines in Exodo tantùm prohibitas fuiſſe, ne adorarentur ab Hæbræis : unde cùm Chriſtiani colunt imagines, nullo modo peccant contra hoc præceptum ; quoniam quidem hic honor totus in Deum & Sanctos, qui iis repræſentantur ordinatur. Quare ſanctus Gregorius ſcribens ad quemdam ſolitarium, ait : *Scio quidem, quod imaginem Salvatoris noſtri non ideo petis, ut quaſi Deum colas ; ſed ob recordationem Dei in cujus amorem recaleſcas, cujus tu imaginem videre deſideras : & nos quidem non quaſi ante divinitatem, ante illam proſternimur : ſed illum adoramus, quem per imaginem, aut natum, aut paſſum, ſed & in throno ſedentem recordamur. Et dum nobis ipſa pictura quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat, aut de poſſeſſione demulcet.*

Lib. 3. Regum. cap. 6.

S. Greg. Ep. l. 7. Epiſt. 53.

Hoc autem explicat Concilium Tridentinum his verbis : *Imagines porro Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præſertim habendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam ; non quod credatur ineſſe aliqua in eis divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ : vel quod ab eis ſit aliquid petendum ; vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda : veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis*

Conc. Trid. Seſſ. 25. de invocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum.

ſpem ſuam collocabant : ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræſentant, ita ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & ſanctos, quorum illa ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicanæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum. Verba Concilii Nicæni ſunt : *Impiam ergò hæreſim eorum, qui Chriſtianos accuſant, alia quoque impia conſecuta ſunt. Quemadmodum enim venerabilium imaginum aſpectum ex Eccleſia ſuſtulerunt, alios quoque mores reliquerunt, quos quidem oportet renovari, & tam ex jure ſcripto, quam non ſcripto ſic obſervari.* Venerabilis Petrus Cluniacenſis reſpondens objectionibus Petrobuſianorum hæreticorum, quos hæretici hujus temporis imitari voluerunt, paucis verbis explicat quomodo Catholici adorent Cruces. *Signum*, inquit, *non colimus aut adoramus, quia manet ſententia : Dominum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. Sed dum crucem me adorare dico, crucifixum Dominum Deum meum eſſe, meque illi ſoli ſervire debere profiteor.... Cùm ante Crucem humiliatus proſternor : eum qui in ipſa olim pro requie noſtra tortus, pro vita noſtra mortuus eſt, ut Deum & Dominum, cui hoc ſoli debetur, adoro.*

Conc. 2. Nicæ. act. 7 can. 7.
Et Action. 3. & 4.
Petrus Cluniac. Epiſt. contra Petrobuſianos cap. 1.

Quæſt. 11. Quid eſt Votum ?

Reſp. Ex ſancto Thoma : *Eſt promiſſio deliberata Deo facta de aliquo meliori bono.*

S. Th. 2. 2. q. 88 a. 1. & 2.

Eſt primò *promiſſio*, id eſt, non ſimplex propoſitum, ſed inſuper requiritur, ut adſit vera ſe ad aliquid obligandi intentio. Quare Innocentius Papa tertius ſuper hac

re interrogatus, ſic reſpondet : *Cùm ex quadam minutione nimio fuiſſes mortis pavore perterritus, hæc verba protuliſti ; Non diù hîc morabor, proponens in animo quod religionis, habitum eſſes aliquando ſuſcepturus.* Et infrà. *Tibi igitur reſpondemus, quod ſi plus non eſt in voto proceſſum, tranſgreſſor judicari non poteris, ſi non impleas quod dixiſti.* Cap. *litteratuam tuam.* De voto.

Eſt promiſſio *deliberata* ; ut enim ait ſanctus Thomas, *Promiſſio procedit ex propoſito faciendi : propoſitum autem aliquam deliberationem præexigit, cùm ſit actus voluntatis deliberatæ : Sic ergo ad votum tria ex neceſſitate requiruntur. Primò quidem deliberatio : ſecundò propoſitum voluntatis : tertiò promiſſio, in qua perficitur ratio voti.* S. Th. 2. 2. q. 88. a. 1. in corp. Hinc concludere poſſumus, quod qui temerè vota emittunt, non tenentur adimplere ; quia propriè vota dici non debent, defectu deliberationis ; imò quoties adeſt aliqua credendi ratio, quod deliberatio, quæ votum præceſſit, ſufficiens non fuit, nec eum qui votum edidit ea prævidiſſe, quæ obligationem, cui ſe obſtrinxit conſequerentur, adeſt quoque legitima cauſa diſpenſationis petendæ, & obtinendæ à Superiore.

Eſt promiſſio *Deo facta* ; quia, ut ait Divus Thomas : *Manifeſtum eſt quod operari ea quæ pertinent ad divinum cultum, ſeu famulatum, pertinet propriè ad Religionem.* S. Th. 2. 2. q. 82. a. 2. in corp. *Votum*, ait idem Angelicus Doctor, *ſoli Deo fit ; ſed promiſſio etiam poteſt fieri homini : & ipſa promiſſio boni, quæ fit homini, poteſt cadere ſub voto, in quantum eſt quoddam opus virtuoſum ; & per hunc modum intelligendum eſt votum, quo quis vo-* S. Th. 2. 2. q. 88. a. 5. ad 3.

vet aliquid Sanctis, vel Prælatis, ut ipſa promiſſio facta Sanctis, vel Prælatis cadat ſub voto materialiter, in quantum ſcilicet homo vovet Deo ſe impleturum, quod Sanctis, vel Prælatis promittit.

Denique eſt promiſſio *de aliquo meliori bono*; quia, ut ait ſanctus Antoninus, poſt ſanctum Thomam: *Votum eſt promiſſio de meliori bono opere, quàm ſit illud ad quod tenemur de neceſſitate ſalutis.* Poteſt etiam ſic accipi, quia neceſſe eſt, ut id quod eſt voti materia, conſiſtere poſſit cum alio meliori bono. Si quis igitur voveret matrimonium, votum eſſet nullum, quia virginitas, quæ eſt eo perfectior, non conſiſtit cum tali voto.

S. Anton. p. 2. tit. 11. cap. 1. §. 1.

Quæſt. 12. Quomodo dividitur votum?

Reſp. Dividitur primò in abſolutum, & conditionatum: ſecundò in reale, & perſonale. Tertiò in votum reale ſimul, & perſonale: Deinde in votum ſimplex & votum ſolemne.

. *Quæſt.* 13. Quænam ſunt vota abſoluta, & conditionata?

Reſp. Votum abſolutum eſt illud, quod emittitur abſque ulla conditione, quare tenetur quis illud quam primùm implere, juxta id quod dicitur Deuteronomii, cap. 23. *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Votum conditionatum eſt illud, quod non obligat, niſi appoſitâ, ſeu impletâ conditione, V. G. ſi quis vovet, ſe centum nummos daturum pauperibus, ſi convaleſcat, non tenetur implere votum, niſi poſt reſtitutam valetudinem.

Quæſt. 14. Quid intelligis per vota realia, & perſonalia, & per vota, quæ mixta dicuntur?

Reſp. Votum reale eſt illud, quod habet pro materia res, quæ ſunt extra nos, putà bona temporalia, cùm quis Deo promittit, V. G. ſe calicem daturum Eccleſiæ, eleemoſynam pauperibus erogaturum, &c. Votum perſonale habet pro materia perſonas, vel actiones noſtras, V. G. cùm quis Deo ſe conſecrat, aut altarium miniſterio per Ordinum ſacrorum ſuſceptionem, aut Religioſam profeſſionem; vel cùm promittitur Deo peregrinatio, jejunium, oratio, &c. Votum mixtum, ſcilicet reale ſimul & perſonale, habet pro materia actus noſtros, aut perſonas, & bona noſtra; V. G. Petrus vovet, ſe viſitaturum Lauretanam Domum, & tale, vel tale ornamentum exhibiturum.

Eſt etiam hoc diſcrimen inter votum reale & votum perſonale, quod obligatio voti realis (quod poteſt ab altero, quàm ab emitrente impleri) tranſit ad hæredes, ut dicitur in cap. *Ex parte de Cenſibus*; non autem perſonale.

Quæſt. 15. Quænam ſunt vota ſimplicia, & quæ ſolemnia?

Reſp. Votum ſolemne aliud eſt quod ſolemnizatur per profeſſionem approbatæ Religionis. Aliud eſt votum tacitum caſtitatis, quod fit cùm recipitur Subdiaconatus, aut alter Ordo ſacer; cætera verò vota cenſentur ſimplicia. *Voti ſolemnis*, inquit ſanctus Antoninus, *aliud eſt quod ſolemnizatur per profeſſionem approbatæ Religionis: aliud quod ſolemnizatur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, ſcilicet ſubdiaconatus*

S. Anton. p. 2. tit. 11. c. 2. §. 1.

& ſupra. Omne autem votum quod non eſt ſolemne eſt ſimplex, ſive illud fiat publicè, ſive privatim, ſive ore, ſive tantùm corde. Idem habetur in Canone his verbis: *Præſentis declarandum duximus oraculo ſanctionis, illud ſolum votum debere dici ſolemne, quantum ad poſt contractum matrimonium dirimendum, quod ſolemnizatum fuerit per ſuſceptionem ſacri Ordinis, aut per profeſſionem expreſſam, vel tacitam factam alicui de Religionibus per Sedem Apoſtolicam approbatis. Reliqua verò vota, & ſi quantò manifeſtiùs ſunt emiſſa, tantò durior pœnitentia tranſgreſſoribus debeatur: non tamen reſcindere poſſunt matrimonia poſt contracta.*

Cap. *Quod votum.* de voto in ſexto.

Quæſt. 16. Tenemur-ne implere vota emiſſa ante pubertatis tempus, quod definitum eſt ad decimum quartum annum in maſculis, & ad duodecimum in puellis?

S. Th. 2. 2. q. 88. a. 9. in corp.

Reſp. Ex ſancto Thoma: *Iſta duo concurrunt in pueris, ante annos pubertatis: quia & patiuntur rationis defectum, ut in pluribus, & ſunt naturaliter ſub cura parentum; & ideo eorum vota ex duplici cauſa robur non habent. Contingit tamen propter naturæ diſpoſitionem, quæ legibus humanis non ſubditur, in aliquibus licet paucis, accelerari rationis uſum, qui ob hoc dicuntur doli capaces. Eſt ergo dicendum, quod ſi puer, vel puella ante pubertatis annos attigit uſum rationis, poteſt ſe obligare; quantumcumque tamen ſit doli capax, ante annos pubertatis, non poteſt obligari voto ſolemni, propter Eccleſiæ ſtatutum,* à qua ſuam virtutem & robur accipit votum ſolemne, & Eccleſia ſuas leges ſancire ſolet

ſecundùm id quod accidit ut plurimùm, non autem ſecundùm ea quæ rariùs eveniunt. Unde Concilium Tridentinum, ait: *In quacumque religione tam virorum quàm mulierum, profeſſio non fiat ante decimum ſextum annum expletum: profeſſio autem anteà facta ſit nulla.* Concil. Trid. Seſſ. 25. *de regularib.* c. 15.

Quæſt. 17. Tenemur-ne ſub pœna peccati mortalis implere vota ſimplicia, quæ emiſimus?

Reſp. Affirmat Innocentius Papa 3. relatus in Canone his verbis: *Licèt univerſis liberum ſit arbitrium in vovendo; uſque adeo tamen ſolutio neceſſaria eſt poſt votum, ut ſine propriæ ſalutis diſpendio alicui non liceat reſilire.* Cap. Licet De Voto & voti redemptione. Et ſanctus Auguſtinus voti obligationem, ſimul & utilitatem ſic explicat: *Quia jam voviſti, jam te obſtrinxiſti, aliud tibi facere non licet. Priuſquam eſſes voti reus, liberum fuit, quod eſſes inferior: quamvis non ſit gratulanda libertas, quâ fit ut non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum ſponſio tua, non te ad magnam juſtitiam invito, ſed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, ſi non feceris quod voviſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale voviſſes: minor enim tunc eſſes, non pejor: modò autem tantùm, quod abſit, miſerior ſi fidem Deo fregeris, quantò beatior, ſi perſolveris. Nec ideo te voviſſe pœniteat, imò gaude jam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipſe adjuvabit, qui vota tua expetit. Felix eſt neceſſitas, quæ ad meliora compellit.* S. Aug. Ep. 45. ad Armentarium. *de contemptu mundi.*

Quæſt. 18. Tenetur-ne quis implere votum, quod dubitat an reverà emiſerit?

Reſp. Dicendum de voto, quod de reliquis conſcientiæ obligationibus, in quibus, juxta regulam juris, tenemur ſequi tutiorem viam, ſcilicet implere quod dubitamus an voverimus : hoc autem intelligendum eſt de dubio fundato, non verò de ſimplici, & merè ſcrupuloſo. Ita ſentiunt duo ſancti Doctores, Divus Thomas, & Divus Antoninus. *Obligatio voti ex propria voluntate cauſatur*, inquit ſanctus Thomas, *unde ſi vovendo prius cogitavit de religionem intrando, & poſtea elegit talem religionem, vel talem locum, obligatur ſimpliciter ad religionem : undè ſi non poteſt in illa quam elegit recipi, debet aliam quærere. Si autem primò & principaliter cogitavit de tali religione, vel tali loco : in voto ejus intelligitur hac conditio, ſi illi volunt eum recipere : aliàs eſſet indiſcretum votum, unde conditione non extante non obligatur : ſi autem dubitet, quomodo ſe in vovendo habuerit debet tutiorem viam eligere, ne ſe diſcrimini committat.* Sanctus autem Antoninus, ait : *Exiſtens in dubio an tranſgrediatur votum, & per conſequens peccet mortaliter, tenetur ſe ponere in tuto, ut ſcilicet votum non tranſgrediatur.*

S. Th. in 4. diſt. 38 q. 1. a. 3. q. 1. ad 6.

S. Ant. p. 2. tit. c. 2. §. 10.

Quæſt. 19. Tenemur-ne implere vota emiſſa ex metu gravi?

Reſp. Duplex eſt gravis metus : aliud procedit ab aliqua cauſa naturali, aut intrinſeca, putà metus mortis proveniens ab aliqua infirmitate, metus naufragii à tempeſtate, metus inferni à cognitione propriorum peccatorum, & hujuſmodi : & hic quidem metus ex cauſa naturali, aut interiori profectus, vota non efficit nulla, ſeu invalida.

Quare Innocentius Papa tertius relatus in Canone, ait : *Quidam Clericus cùm ægritudine nimiâ laboraret, quaſi de morte ſecurus, & de recuperanda ſanitate deſperans, habitum Canonicorum regularium petiit, & accepit . . . . ſi regularem habitum ſe poſtulante ſuſcepit, & ad obſervationem Religionis Canonicæ ſua ſe profeſſione ligavit : ad reſumendum habitum Eccleſiaſticâ eſt diſcretione cogendus.* Cap. *Sicut nobis.* de Regularib. & tranſeuntib. ad Religionem.

Alius eſt metus procedens ex aliqua cauſa extrinſecâ, & liberâ, putà metus quem incutit pater filiæ, minitando illi mortem, niſi ingrediatur religionem ; & hoc timoris genus irritat vota, ut aſſerit Alexander Papa tertius relatus in Canone his verbis : *Si legitimè probatum fuerit, non timore mortis prædictam mulierem religionem intraſſe.* Statuit ſummus Pontifex, mulierem, quæ poſt profeſſionem editam in religione, nupſerat, cogendam eſſe ut monaſterium repeteret, modò non timore mortis ingreſſa eſſet monaſterium ; aut poſtea voluntariè vota ſua rata habuerit. Rationem affert Gloſſa in cap. *Abbas*, quia vovendo promittimus Deo rem, ad quam ex nullo præcepto tenemur, ac proinde plena requiritur libertas, aliàs non eſſet votum. Cap. *Perlatum.* De his quæ vi metuſve cauſâ fiūt.

Quæſt. 20. Religioſus, qui profeſſus eſt in monaſterio, in quo varii introducti ſunt abuſus, etiam quoad plurimos, & potiſſimos regulæ articulos, quique ſolummodò intendit ibi profitendo vivere ſicut cæteri, qui apertè his in articulis regulam infringunt ; adeo ut minimè emiſiſſet vota, ſi crediſſet ſe poſtea teneri vivere juxta regulam : tenetur-ne in conſcientia

obſervare quidquid in regula præſcribitur; an ſufficit ut vivat ſicut cæteri, qui eandem regulam profeſſi ſunt in illo monaſterio. Idem dic de Religioſa, ſeu moniali?

Reſp. Ut huic quæſtioni fiat ſatis, ſciendum eſt, hoc intereſſe inter votum ſimplex, & votum ſolemne, cujuſmodi eſt votum religionis, quod votum ſimplex pendet ex ſola voluntate illud emittenris: quare qui emittit votum ſimplex, tenetur tantùm illud implere, ad quod ſe obſtringere intendit: ſed è contra votum ſolemne pendet, & à voluntate illud emittentis, & ab Eccleſia approbante ordinem & regulam, ad quam voluit ſe obligare: cùm emittere votum ſolemne religionis, ſit profiteri velle obſervare unam ex regulis ab Eccleſia approbatis, ut dicitur in Can. *Illud ſolum votum debet dici ſolemne... quod ſolemnizatum fuerit.... per profeſſionem expreſſam, vel tacitam, factam alicui de religionibus per Sedem Apoſto.icam approbatis*; adeo ut, licèt pendeat à voluntate ejus, qui votum emittit, ſe obligare ad hanc, vel ad illam religionem ab Eccleſia approbatam, penes eum non ſtet, nec in ejus ſit arbitrio, emittere votum ſolemne, hac lege, ſeu conditione, quod non ſervabit regulam, niſi ſecundùm abuſus introductos, quoſque nunquam permiſit Eccleſia; ac proinde qui emittit votum ſolemne religionis, tenetur obſervare præcipuos ſuæ regulæ articulos, qui violari nequeunt, quin infringantur vota Caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ; licèt poſſit non implere res minoris momenti, quæ cùm non ſint de eſſentia hujus religionis, potuerunt aliquatenùs abro-

Can. *quod votum* de voto. in 6.

gari. Ita clarè ſanctus Thomas, ſic enim ſibi objicit. *Nec videtur teneri ſemper ad ea quæ votum profeſſionis continet, & ipſe non intendit intrare Monaſterium, niſi ut viveret ſicut alii vivunt: ergo videtur quod non omne votum obliget ut neceſſario ſervetur. Ad quintum dicendum, quod talis qui interpretatum votum fecit, ad tria vota religionis principalia in omni caſu tenetur, ſed ad alias obſervantias, quarum tranſgreſſio ex diſſimulatione Prælatorum inducitur, qui dum videntes non corrigunt, indulgere videntur: non videtur obligari.* Enim verò quæ omitti nequeunt ſine quadam violatione votorum in religione factorum, abrogari conſuetudine nequeunt, ſeu potius abuſu contrario, licèt à ſuperioribus tolerentur, quoniam quidem in iis diſpenſare non poſſunt Superiores. *Nec exiſtimet Abbas*, inquit Innocentius tertius relatus in Canone, *quod ſuper habenda proprietate, poſſit cum aliquo Monacho diſpenſare, quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis adeo eſt annexa regulæ monachali, ut contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere.*

S. Th. in 4. diſt. 38 a. 3. q. 1. ad 5.

Cap. *Cum ad Monaſterium.* de ſtatu monachorum.

Verùm Concilium Tridentinum hanc quæſtionem dilucidat his verbis. *Sancta Synodus hoc decreto præcipit, ut omnes Regulares tam viri, quàm mulieres, ad Regulæ, quam profeſſi ſunt, præſcriptum, vitam inſtituant & componant; atque in primis, quæ ad ſua profeſſionis perfectionem, aut obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis, ac ſi quæ alia ſunt alicujus Regulæ, & ordinis peculiaria vota & præcepta, ad eorum reſpectivè eſſentiam, necnon ad communem vitam, victum & veſtitum conſervanda per-*

Concil. Trid. Seſſ. 25. de Reg. cap 1.

tinentiâ fideliter obſervent... Cùm compertum ſit à ſuperioribus non poſſe, ea quæ ad ſubſtantiam regularis vitæ pertinent, relaxari: ſi enim illa, quæ baſes ſunt & fundamenta totius regularis diſciplinæ, exactè non fuerint conſervata, totum corruat ædificium neceſſe eſt.

Quæſt. 21. Religioſa, quæ profeſſa eſt in monaſterio, in quo jam dudum non conſervabatur clauſura, tenetur-ne obſervare deinde clauſuram, ſi legitimi ſuperiores eam reſtituant in dicto Monaſterio?

Reſp. Licèt hæc Religioſa tempore profeſſionis ſuæ ita fuiſſet diſpoſita, ut eam emittere, ſeu facere noluiſſet, ſi ſciviſſet ſe ad clauſuram obligari potuiſſe; tenetur tamen eam obſervare, cùm Superiores illam præſcribunt in ejus monaſterio, juxta Decretum Concilii Tridentini his verbis. *Bonifacii octavi conſtitutionem, quæ incipit,* Periculoſo *renovans, ſancta Synodus univerſis Epiſcopis, ſub obteſtatione divini judicii & interminatione maledictionis æternæ, præcipit, ut in omnibus Monaſteriis ſibi ſubjectis ordinariâ, in aliis verò Sedis Apoſtolicæ auctoritate, clauſuram ſanctimonialium, ubi violata fuerit diligenter reſtitui, & ubi inviolata eſt, conſervari, maximè procurent.*

Concil. Trid Seſſ. 25. de regularib. c. 5.

Hac de cauſa Gregorius 13. in ſimili caſu Cardinali Borbonio Archiepiſcopo Rothomagenſi., & Epiſcopis in Concilio Provinciali congregatis, reſpondet in favorem clauſuræ. Dubium ſic propoſitum fuit Pontifici. *Circa Decretum de clauſura Monialium, ſunt quæ ex fundatione dicunt liberum ſibi relinqui exitum, & introitum*

Concil. Rot hom. ann. 1581. in 2. difficultate propoſita,

Monaſterii: aliæ prætexunt ſe non emiſiſſe votum clauſuræ, nec unquam ingreſſuras Monaſterium, ſi audiſſent, ullam fuiſſe clauſuræ obligationem. Pleraque minantur ſe potiùs reverſuras ad ſæculum, quàm patiantur eandem clauſuram, & per parentes nobiles necem etiam Epiſcopis intentant, ſi auſi fuerint egreſſum prohibere: in his perplexitatibus ſupplicatur quid agendum, maximè ubi timetur, ne per clauſuram aliquid deterius contingat, & magiſtratus ſecularis non adjuvat.

Summus Pontifex, priùs auditis Cardinalibus & Prælatis Sacræ Concilii Tridentini Congregationis, ita reſpondit.

Executioni demandentur Decreta Concilii Tridentini, & Bullæ Summorum Pontificum, quibus ſublata ſunt omnia privilegia, & fundationes. Hoc eſt, ſervanda, præcipienda & introducenda clauſura in omnibus Monaſteriis Monialium, non obſtante quacumque in contrarium ratione.

Quæſt. 22. Hæredes, aut executores teſtamentarii, tenentur ne implere vota teſtatorum.

Reſp. Tria ſunt diſtinguenda, ut ſupra diximus, votorum genera, ſcilicet vota perſonalia, realia, & mixta. Perſonalia ſunt ea, quibus Deo preces, peregrinationes, ingreſſum Religionis, jejunia, continentiam & ſimilia vovemus, & ad hæc perficienda ſeu complenda, neque hæredes, neque teſtamentorum executores tenentur: è contra verò realia, quia præcipuè conſiſtunt in aliqua re quæ datur, aut in aliqua expenſa quæ fit, implenda ſunt ab hæredibus, ubi facta, vel completa non fuerint à vovente: Quare

ſi pater poſt votum editum, de facienda eleemoſyna, aut dando aliquid Eccleſiæ moriatur, priùs quam tale votum impleverit, quod æque per alium, quàm per ipſum impleri poteſt, filius hæres tenetur ea implere. At quia tertia datur votorum ſpecies, quæ dicuntur mixta, perſonalia ſcilicet & realia ſimul; dicendum quod hæredes tenentur implere, quod reale eſt in hujuſmodi votis, non autem quod eſt perſonale, V. G. ſi teſtator voviſſet peregrinationem ad Ædem Lauretanam Beatiſſimæ Virginis, ibique ſe veſtimenta ſacra Eccleſiæ, aut pecuniæ ſummam daturum, hæres tenetur rem oblatam perſolvere, non autem peregrinationem ſuſcipere, niſi fortè teſtator expreſſè injunxiſſet illi, ut id pro ſe faceret.

Idem dicendum ſi teſtator voviſſet, ſe nomen daturum Crucigerorum expeditioni, ſeu bello contrà infideles, aut hæreticos: hæres non tenetur illud votum pro illo exequi; verùm tenetur impenſis ſuis, alium ad illam expeditionem adornare, ſeu dare pro impenſis hujus ſacri belli æqualem ſummam pecuniæ, quam probabiliter impendiſſet teſtator, ut votum ſuum impleret: hæ quidem reſolutiones ſunt juxta doctrinam ſacrorum Canonum.

10. Enim, quod ſpectat ad vota perſonalia, ita ſtatuit Innocentius Papa tertius relatus in Canone his verbis: *Accepimus ſiquidem, quod cùm Rex Hungariæ pater tuus agens in extremis, votùm quod voverat Domino, Hieroſolymitanam Provinciam in forti manu, humili corde viſitare, ſub interminatione maledictionis paternæ commiſerit tuæ fidei exequendam, & tu aſſumpta*

Cap. *Licet.* Extra. *de voto.*

crucis ſignaculo, te id impleturum ſine dilatione qualibet promiſiſti. Mandamus quatenus poſtpoſitis cæteris ſollicitudinibus, propoſitum iter arripias, & humiliter proſequaris: ne ſi onus tibi à patre injunctum, & à te ſponte ſuſceptum occaſione qualibet detrectaveris, paternâ te reddas ſucceſſione indignum, & hæreditatis emolumento priveris, cujus recuſaveris onera ſupportare, ſciturus & tunc anathematis te vinculo ſubjacere &c.

Unde licet concludere, filium non fuiſſe obligatum ad implendum per ſe votum perſonale, ſi pater ejus id ipſi verbis expreſſis non præcepiſſet, aut ſi ipſe non promiſiſſet, id ſe executurum. Quòd autem pertinet ad vota realia, ſic ſtatuitur in Canone. *Si hæredes juſſa teſtatoris non adimpleverint, ab Epiſcopo loci illius, omnis res quæ eis relicta eſt, Canonicè interdicatur cum fructibus, & cæteris emolumentis, ut vota defuncti adimpleantur.* Cap. *Si hæredes.* De Teſtamentis.

Quæſt. 23. Cùm quis votum emiſit pro alio, tenetur-ne ille alius illud implere?

Reſp. Caſus iſte ſæpè contingit in morbis ſeu infirmitatibus, & aliis periculis urgentibus; mulieres, aut aliæ perſonæ, quæ aſſiſtunt ægroto, promittunt aliquando, quod ſi reſtituatur in priſtinam ſanitatem, erogabit aliquam eleemoſynam, vel ſuſcipiet peregrinationem, aut aliquod aliud bonum opus; & tunc, juxta poſita principia dicendum eſt, quòd ſi infirmus, vel alius pro quo emiſſum eſt votum, non vult illud ratum habere, ſeque ad illud implendum obſtringere, ad nihil tenetur; quia vota voluntaria eſſe debent: ſed ſi infirmus poſtea ſciens, illud ratum habet, & impleturum promittit, tunc tenetur

illud adimplere, ac ſi ipſe illud emiſiſſet; quia & ſi initio non tenebatur, poſtea ultrò ſe obſtrinxit liberè illud acceptans, & cum cognitione.

Quæſt. 24. Quodnam diſcrimen eſt, inter irritare, commutare votum, vel ſuper eo diſpenſare?

Reſp. Hoc eſt diſcrimen, quia irritare votum eſt reddere illud nullum, & efficere, ut quis non teneatur ad illud implendum. Hoc autem accidit quoties opus eſt alterius conſenſu ad validitatem voti, qui proinde renuens hunc conſenſum, efficit votum nullum; quia ut ait ſanctus Thomas *Votum eſt promiſſio quædam facta Deo: nullus autem poteſt per promiſſionem ſe firmiter obligare ad id quod eſt in poteſtate alterius, ſed ſolùm ad id quod eſt omninò in ſua poteſtate: quicumque autem eſt ſubjectus alicui; quantùm ad id in quo eſt ſubjectus, non eſt ſua poteſtatis facere quod vult; ſed dependet ex voluntate alterius: & ideo non poteſt ſe per votum firmiter obligare in his in quibus alteri ſubjicitur, ſine conſenſu ſui ſuperioris.* Quod Divus Thomas probat ex eo quod Numerorum cap. 30. *Mandatur quod ſi Mulier in domo patris ſui, & adhuc in puellari ætate, aliquid voverit, non tenetur rea voti, niſi pater ejus conſenſerit: Et idem dicit de Muliere habente virum; ergo pari ratione, nec alia perſona alterius poteſtati ſubjecta poſſunt ſe voto obligare.*

S. Tho. 2. 2. q. 88. a. in corp.

S. Tho. 2. 2. quæſt. 88. art. 8. In argument. ſed cõtra.

Diſpenſare ſuper voto, eſt declarare obſervandum non eſſe, licèt debitè emiſſum fuerit, quia ſupervenit aliqua circumſtantia, quæ votum, aut malum, aut inutile reddit, aut efficit, ut ſit obſtaculum, & impedimentum majoris boni. Quare diſ-

penſare ſuper voto, & illud irritare longè differunt; quia diſpenſatio non ſupponit votum fuiſſe nullum, aut inefficax, ſed efficit nullum ob rationes voto jam emiſſo ſupervenientes: ſed è contra irritare votum, eſt declarare obſervatum non fuiſſe quidquid requiritur ad voti perfectionem. Hinc fit, ut ait ſanctus Antoninus, *quod irritatio poteſt fieri ſine cauſa, & ad libitum irritantis: ſicut vir ad libitum irritat votum conjugis, ita quod nec ipſe peccat irritando, quia nemini facit injuriam, qui utitur jure ſuo: nec illa votum omittendo, cùm fuerit inefficax à principio. Sed diſpenſatio in voto non fit propter inefficaciam voti, ſed propter aliam cauſam; unde requiritur, non ſolùm authoritas in diſpenſante, ſed etiam cauſa ex parte diſpenſati, ſcilicet neceſſitatis, vel utilitatis ejus, vel reipublicæ in omni genere diſpenſationis, & in omni diſpenſante, etiam Papâ; quia nec Petro, nec alteri commiſſa eſt authoritas, ſeu poteſtas in deſtructionem, ſed in ædificationem.*

S. Aug p. 1. tit. 11. c. 2. §. 6.

Quando Prælatus non declarat, votum obſervandum non eſſe, ſed ſolùm mutat rem voto promiſſam, in aliam, dicitur commutatio voti.

Quæſt. 25. Quinam poſſunt irritare vota?

Reſp. Primò ſummus Pontifex, votum Epiſcopi irritare poteſt, qui ſine ejus licentia non poteſt emittere votum de abdicando Epiſcopatu, aut reipſâ illud dimittere; quia non poteſt dimittere ſpirituale matrimonium, quod cum ſua contraxit Eccleſia, niſi accedente ſanctæ ſedis authoritate, ut patet ex Innocentio Papa tertio relato in Canone his verbis: *Si propter aliquam cauſam utilem & honeſtam in*

Cap. *Niſi cum pridem* De renunciatione.

hujuſmodi propoſito perſeveres, de licentia noſtra cedas: alioquin cedendi licentiam authoritate Apoſtolicâ tibi ſcias penitùs eſſe interdictam, quoniam etſi pennas habeas, quibus ſatagas in ſolitudinem advolare, ita tamen adſtricta ſunt nexibus præceptorum, ut liberum non habeas, abſque noſtra permiſſione

S. Tho. 2. 2. q. 185. a. 4. in corp. *volatum.* Ut enim ait ſanctus Thomas: *Soli Papæ licet diſpenſare in voto perpetuo, quo quis ſe ad curam ſubditorum aſtrinxit, Epiſcopatum ſuſcipiens.*

Patres & Matres & tutores poſſunt irritare vota emiſſa à pueris ante pubertatis annum, ut ait Concilium Triburienſe, relatum in Canone his verbis: Can. *Puella.* 20. q. 2. *Puella ſi ante duodecim annos ætatis ſponte ſua ſacrum ſibi velamen aſſumpſerit, poſſunt ſtatim parentes ejus, vel tutores, id factum irritum facere, ſi voluerint.* Imò, ut docet S. Thomas: S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 9. in corp. *Si puer ante pubertatis annos attigit uſum rationis poteſt quidem, quantum in ipſo eſt, ſe obligare; ſed votum ejus poteſt irritari per parentes quorum curæ remanet adhuc ſubjectus.* Idem Doctor in eodem loco, a. 8. ad 3. ait: *Nullum votum religioſi eſt firmum, niſi ſit de conſenſu prælati; ſicut nec votum puellæ exiſtentis in domo, niſi ſit de conſenſu patris, nec uxoris, niſi ſit de conſenſu viri.*

Quæſt. 26. Quiſnam poteſt ſuper votis diſpenſare, vel ea commutare in alia opera pia?

S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 3. *Reſp. Dicendum*, ait ſanctus Thomas, *quod quia ſummus Pontifex gerit plenariè vicem Chriſti in tota Eccleſia, ipſe habet plenitudinem poteſtatis diſpenſandi in omnibus diſpenſabilibus votis: aliis autem inferioribus Prælatis committitur diſpenſatio in*

votis, quæ communiter fiunt, & indigent frequenti diſpenſatione, ut habeant de facili homines ad quos recurrant; ſicut ſunt vota peregrinationum, & jejuniorum, & aliorum hujuſmodi. Vota verò majora, puta continentiæ, & peregrinationis terræ ſanctæ reſervantur ſummo Pontifici.

Quæſt. 27. Sola Prælati authoritas, ſufficit-ne ad validitatem diſpenſationis, aut commutationis voti?

Reſp. Præter authoritatem Prælati requiritur juſta, & legitima cauſa diſpenſandi in voto, vel illud commutandi, aliàs dicta diſpenſatio non ſolùm eſt illicita, ſed etiam invalida. Hac de causâ Alexander Papa tertius, relatus in Canone, interrogatus, an vota peregrinationis poſſent commutari in eleemoſynas, aut alia opera pia, ſic reſpondet. *Ab ejus qui præſidet, pendet arbitrio, ut conſideret diligentiùs qualitatem perſonæ, & cauſam commutationis: ſcilicet an ex infirmitate, ſeu affluentia divitiarum, an alia cauſa probabili peregrinatio, an recompenſatio melior fuerit, & Deo magis accepta, & ſecundùm hoc habet exinde diſpenſare.*

Cap. 1. *De Voto & voti redemptione.*

Rationem affert ſanctus Thomas his verbis: *Cùm poteſtas Prælati ſpiritualis, qui non eſt Dominus, ſed diſpenſator, in ædificationem ſit data, & non in deſtructionem, ut patet 2. Corinth. 10. ſicut Prælatus non poteſt imperare ea, quæ ſecundùm ſe Deo diſplicent, ſcilicet peccata, ita non poteſt prohibere ea, quæ ſecundùm ſe Deo placent, ſcilicet virtutis opera; & ideo abſolutè poteſt homo ea vovere. Ad Prælatum tamen pertinet dijudicare quid ſit magis virtuoſum, & Deo magis acceptum: & ideo in mani-*

S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2.

feſtis diſpenſatio Prælati non excuſaret à culpa: puta ſi Prælatus diſpenſaret cum aliquo ſuper voto de ingreſſu religionis, nullâ apparenti causâ obſtante. Si autem eſſet cauſa apparens per quam ſaltem in dubium verteretur, poſſet ſtare judicio Prælati diſpenſantis, vel commutantis: non tamen judicio proprio, quia ipſe non gerit vicem Dei; niſi fortè in caſu in quo id quod vovit eſſet manifeſtè illicitum, & non poſſet opportunè ad Superiorem recurrere.

Non neceſſe eſt ut hîc agamus de Sacrificio, quoniam de illo jam diſſeruimus copiosè ſatis in tractatu 5. tertii voluminis hujus Moralis, agendo de Sacramento Euchariſtiæ.

CAPUT V.

De peccatis contrariis virtuti Religionis.

Quæſt. 1. QUÆNAM ſunt peccata contraria virtuti Religionis?

Reſp. Quatuor præcipuè numerantur, ſcilicet ſuperſtitio, quæ plures complectitur ſpecies peccatorum, ſacrilegium, impietas, & tentatio Dei.

Quæſt. 2. Quid eſt ſuperſtitio?

S. Tho. 2. 2. q. 122. a. 1. ad 3. *Reſp.* Juxta Divum Thomam. *Omnes ſuperſtitiones intelliguntur prohiberi in hoc quod dicitur: Non habebis Deos alienos coram me.* Definitur autem à Divo Auguſtino, dum ait: *Superſtitioſum eſt quidquid*

S. Aug. l. 2. *de Doct. Chriſtiana*, c. 20. *inſtitutum eſt ab hominibus ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendam ſi-*

cut Deum creaturam, partemve ullam creaturæ, vel ad conſultationes & pacta quadam ſignificationum cum Dæmonibus placita atque fœderata, qualia ſunt molimina magicarum artium, ex quo genere ſunt, ſed quaſi licentiore vanitate, haruſpicum & augurum libri; ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina condemnat.

Hæc ſancti Auguſtini definitio, ſeu potius deſcriptio, includit diverſas ſuperſtitionum ſpecies, quarum prima eſt idololatria, quæ continetur his verbis: *ad facienda & colenda idola.* Magia, maleſicium, divinatio, vana obſervantia, & cultus indebitus, ac ſuperfluus, ſunt aliæ ſuperſtitionis ſpecies; quæ continentur in reliquis hujus deſcriptionis particulis.

Quæſt. 3. Quid eſt idololatria?

Reſp. Eſt latriæ cultus exhibitus vanis, & falſis numinibus, ut ſi adoretur Sol, aut Luna, vel quæcumque alia creatura. Idololatria eſt vera ſuperſtitio, ut patet ex verbis Divi Pauli Actorum cap. 17. *Paulus autem cùm Athenis eos expectaret, incitabatur ſpiritus ejus in ipſo videns idololatriæ deditam civitatem ..... Stans Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienſes, per omnia quaſi ſuperſtitioſiores vos video.*

Quæſt. 4. Quid eſt magia?

Reſp. Eſt inordinata poteſtas, quæ accipitur à Dæmone, medio aliquo pactorum cum ipſo initorum, per quam efficiuntur res, quæ ſuperant hominum vires, ſed non dæmoniorum.

Quæſt. 5. Quid eſt maleficium?

Reſp. Eſt effectus magiæ, cùm ſcilicet auxilio Dæmonis fiunt res, quæ humanam

omninò ſuperant poteſtatem, ad nocendum alicui, ſive in corpore, ſive in anima, ſive in externis ejus bonis, ut cùm aliquid perversè agitur ad impediendam matrimonii conſummationem, cùm procurantur morbi aut hujuſmodi, poſt pactum cum maligno ſpiritu initum.

Quæſt. 6. Quid eſt divinatio?

Reſp. Eſt conſultatio Dæmonis, vel magorum, ut aliquid occultum, vel futurum ſciatur, & ex ſancto Thoma: *Omnis divinatio ex operatione Dæmonum provenit; vel quia expreſsè Dæmones invocantur ad futura manifeſtanda, vel quia Dæmones ingerunt ſe vanis inquiſitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate, de qua vanitate dicitur in Pſal. 39.* Non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas: *Vana autem inquiſitio futurorum eſt, quando aliquis futurum prænoſcere tentat, unde prænoſci non poteſt: manifeſtum eſt ergo quòd divinatio ſpecies eſt ſuperſtitionis.*

S. Tho. 2. 2. q 95. a. 2. in corp.

Quæſt. 7. Quid eſt vana obſervantia?

Reſp. Vana obſervantia dicitur, cùm quis utitur quibuſdam mediis, quæ nullam virtutem habent ad producendos effectus, qui produci nequeunt, niſi per tacitum dæmonis pactum.

Quæſt. 8. Quid eſt cultus indebitus?

Reſp. Eſt ſuperſtitio, per quam exhibetur Deo honor apparens, & falſus; ut ſi quis annuntiaret falſa miracula, aut falſas reliquias cultui exponeret: cultus etiam quem Deo exhibent Hebræi per Moſaïcas cæremonias eſt cultus falſus propter ſignificationem, quâ repræſentant Meſſiam tanquam venturum, licèt jam venerit. Hac de causâ Divus Thomas, ait:

ait : *ſi per cultum exteriorem aliquid falſum ſignificatur, erit cultus pernicioſus.* S. Tho. 2. 2. q. 93. a. 1. in corp.

Quæſt. 9. Quid eſt cultus ſuperfluus ?

Reſp. Dicitur cultus ſuperfluus, cùm quis in cultu Dei exteriore, utitur quibuſdam rebus, vel circumſtantiis, quibus non utitur Eccleſia, quæ proinde vanæ ſunt, & inutiles; ut enim ait Concilium Tridentinum : *Ne ſuperſtitioni locus aliquis detur, edicto & pœnis propoſitis caveant, ne ſacerdotes aliis, quam debitis horis celebrent, neve ritus alios, aut alias ceremonias, & preces in Miſſarum celebratione adhibeant, præter eas quæ ab Eccleſia probatæ, ac frequenti, & laudabili uſu receptæ fuerint: quarumdam verò Miſſarum, & candelarum certum numerum, qui magis à ſuperſtitioſo cultu, quàm à vera Religione inventus eſt, omninò ab Eccleſia removeant.* Concil. Trid. Seſſ. 22. decreto *de obſervandis & evitandis in celebratione Miſſæ.*

Quæſt. 10. Prædictæ ſuperſtitionum ſpecies, ſunt ne mortale peccatum?

Reſp. Superſtitio idololatriæ non ſolùm eſt mortale peccatum; ſed, ut ait ſanctus Thomas : *In peccatis quæ contra Deum committuntur (quæ tamen ſunt maxima) graviſſimum eſſe videtur, quod aliquis honorem divinum creaturæ impendat : quia quantùm eſt in ſe, facit alium Deum in mundo, minuens principatum divinum.* S. Tho. 2. 2. q. 94. a. 3. in corp.

Quod ſpectat ad magiam, poteſt illa dividi in magiam naturalem, artificialem, & diabolicam. Naturalis eſt cùm fiunt res quidem extraordinariæ & ſtupendæ, ſed ſolis naturæ viribus. Artificialis miros quoque producit effectus, per humanam induſtriam. Verùm magia diabolica producit effectus ultra naturæ, & artis vires.

per dæmonis auxilium. Hoc ſuppoſito nulli vertitur in dubium, quin actus diabolicæ magiæ, ſint enormia peccata: actus verò magiæ naturalis, & artificialis ſæpè ſunt cum periculo, & poſſunt per accidens eſſe culpabiles, putà ſi exerceantur ob malum finem; ſi ſcandalum oriatur; ſi detur credendi occaſio, quod effectus inde provenientes, ab auxilio dæmonis procedant, & ſi inferant aliquod damnum proximo in corpore aut in anima.

Maleficium, quod maximam habet cum magia affinitatem, eſt ex natura ſua mortale peccatum: tùm quia eſt tacita vel expreſſa Dæmonis invocatio; tùm quia perniciosum eſt humano generi.

Quæſt. 11. Quænam adhibenda ſunt media, ut impediantur, vel removeantur maleficiorum effectus?

Reſp. In talibus occaſionibus, ad ea recurrendum eſt remedia, quæ à Deo, & ab Eccleſia ſunt approbata, quæque præſcri-
Can. *Si per Sortiarias.* 33. ¶. 1. buntur in Canone, his verbis: *Si per ſortiarias, atque maleficas artes, occulto, ſed numquam injuſto Dei judicio permittente, & Diabolo præparante, concubitus non ſequitur: hortandi ſunt quibus iſta eveniunt, ut corde contrito, & ſpiritu humiliato, Deo & ſacerdoti de omnibus peccatis ſuis puram confeſſionem faciant, & profuſis lacrymis, & largioribus eleemoſynis, & orationibus atque jejuniis Domino ſatisfaciant; & per exorciſmos, & cætera Eccleſiaſtica medicinæ munia, miniſtri Eccleſiæ tales, quantùm Dominus annuerit, qui Abimelech ac domum ejus Abrahæ orationibus ſanavit, ſanare procurent.*

Sed nullatenùs ſolvere licet maleficium,

alio maleficio, neque permittere ut Magus illud ſolvat per auxilium, & invocationem Dæmonis, neque etiam confugere ad aliquam ſuperſtitionem, aut vanam obſervantiam, ad illud dirimendum : ne locum demus illi dicto Apoſtoli : *Aiunt quidam nos dicere : faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio juſta eſt.* Ep. ad Rom. cap. 3.

Hac de causâ, ut dicitur in Rituali Romano : *Aliqui oſtendunt factum maleficium, & à quibus ſit factum, & modum ad illud diſſipandum ; ſed caveat ne ob hoc ad magos : vel ad ſagas, vel ad alios, quàm ad Eccleſiæ miniſtros confugiat, aut ullâ ſuperſtitione, aut alio modo illicito utatur.* Unde Facultas Theologiæ Pariſienſis 19. Septembris 1398. a. 6. damnat hanc aſſertionem : *Quod licitum ſit, etiam permittendum, maleficia maleficiis repellere ; error.* Ritu. Roma. *De exorcizandis obſeſſis à Dæmonio.*

Poſſunt tamen comburi, vel auferri ſigna maleficiorum, intendendo deſtruere opera Diaboli, modò non expectetur ab eo, ut ceſſet à damno nobis inferendo, quia deſtruximus hæc maleficiorum ſigna ; eſſet enim ſuperſtitio. Quare qui ſolvit, aut comburit res, quibus maleficium annectitur, debet renunciare omni pacto cum Dæmone, & nihil ab eo ſperare. Hoc ſenſu, ſic ait Rituale Romanum : *Jubeat Dæmonem dicere, an detineatur in illo corpore, ob aliquam operam magicam, aut malefica ſigna, vel inſtrumenta, quæ ſi obſeſſus ore ſumpſerit evomat, vel ſi alibi extra corpus fuerint, ea revelet, & inventa comburantur.* Ritual. Rom. *De exorcizandis obſeſſis. à Dæmonio.*

Quæſt. 12. Divinatio eſt-ne ſemper mortale peccatum ?

Reſp. Multa ſunt divinationum genera; alia enim eſt divinatio, quæ fit per invocationem Dæmonis expreſſam, vel tacitam. Si invocatio ſit expreſſa, ſemper eſt peccatum mortale; quia, ut ait ſanctus Thomas: *Omnis divinatio, quæ fit per invocationes Dæmonum, eſt illicita*: ſed ſi eſt tantùm tacita, eſt mortale peccatum, quoties adeſt ſufficiens judicandi fundametnum, quod media, quæ adhibentur ſunt frivola, neque producere poſſunt effectum, qui intenditur; quia credi poteſt adeſſe aliquod pactum cum Dæmone. Sic licèt ignorantia poſſit aliquando excuſare, ut ſi crederetur rem ſciri poſſe per media adhibita, quæ cenſentur merè naturalia; nihilominus res eſt admodùm periculoſa, nec facile quis ſibi perſuadere debet, aut etiam in his admodum delicatis, ſibi adulari.

S. Tho. 2. 2. q. 95. a. 4. in corp.

Quæſt. 13. Divinatio, quæ fit per Aſtrologiam, eſt-ne mortale peccatum?

Reſp. Hæc divinationis ſpecies ſine peccato fit, quoties principiis innititur univerſalibus, conſtantibus, & nulli variationi obnoxiis, ita ut ſecundùm regulas artis, res prædici poſſint; ut enim ait ſanctus Thomas: *Eſt conſiderandum, quid per cæleſtium corporum inſpectionem de futuris poſſit præcognoſci; & de his quidem quæ ex neceſſitate eveniunt, manifeſtum eſt quod per conſiderationem ſtellarum poſſunt præcognoſci; ſicut Aſtrologi prænunciant eclipſes futuras... Si quis conſideratione Aſtrorum utatur ad præcognoſcendos futuros caſuales, vel fortuitos eventus, aut etiam ad cognoſcendum per certitudinem futura opera hominum,*

S. Tho. 2. 2. q. 95. a. 5. in corp.

procedit hoc ex falſa, & vana opinione: & ſic operatio Dæmonis ſe immiſcet, unde erit divinatio ſuperſtitioſa & illicita.

In hoc ſenſu Sixtus Papa quintus, ſub graviſſimis pœnis damnavit Aſtrologiam judiciariam in Bulla 17. quæ incipit: *Cæli & terra. Non eſt veſtrum*, inquit, *ſcire tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Nec verò ad futuros eventus, & fortuitos caſus prænoſcendos (futuris eventibus ex naturalibus cauſis neceſſariò, vel frequenter provenientibus, quæ ad divinationem non pertinent, dumtaxat exceptis) ullæ ſunt veræ artes, aut diſciplinæ, ſed fallaces & vanæ, improborum hominum aſtutiâ, & Dæmonum fraudibus introductæ, ex quorum operatione, conſilio, vel auxilio omnis divinatio dimanat; ſive quod expreſsè ad futura manifeſtanda invocentur, ſive quod ipſi pravitate ſua & odio in genus humanum, occultè, etiam præter hominis intentionem, ſe ingerant, & intrudant vanis inquiſitionibus futurorum, ut mentes hominum pernicioſis vanitatibus, & fallaci contingentium prænunciatione implicentur, & omni impietatis genere depraventur.... Itaque cùm futuros eventus in ſeipſis conſiderare antequam fiant ſit Dei proprium, illud neceſſariò conſequitur, ut Aſtrologi & alii prædicti, qui hujuſmodi futura prænunciare, aut prænoſcere quocumque modo, niſi Deo revelante, audent, injuſtè atque imprudenter, quod Dei eſt ſibi aſſumant, & uſurpent. Sic fit, ut dum ab eis, quod ſolius eſt Creatoris perperam creaturis tribuitur, divina Majeſtas graviter lædatur, fidei integritas violetur, & animabus pretioſo Chriſti ſanguine redemptis, peſtis atque exitium*

Sixtus V. in Bulla 17. quæ incipit, *Cæli & terræ.*

importetur. Videatur Bulla integra in fine hujus Tomi 6.

Hæc eadem Aſtrologia judiciaria, variis damnata legitur in Conciliis. Toletano primo Can. 15. *Si quis Aſtrologiæ, vel Matheſi exiſtimat eſſe credendum, anathema ſit.* Concilium Mediolanenſe primum, de magicis artibus. *Aſtrologi, qui ex Solis, Lunæ, & aliorum aſtrorum motu, figurâ & aſpectu de hominum actionibus, quæ à libero voluntatis arbitrio proficiſcuntur, certò aliquid eventurum affirmant, gravibus pœnis plectantur.* Concilium Remenſe, anno 1583. cap. 6. de Sortilegiis. *Qui divinationibus ſeu prædictionibus ad artem judiciariam pertinentibus (quas impiè prophetias appellant) utuntur; vel eiſdem fidem adhibent, excommunicentur.* Concilium Burdigalenſe anno 1583. cap. 7. *Paſtores frequentiſſimè admoneant, ſcelus execrandum eos committere, necnon a communione fidelium avulſos eſſe, qui magicas artes, & divinationes exercent, vel qui ejus generis ariolis fidem adhibent. Omnia enim hæc (ut ſacris litteris traditum eſt) abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera exterminantur populi à facie terræ. Sed non minus culpandi ſunt, qui ex aſtris, Chaldeorum more, futura temerè ſomniant potiùs quàm prædicunt, & aſtrologiæ quam judiciariam vocant, uſu ſacrilego, arbitrii noſtri libertatem, & Dei providentiam opprimunt.* Concilium Tholoſanum anno 1590. part. 4. cap. 12. *de Hæreticis, Magis* &c. *Qui rerum futurarum à Deo liberâque hominis voluntate magna ex parte pendentium prædictiones libri continent, iique quos Arabico vocabulo vocant, omninò prohibeantur,*

ni fortè prænuntiationes ejuſmodi expungantur, eaque ſolum relinquantur, quæ pluviarum, ventorum, ſterilitatis, fertilitatis, eclipſeon, rerumque ſimilium prognoſtica attingunt: quodve conſtitutione Sixti V. ea de re promulgatâ cavetur, id ad amuſſim obſervetur. Concilium Narbonenſe, anno 1609. cap. 3. de libris vetitis: *Damnamus magos, veneficos, divinatores, ſortilegos, conjectores, augures, haruſpices, mathematicos judiciarios; cum dæmonibus fœdera & pacta tacitè, vel expreſſè habentes, morbos imprecationibus, verbis, ligaturis, aut actionibus, ſuperſtitioſè ſanare intendentes, eos uti ſacra decreta excommunicarunt ipſo facto, ſic & nos excommunicamus.*

Sancti Patres & Doctores Eccleſiæ vehementer admodùm damnant imaginariam illam Aſtrologiæ judiciariæ artem, quæ futuros eventus divinare contendit, præſertim eos qui ab humana libertate à Deo conceſſa dependent. Sanctus Ambroſius, ait: *Nonnulli nativitatum tentaverunt exprimere qualitates, qualis futurus ſit unuſquiſque qui natus ſit, cùm hoc non ſolum vanum, ſed etiam inutile ſit quærentibus, impoſſibile pollicentibus.* Sanctus Auguſtinus confitetur, ſe huic ſuperſtitioni addictum fuiſſe cùm ait: *Ideo illos planetarios, quos mathematicos vocant, planè conſulere non deſiſtebam.* Illam aſtrologiam judiciariam pluribus in locis damnat, ait enim: *Ex illa notatione velle naſcentium mores, actus, eventa prædicere, magnus error & magna dementia eſt . . . quare iſtæ opiniones, quibuſdam rerum ſignis humanâ præſumptione inſtitutis ad eadem illa quaſi quadam cum Dæmonibus pacta, & conventa*

S. Amb. lib. 4. Examerō. cap. 4.

S Aug. l. 4. Confeſſ. c. 3.

S. Aug. l. 2. de Doct. Chr. c. 21.

referenda ſunt. Et ibidem cap. 23. ait: *Omnes igitur artes hujuſmodi vel nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis ex quadam peſtifera ſocietate hominum & Dæmonum, quaſi pacta infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitùs ſunt repudianda, & fugienda Chriſtiano.*

Idem ſanctus Doctor, adhortans populum ſuum, pœnitentiam impoſuit publicam Chriſtiano, qui aliquo tempore judiciariam aſtrologiam exercuerat. *Cùm Mathematicus in populo monſtraretur: Iſte ſeductus ab inimico, cùm eſſet fidelis, diu mathematicus fuit: ſeductus, ſeducens: deceptus, decipiens, illexit, fefellit, multa mendacia locutus eſt contra Deum ... modò, ſicut de illo credendum eſt, horruit mendacium, & multorum hominum interitum: ſe aliquando à Diabolo ſenſit illectum, convertitur ad Deum pœnitens. Putamus, fratres, de magno timore cordis accidiſſe .... Pœnitens eſt, non quærit niſi ſolam miſericordiam .... ſciatis eum tamen, fratres, olim pulſare ad Eccleſiam ante Paſcha. Ante Paſcha enim cœpit petere de Eccleſia Chriſti medicinam; ſed quia talis eſt ars, in qua exercitatus erat, quæ ſuſpecta eſſet de mendacio atque fallacia, dilatus eſt ne tentaret, & aliquando tamen admiſſus eſt ne periculoſiùs tentaretur. Orate pro illo Chriſtum, prorsùs hodiernam precem pro illo fundite Domino Deo noſtro.*

S. Aug. in Pſ. 61. in fine.

Sanctus Joannes Damaſcenus, qui magnam motionis aſtrorum ſcientiam habuiſſe videtur, qui in libris ubi pleniùs de his rebus egit, irridet vanitatem eorum, qui ex ſiderum conſtitutione, bonam malamque hominum fortunam conjicere præſu-

munt. *Gentiles*, inquit, *per horum ſiderum, hoc eſt Solis & Lunæ, ortum & occubitum, atque colliſionem res omnes noſtras gubernari aſſerunt (in iis enim aſtrologia verſatur:) nos contrà imbrem quidem & ſerenitatem, frigus item, & calorem, humiditatem, & ſiccitatem, ventos denique atque alia hujuſmodi per ea ſignificari non imus inficias: quod autem actionibus noſtris ea omen ullum importent, id verò pernegamus.* S. Joan. Damaſ. l. 2. orthodoxæ fidei cap. 7. *de luce, igne* &c.

Verùm hic aſtrologiæ judiciariæ abuſus ita noxius viſus eſt, etiam ſocietati civili, ut Imperatores Romani ejus exercitium gravibus ſub pœnis prohibuerint, ut videre licet lege *Artem*; & lege *Nemo*. Cod. de maleficiis & mathematicis. Et lege *Mathematicos*. Cod. de Epiſcopali audientia.

Hæc planè ſufficiunt ad oſtendendum, tum eos, qui per aſtrologiam judiciariam divinare contendunt, tum etiam eos, qui fidem adhibent vanis & ſceleratis illorum prædictionibus, magni criminis coram Deo reos eſſe.

Quæſt. 14. Divinatio, quæ fit per ſomnia, eſt-ne licita?

Reſp. Generaliter loquendo eſt illicita, & peccat quis fidem ſomniis adhibendo, aut iis utendo ad res futuras divinandas, quæ ab humana voluntate dependent: ſic enim legitur in Levitico cap. 19. *Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia.* Deuteronomii cap. 18. *Non inveniatur in te, qui obſervet ſomnia.* Eccleſiaſtici cap. 34. *Multos errare fecerunt ſomnia.*

Pluribus etiam Conciliis prohibentur. Concilium Ancyranum: *Qui auguria vel* Concil. Anc

cytanũ. can. 23. *auſpicia, ſive ſomnia, vel divinationes quaſlibet ſecundùm morem gentilium obſervant, confeſſi, quinquennio pœnitentiam agant, ſecundùm regulas antiquitùs conſtitutas.* Concilium Pariſienſe, ait: *Extant & alia pernicioſiſſima mala, quæ ex ritu gentilium remanſiſſe dubium non eſt: ut ſunt ſomniatorum conjectores, quos divina lex irretractabiliter puniri jubet.* Concilium Mediolanenſe præcipit Epiſcopis, ut *omnem divinationem ex lineamentorum corporis inſpectione, ex ſortibus, ſomniis, aliiſque rebus quibus per dæmonum ſignificationem, incerta pro certis affirmantur, & hujus generis reliqua per quæ curioſorum & imperitorum hominum mentes facilè decipiuntur, coërceant & ejiciant.*

Concil. Pariſ. 6. ann. 829. l. 3. c. 2. *de diverſorum malorum patratorib.*

Concil. Mediol. 1. tit. *de Magicis artibus.*

Obſervandum tamen eſt, quatuor eſſe ſomniorum genera. Alia enim ſunt quorum Deus author eſt, & cùm quis de his certus eſt, graviſſimum eſſet peccatum eis fidem non præſtare. Hoc autem rariſſimè contingit, & tunc Deus evidenter ſe eorum oſtendit authorem.

Alia ſunt naturalia, quæ à complexione ſeu temperamento proveniunt: quare, ut ait ſanctus Thomas: *Propter hoc Medici dicunt eſſe intendendum ſomniis, ad cognoſcendum interiores diſpoſitiones.* Alia ſunt quæ dicuntur moralia, & producuntur ab inclinationibus, deſideriis, & cogitationibus uniùs cujuſque. Alia demum ſunt ſomnia diabolica.

S. Tho. 2. 2. q. 95. a. 6. in corp.

Sanctus Gregorius Magnus expenſis diverſis ſomniorum cauſis, concludit, iis quidem fidem non eſſe adhibendam, quandoquidem eorum author, & cauſa plerumque ſciri nequeunt. *Exquirendum magno-*

S. Greg. l. 8.

perè eſt, inquit, *quot modis tangant animum imagines ſomniorum: aliquando namque ſomnia ventris plenitudine, vel inanitate, aliquando vero illuſione, aliquando cogitatione ſimul, & illuſione, aliquando revelatione ſimul & cogitatione generantur. Sed duo quæ prima diximus omnes experimento cognoſcimus; ſubjuncta autem quatuor in Sacræ Scripturæ paginis invenimus. Somnia etenim niſi plerumque ab occulto hoſte per illuſionem fierent, nequaquam hoc vir ſapiens indicaret, dicens:* Multos errare fecerunt ſomnia, & illuſiones vanæ; *vel certè*, Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia. *Quibus profectò verbis, cujus ſint deteſtationis oſtenditur, quæ auguriis conjunguntur. Rursùm niſi aliquando ex cogitatione ſimul & illuſione procederent, Salomon minimè dixiſſet.* Multas curas ſequuntur ſomnia. *Et niſi aliquando ſomnia ex myſterio revelationis orirentur, Joſeph præferendum ſe fratribus per ſomnium non videret: nec Mariæ ſponſum ut ablato puero in Ægyptum fugeret Angelus admoneret. Rursùm niſi aliquando ſomnia à cogitatione ſimul, & revelatione procederent, nequaquam Daniel Propheta Nabuchodonoſor viſionem diſſerens, à radice cogitationis inchoaſſet, dicens:* Tu Rex cogitare cæpiſti in ſtratu tuo, quid eſſet futurum poſt hæc, & qui revelat myſteria, oſtendit tibi, quæ ventura ſunt. *Sed nimirùm cùm ſomnia tot rerum qualitatibus alternent, tantò eis credi difficiliùs debet, quanto & ex quo impulſu veniant faciliùs non elucet. Sapè namque malignus ſpiritus, his quos amore vitæ præſentis vigilantes intercipit, proſpera etiam dormientibus promittit: & quos for-*

moral. in 7. c. Job. c. 13.

midare adverſa conſiderat, eis hac duriùs ſomni imaginibus intentat, quatenùs indiſcretam mentem diversâ qualitate afficiat, eamque aut ſpe ſublevans, aut deprimens timore confundat. Sæpè etiam Sanctorum corda afficere ſomniis nititur, ut ab intentione cogitationis ſolida ad tempus ſaltem momentumque derriventur, quamvis ipſi protinùs animum ab illuſionis imagine diſcutiant; ſed hoſtis inſidians, quo eos vigilantes minimè ſuperat, eo dormientes graviùs impugnat: quem tamen hac malignè agere ſuperna diſpoſitio benignè permittit, ne in electorum cordibus ipſe ſaltem à paſſionis pramio ſomnus vacet.

Hæc ſancti Gregorii expoſitio, clarè ſatis oſtendit, ſomniis fidem non eſſe adhibendam; quoniam ea plerumque à Dæmone proficiſcuntur, & quoties ex iis caſuales eventus cognoſcere præſumimus, cum quibus nullam habent habitudinem naturalem toties ſceleratæ vanæque ſuperſtitioni, ut plurimum nos exponimus. Unde ſanctus Thomas, ait: *Si hujuſmodi divinatio, per ſomnia, cauſetur ex revelatione Dæmonum, cum quibus pacta habentur expreſſa (quia ad hoc invocantur,) vel tacita, quia hujuſmodi divinatio extenditur, ad quod ſe non poteſt extendere, erit divinatio illicita, & ſuperſtitioſa.*

S. Tho. 2. 2. q. 95. a. 6. in corp.

Quæſt. 15. Divinatio, quæ fit per auguria, eſt-ne prohibita?

Reſp. Duplex auguriorum, ſeu auſpiciorum genus eſt, quæ ſumuntur ex avibus, aut aliis animalibus, aliiſve rebus, ſive animatis, ſive non. Alia ſunt naturalia, alia artificialia. Auguria naturalia pendent ab ordine, quem Deus ſtatuit in na-

tura, cujuſmodi ſunt, quæ ſumunt Nautæ, aut Agricolæ ex elementis, herbis, animàlibus &c. ad prædicendam aliquam procellam, tempus ſerenum, vel pluviam, uberem futuram meſſem, tempeſtatem fore humidam, aut ſiccam, & alia accidentia merè naturalia. Sic ex hirundinum adventu colligimus ceſſaturum frigus, & hyemem: Ita nautæ cum volantes, & ſaltantes vident Delfinos, futuram præſagiunt tempeſtatem. Ipſa etiam Sacra Scriptura quædam talia inſinuat auguria naturalia, cùm ait: *Milvus in cælo cognovit tempus ſuum, turtur, & hirundò, & ciconia, cuſtodierunt tempus adventus ſui.* Jerem. c. 8. Hæc auguriorum genera quibus prænoſcimus eventus, qui non pendent à cauſis liberis, ſed neceſſariis, licita ſunt, modò omnis abſit abuſus; innituntur enim aliquo ſolido, & naturali fundamento. Verùm auguria artificialia, quæ pendent ex mero hominum arbitrio, ſunt ſuperſtitiones gentilium; ut enim ait Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. *Apud antiquos non ſolùm publicè, ſed etiam privatim nihil gerebatur, niſi auſpicio priùs ſumpto.*

Hic divinandi modus involvit culpam, & graviorem quo adhibetur ad ea prænuntianda, quæ ab humana pendent libertate; ad eaque ordinanda, quæ fieri, vel non fieri debent, ſecundùm vanas obſervationes, quæ nullam habent connexionem naturalem, cum illis rebus, quæ earum ope ſciri poſſe præſumunt. Unde Sacra Scriptura, ait: *Auguria, mendacia, vanitas.* Eccleſiaſtici. cap. 34. Levitici cap. 19. *Non augurabimini.* Deuteronomii cap. 18. *Non inveniatur in te qui obſervet auguria.* Hæc ea-

dem divinatio reprobatur à ſancto Auguſtino, dum ait: *Qui prædictis aruſpicibus, vel filacteriis, & aliis quibuſlibet auguriis crediderit, & ſi jejunet, & ſi oret, & ſi jugiter ad Eccleſiam currat, & ſi largas eleemoſynas faciat, & ſi corpuſculum in omni afflictione ſuum cruciaverit, nihil ei proderit.* Niſi etiam renuntiet ſacrilegiis his; quia vanæ illæ impiæque obſervationes, omnem bonorum operum fructum deſtruunt. Unde Concilium Cartaginenſe, cui interfuit ſanctus Auguſtinus, ait: *Auguriis vel incantationibus ſervientem à conventu Eccleſia ſeparandum.* Et Gregorius Papa ſecundus vult: *Ut ſomnia, & auguria, qui juxta divina oracula vana ſunt, non attendenda penitùs doceantur.* Concilium Palentinum cap. 24. *Inhibemus ſub pœna excommunicationis, ne aliquis attendat auguriis, aut in agendis ſecundùm augurium conſilia dirigantur.*

S. Aug. in Serm. 241. de tempore.

Concil. Cartag. 4. Can. 89.

Greg. 2. in capitularidato Martino Epiſcopo c. 8.

Denique Concilium Mediolanenſe, ſub ſancto Carolo, ait: *Pœnas ſumant Epiſcopi de iis omnibus, qui in itineris ſuſceptione, aut cujuſvis rei inſtitutione, vel progreſſu, dies, tempora & momenta obſervantes, quadrupedum voces, garritum avium, aut volatum notantes, ex occurſu etiam hominum, vel pecudum ſuſcipiendi operis felicitatem augurantur.* Quæ quidem omnes authoritates, multæque aliæ, quæ tum ex ſanctis Patribus, tum ex Conciliis hîc afferre poſſem, ſatis oſtendunt, hæc auguria ſine crimine exerceri minimè poſſe, quæ tamen quotidie multi exercent Chriſtiani, ne cogitando quidem, ſed mirâ cœcitate in his rebus laborantes; neque enim frequentiùs aliud quidquam videtur, quàm

Concil. Medio. 1. Conſtitut. part. 1. cap. 10.

Chriſtianos his auguriis inhærere, quæ Eccleſiæ authoritate & traditione damnata ſunt. Quot enim reperias, qui gravem aliquem caſum metuunt, ſi ſpeculum fregerint, ſi vas ſale plenum coram ipſis conciderit, ſi bubo in vicinia fuerit audita, ſi canis ante eorum portam noctu oblatraverit, ſi corvus ſupra eorum tecto crocitaverit. Denique innumera ſunt hujuſmodi auguria planè ridicula, & ſine ullo fundamento, quibus tamen fides adhibetur. Quare Presbyteri ſtrenuè talem abuſum extirpare deberent, qui paganis potiùs quàm Chriſtianis convenit, populumque ſibi commiſſum docere, omnia hujuſmodi auguria non vacare crimine, & eſſe Dæmonum inventa, qui his nugis eorum ignorantiam ſimul & ſimplicitatem graviter irrident. Videatur Bulla Sixti V. in fine hujus Tomi.

Quæſt. 16. Quotuplex eſt vana obſervantia?

Reſp. Triplex eſt. Prima dicitur ars notoria; altera obſervantia ſanitatum, & poſtrema obſervantia eventuum, dierum temporum & annorum. Ars notoria eſt medium chimericum, ſeu imaginarium ad acquirendas aliquas ſcientias per infuſionem, & abſque labore, ſervando quædam jejunia, recitando quaſdam preces, exhibendo honorem aliquibus figuris, & alias obſervando cæremonias ridiculas & inanes. Obſervantia ſanitatum exercetur, cùm adhibentur quædam verba, ſigna, aut vanæ cæremoniæ ad medendum morbis hominum, vel brutorum. Denique obſervatio eventuum vel occurſuum dierum, temporum, & annorum, fit quando ſu-

perſtitioſè res hæ omnes, aut earum aliquæ obſervantur, reſpectu effectuum, qui ab illis nullatenùs dependent, ſecundùm ordinariam cauſarum naturalium diſpoſitionem.

Quæſt. 17. Ars notoria eſt-ne licita?

S. Tho. 2. 2. q. 96. a. 1. in corp.

Reſp. Ex ſancto Thoma: *Ars notoria eſt illicita, & inefficax. Illicita quidem eſt, quia utitur quibuſdam ad ſcientiam acquirendam, quæ non habent ſecundùm ſe virtutem cauſandi ſcientiam, ſicut inſpectione quarumdam figurarum, & prolatione quorumdam ignotorum verborum, & aliis hujuſmodi; & ideo hujuſmodi ars non utitur his ut cauſis, ſed ut ſignis: non autem ut ſignis divinitùs inſtitutis, ſicut ſunt ſacramentalia ſigna. Unde relinquitur quod ſint ſupervacua ſigna, & per conſequens pertinentia ad pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita atque fœderata. Et ideo ars notoria penitùs eſt repudianda, & fugienda Chriſtiano, ſicut & aliæ artes nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis. Ut Auguſtinus dicit lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 23.*

Quæſt. 18. Obſervantia ſanitatum eſt-ne ſemper peccaminoſa?

Ibidem. a. 2. ad 1.

Rep. Ex eodem Angelico doctore: *Si ſimpliciter adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producendos, ad quos putantur naturalem habere virtutem, non eſt ſuperſtitioſum vel illicitum; ſi verò adjungantur vel characteres aliqui, vel aliqua nomina, vel alia quæcumque variæ obſervationes, quas manifeſtum eſt naturaliter efficaciam non habere, erit ſuperſtitioſum & illicitum.*

Quare generaliter loquendo, omnia media vana, nullamque proportionem ha-

bentia, quibus nonnulli utuntur, ut ſanitatem hominum, vel beſtiarum procurent, aut ut mala quædam, pericula, vulnera, vel morbos ab iiſdem repellant, ſuperſtitioſa ſunt, & illicita. *Unde Concilium Toloſanum ait: Quia ignorantiâ ſimplicitateque hominum ſuperſtitioſè depellendorum morborum, aliarumque rerum inanes obſervationes temerè irrepſerunt, eas omnes frequenti adhortatione, adductiſque rationibus, Confeſſarii, & Concionatores à populorum animis evellere, & ab iis declinari curabunt.*

Concil. Toloſ. an. 1590. part. 4. c. 12. nu. 5.

Quæſt. 19. Obſervationes eventuum, dierum, temporum & annorum, ſunt-ne prohibitæ?

Reſp. Dicendum cum ſancto Auguſtino: *Totum hoc ad dæmones pertinet ludificatores animarum ſibimet ſubditarum, & voluptaria ſibi ludibria de hominum erroribus exhibentes.* Quare ſancti Patres unanimiter hæc ſuperſtitionum genera damnant authoritate Apoſtoli.

S. Aug. l. 10. de Civit. Dei. cap. 11.

Sanctus Joannes Chryſoſtomus, ait: *Non audis Apoſtolum dicentem:* Dies obſervatis, & menſes, & tempora & annos; metuo vobis, ne fruſtrà in vobis laboraverim. *Nempe extrema hoc eſt dementia, propter unum diem, ſi auſpicatus fuerit, per univerſum hoc expectare annum: neque amentiæ ſolùm, ſed diabolicæ cujuſdam efficientiæ judicium eſt, non proprio ſtudio & alacritati, ſed quibuſdam dierum circuitionibus vitam noſtram commendare. Dies enim bonus & malus eſt, non ſua quadam & propria naturâ (nihil enim dies à die differt) ſed noſtra vel diligentiâ, vel ignaviâ. Si juſtitiam feceris, bonus tibi*

S. Chryſ. in Oratione vel homil. *in eos qui novi lunia obſervant.*

dies erit : Si peccatum deſignaveris, malus & ſupplicii plenus.

S. Ambr. in cap. 4. Epiſt. ad Galatas.

Sanctus Ambroſius, ait : *Dies obſervant qui dicunt, ut putà, craſtino proficiſcendum non eſt; poſt craſtinum enim non debet aliquid inchoari. Et ſic ſolent magis decipi : hi autem colunt menſes, qui curſus lunæ perſcrutantur, dicentes, ut putà : ſeptima luna inſtrumenta confici non debent. Nonâ iterum luna ſervum emptum, ut putà, domum duci non oportet. Et per hæc faciliùs ſolent adverſa provenire; tempora verò ſic obſervant, cùm dicunt, hodie veris initium eſt, feſtivitas eſt poſt cras vulcanalia ſunt. Et talia iterùm aiunt; poſterum eſt, domum egredi non licet . . . Si Deus ex toto corde diligatur, ipſo propitio nulla debet eſſe formido, neque ſuſpicio harum rerum; proſperè enim cedere poteſt quidquid ſimpliciter ſub Dei devotione fit.*

Minimè dubium eſt, qui nilli in hanc ſuperſtitioſam dierum obſervationem incidant, qui credunt, uſque ad natalitia pluvioſum fore tempus, ubi Dominica poſt quatuor tempora pluerit. Qui prædicunt quod futurum ſit tempus, aut qualis futura ſit anni tempeſtas ſecundùm diem converſionis ſancti Pauli, ſancti Medardi, aut ſancti Valentini, ſecundùm ſcilicet quod illi dies pluvioſi fuerint, aut ventoſi. Qui nuptias ægrè volunt inire die veneris, aut die lunæ, aut iter maritimum ſuſcipere his diebus & ſimilia. Ab his autem omnibus ſuperſtitionibus eo magis abhorrere debet Chriſtianus, quod, ut ait Nicolaus

Nicolaus I. ad conſulta

Papa primus : *Diei & horæ obſervationes atque auguria pompa ac operationes Diaboli*

ſunt, quibus, Deo gratias, jam in Baptiſmate abrenuntiaſtis, & hæc cum vetere homine & actibus ejus, quando novum induiſtis omninò depoſuiſtis. Bulgarorum. a. 35

Non itaque dies obſervamus & annos, & menſes, & tempora, inquit ſanctus Auguſtinus, *ne audiamus ab Apoſtolo :* timeo ne fortè ſine causâ laboraverim in vobis : *eos enim inculpat qui dicunt, non proficiſcar, quia poſterus dies eſt, aut quia luna ſic fertur : vel proficiſcar ut proſpera cedant, quia ita ſe habet poſitio ſiderum : non agam hoc menſe commercium, quia illa ſtella mihi agit menſem : vel agam, quia ſuſcepit menſem : non plantem hoc anno vineam, quia biſſextus eſt. Non autem quiſquam ſapiens arbitretur obſervatores temporum reprehendos qui dicunt, non proficiſcar hodie, quia tempeſtas exorta eſt : aut non navigem, quia adhuc ſunt hibernæ reliquiæ, aut tempus ſeminandi eſt, quia imbribus autumnalibus terra ſatiata eſt : vel ſi qui fortè alii naturales effectus circa motum aëris & humoris ad variandas temporum qualitates, in ſiderum ordinatiſſima converſione notati ſunt : de quibus dictum eſt cùm conderentur, Et ſint in ſignis & temporibus, & diebus, & in annis.* S. Aug. Ep. 119. ad Jan. cap. 7.

Quæſt. 20. Quænam tradi poſſunt regulæ ad cognoſcendas vanas obſervationes, & alias ferè infinitas ſuperſtitiones ?

Reſp. Præcipua regula eſt ad has ſuperſtitiones diſcernendas, quam tradit Concilium Mechlinienſe, dum ait : *Doceant ſuperſtitioſum eſſe expectare quemcumque effectum à quacumque re, quem res illa nec ex inſtitutione divina, nec ex ordinatione vel approbatione Eccleſiæ producere poteſt.* Et Conc. Mechl. an 1607. tit. 15 de Superſt. cap. 3.

ita ſuperſtitioſum eſt credere, pueros, qui naſcuntur cum pellicula quadam, quæ caput operit, quæque vulgo velum vocatur, fore felices, unde per proverbium dicitur, natus eſt velatus: aut ſibi fingere, ſi tredecim ad menſam ſedeant, unum de numero eo anno moriturum; quoniam quidem, nec velum illud, nec numerus decimus tertius, naturalem ullam habent proportionem, ſeu analogiam, cum infantis felicitate, aut hominis morte.

Secunda regula eſt, quando id quod fit, circumſtantiam aliquam involvit, vanam, inutilem & ridiculam, V. G. ſi credatur quod quædam hærbæ collectæ ſummo mane diei nativitatis ſancti Joannis Baptiſtæ, virtutem habeant peculiarem: aut ſi quis poſt morbum è domo die veneris egrediatur, non relapſurum in eundem morbum; aut ut habetur in Conſtitutionibus & inſtructionibus Synodalibus ſancti Franciſci Saleſii, & Illuſtriſſimi Domini Joannis d'Aranton Epiſcopi Genevenſis, part. 10. tit. 3. cap. 11. num. 3. Cùm omnis verborum vis & efficacia, etiam ſanctiſſimorum, in aliqua vana, & inutili circunſtantia conſtituitur, V. G. ſi quis credat ad curandum ægrotum, ter orationem Dominicam ante ſolis ortum eſſe recitandam.

Denique ſuperſtitioſum eſt, cùm adhibentur quædam preces, aut aliæ res ſacræ ad aliquem vanum & ridiculum effectum, V. G. ad annulum circumagendum, aut cùm obſcura quædam, & ignota verba uſurpantur, ſeu etiam hiſtoriæ quædam apocriphæ, ſeu falſæ, minimèque ab Eccleſia comprobatæ: tunc enim jure licet credere, hæc omnia referri ad pactum

quoddam expreſſum aut tacitum cum dæmone. *Intendimus*, inquit cenſura Facultatis Theologiæ Pariſienſis 19. Septembris 1398. a. 3. *pactum eſſe implicitum in omni ſuperſtitioſa obſervatione, cujus effectus non debet à Deo, vel à natura rationabiliter expectari.* Et, ut ait ſanctus Eligius: *Qui hac obſervat, ex parte paganus dignoſcitur.* S. Elig. Serm. ad omné plebem.

Quæſt. 21. Quid eſt Sacrilegium?

Reſp. Ex ſancto Hieronymo, *Sacrilegium eſt, quod propriè in Deum committitur, quaſi ſacroſancti violatio.* S. Hier. in com. in Ep. ad Rom. c. 2.

Quæſt. 22. Quotuplex eſt Sacrilegium?

Reſp. Triplex diſtinguitur ex ſancto Thoma, ait enim: *Secundùm diverſam rationem ſanctitatis rerum ſacrarum quibus reverentia exhibetur, neceſſe eſt quòd ſacrilegii ſpecies diſtinguantur: tantò enim ſacrilegium eſt gravius, quantò res ſacra in quam peccatur majorem obtinet ſanctitatem, attribuitur autem ſanctitas & perſonis ſacris (id eſt divino cultui dedicatis) & locis ſacris, & rebus quibuſdam aliis ſacris.* Hinc triplex ſacrilegii genus. S. Tho. 2. 2. q. 99. a. 3. in corp.

Quæſt. 23. Quænam ſunt ſacrilegia, quæ committi poſſunt contra perſonas ſacras?

Reſp. Tripliciter committi poſſunt. Primò, *Si quis*, ut dicitur in Canone, *ſuadente Diabolo, hujus ſacrilegii vitium vel crimen incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo ſubjaceat.* Secundò, cùm impudicitiæ crimen, cum perſona ſacris Ordinibus initiatâ, aut religioſum ordinem profeſſâ committitur; tum etiam cùm hæ perſonæ cogitatione vel opere caſtitatem violant; quæ quidem ſacrilegia, ita deteſtata eſt Eccleſia, ut Concilium Triburienſe Can. *Si quis ſuadente.* 17. q. 4.

prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit.

Reus etiam efficitur hujuſmodi criminis, qui Scripturæ ſacræ verbis abutitur, ſic enim legitur in Concilio Tridentino: *Poſt hæc temeritatem illam reprimere volens, quâ ad prophana quæque convertuntur, & torquentur verba & ſententiæ ſacræ Scripturæ, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones impias, & diabolicas incantationes, divinationes, ſortes, libellos etiam famoſos: mandat, & præcipit, ad tollendam hujuſmodi irreverentiam & contemptum, ne de cætero quiſquam quomodolibet verba Scripturæ ſacræ ad hæc & ſimilia audeat uſurpare, ut omnes hujus generis homines temeratores, & violatores Verbi Dei juris & arbitrii pœnis per Epiſcopos coerceantur.*

Concil. Trid. Seſſ. 4. In Decreto, *De editione & uſu ſacrorum librorum.*

Ipſe etiam Divus Auguſtinus declarat, quam ſit grave crimen profanantium ſacræ Scripturæ verba, cùm ait, *Quid vobis plus eſſe videtur, Verbum Dei, an Corpus Chriſti? Si verum vultis reſpondere, hoc utique dicere debetis, quod non ſit minus Verbum Dei, quàm Corpus Chriſti.*

Can. *Interrogo.* 1. q. 1.

Quæſt. 26. Quid eſt impietas?

Reſp. Cùm per pietatem exhibeamus Deo omnia officia, quæ tenemur exhibere Patri, Domino, & Deo noſtro: Sic quælibet injuria illata Deo, quæ violat honorem, & venerationem illi debitam, dici poteſt impietas. Verùm ut plurimum uſurpari ſolet impietatis nomen paulò ſtrictiùs, & in hoc ſenſu loquitur ſanctus Gregorius, dum ait, *Impius verò propriè dicitur, qui à Religionis pietate ſeparatur:* vel ille dicitur impius, qui nullam habet Religionem;

S. Greg. Moral. l. 25. in 14. cap. Job. c. 10.

ligionem, qui cæleſtia nullatenùs ſapit, qui inhiat tantùm terrenis rebus, qui contemnit vitam ducere Chriſtianam, qui paſſionum impetum, & libidinem ſequitur; & gloriatur in peſſimis: De his loquitur ſanctus Gregorius, dum ait: *Oculi ergo impiorum intentiones ſunt in eis carnalium deſideriorum. Qui idcirco deficiunt, quia æterna negligunt, & ſola ſemper tranſitoria præſtolantur: adipiſci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus temporalibus exoptant; ad mortem quotidie curſu rerum labentium tendunt, ſed cogitare mortalia, mortaliter neſciunt. Carnis vita per momenta deficit, & tamen carnale deſiderium creſcit. Res habita inſtanti fine corripitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cùm mors impio ſubtrahit, eorum profectò deſideria, cum vita terminantur. Quorum ſcilicet oculi tunc ſuperna ultione deficiunt, quia ſuo hic judicio à terrena deficere delectatione noluerunt. Hos illorum oculos à jucunditate priſtina claudi Pſalmiſta conſpexerat. cùm dicebat:* In illa die peribunt omnes cogitationes eorum: *quia æterna mala nunquam cogitata reperiunt, & ſubitò amittunt bona temporalia quæ diu tractando tenuerunt.*

S. Greg. Moral. l. 10. in 11. cap. Job. cap. 13.

Quæſt. 27. Quid eſt Dei tentatio?

Reſp. Tentare Deum eſt, cùm dicitur aut fit aliquid abſque juſta cauſa, ad ſumendum experimentum de providentia Dei, aut de aliqua ex divinis ejus perfectionibus. Sic tentaret Deum, qui ab eo peteret, ut miraculum patraret abſque neceſſitate. Si vellet ambulare ſuper aquas; quia poſſet Deus impedire quominùs mergeretur. Si vellet ſe præcipitem dare è fa-

dem divinatio reprobatur à ſancto Auguſtino, dum ait: *Qui prædictis aruſpicibus, vel filacteriis, & aliis quibuſlibet auguriis crediderit, & ſi jejunet, & ſi oret, & ſi jugiter ad Eccleſiam currat, & ſi largas eleemoſynas faciat, & ſi corpuſculum in omni afflictione ſuum cruciaverit, nihil ei proderit.* Niſi etiam renuntiet ſacrilegiis his; quia vanæ illæ impiæque obſervationes, omnem bonorum operum fructum deſtruunt. Unde Concilium Cartaginenſe, cui interfuit ſanctus Auguſtinus, ait: *Auguriis vel incantationibus ſervientem à conventu Eccleſiæ ſeparandum.* Et Gregorius Papa ſecundus vult: *Ut ſomnia, & auguria, qui juxta divina oracula vana ſunt, non attendenda penitùs doceantur.* Concilium Palentinum cap. 24. *Inhibemus ſub pœna excommunicationis, ne aliquis attendat auguriis, aut in agendis ſecundùm augurium conſilia dirigantur.*

S. Aug. in Serm. 241. de tempore.

Concil. Cartag. 4. Can. 89.

Greg. 2. in capitularidato Martino Epiſcopo c. 8.

Denique Concilium Mediolanenſe, ſub ſancto Carolo, ait: *Pœnas ſumant Epiſcopi de iis omnibus, qui in itineris ſuſceptione, aut cujuſvis rei inſtitutione, vel progreſſu, dies, tempora & momenta obſervantes, quadrupedum voces, garritum avium, aut volatum notantes, ex occurſu etiam hominum, vel pecudum ſuſcipiendi operis felicitatem augurantur.* Quæ quidem omnes authoritates, multæque aliæ, quæ tum ex ſanctis Patribus, tum ex Conciliis hîc afferre poſſem, ſatis oſtendunt, hæc auguria ſine crimine exerceri minimè poſſe, quæ tamen quotidie multi exercent Chriſtiani, ne cogitando quidem, ſed mirâ cœcitate in his rebus laborantes; neque enim frequentiùs aliud quidquam videtur, quàm

Concil. Medio. 1. Conſtitut. part. 1. cap. 10.

Chriſtianos his auguriis inhærere, quæ Eccleſiæ authoritate & traditione damnata ſunt. Quot enim reperias, qui gravem aliquem caſum metuunt, ſi ſpeculum fregerint, ſi vas ſale plenum coram ipſis conciderit, ſi bubo in vicinia fuerit audita, ſi canis ante eorum portam noctu oblatraverit, ſi corvus ſupra eorum tecto crocitaverit. Denique innumera ſunt hujuſmodi auguria planè ridicula, & ſine ullo fundamento, quibus tamen fides adhibetur. Quare Presbyteri ſtrenuè talem abuſum extirpare deberent, qui paganis potiùs quàm Chriſtianis convenit, populumque ſibi commiſſum docere, omnia hujuſmodi auguria non vacare crimine, & eſſe Dæmonum inventa, qui his nugis eorum ignorantiam ſimul & ſimplicitatem graviter irrident. Videatur Bulla Sixti V. in fine hujus Tomi.

Quæſt. 16. Quotuplex eſt vana obſervantia?

Reſp. Triplex eſt. Prima dicitur ars notoria; altera obſervantia ſanitatum, & poſtrema obſervantia eventuum, dierum temporum & annorum. Ars notoria eſt medium chimericum, ſeu imaginarium ad acquirendas aliquas ſcientias per infuſionem, & abſque labore, ſervando quædam jejunia, recitando quaſdam preces, exhibendo honorem aliquibus figuris, & alias obſervando cæremonias ridiculas, & inanes. Obſervantia ſanitatum exercetur, cùm adhibentur quædam verba, ſigna, aut vanæ cæremoniæ ad medendum morbis hominum, vel brutorum. Denique obſervatio eventuum vel occurſuum dierum, temporum, & annorum, fit quando ſu-

perſtitiosè res hæ omnes, aut earum aliquæ obſervantur, reſpectu effectuum, qui ab illis nullatenùs dependent, ſecundùm ordinariam cauſarum naturalium diſpoſitionem.

Quæſt. 17. Ars notoria eſt-ne licita?

S. Tho. 2. 2. q. 96. a. 1. in corp. *Reſp.* Ex ſancto Thoma: *Ars notoria eſt illicita, & inefficax. Illicita quidem eſt, quia utitur quibuſdam ad ſcientiam acquirendam, quæ non habent ſecundùm ſe virtutem cauſandi ſcientiam, ſicut inſpectione quarumdam figurarum, & prolatione quorumdam ignotorum verborum, & aliis hujuſmodi; & ideo hujuſmodi ars non utitur his ut cauſis, ſed ut ſignis: non autem ut ſignis divinitùs inſtitutis, ſicut ſunt ſacramentalia ſigna. Unde relinquitur quod ſint ſupervacua ſigna, & per conſequens pertinentia ad pacta quadam ſignificationum cum dæmonibus placita atque fœderata. Et ideo ars notoria penitùs eſt repudianda, & fugienda Chriſtiano, ſicut & aliæ artes nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis. Ut Auguſtinus dicit lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 23.*

Quæſt. 18. Obſervantia ſanitatum eſt-ne ſemper peccaminoſa?

Ibidem. a. 2. ad 1. *Rep.* Ex eodem Angelico doctore: *Si ſimpliciter adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producendos, ad quos putantur naturalem habere virtutem, non eſt ſuperſtitioſum vel illicitum; ſi verò adjungantur vel characteres aliqui, vel aliqua nomina, vel alia quæcumque variæ obſervationes, quas manifeſtum eſt naturaliter efficaciam non habere, erit ſuperſtitioſum & illicitum.*

Quare generaliter loquendo, omnia media vana, nullamque proportionem ha-

bentia, quibus nonnulli utuntur, ut ſanitatem hominum, vel beſtiarum procurent, aut ut mala quædam, pericula, vulnera, vel morbos ab iiſdem repellant, ſuperſtitioſa ſunt, & illicita. *Unde Concilium Toloſanum ait: Quæ ignorantiâ ſimplicitateque hominum ſuperſtitiosè depellendorum morborum, aliarumque rerum inanes obſervationes temerè irrepſerunt, eas omnes frequenti adhortatione, adductiſque rationibus, Confeſſarii, & Concionatores à populorum animis evellere, & ab iis declinari curabunt.* Concil. Toloſ. an. 1590. part. 4. c. 12. nu. 5.

Quæſt. 19. Obſervationes eventuum, dierum, temporum & annorum, ſunt-ne prohibitæ?

Reſp. Dicendum cum ſancto Auguſtino: *Totum hoc ad dæmones pertinet ludificatores animarum ſibimet ſubditarum, & voluptaria ſibi ludibria de hominum erroribus exhibentes.* Quare ſancti Patres unanimiter hæc ſuperſtitionum genera damnant authoritate Apoſtoli. S. Aug. l. 10. de Civit. Dei. cap. 11.

Sanctus Joannes Chryſoſtomus, ait: *Non audis Apoſtolum dicentem:* Dies obſervatis, & menſes, & tempora & annos; metuo vobis, ne fruſtrà in vobis laboraverim. *Nempe extrema hoc eſt dementia, propter unum diem, ſi auſpicatus fuerit, per univerſum hoc expectare annum: neque amentiæ ſolùm, ſed diabolicæ cujuſdam efficientiæ judicium eſt, non proprio ſtudio & alacritati, ſed quibuſdam dierum circuitionibus vitam noſtram commendare. Dies enim bonus & malus eſt, non ſua quadam & propria naturâ (nihil enim dies à die differt) ſed noſtra vel diligentiâ, vel ignaviâ. Si juſtitiam feceris, bonus tibi* S. Chryſ. in Oratione vel homil. *in eos qui novi luniæ obſervant.*

dies erit : Si peccatum deſignaveris, malus & ſupplicii plenus.

S. Ambr. in cap. 4. Epiſt. ad Galatas.

Sanctus Ambroſius, ait : *Dies obſervant qui dicunt, ut putà, craſtino proficiſcendum non eſt ; poſt craſtinum enim non debet aliquid inchoari. Et ſic ſolent magis decipi : hi autem colunt menſes, qui curſus lunæ perſcrutantur, dicentes, ut putà : ſeptima luna inſtrumenta confici non debent. Nonâ iterum luna ſervum emptum, ut putà, domum duci non oportet. Et per hæc faciliùs ſolent adverſa provenire ; tempora verò ſic obſervant, cùm dicunt, hodie veris initium eſt, feſtivitas eſt poſt cras vulcanalia ſunt. Et talia iterùm aiunt ; poſterum eſt, domum egredi non licet ... Si Deus ex toto corde diligatur, ipſo propitio nulla debet eſſe formido, neque ſuſpicio harum rerum ; proſperè enim cedere poteſt quidquid ſimpliciter ſub Dei devotione fit.*

Minimè dubium eſt, qui nilli in hanc ſuperſtitioſam dierum obſervationem incidant, qui credunt, uſque ad natalitia pluvioſum fore tempus, ubi Dominica poſt quatuor tempora pluerit. Qui prædicunt quod futurum ſit tempus, aut qualis futura ſit anni tempeſtas ſecundùm diem converſionis ſancti Pauli, ſancti Medardi, aut ſancti Valentini, ſecundùm ſcilicet quod illi dies pluvioſi fuerint, aut ventoſi. Qui nuptias ægrè volunt inire die veneris, aut die lunæ, aut iter maritimum ſuſcipere his diebus & ſimilia. Ab his autem omnibus ſuperſtitionibus eo magis abhorrere debet Chriſtianus, quod, ut ait Nicolaus Papa primus : *Diei & horæ obſervationes atque auguria pompa ac operationes Diaboli*

Nicolaus I. ad conſulta

ſunt, quibus, Deo gratias, jam in Baptiſmate abrenuntiaſtis, & hæc cum vetere homine & actibus ejus, quando novum induiſtis omninò depoſuiſtis. Bulgarorum. a. 35

Non itaque dies obſervamus & annos, & menſes, & tempora, inquit ſanctus Auguſtinus, *ne audiamus ab Apoſtolo:* timeo ne fortè ſine causâ laboraverim in vobis: *eos enim inculpat qui dicunt, non proficiſcar, quia poſterus dies eſt, aut quia luna ſic fertur: vel proficiſcar ut proſpera cedant, quia ita ſe habet poſitio ſiderum: non agam hoc menſe commercium; quia illa ſtella mihi agit menſem: vel agam, quia ſuſcepit menſem: non plantem hoc anno vineam, quia biſſextus eſt. Non autem quiſquam ſapiens arbitretur obſervatores temporum reprehendos qui dicunt, non proficiſcar hodie, quia tempeſtas exorta eſt: aut non navigem, quia adhuc ſunt hiberna reliquia, aut tempus ſeminandi eſt, quia imbribus autumnalibus terra ſatiata eſt: vel ſi qui fortè alii naturales effectus circa motum aeris & humoris ad variandas temporum qualitates, in ſiderum ordinatiſſima converſione notati ſunt: de quibus dictum eſt cùm conderentur, Et ſint in ſignis & temporibus, & diebus, & in annis.* S. Aug. Ep. 119. ad Jan. cap. 7.

Quæſt. 20. Quænam tradi poſſunt regulæ ad cognoſcendas vanas obſervationes, & alias ferè infinitas ſuperſtitiones?

Reſp. Præcipua regula eſt ad has ſuperſtitiones diſcernendas, quam tradit Concilium Mechlinienſe, dum ait: *Doceant ſuperſtitioſum eſſe expectare quemcumque effectum à quacumque re, quem res illa nec ex inſtitutione divina, nec ex ordinatione vel approbatione Eccleſia producere poteſt.* Et Conc. Mechl. an 1607. tit. 15 de Superſt. cap. 3.

ita ſuperſtitioſum eſt credere, pueros, qui naſcuntur cum pellicula quadam, quæ caput operit, quæque vulgo velum vocatur, fore felices, unde per proverbium dicitur, natus eſt velatus: aut ſibi fingere, ſi tredecim ad menſam ſedeant, unum de numero eo anno moriturum; quoniam quidem, nec velum illud, nec numerus decimus tertius, naturalem ullam habent proportionem, ſeu analogiam, cum infantis felicitate, aut hominis morte.

Secunda regula eſt, quando id quod fit, circumſtantiam aliquam involvit, vanam, inutilem & ridiculam, V. G. ſi credatur quod quædam hærbæ collectæ ſummo mane diei nativitatis ſancti Joannis Baptiſtæ, virtutem habeant peculiarem: aut ſi quis poſt morbum è domo die veneris egrediatur, non relapſurum in eundem morbum; aut ut habetur in Conſtitutionibus & inſtructionibus Synodalibus ſancti Franciſci Saleſii,& Illuſtriſſimi Domini Joannis d'Aranton Epiſcopi Genevenſis, part. 10. tit. 3. cap. 11. num. 3. Cùm omnis verborum vis & efficacia, etiam ſanctiſſimorum, in aliqua vana, & inutili circunſtantia conſtituitur, V. G. ſi quis credat ad curandum ægrotum, ter orationem Dominicam ante ſolis ortum eſſe recitandam.

Denique ſuperſtitioſum eſt, cùm adhibentur quædam preces, aut aliæ res ſacræ ad aliquem vanum & ridiculum effectum, V. G. ad annulum circumagendum, aut cùm obſcura quædam, & ignota verba uſurpantur, ſeu etiam hiſtoriæ quædam apocryphæ, ſeu falſæ, minimèque ab Eccleſia comprobatæ: tunc enim jure licet credere, hæc omnia referri ad pactum

quoddam expreſſum aut tacitum cum dæmone. *Intendimus*, inquit cenſura Facultatis Theologiæ Pariſienſis 19. Septembris 1398. a. 3. *pactum eſſe implicitum in omni ſuperſtitioſa obſervatione, cujus effectus non debet à Deo, vel à natura rationabiliter expectari.* Et, ut ait ſanctus Eligius: *Qui hac obſervat, ex parte paganus dignoſcitur.* S. Elig. Serm. ad omné plebem.

Quæſt. 21. Quid eſt Sacrilegium?

Reſp. Ex ſancto Hieronymo, *Sacrilegium eſt, quod propriè in Deum committitur, quaſi ſacroſancti violatio.* S. Hier. in com. in Ep. ad Rom. c. 2.

Quæſt. 22. Quotuplex eſt Sacrilegium?

Reſp. Triplex diſtinguitur ex ſancto Thoma, ait enim: *Secundùm diverſam rationem ſanctitatis rerum ſacrarum quibus reverentia exhibetur, neceſſe eſt quòd ſacrilegii ſpecies diſtinguantur: tantò enim ſacrilegium eſt gravius, quantò res ſacra in quam peccatur majorem obtinet ſanctitatem, attribuitur autem ſanctitas & perſonis ſacris (id eſt divino cultui dedicatis) & locis ſacris, & rebus quibuſdam aliis ſacris.* Hinc triplex ſacrilegii genus. S. Tho. 2. 2. q. 99. a. 3. in corp.

Quæſt. 23. Quænam ſunt ſacrilegia, quæ committi poſſunt contra perſonas ſacras?

Reſp. Tripliciter committi poſſunt. Primò, *Si quis*, ut dicitur in Canone, *ſuadente Diabolo, hujus ſacrilegii vitium vel crimen incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo ſubjaceat.* Secundò, cùm impudicitiæ crimen, cum perſona ſacris Ordinibus initiatâ, aut religioſum ordinem profeſſâ committitur; tum etiam cùm hæ perſonæ cogitatione vel opere caſtitatem violant; quæ quidem ſacrilegia, ita deteſtata eſt Eccleſia, ut Concilium Triburienſe Can. *Si quis ſuadente*. 17. q. 4.

Can. *Impudi-cas.* 27. q. 4. relatum in Canone dicat: *Impudicas, deteſtabileſque perſonas Monachorum atque Monacharum, quæ abjecto propoſito ſanctitatis, illicita atque ſacrilegâ contagione ſe miſcuerunt, & in abruptum conſcientiæ deſperatione perductæ, de illicitis complexibus liberè filios procreaverint: à Monaſteriorum cœtu Eccleſiarumque conventibus eliminandas eſſe mandamus: quatenus retruſæ in ſuis ergaſtulis tantum facinus lamentatione continuâ deflentes purificatorio poſſint igne pœnitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem, ſolius miſericordiæ intuitu, per communionis gratiam poſſit ſubveniri.* Denique hoc ſacrilegium incurritur, quoties, contra diſpoſitionem ſacrorum Canonum, Clerici & Eccleſiaſtici viri ad tribunalia ſecularia pro rebus ſpiritualibus trahuntur.

Quæſt. 24. Quænam ſunt ſacrilegia, quę committuntur circa loca ſacra?

Reſp. Actiones omnes quæ ſpecialiter adverſantur divino cultui, propter quem loci ſacri deſtinantur, conſtituunt hanc ſecundam ſacrilegii ſpeciem; ut cùm committitur homicidium, aut fit notabilis humani ſanguinis effuſio in Eccleſia, vel cœmeteriis, ut dicitur in Canone: *Eccleſiis ſemel Deo conſecratis, non debet iterùm conſecratio, adhiberi: niſi aut ab igne exuſtæ, aut ſanguinis effuſione, aut cujuſque ſemine pollutæ fuerint*; pollutione ſcilicet voluntariâ, ſeu fornicatione, aut adulterio, ut habetur in cap. *Propoſuiſti*, de conſecratione Eccleſiæ vel altaris, ut ait ſanctus Antoninus p. 3. tit. 12. cap. 6. §. 4. quem uberiùs retulimus tractatu 5. de ſacrificio Miſſæ tom. 3. cap. 7.

Can. *Eccleſiis* de conſec. diſt. 1.

Similiter locus ſacer polluitur, & ſacri-

legium committitur, quando in eo ſepelietur, non baptizatus, hæreticus, aut excommunicatus; ut dicitur in Canone his verbis: *Cæmeteria in quibus excommunicatorum corpora ſepeliri contingit, reconcilianda erunt.* Cùm etiam certum ſit, quod ſi non baptizatus, hæreticus, vel excommunicatus ſepeliatur in Eccleſia vel cæmeterio, hujuſmodi loca profanantur, ut dicitur in Canone, *Eccleſiam in quâ paganus ſepultus eſt non liceat conſecrare, neque Miſſas in ea celebrare, ſed jactari foras, & mundari oportet* Sequitur committi ſacrilegium quoties hujuſmodi corpora ibidem humari contingit. *Similiter ſacrilegium committitur auferendo ſacrum de ſacro, vel non de ſacro; ſive ſacrum de non ſacro*, ut dicitur in Canone. *Quiſquis* 17. q. 4.

Cap. *Conſeluiſti.* De conſecr Eccleſię vel altaris.

Can. *Eccleſiis.* De conſecr. diſt. 1.

Quæſt. 25. Quænam ſunt peccata, quæ committi poſſunt, circa res ſacras?

Reſp. Ex divo Thoma: *Tertia ſpecies ſacrilegii, quæ circa alias res ſacras committitur, diverſos habet gradus, ſecundùm differentiam rerum ſacrarum, inter quas ſummum locum obtinent ipſa ſacramenta quibus homo ſanctificatur: quorum præcipuum eſt, Euchariſtiæ ſacramentum, quod continet ipſum Chriſtum: & ideò ſacrilegium quod contra hoc ſacramentum committitur, graviſſimum eſt inter omnia. Poſt ſacramenta autem ſecundum locum tenent vaſa conſecrata, ad ſacramentorum ſuſceptionem, & ipſæ imagines ſacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quodammodo ipſæ perſonæ Sanctorum venerantur, & dehonorantur: deinde ea quæ ſunt deputata ad ſuſtentationem miniſtrorum, ſive ſint mobilia, ſive immobilia: quicumque autem contra quodcumque*

S. Th. 2. 2. q. 99. a. 3. in corp.

prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit.

Reus etiam efficitur hujuſmodi criminis, qui Scripturæ ſacræ verbis abutitur, ſic enim legitur in Concilio Tridentino: *Poſt hæc temeritatem illam reprimere volens, quâ ad prophana quæque convertuntur, & torquentur verba & ſententiæ ſacræ Scripturæ, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones impias, & diabolicas incantationes, divinationes, ſortes, libellos etiam famoſos: mandat, & præcipit, ad tollendam hujuſmodi irreverentiam & contemptum, ne de cætero quiſquam quomodolibet verba Scripturæ ſacræ ad hæc & ſimilia audeat uſurpare, ut omnes hujus generis homines temeratores, & violatores Verbi Dei juris & arbitrii pœnis per Epiſcopos coerceantur.*

Concil. Trid. Seſſ. 4. In Decreto, *De editione & uſu ſacrorum librorum.*

Ipſe etiam Divus Auguſtinus declarat, quam ſit grave crimen profanantium ſacræ Scripturæ verba, cùm ait. *Quid vobis plus eſſe videtur, Verbum Dei, an Corpus Chriſti? Si verum vultis reſpondere, hoc utique dicere debetis, quod non ſit minus Verbum Dei, quàm Corpus Chriſti.*

Can. *Interrogo.* 1. q. 1.

Quæſt. 26. Quid eſt impietas?

Reſp. Cùm per pietatem exhibeamus Deo omnia officia, quæ tenemur exhibere Patri, Domino, & Deo noſtro: Sic quælibet injuria illata Deo, quæ violat honorem, & venerationem illi debitam, dici poteſt impietas. Verùm ut plurimum uſurpari ſolet impietatis nomen paulò ſtrictiùs, & in hoc ſenſu loquitur ſanctus Gregorius, dum ait. *Impius verò propriè dicitur, qui à Religionis pietate ſeparatur:* vel ille dicitur impius, qui nullam habet Religionem;

S. Greg. Moral. l. 25. in 14. cap. Job. c. 10.

ligionem, qui cæleſtia nullatenùs ſapit, qui inhiat tantùm terrenis rebus, qui contemnit vitam ducere Chriſtianam, qui paſſionum impetum, & libidinem ſequitur; & gloriatur in peſſimis: De his loquitur ſanctus Gregorius, dum ait: *Oculi ergo impiorum intentiones ſunt in eis carnalium deſideriorum. Qui idcirco deficiunt, quia æterna negligunt, & ſola ſemper tranſitoria præſtolantur: adipiſci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus temporalibus exoptant; ad mortem quotidie curſu rerum labentium tendunt, ſed cogitare mortalia, mortaliter neſciunt. Carnis vita per momenta deficit, & tamen carnale deſiderium creſcit. Res habita inſtanti fine corripitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cùm mors impio ſubtrahit, eorum profectò deſideria, cum vita terminantur. Quorum ſcilicet oculi tunc ſuperna ultione deficiunt, quia ſuo hic judicio à terrena deficere delectatione noluerunt. Hos illorum oculos à jucunditate priſtina claudi Pſalmiſta conſpexerat cùm dicebat:* In illa die peribunt omnes cogitationes eorum: *quia æterna mala nunquam cogitata reperiunt, & ſubitò amittunt bona temporalia quæ diu tractando tenuerunt.*

S. Greg. Moral. l. 10. in 11. cap. Job. cap. 13.

Quæſt. 27. Quid eſt Dei tentatio?

Reſp. Tentare Deum eſt, cùm dicitur aut fit aliquid abſque juſta cauſa, ad ſumendum experimentum de providentia Dei, aut de aliqua ex divinis ejus perfectionibus. Sic tentaret Deum, qui ab eo peteret, ut miraculum patraret abſque neceſſitate. Si vellet ambulare ſuper aquas; quia poſſet Deus impedire quominùs mergeretur. Si vellet ſe præcipitem dare è fa-

ſtigio turris, quia poſſet Deus impedire quominùs ex caſu periret. Quare ipſemet Dominus, & Salvator noſter, diabolo tentanti ſic reſpondit: *Scriptum eſt: non tentabis Dominum Deum tuum.* Dum ſcilicet illi inſinuaret, ut è pinnaculo templi ſe præcipitaret, Angeloſque impedituros ne caderet. Sic etiam legimus in Exodo quod Iſraëlitæ tentaverunt Deum, ſic enim legitur: *Vocatum eſt nomen loci illius, tentatio, quia tentaverunt Dominum, dicentes: Eſt-ne Deus in nobis, an non?* Ac ſi experiri vellent, potuiſſet ne Deus eorum neceſſitatibus ſubvenire; quâ tentatione graviſſimè Deus offenſus eſt, ut propterea terram ſanctam patribus eorum promiſſam, & cœleſtis patriæ, ſeu Paradiſi figuram, numquam ſint ingreſſi, ut ait Deus ipſe, Numer. cap. 14. *Tentaverunt me jam per decem vices, non videbunt terram pro qua juravi patribus eorum.* Tentat etiam Deum, qui aliquem vult conſequi finem illius quidem auxilio, nec tamen uti mediis ab eo ad talem finem obtinendum ordinatis: ita tentant Deum qui volunt ſua ſibi dimitti peccata, aliis tamen in ſe commiſſa condonare nolunt: quoniam quidem explorare volunt, ſi miſericordiam iis præſtare velit; qui eandem proximo denegant, contra id quod dicitur Jacobi 2. *Judicium ſine miſericordia, ei qui non fecit miſericordiam.* Unde Eccleſiaſticus cap. 18. admonet: *Ante orationem, prapara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum.*

Matth. c. 4.

Exod c. 17.

Sanctus Auguſtinus variis in locis indicat, quibus modis tentatur Deus, præſertim autem, cùm ait: *Pertinet ad ſanam*

S. Aug. l. 22.

doctrinam, ut quando habet quod faciat homo, non tentet Dominum Deum ſuum. Neque enim & ipſe Salvator non poterat tueri diſcipulos ſuos, quibus tamen ait : Si vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. *Cujus rei prior exemplum prabuit: nam cùm poteſtatem haberet ponendi animam ſuam, nec eam poneret, niſi cùm vellet; in Ægyptum tamen infans, portantibus parentibus, fugit : & ad diem feſtum, non evidenter, ſed latenter, aſcendit, cùm aliàs loqueretur Judais iraſcentibus, & inimiciſſimo animo audientibus, nec tamen valentibus in eum mittere manus, quia nondum venerat hora ejus. Qui ergo palàm docendo & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in ſe non ſinendo, Dei demonſtrabat poteſtatem : idem tamen fugiendo & latendo, hominis inſtruebat infirmitatem, ut Deum tentare non audeat, quando habet quod faciat, ut quod cavere oportet, evadat. Neque enim & Apoſtolus Paulus deſperaverat adjutorium, protectionemque divinam, fidemque perdiderat : quando per murum in ſporta ſubmiſſus eſt, ut inimicorum manus effugeret. Non ergo in Deum non credendo, ſic fugit : ſed Deum tentaret, ſi fugere noluiſſet, cùm ſic fugere potuiſſet.* contra Fauſtum cap. 36.

Neque enim, ut ait idem ſanctus Doctor, *quia dixit Deus :* Invoca me in die tribulationis & eximam te, & glorificabis me, *proterea non debuit fugere Apoſtolus, & per murum in ſporta ſubmitti, ut manus perſequentium evaderet : ſed expectare potiùs ut comprehenderetur, & eum, ſicut tres pueros de mediis ignibus liberaret. Aut propter hoc nec Dominus dicere debuit :* Si vos S. Aug. De Opere Monachorum. l. unico. c. 27.

perſecuti fuerint in unam civitatem, fugite in aliam; *quia ipſe dixit: Si quid petieritis in nomine meo, dabitur vobis. Sicut ergo quiſquis perſecutionem fugientibus Chriſti diſcipulis objiceret hujuſcemodi quaſtionem, cur non ſtetiſſent potiùs, ut invocato Deo, per ejus mirabilia ſic eruerentur, ut Daniel à leonibus, & Petrus à vinculis: reſponderent, non ſe oportuiſſe tentare Deum, ſed tunc eum talia, ſi vellet, eſſe facturum, cùm ipſi quid facerent non haberent: eum verò eis fugam in poteſtatem dediſſe, etiam ſi per illam liberantur, non niſi ab illo liberari. Sic etiam Dei ſervis vacantibus, & valentibus, exemplo & pracepto Apoſtolico, manibus ſuis victum tranſigere, ſi quis ex Evangelio moverit quaſtionem de volatilibus cœli, qua non ſeminant neque metunt, neque congregant in apothecas, & de liliis agri, quia non laborant, neque nent: facilè reſpondebunt, ſi & nos per aliquam vel infirmitatem, vel occupationem non poſſumus operari, ſic ille nos paſcet, & veſtiet quemadmodum aves & lilia, qua nihil operantur hujuſcemodi. Cùm autem poſſumus, non debemus tentare Deum noſtrum, quia & hoc quod poſſumus, ejus munere poſſumus, & cùm ſic vivimus, illo largiente vivimus, quia largitus eſt ut poſſimus.* Quare ne Deum tentemus, ſequamur oportet regulam à Concilio Tridentino præſcriptam. *Et facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.*

Concil. Trid. Seſſ. 6. c. 11.

Verùm una ex magis periculoſis tentationibus Dei, ea eſt, cujus ſe reos efficiunt peccatores excæcati, qui differunt de die in diem converti ad Dominum, & videntur experiri velle, poterint-ne chriſtianè

mori, poſt vitam gentiliter tranſactam. Qui Deum tentant hac vana fiduciâ, ſe utique indignos præbent ejus miſeratione, qui *invenitur ab his qui non tentant illum*, ut dicitur Sapientiæ cap. 1.

TRACTATUS

TERTIUS.

De ſecundo Decalogi præcepto.

SECUNDUM Decalogi præceptum ſic concipitur & exprimitur, Exodi cap. 20. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei fruſtrà.*

CAPUT PRIMUM.

Definitio & diviſio juramenti.

Quæſt. 1. QUID eſt juramentum?

Reſp. Paucis juramentum videtur definire ſanctus Auguſtinus, cùm ait: *Quid eſt jurare per Deum, niſi teſtis eſt Deus?* Verùm ſanctus Antoninus juramentum ſic clarè definit: *Juramentum eſt affirmatio, vel negatio de aliquo, ſcilicet de facto, vel faciendo, ſacra rei atteſtatione firmata.*

S. Aug. Serm. 28. de Perjurio. *de Verbis Apoſtoli.*

S. Ant. p. 2. tit. 10. c. 3. in princip.

Dicitur primò *affirmatio, vel negatio*: quod fieri poteſt non modo verbis, ſed etiam aliqua actione, ut cùm tanguntur Sacræ Scripturæ in teſtimonium veritatis: Dicitur *de facto, vel faciendo*, quia ut inquit ſanctus Thomas: *Divinum teſtimonium quandoque inducitur ad aſſerendum præſentia, vel præterita, & hoc dicitur juramentum aſſertorium. Quandoque autem inducitur ad confirmandum aliquid futurum, & hoc dicitur juramentum promiſſorium*: Denique eſt *affirmatio vel negatio ſacræ rei atteſtatione firmata*; quia quodlibet juramentum refertur ad Deum, cujus teſtimonio aliquid affirmatur, ſive explicitè, ut cùm expreſsè juratur per ſacroſanctum Dei nomen; ſive implicitè, ut ſi juratur per Evangelia, per Sanctos, & alia ſimilia, quæ neceſſariò referuntur ad Deum. Idem eſt ſi juretur per quamcumque creaturam, quatenùs refertur ad Creatorem, & in hoc ſenſu omnia fiunt ſacra cùm iis utimur, ad aliquam veritatem in juramento confirmandam; ut docet ſanctus Thomas, cùm ait: *Juramentum principaliter refertur ad ipſum Deum cujus teſtimonium invocatur: Secundariò autem aſſumuntur ad juramentum aliquæ creaturæ, non ſecundùm ſe, ſed in quantum in eis divina veritas manifeſtatur: ſicut juramus per Evanlium, id eſt per Deum, cujus veritas in Evangelio manifeſtatur; & per Sanctos, qui hanc veritatem crediderunt & obſervaverunt.* Et quoniam Dei majeſtas in creaturis relucet, jurare cenſetur, qui dicit per cælum, aut per terram ita res eſt. Unde Chriſtus Dominus in Evangelio ait: *Ego autem dico vobis, non jurare omninò, neque*

S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 1. in corp.

S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 6 in corp.

Matth. c. 5.

per cælum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus: neque per Jeroſolymam, quia civitas eſt magni Regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum.

Quæſt. 2. Quomodo dividitur juramentum?

Reſp. Dividitur primò in juramentum aſſertorium & promiſſorium. Secundò in execratorium, & comminatorium. De execratorio ſic loquitur Divus Auguſtinus. *Jurare videtur per execrationem, quòd eſt graviſſimum jurisjurandi genus, cùm homo dicit, ſi quid feci, illud patiar* Scilicet cùm quis non ſolùm invocat Deum in teſtimonium dicti; ſed etiam in judicem, & ultorem ſi mentiatur: V. G. me Deus damnet, vel Diabolus me ſecum auferat, ſi hoc ita eſt, aut non eſt. Idem dicendum, ſi quis juret per vitam ſuam, caput, liberos ſuos, &c. perinde enim eſt ac ſi diceret, Deus mihi vitam eripiat, &c. ſi hoc ita habet, aut non habet. Juramentum comminatorium eſt, cùm teſtis vocatur Deus, damni alicui inferendi, ut ſi jurem, me te percuſſurum, ſi id facias, vel non facias.

S. Aug. in Pſ. 7.

Quæſt. 3. Jurat ne qui dicit: per fidem meam res ita eſt. aut fide mea ita res eſt?

Reſp. Nemini dubium eſt, quin ſi per fidem prima virtus Theologica intelligatur, ſit juramentum; quoniam juratur per Deum ipſum, qui eſt author veritatis, quam fides docet; ſin autem per verbum *fides*, ſolùm intelligatur, fidem adhibere debes meis verbis, quia vera ſunt: ſicut etiam dicitur per fidem viri probi, viri

nobilis, tunc non eſſet verum juramentum; ſed quia plebs, ſive vulgus, hujuſmodi diſtinctiones non novit, & credit eſſe juramentum, quoties dicitur fide mea, abſtinendum eſt, & ab hoc loquendi modo, qui poteſt eſſe occaſio ſcandali, imò & à proferendis quibuſdam vocabulis corruptis, quæ ſpeciem, & ſimilitudinem habent juramenti, cùm id omninò, ſaltem ut plurimùm, non immune ſit à peccato, & gravi aliquando propter ſcandalum, quod inſinuare videtur Eccleſiaſticus, dum
Eccleſ. c. 23. ait: *Indiſciplinata loquela non aſſueſcat os tuum: eſt enim in illa verbum peccati.*

CAPUT II.

De conditionibus neceſſariò requiſitis, ad hoc ut juramentum ſit licitum.

Quæſt. 1. LICET ne aliquando jurare? *Reſp.* Quamquam, ut habetur in
Eccleſ. c. 23. Eccleſiaſtico: *Vir multùm jurans replebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga*; nihilominus juramentum non ſolùm poteſt eſſe licitum, ſed eſt etiam actus virtutis, ſi accedant debitæ circumſtantiæ, quibus redditur licitum. Hoc autem
S. Aug. Ser. 28. *De Verbis Apoſtoli.* aſſerit ſanctus Auguſtinus, dum ait: *Si peccatum eſſet juratio, nec in veteri lege diceretur:* Non perjurabis, reddes autem Domino jusjurandum tuum: *Non enim peccatum præciperetur nobis: ut noveritis, verum jurare non eſſe peccatum, invenimus*

Apoſtolum Paulum juraſſe. Et idem ſanctus Doctor in alio loco, ait : *Juravit ipſe Apoſtolus in Epiſtolis ſuis, & ſic oſtendit: quomodo accipiendum eſſet quod dictum eſt :* Dico vobis non jurare omninò : *ne ſcilicet jurando, ad facilitatem jurandi veniatur, & ex facilitate ad conſuetudinem, atque ita ex conſuetudine in perjurium decidatur.* S. Aug. lib. *de Mendacio* c. 15.

Quæſt. 2. Quænam ſunt conditiones requiſitæ, ad hoc ut juramentum ſit licitum ?

Reſp. Tres ſunt, nmpe veritas, judicium, & juſtitia. Ut dicitur Jeremiæ, cap. 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in judicio, & in juſtitia.* Cujus quidem rationem aſſignat ſanctus Thomas, dum ait : *Juramentum non eſt bonum, niſi ei qui benè utitur juramento : ad bonum autem uſum juramenti, duo requiruntur. Primò quidem, quod aliquis non leviter, ſed ex neceſſaria cauſa, & diſcretè juret : & quantum ad hoc requiritur judicium, ſcilicet diſcretionis ex parte jurantis : Secundò quantum ad id quod per juramentum confirmatur, ut ſcilicet neque ſit falſum, neque ſit aliquid illicitum ; & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis juramento confirmat quod verum eſt, & juſtitia per quam confirmat, quod licitum eſt. Judicio autem caret juramentum incautum ; veritate autem juramentum mendax, juſtitiâ autem juramentum iniquum, ſeu illicitum.* S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 3. in corp.

Quæſt. 3. Quinam violant primam juramenti conditionem, quæ eſt veritas ?

Reſp. Illam primò violant, qui jurant pro re quam putant eſſe falſam, qui proin-

de committunt peccatum perjurii, de quo ait ſanctus Auguſtinus: *Perjurium peccatum eſſe, & grande peccatum, nemo dubitat.* Et hoc quidem licèt res pro qua juratur, leviſſima foret, & minimi momenti. Quare Innocentius XI. damnavit ſequentem propoſitionem.

S. Aug. Ser. 28. *De verb. Apoſt.*

Decretũ Innoc. XI. 2. Martii 1679. 24. *propoſitio damnata.*

Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.

Reus etiam quis fieret peccati perjurii, ſi juraret abſque intentione jurandi, ſicuti ſi jurando uteretur æquivoco. Unde idem Summus Pontifex damnavit duas ſequentes propoſitiones.

25. Propoſitio damnata.

Cum cauſa licitum eſt jurare, ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.

26. Propoſitio damnata.

Si quis vel ſolus, vel coram aliis; ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis causâ, ſive quocumque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid quod reverà fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverâ non mentitur, nec eſt perjurus.

Videtur quod ſanctus Auguſtinus loqui voluerit de Caſuiſtis, qui tam abſurdas propoſitiones auſi ſunt proferre, quando zelo tanto doctore digno, eos arguit, qui ſuo tempore mendacia, ac etiam perjuria licita eſſe dicebant in quibuſdam occaſionibus, & circumſtantiis, contra quos ait: *Sunt in eis docti, qui etiam regulas figunt, fineſque conſtituunt, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi eſtis fontes la-*

S. Aug. contra Mendaciũ. cap. 18.

crymarum ! & quid faciemus, quò ibimus? ubi nos occultabimus ab ira veritatis, ſi non ſolùm negligimus cavere mendacia, ſed audemus inſuper docere perjuria? Verùm idem ſanctus Doctor, convellit omnia illorum inania fundamenta, qui vellent favere æquivocis, & reſtrictionibus mentalibus, dum ait: *Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuſlibet ſignificationibus enuntiat. Unde etiam duplex cor dicitur eſſe mentientis, id eſt duplex cogitatio, una rei ejus quam veram eſſe vel ſcit, vel putat, & non profert; altera ejus rei quam pro iſta profert ſciens falſam eſſe, vel putans.* Quare meritò ei poſſet attribui dictum illud Eccleſiaſtici: *Væ duplici corde.* Et cum eodem ſancto Doctore: *Perjuri ſunt, qui ſervatis verbis expectationem eorum quibus juratum eſt deceperunt.* Cujus quidem rationem afferre videtur S. Iſidorus, cùm ait: *Quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui juratur intelligit.*

S. Aug. c. 3. De Mendacio.

Eccleſ. c. 2. v. 14.

S. Aug. epiſt. 222. vel 224. ad Alipium.

S. Iſidorus. l. 2. de ſummo bono cap. 31.

Quid verò de his dicendum eſt, inquiunt Patres congregati in Concilio Troſleiano, *qui, ut alios fallant, mentiuntur, vel quacumque verborum arte, ſe potius quàm alium decipiendo pejerant. Dominus namque, qui teſtis eſt conſcientiæ, ita hoc accipit, ſicut ille cui juratur intelligit. Unde ſanctus Auguſtinus, ait: perjuri non ſunt qui, verbis non ſervatis, illud quod ab eis cùm jurarent expectatum eſt, impleverunt: & perjuri ſunt, etiam qui, ſervatis verbis, expectationem eorum quibus juratum eſt decipiunt. Hi miſeri, heu quantis rei tenentur criminibus prævaricatores totius ſacræ legis*

Concil. Troſleianum anno 909. c. 15.

veteris & nova proditi: quia loquuntur mendacium, quia aſſumunt nomen Dei ſui in vanum, quia proximum dolo capiunt, inſuper & perjurant.

Violant etiam primam juramenti conditionem, qui non implent, quod jurando promiſerunt; quia, ut ait ſanctus Thomas: *In juramento quod præſtatur de his quæ ſunt futura à nobis, obligatio cadit ſuper rem quam aliquis juramento firmavit; tenetur enim aliquis, ut faciat verum eſſe id quod juravit; alioqui deeſt veritas juramento*; Et ita perjurii fit reus.

S. Tho. 2. 2. q 89. a. 7. in corp

Quæſt. 4. Quomodo violatur ſecunda juramenti conditio, quæ eſt judicium?

Reſp. Peccatur contra hanc conditionem, quoties juratur levibus de cauſis, & abſque neceſſitate, ut docet ſanctus Auguſtinus his verbis: *Ita ergo intelligitur præcepiſſe Dominum ne juretur, ne quiſquam ſicut bonum appetat juramentum: & aſſiduitate jurandi ad perjurium per conſuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, ſed in neceſſariis jurationem habendam, refrenat ſe, quantum poteſt, ut non eâ utatur, niſi neceſſitate: cùm videt pigros eſſe homines ad credendum, quod eis utile eſt credere, niſi juratione firmetur.*

S Aug. l. 1. De Serm. Domini in monte.

Peccatur etiam contra hanc ſecundam conditionem, cùm quis jurat ad confirmandam rem falſam, quam putabat eſſe veram, ſi priuſquam juraret non adhibuit debitam diligentiam, ut certior fieret de veritate rei, quam jurando affirmavit; tunc enim jurat indiſcretè, & temerè, ut aſſerit ſanctus Auguſtinus, dum ait: *Homines enim falſum jurant, vel cùm fallunt,*

S. Auguſt. de verbis Apoſt. Serm. 28.

vel cùm falluntur : aut putat homo verum eſſe quod falſum eſt, & temerè jurat. Hæc autem temeritas contingere etiam poteſt juramento, licèt juretur veritas ; quia ſi hæc veritas non ſit nobis ſufficienter nota, efficimur rei, quando eam jurando affirmamus, & nos periculo exponimus utendi juramento, in confirmationem rei falſæ.

Quæſt. 5. Quandonam violatur tertia juramenti conditio, quæ eſt juſtitia?

Reſp. Eam violat, qui jurat, aut juramento promittit, ſe rem malam facturum, V. G. vindictam ſumpturum ab inimico : quo caſu graviter jurando peccat : imò in his, & ſimilibus juramentis committitur ſpecies perjurii, ut dicitur in Canone : *Qui ſacramento ſe obligaverit, ut litigans cum quolibet, ad pacem nullo modo redeat, pro perjurio uno anno à communione corporis & ſanguinis Domini ſegregatus, reatum ſuum eleemoſynis, fletibus, & quantis potuerit jejuniis abſolvat : ad charitatem verò, quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter venire feſtinet.* Enimverò gravem ſine controverſia committit irreverentiam, quiſquis abutitur ſanctiſſimo Dei nomine, ut affirmet, & polliceatur, ſe rem malam facturum. Unde Concilium Toletanum relatum in Canone, ait : *Neceſſe eſt ut malè jurans dignam pœnitentiam agat, eò quòd nomen Domini, contra præceptum illius, ſumpſit in vanum ; quia in Exodo ſcriptum eſt : Nec enim inſontem habebit Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra.*

Can. *Qui ſacramento.* 22. q. 4.

Concil Toletan. can. 8. relatum. in can. *neceſſe.* 22. q. 4.

Quæſt. 6. Tenetur-ne quis implere rem malam, quam juramento promiſit?

S. Greg. lib. 3. expoſit. in lib. 1. Reg. c. 14.

Reſp. Sanctus Gregorius reſpondet: *Cùm malè juratur juſtiùs juſjurandum dimittitur, quàm compleantur crimina, quæ jurantur.* Et Alexander Papa tertius, relatus in Canone, ait: *Non eſt tutum quemlibet contra juramentum ſuum venire, niſi tale ſit quod ſervatum vergat in interitum ſalutis æternæ.* Unde dicitur in alio Canone: *Malum tamen, quod facturum ſe ſacramento devoverit, omnino non faciat.*

Cap. *Si verò.* De jurejurã-do.

Can. *Non pejerabis* 22. q. 4.

Præclaram, hac de re hiſtoriam legimus, ſeu exemplum in annalibus Eccleſiaſticis, apud Baronium tomo 12. anno 1170. in Epiſtola quadam ſancti Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis, ad quoſdam Epiſcopos Angliæ, & alios viros eccleſiaſticos, quos Henricus II. Angliæ Rex adegerat ut jurarent, ne Decretis, aut mandatis Alexandri Papæ tertii, & ſancti Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis, & Angliæ primatis, obedirent. Sanctus hic Archiepiſcopus ſciens ſcrupulum, quo laborabant dicti Epiſcopi & Sacerdotes, ipſis egregiam ſcripſit Epiſtolam, his verbis: *Si non ſpontanei, ſed inviti tracti acceſſiſtis, in parte quidem excuſatur peccatum, ſed non excuſatur omnino. Satiùs fuiſſet corpus ipſum pendere, quàm juramentum execrabile perpetraſſe; unde filii mortis univerſi vos, quia (juxta quod Propheta ait de populo ſuo) & vos plagâ inimici percuſſi eſtis caſtigatione crudeli. Verùm ad manifeſtandam ſollicitudinem quam pro vobis habemus ad Deum, vulneri tam ſævo fomentum, quod ſolum nunc ſupereſt, adhibere curavimus; & de tam illicito juramento pœnitentes, illos præſertim qui non ſpontanei, ſed coacti juraverunt, vice beati Petri Apoſtolorum Prin-*

cipis, & Romani Pontificis, & noſtrâ abſolvimus: Venerabilibus fratribus noſtris Diœceſanis Epiſcopis, & etiam minoribus ſacerdotibus, ubi ſedes Epiſcopalis vacare contingit, vices noſtras in exteriori ſatisfactione jam dictis pœnitentibus injungenda committentes. Admonentes omnes id ſcire volentes, vos nequaquam tali juramento eſſe obnoxios, nec ut pareatis obligari; ne inſtar Herodis, ſub pretextu pietatis efficiamini impii, & juramento excuſetis ſcelus ipſo deterius, juxta quod quidam ait: Non eſt obſervandum juramentum, quo malum incautè promittitur. Et item: in malis promiſſis reſcinde fidem, dirumpe votum, immuta decretum, quod incautè voviſti ne facias.

Unde & ſanctus Bernardus: *Nemo ſapiens dubitat, illicita juramenta non eſſe tenenda.* S. Bern. Ep. 219.

Quæſt. 7. Tenemur-ne implere quod promiſimus, cum juramento gravi metu expreſſo?

Reſp. Cùm obligatio juramenti tanta ſit, ut nullatenùs ſolvi poſſit, niſi hujuſmodi promiſſionis obſervatio vergeret in detrimentum ſalutis æternæ ejus qui juravit: ſequitur quod metus gravis, nos minimè eximat ab eo obſervando; quia licèt perfecta deſit libertas, voluntariè tamen factum cenſetur; quoniam quidem voluntas etiam coacta, ſemper voluntas cenſetur, ac proinde ſicut coactio, nos non excuſaret à peccato, ſi jurejurando affirmaremus, aliquid eſſe verum, ſcientes eſſe falſum: ſic eadem inſurgit obligatio in juramento promiſſorio; tenemur enim efficere, ut verum ſit quod promiſimus, ut

diximus cum ſancto Thoma: ipſaque coactio qua cum juramento promiſimus, nos à peccato minimè liberat, ſi promiſſum non compleamus. Hac de cauſa Alexander Papa tertius relatus in Canone, ſic reſpondet ſcribens Archiepiſcopo Senonenſi: *Si verò aliquis quemquam graviſſimo metu, ſub religione juramenti, ſuum jus refutare coëgerit, ipſumque ſibi retinuerit; quia nos conſulere voluiſti, duximus tibi reſpondendum, quod non eſt tutum quemlibet contra juramentum ſuum venire, niſi tale ſit quod ſervatum vergat in interitum ſalutis æternæ; nec nos alicui dare materiam volumus veniendi contra juramentum proprium, ne authores perjurii videamur.* Eodem modo reſpondet Clemens Papa tertius relatus in Canone: Ait enim: *Renuntiatio facta ob terrorem laïcorum, (niſi fortè juramento, vel fide interpoſita ſit confirmata), non impedit quominus is qui renuntiavit Eccleſiæ ad cujus regimen priùs erat electus, præficiatur eidem.* Ex quo Gloſſa concludit: *Ergo ſi juramentum interveniſſet, quod ulterius non repeteret, non poteſt eam repetere, juramento vel fide obſtante, quod poteſt ſervari ſine interitu ſalutis æternæ.* Et ſanctus Thomas, ait: *In juramento quod quis coactus facit, duplex eſt obligatio; una quidem qua obligatur homini cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem. Alia autem eſt obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per nomen ejus promiſit; & talis obligatio non tollitur in foro conſcientiæ: quia magis debet damnum temporale ſuſtinere, quàm juramentum violare.*

Cap. *Si verò.* de jurejurando.

Cap. *Ad aures.* de his quæ vi metuſve cauſa fiunt.

Gloſſ. ibidē in verbo, *niſi fortè juramento.*

S. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.

Quæſt. 8. Quare juramentum factum ex

metu gravi obligat, & votum emiſſum ex pari metu, non obligat; cùm videatur eſſe eadem obligatio in voto, ac in juramento, in utroque enim intervenit Dei nomen?

Reſp. Prima & præcipua ratio eſt, quia ſic in ſacris Canonibus definivit Eccleſia. Hos Canones retulimus agendo de voto & juramento: at ſi velimus expendere motiva, quæ impulerunt Summos Pontifices, ad ſtatuendum in hoc caſu diſcrimen inter votum, & juramentum: Dico quod votum emiſſum ex metu, non eſt votum, & juramentum factum eodem metu, ſemper eſt juramentum. Ratio quare tale votum, non eſt votum, eſt, quia, ut ait Gloſſa: *Nota quod ea quæ per timorem, vel metum fiunt, qui poſſit cadere in conſtantem virum, tenent, & obligatur quis per hoc, licèt coactus; & juramentum ſuper hoc factum tenet. Secùs eſt in voto, quia votum res eſt conſilii, non præcepti, & liberum eſt arbitrium in vovendo, aliàs non eſt votum.* Siquidem Deus promiſſa vi facta non acceptat; non enim vult, ut novam aliquam ineamus per vim obligationem, quam ipſe nobis non impoſuit. E contrà verò juramentum evadit neceſſariò crimen, ſi illi deſit una ex adductis juramenti conditionibus, ſcilicet veritas, judicium & juſtitia; & cùm hoc crimen ſit de jure naturali, & divino, excuſari non poteſt per gravem metum: ſicuti qui thura dabant idolis metu mortis, reverà peccabant, quia ut dicitur in Canone: *Debemus potius qualibet mala tolerare, quàm malo conſentire.* Sicut igitur veritas præſens, vel præterita, neceſſaria eſt in jura-

Gloſſ. in c. *Abbas*, de his quæ vi metuſve cauſa, verbo *coactus*.

Can. *Ita ne* 32. q. 5.

mento aſſertorio: ita veritas futura neceſſariò requiritur in promiſſorio, ne ſit peccaminoſum. Hæc autem veritas deeſſet, ſi non tenemur efficere ut verum foret, quod juramento promiſimus: quemadmodum ille, qui juramento affirmaret aliquid eſſe verum, ſciens eſſe falſum, non excuſaretur à peccato, quamvis ex metu gravi juraſſet, ut dicitur in Canone: *Si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet cauſa, vel neceſſitate perjurat: quia plus corpus quàm animam dilexit, tres quadrageſimas pœniteat. Alii verò judicant tres annos, unum ex his in pane, & aqua.* Ita is qui juravit, ſe aliquid facturum, licèt metu gravi coactus, in crimen incideret, ſi quod promiſit non præſtaret, & executioni mandaret: quamobrem etiam ſuperiùs diximus, metum gravem à peccato eum non excuſare, qui jurat ſe rem aliquam malam facturum; quia cùm juſtitia huic juramento deſit, licèt metu ſit expreſſum, non vacat tamen crimine. Videtur tamen, quod poſſit proponi Superiori Eccleſiaſtico metus, quo quis ad jurandum eſt inductus, & ab eo peti diſpenſatio, ut juramentum non impleatur; ut diximus tomo 1. hujus Theologiæ moralis, tract. 2. cap. 4.

Can. *Si quis coactus* 22. q. 5.

Quæſt. 9. Quomodo ſe gerere debet Confeſſarius cum eo, qui verſatur in conſuetudine jurandi abſque judicio, & neceſſitate?

Reſp. Cùm hæc conſuetudo vix radicitùs evelli poſſit, nihil debet omittere Confeſſarius, ut illam penitùs auferat. Et ut ait ſanctus Auguſtinus: *Major conſuetudo, majorem intentionem flagitat, quam*

rei levis conſuetudo : ſi de manu aliquid faceres , faciliùs manui tuæ imperares ne faceret : ſi pedibus aliquando eundum eſſet , pigritia retardante , excitares te ut ſurgeres & ires : lingua facilitatem habet motus , in udo poſita eſt , facilè in lubrico labitur ; quanta illa citiùs & faciliùs movetur , tantò tu adverſus illam fixus eſto. Domabis , ſi vigilabis , vigilabis ſi timebis , ſi Chriſtianum te eſſe cogitaveris. Quoniam quidem Chriſtianus memor eſſe debet voti in baptiſmo ſuſcepiſti. S. Aug. de verb. Apoſt. Serm. 28.

Videtur quod Confeſſariis nullum occurrere poteſt opportunius remedium , quàm ſi imponant de facili jurantibus , aliquam pœnitentiam , quoties incident in hoc peccatum,ut præſcribit ſanctus Carolus : Confeſſarii blaſphemis præſcribere debent , ut immediatè poſt peccatum ſuum aliquam pœnitentiam agant , V. G. ut ſtatim oſculentur terram, aliquam largiantur eleemoſynam , brevem aliquam recitent orationem ; & quia accidere poteſt, ut dictæ pœnitentiæ ſtatim impleri nequeant poſt juramentum , quia cum aliis in ſocietate verſantur , quæ hoc remedium difficile admodum redderet eo momento , eis aliqua alia porrigenda eſt pœnitentia. V. G. Ut linguam ſibi mordeant , ut aperto ſtent capite per aliquod temporis ſpatium , & hujuſmodi : Sed præcipuè injungi debet , ut aliquod ſignum retineant ſui peccati , V. G. lapillum in peram conjiciant , aut aciculam veſti infigant , ſeu nodum ſudario implicent , aut aliquid ſimile , quoties incident in hoc peccatum, & ſic poſſint exactè omnium meminiſſe , in examine conſcientiæ , quod ſingulis noctibus , priuſ-

S. Carol. act. p. 4.

Diano per rimedio à peccatori , che faccianoqualche penitentia ſubito fatto il peccato : come a biaſtematori , di bacciar in terra , ò dar qualche li-moſina , overo dire alcuna breve oratione.

quam lecto diſcumbant, ſine diſpenſatione, curabit ab eis faciendum: ſic quippe numeri peccatorum commiſſorum recordabitur peccator, ut quoties peccaverit, toties impoſitam à Confeſſore pœnitentiam adimpleat, V. G. Ut linguâ formet crucem in terra, digitum ponat ſuper candelam accenſam, & ſeriò cogitet, quod non pauci ardent, & perpetuò ardebunt in inferno, quia ſemel in hujuſmodi peccatum inciderunt, quod ipſi tam frequenter committunt. Videatur Tom. 4. Tract. 6. cap. 7. nu. 14.

Quæſt. 10. Eſt-ne licitum Chriſtiano exigere juramentum ab infideli, quem ſcit juraturum per falſos Deos?

Reſp. Sanctus Auguſtinus ſic reſpondet: *Alia ergo quæſtio eſt, utrùm non peccet qui per falſos Deos ſibi jurari fecit, quando ille qui ei jurat, Deos falſos colit. Cui quæſtioni poſſunt illa teſtimonia ſuffragari quæ ipſe commemoraſti de Laban & Abimelech: ſi tamen Abimelech per Deos ſuos juravit, ſicut Laban per Deum, ut dixi: alia quæſtio eſt, quæ me merito fortaſſis moverit, niſi illa exempla occurriſſent de Iſaac & Jacob, & ſi qua alia poſſunt inveniri.... Sic etiam cùm in libro Machabæorum Romani leguntur pacem firmaſſe cum Judæis, intelligendi ſunt juraſſe per falſos Deos, ſicut & Judæi juraverunt per Deum verum.* Et ita id ſine peccato fieri poſſe videtur.

S. Aug. Epiſt. 154. ad Publicolam, refertur in Can. *movit.* 22. q. 1.

Quæſt. 11. Eſt-ne licitum exigere Juramentum ab homine, quem credimus juraturum eſſe falſum?

Reſp. Cùm juramentum falſum ſit crimen immane, quod nullatenùs excuſari poteſt, ſequitur nos certò peccare, ſi illi

quocumque modo cooperemur, exigentes juramentum ab eo, quem judicamus commiſſurum perjurium. Hæc actio adverſatur omninò charitati erga proximum & erga Deum, quæ dominari debet in corde hominis Chriſtiani; quoniam quidem occaſionem præberet, tum offendendi Deum, tum perdendi proximum. Quapropter S. Auguſtinus, ait: *Qui exigit juramentum, multùm intereſt ſi neſcit illum falſum juraturum, an ſcit. Si enim neſcit, & ideo dicit: Jura mihi, ut fides ei fiat; non eſt peccatum; tamen humana tentatio eſt. Si autem ſcit eum feciſſe, novit feciſſe, videt feciſſe, & cogit jurare, homicida eſt. Ille enim ſuo ſe perjurio perimit, ſed iſte manum interficientis & impreſſit, & preſſit.* Quin etiam idem ſanctus Auguſtinus volens oſtendere, quantum ſit crimen exigere juramentum ab eo, quem ſcit juraturum eſſe falſum, in alio loco relato etiam in Canone, ait: *Ille qui hominem provocat ad jurationem, & ſcit eum falſum eſſe juraturum, vincit homicidam: quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, immò duas animas, & ejus quem jurare provocavit, & ſuam. Scis verum eſſe quod dicis, & falſum eſſe quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit. Tu quid inveniſti? immo & tu periſti qui de illius morte te ſatiare voluiſti.*

S. Aug. *de perjuriis.* Ser. 30. de verb. Apoſtoli refertur in Can. *qui exigit* 22. q. 5.

Can. *Ille qui hominem.* 22. q. 5.

Quæſt. 12. Quot modis ceſſare poteſt obligatio juramenti?

Reſp. Ceſſat primò per ejus condonationem in cujus favorem factum eſt juramentum; ut explicat ſanctus Thomas, cùm ait: *Homo poteſt aliquid promittere ſub juramento alteri, pertinens ad utilitatem ip-*

S. Tho. 2. 2. q. 89. a. 9. ad 2.

ſius, puta ſi ſub juramento promittat, ſe ſerviturum ei, vel pecuniam daturum, & à tali promiſſione poteſt abſolvere ille cui promiſſio facta eſt; intelligitur enim ei ſolviſſe promiſſum, quando facit de eo ſecundùm ejus voluntatem.

Ceſſat ſecundò juramenti obligatio per irritationem, diſpenſationem, aut commutationem ſuperioris; ut diximus de voto; quia de his in juramento eodem modo ratiocinandum eſt, ac in voto; videmus enim ipſam Scripturam ſacram duas has obligationes ex voto, & juramento ſuſceptas ex æquo conjungere; ut patet Numerorum cap. 30. *Mulier ſi quidpiam voverit, & ſe conſtrinxerit juramento quæ eſt in domo Patris ſui, & in ætate adhuc puellari, ſi cognoverit pater votum quod pollicita eſt, juramentum quo obligavit animam ſuam, & tacuerit, voti rea erit; quicquid pollicita eſt & juravit, opere complebit: ſin autem ſtatim ut audierit, contradixerit pater, & vota, & juramenta ejus irrita erunt.*

Denique ceſſat obligatio juramenti quoties res promiſſa fit impóſſibilis, vel illicita: V. G. ſi qui promiſit ſe jejunaturum, aut peregrinationem aliquam ſuſcepturum, poſtmodum in morbum incidat, ita ut non poſſit amplius jejunare, aut iter ſuſcipere; tunc impoſſibilitas tollit obligationem juramenti ac voti: idem dicendum eſt, ſi quis cum juramento promiſiſſet, ſe pecuniam alicui daturum, aut pro eo aliquid facturum, & id poſtmodum fiat impoſſibile. Reddi quoque poteſt illicitum quod cum juramento promiſſum eſt, V. G. ſi quis pollicitus eſt jurando, ſe in talem locum iturum, idque Rex prohibuerit, tunc

cùm res fiat illicita, obligatio quoque juramenti ceſſat, juxta id quod dicitur in Canone: *Porro juramentum non ob hoc fuiſſe inſtitutum invenitur, ut eſſet vinculum iniquitatis.* Can. *inter cætera.* 22. q. 4.

Quæſt. 13. Si quis juramento promiſit, ſe aliquid tali tempore facturum, & dicto tempore præciſè illud implere non poſſit; tenetur-ne illud poſtea implere cum primùm potuerit?

Reſp. Cùm idem dicendum ſit de voti, ac de juramenti obligatione, expendendum eſt qualis ſit in ſimili caſu obligatio voti, & audiendus eſt ſanctus Thomas, dum ait: *Si in vovendo prius cogitavit de religionem intrando, & poſtea elegit talem religionem, vel talem locum, obligatur ſimpliciter ad religionem; unde ſi non poteſt in illa quam elegit, recipi, debet aliam quærere. Si autem primò & principaliter cogitavit de tali religione, vel tali loco, in voto ejus intelligitur hac conditio, ſi illi volunt eum recipere; aliàs eſſet indiſcretum votum; unde conditione non extante, non obligantur. Si autem dubitet quo modo ſe in vovendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne ſe diſcrimini committat.* Et ita quando quis cum juramento promiſit, ſe rem aliquam facturum, V. G. peregrinationem ſuſcepturum, aut certo tempore jejunaturum, aut aliquam rem alicui daturum, ſi non poſſit id eo tempore præſtare, tenebitur id perficere quando poterit, ſi ubi juravit, ita fuit affectus, ut promiſiſſet ſe alio tempore facturum, ſi non poſſet id præſtare, tempore à ſe præſcripto. Sin autem ubi promiſit, ita circumſtantiæ temporis rationem habuerit, ut S. Thom. 4. Sent. diſt. 38. q. 1. a. 3. ad 6. q. 1.

eo ſolùm tempore ſe obligare voluerit, tunc ad nihil tenetur : ſin autem dubitet utrum ſe voluerit obligare generaliter ad rem aliquam faciendam, aut ſolùm ad eam faciendam in tali temporis circumſtantia, tunc ſecuriorem partem, ſecundùm Divum Thomam, ſequi debet, id exequendo quod promiſit.

TRACTATUS

TRACTATUS QUARTUS.

De tertio Decalogi Præcepto.

TERTIUM Decalogi præceptum ſic exprimitur, Exodi cap. 20. *Memento ut diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua; ſeptimâ autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt; non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſervus tuus & ancilla tua, jumentum tuum, & advena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare & omnia quæ in eis ſunt, & requievit in die ſeptimo; idcirco benedixit Dominus diei ſabbati, & ſanctificavit illum.*

CAPUT PRIMUM.

De inſtitutione diei Sabbati in lege veteri, & de ejus mutatione in diem Dominicam tempore legis novæ.

Quæſt. 1. PRÆCEPTUM de obſervatione Sabbati eſt-ne morale, &

immutabile, ſicut reliqua præcepta Decalogi?

S. Tho. 2. 2. q. 122. a. 4. ad 1.

Reſp. Ex ſancto Thoma: *Præceptum de ſanctificatione Sabbati litteraliter intellectum, eſt partim morale, partim cæremoniale; morale quidem quantum ad hoc quod homo deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum divinis: ineſt enim homini naturalis inclinatio ad hoc quod cuilibet rei neceſſariæ deputetur aliquod tempus, ſicut corporali refectioni, ſomno & aliis hujuſmodi: unde etiam ſpirituali refectioni, quâ mens hominis in Deo reficitur, ſecundùm dictamen rationis naturalis, aliquod tempus deputat homo. Et ſic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum divinis, cadit ſub præcepto morali. Sed in quantum in hoc præcepto determinatur ſpeciale tempus in ſignum creationis mundi, ſic eſt præceptum cæremoniale. Similiter etiam cæremoniale eſt, ſecundùm allegoricam ſignificationem, prout fuit ſignum quietis Chriſti in ſepulchro, quæ fuit ſeptima Die.*

Catech. Rom. p. 3. de 3. Decalogi præcepto nu. 8. & 9.

Quare, ut ait Catechiſmus Concilii Tridentini: *Certa illa differentia videtur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia ſunt & perpetua, neque mutari ulla ratione poſſunt; quo factum eſt, ut quamvis lex Moyſis abrogata ſit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Chriſtianus ſervet. Quod ideo fit, non quia Moyſes ita juſſerit, ſed quod naturæ conveniunt, cujus vi homines ad illa ſervanda impelluntur. Hoc autem de Sabbati cultu præceptum, ſi ſtatutum tempus ſpectatur, non fixum & conſtans eſt, ſed mutabile; neque ad mores, ſed ad cæremonias pertinet: neque naturale, quoniam non à natura ad*

id docti, aut inſtituti ſumus, ut illo die potiùs quàm alio æternum cultum Deo tribuamus: ſed ex eo tempore quo populus Iſraëliticus à Pharaonis eſt ſervitute liberatus, diem Sabbati coluit.

Quæſt. 2. Quando-nam ceſſavit obligatio diei Sabbati, & incepit in Eccleſia diei Dominicæ obſervatio?

Reſp. Sanctificatio ſabbati ceſſavit eodem tempore, quo antiquæ legis cæremoniæ; & cùm per mortem, & reſurrectionem Chriſti Domini, omnes fuerint impletæ figuræ, obſervatio illius diei ſimul ceſſavit, cum omnibus ſacrificiis & cæremoniis Judaïcis. Quare aſſerunt ſancti Patres, loquutum fuiſſe Divum Paulùm de ſabbato, ſicut & de reliquis legis obſervantiis, cùm arguebat Galatas his verbis: *Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos: timeo vos, ne fortè ſine causâ laboraverim in vobis.* Idem Apoſtolus clariùs ſignificat, Chriſtianos non teneri ad obſervandum Sabbatum, quando ſcribens ad Coloſſenſes, ait: *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte Diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum.*

ad Galat. c. 4.

ad Coloſſ. c. 2.

Loco Sabbati ſtatuerunt Apoſtoli inter Chriſtianos obſervantiam primæ diei hebdomadæ, quam vocaverunt diem Domini, ſeu Dominicam, quia ſpecialiter erat ad ejus cultum deputata. Videmus quod ſanctus Joannes illius meminit in Apocalypſi, dum ait: *Fui in ſpiritu in Dominica die.* Eundemque diem Dei cultui dedicatum ſatis indicat Divus Paulus ſcribens ad Corinthios: *Per unam ſabbati unuſquiſque veſtrûm apud ſe ſeponat, recondens quod ei bene placuerit; ut non cùm venero, tunc*

Apocalypſ. c. 1.

1. ad Cor. c. 16.

collecta fiant. Et Actorum cap. 20. *Unâ autem ſabbati cùm conveniſſemus ad frangendum panem*, ſcilicet Euchariſtiam.

S. Aug. Ep. 86. ad Caſulanum. *De Jejunio Sabbati.*

Una enim ſabbati, inquit ſanctus Auguſtinus, *appellabatur dies, qui nunc Dominicus appellatur; quod in Evangelio apertiùs invenitur. Nam dies reſurrectionis Domini: prima ſabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus una ſabbati dicitur.* Sanctus autem Ignatius martyr, qui diſcipulus erat Apoſtolorum, eodemque vixit tempore, ait: *Poſt ſabbatum omnis Chriſti amator Dominicum celebret diem, diem Reſurrectionis conſecratum Dominicæ, reginam & principem omnium dierum.* Denique Tertullianus, loquens de gentilibus, ait: *Non Dominicum diem, non Pentecoſten, etiam ſi noſſent, nobiſcum communicaſſent; timerent enim ne Chriſtiani viderentur.*

S. Ignatius martyr. Epiſt. ad Magneſiã. 6.

Tertullian. *De Idololatria.* cap. 14.

Quæſt. 5. Quare elegerunt Apoſtoli primam hebdomadæ diem, quam vocamus Dominicam, ut illam ad cultum divinum deputarent?

Reſp. Hæc dies multis de cauſis, quas Sancti Patres atque Concilia pleniùs referunt, in Eccleſia ſanctificata fuit, & Dei cultui dicata. Sanctus Auguſtinus, ait: *Dominicum ergo diem Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideo religioſâ ſolemnitate habendum ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter à mortuis reſurrexit .... Apparet autem hunc etiam in ſcripturis ſanctis eſſe ſolemnem: ipſe enim eſt primus dies ſæculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli in ipſo quoque à mortuis reſurrexit Chriſtus, in ipſo de cœlis Spiritus Sanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, manna in eodem in Eremo primùm de cœlo datum*

S. Aug. Serm. 251. *De tempore.* tom. 10.

eſt. His enim ſpeciebus ac talibus indiciis Dominica dies extat inſignis; ac ideo ſancti Doctores Eccleſiæ decreverunt omnem gloriam Judaïci ſabbatiſmi in illam transferre; ut quod ipſi in figura, nos celebraremus in veritate.

Denique, ut dicitur in 6. Synodo Conſtantinopolitana cap. 8. apud Baronium in fine Apparatus ad annales Eccleſiaſticos: *In eo die manna in Eremo pluit, in eo naſci dignatus eſt, in eo ſtella Magis refulſit, in eo de quinque panibus & duobus piſcibus quinque millia hominum pavit, in eo baptiſmum in Jordane ſuſcepit, in eo ipſe pius redemptor humani generis, ſponte pro ſalute noſtra à mortuis reſurrexit.*

CAPUT II.

De ſanctificatione Dominicæ, & Feſtorum.

Quæſt. I. QUOMODO ſanctificare debemus Dominicam & feſtos dies?

Reſp. Hæc ſanctificatio in duobus conſiſtit, nempè in ceſſatione ab opere ſervili, & in officiis chriſtianæ charitatis erga Deum, & proximum; &, ut ait ſanctus Gregorius Papa: *Dominico die à labore terreno ceſſandum eſt, atque omnimodo orationibus inſiſtendum: ut ſi quid negligentiæ per ſex dies agitur, per diem reſurrectionis Dominicæ precibus expietur.* Nam, ut ait ſanctus Gregorius Nyſſenus: *Oratio pudicitiæ præſidium atque tutamen eſt, iræ mode-*

S. Greg. lib. 11 Epiſt 3.

S. Greg. Nyſſenus orat. 1.

De Oratione Dominica.

ratio, ſuperbiæ ſedatio atque repreſſio, injuriarum tenacis memoriæ expurgatio, invidiæ profligatio, injuſtitiæ ſublatio, impietatis correctio: Oratio corporum robur eſt, abundantia domus, recta juris ac legum in civitate conſtitutio, regni vires, belli trophæum, pacis ſecuritas, diſſidentium conciliatio, conjunctiorum conſervatio. Oratio virginitatis ſigillum eſt, matrimonii fides, viatoribus ſcutum, dormientium cuſtos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, navigantium ſalus: Oratio reorum, & cauſam dicentium patrona, noxiorum vinctorumque relaxatio atque ſolutio, fatigatorum requies, mœrentium conſolatio, gaudentium delectatio, lugentium ſolatium, nuptias contrahentium corona, natalitii feſti celebratio, morientium funus. Oratio eſt converſatio & ſermocinatio cum Deo, bonorum progreſſus, & incrementum, malorum ſubverſio, peccantium emendatio, præſentium fructus, futurorum comprehenſio.

Verum eſt, quod quotidie Orationi vacare debemus, ſecundùm Scripturam ut diximus tom. 2. cap. 10. q. 5. Sed tamen dies Dominicus principaliter orationi conſecrandus eſt, cùm juxta Divum Auguſtinum: *Ideo Dominicus appellatur, ut in eo à terrenis operibus, & mundi illecebris abſtinentes, tantùm divinis cultibus ſerviamus: dantes ſcilicet diei huic honorem & reverentiam, propter ſpem reſurrectionis noſtræ quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Jeſus Chriſtus & Salvator reſurrexit à mortuis, ita & nos reſurrecturos in noviſſimo die ſperamus.*

S. Aug. Serm. 251. *De tempore.*

Denique Nicolaus Papa primus ad conſulta Bulgarorum cap. 11. ait, *Sanè ſcien-*

dum eſt, quoniam idcirco in diebus feſtis ab opere mundano ceſſandum eſt, ut liberiùs ad Eccleſiam ire, pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus inſiſtere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communicare, ad imitationem eorum aſſurgere, eloquiis divinis intendere, eleemoſynas indigentibus miniſtrare valeat Chriſtianus. Quæ omnia ſi quis negligens, otio tantum vacare voluerit, & ad cæteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius illi fuerat ipſo die, Beati Apoſtoli Pauli præceptis obaudiens, laborare manibus ſuis, ut haberet unde tribueret neceſſitatem patientibus.

Quæſt. 2. Quænam ſunt opera ſervilia prohibita diebus Dominicis, & feſtivis?

Reſp. Sanctus Thomas triplicis generis opera dicit eſſe ſervilia. *Eſt autem*, inquit, *ſervitus, quâ homo ſervit peccato, ſecundùm illud:* Qui facit peccatum ſervus eſt peccati; *& ſecundùm hoc omne opus peccati dicitur ſervile. Alia verò ſervitus eſt, quâ homo ſervit homini: eſt autem homo alterius ſervus, non ſecundùm mentem, ſed ſecundùm corpus; & ideo opera ſervilia ſecundùm hoc dicuntur opera corporalia ... & hæc opera ſervilia primo, & ſecundo modo contrariantur obſervantiæ Sabbati, in quantum impediunt applicationem hominis ad divina; & quia magis homo impeditur à rebus divinis per opus peccati quàm per opus licitum, quamvis ſit corporale, ideò magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto, quàm qui aliud corporale opus licitum facit ... Non autem qui peccat venialiter in Sabbato, contra hoc præceptum facit, quia peccatum veniale non excludit ſanctitatem.*

S. Tho. 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3.

Opera etiam corporalia in tantum ſervilia dicuntur, in quantum propriè pertinent ad ſervientes; in quantum verò ſunt communia ſervis & liberis, ſervilia non dicuntur.

S. Ant. p. 2. tit. 9. c. 7. §. 2. & 3.

Sanctus Antoninus ait: *Feſtum violatur, & malè celebratur ex triplici negligentiâ, ſeu defectu. Primò, quia non cavetur à defectibus criminalibus. Secundò, quia non inhæretur actibus ſpiritualibus. Tertiò, quia non abſtinetur ab operibus manualibus... Peccatum ergo mortale commiſſum die feſto, eſt multò graviùs, quàm aliâ die idem peccatum, ratione feſti: nam ultra propriam deformitatem, putà furti, vel fornicationis & huiuſmodi, habet ſpecialem deformitatem ex illa circumſtantia temporis ſacri, quâ feſtum violatur. Unde talis (ut dicit Nicolaus de Lyra ſuper Exod. cap. 20.) non ſolùm agit contra unum præceptum, ſcilicet, Non mœchaberis, aut illud, Non furtum facies; ſed etiam contra illud de ſanctificatione ſabbati.*

Author vero libri de vera & falſa pœnitentia, qui ſancto Auguſtino in Canone attribuitur, loquens de circumſtantiis peccatorum, quæ in Confeſſione explicandæ ſunt, ait: *Conſideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perſeverantia, in varietate perſonæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipſius vitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem ſecundùm excellentiam ſui ſtatus aut Officii, & ſecundùm modum meretricis, & ſecundùm modum operis ſui, & qualiter turpitudinem ſuam peregit. Si in loco ſacro, aut cui debuit excellentiam fidei, ut ſunt domus dominorum & aliorum multorum. Si in tempore orationi conſtituto, an in feſtivitate*

Can. 1. de Pœnit. diſt. 5.

Sanctorum, & in tempore jejunii. Conſideret quantum perſeveraverit, & defleat quod perſeveranter peccaverit. Omnis iſta varietas confitenda eſt, & deflenda, ut cùm cognoverit quod peccatum eſt multum, citò inveniat Deum propitium.

Idem ſentiunt Scotus, in 3. Sent. diſt. 27. & 37. Alexander Halenſis, part. 3. quæſt. 31. membr. 5. a. 2. ubi ait: *Qui fornicatur die Dominico, peccat duobus peccatis, ſecundùm quod peccatum numeratur ratione reatus.*

His accedit doctiſſimus Alfonſus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis, qui ait: *Magis ſervile eſt opus peccati, quàm opus humani negotii: magis celebritatem feſti infringemus in peccando, ut fornicando & occidendo, quàm alios labores agricultivos noſtris manibus exercendo. Ideo licèt ab utroque abſtinendum ſit, magis tamen ab iniquis operibus, quàm à corporalibus laboribus. Ex hoc ſequitur, quod qui die Dominica adulteratur, aut occidit, vel inebriatur, magis peccat quàm ſi aliis diebus idem ageret; quia ſic transgreſſor eſt duplicis præcepti, ſcilicet, Non occides, aut cujuſlibet alterius, & hujus ſcilicet, quia non obſervat diem Dominicam.*

Toſtatus, in c. 20. Exodi q. 11. in fine & q. 12.

Hæ tantorum virorum ſententiæ, nos inducere debent ad ſanctificandum omni cum ſtudio, & diligentia diem Dominicum, reliquóſque dies feſtos, & ad abſtinendum non modò ab operibus ſervilibus purè corporalibus, verùm etiam ab iis, quæ animam noſtram Dæmonis, & peccati ſervam efficiunt. Quare Sacerdotes, & Eccleſiaſtici miniſtri ſæpiùs horari debent populum, ut his diebus omnes pec-

cati occaſiones fugiant, ut ſunt choreæ, comediæ, ut inferius dicemus; ne criminibus ſuis primariam Dei & Eccleſiæ intentionem in hac præcepti obſervatione impediant, nimirum ut ſanctificentur Chriſtiani, & excitentur, ac impellantur ad hos dies divino cultui conſecrandos, ſeque verè convertendos ad Deum per orationes ſuas & opera bona.

Concilium Meldenſe paucis complecti videtur omnia opera ſervilia corporalia, quæ feſtis diebus peragi nequeunt, dum ait: *Feriatos eſſe decernimus ab omni opere rurali, fabrili, carpentario, gynecæo, cæmentario, pictorio, venatorio, forenſi, mercatorio, audientiali, ac ſacramentis exigendis: quatenùs eiſdem diebus tantò licentiùs quantò liberiùs omnibus Chriſtianis ſanctæ reſurrectionis laudibus, & ſacro-ſanctæ prædicationi jugiter inſiſtere liceat; quod ſi quis temerè præſumpſerit, excommunicetur.*

Cõcil Meld an. 845. ſub Sergio 2. cap. 77.

Multa ſunt alia Concilia, quæ eadem repetunt Decreta pro ceſſatione operum ſervilium diebus Feſtis, & ad indicandam obligationem qua tenentur omnes Chriſtiani illis diebus divino cultui vacare. Et ultimis temporibus Beatus Pius Papa quintus, in Conſtitutione 5. quæ incipit, *Cum primum* §. 7. eadem renovat decreta in antiquis Canonibus hac de re contenta: *Cùm verò*, inquit, *dierum Feſtorum obſervatio ad Dei cultum maximè pertineat, & in lege divina præcipiatur: cupientes abuſus pravos, qui ex eorum inobſervantia invaluerunt, omninò corrigere, & antiquorum Canonum ſtatuta renovantes, mandamus, ut omnes dies Dominici, & præcipuè in honorem Dei, Beatæ Mariæ virginis, & San-*

ctorum Apoſtolorum feriati, cum omni veneratione obſerventur; & omnes in diebus præfatis Eccleſias frequentent, divinis officiis devotè intendant, ab omni illicito & ſervili opere abſtineant, mercatus non fiant, profana negotiationes, & judiciorum ſtrepitus conquieſcant. Qui verò in diebus præfatis opus aliquod illicitum feciſſe deprehenſus fuerit, præter divinam ultionem, & amiſſionem animalium quibus ad vecturam utetur: etiam graves pœnas incurret arbitrio noſtro.

Sanctus Carolus, eodem ſanctitatis zelo fervens, in Concilio Mediolanenſi primo, ait: *Maximam in eo diligentiam ac ſtudium Epiſcopi ponere debent, ut dies feſti piè ſanctéque obſerventur ab omnibus. Cùm enim iis potiſſimum ad celebrandas Dei & Sanctorum laudes ſalutariter inſtituti ſint, curandum eſt etiam diligenter, ut ne iis ipſis quiſquam ad divinam offenſionem, & animæ ſuæ perniciem abutatur. Prohibeant igitur ne illiberales artes exerceantur, aut ullum opus fiat ab eo tempore alienum. Ne quid ematur, aut vendatur præter id quod ad victum illius diei, vel ad ægrotorum curationem neceſſarium ſit. Ne officinæ aut omninò, aut aliqua ex parte aperta habeantur. Ne fiant nundinæ, ſed quæ feſto die fieri conſueverunt, in antecedentem, vel ſequentem diem, qui feſtus non ſit, transferantur. Qui ſecus fecerit, ſeverè plectatur Epiſcopi arbitratu. Iis etiam diebus ſtudebunt Epiſcopi, ne perſonati homines incedant. Ne ludi equeſtres, certamina, aut alia ludicra & inania ſpectacula adhibeantur: choreæ, ſaltationes, in urbibus, ſuburbiis oppidis, vicis, aut uſquam omnino ne agan-*

Concil. Mediol. 1. Cõſt. p. 1. tit. ulti. *de feſtor. dierum cultu.*

tur: Doceant verò populum, debere unumquemque eo potiſſimum tempore, in divinis officiis, & concionibus audiendis frequentem eſſe, ac in precibus recolendiſque Dei maximis beneficiis aſſiduè verſari.

Quæſt. 3. Licet-ne diebus Dominicis aut feſtis iter peragere, ſeu ſuſcipere?

Reſp. Quoniam quidem iter agere, ſeu ſuſcipere, plurimùm impedit ab applicatione Deo debita in his diebus Deo conſecratis & Sanctorum venerationi, nemo leviter iter ſuſcipere debet hoc tempore. Unde Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis, loquens de die Dominica, ait: *Tanta debet eſſe obſervantia, ut præter orationes, & Miſſarum ſolemnia, & ea quæ ad veſcendum pertinent, nihil aliud fiat. Nam etſi neceſſitas fuerit navigandi, ſive itinerandi, licentia datur, ita duntaxat, ut hujus occaſione Miſſæ & orationes, non prætermittantur.*

Theodulfus ad Presbyt. Aurelian. c. 24. apud Ant. Auguſt. in Epitome veteris juris l. 20. tit. 19. cap. 30. an. 797.

Sanctus etiam Antoninus, ait: *Item abſtinendum eſt ab itinere dietario, niſi neceſſitas cogat, vel aliud pium opus inducat.*

S. Ant. 2. p. tit. 9. c. 7. §. 5.

Denique ſanctus Carolus in Concilio Mediolanenſi edicit: *Ne quis diebus Dominicis feſtiſque ex urbe, oppido, aliove loco, cùm iter facturus eſt antè diſcedat, quàm Miſſæ ſacrificio interfuerit, niſi ad eum locum proficiſcatur ubi in tempore intereſſe poſſit. Eccleſiaſtici verò homines quicumque ſint, & ij præſertim qui divinorum officiorum celebritatibus in choro adeſſe debent, videant atque adeo caveant, ne ſacris illis diebus, quos in Dei laudibus religioſiſque pietatis officiis & in Eccleſiâ, potiſſimum à clero conſumi oportet, iter, niſi ob urgentem cauſam, ſuſcipiant: ut hoc eorum exemplo*

Concil. Med. 5. Conſt. p. 1. tit. *quæ ad dies feſtos, & ſacra tempora pertinent.*

excitati fideles, ſacris illis diebus à divinis officiis opere itinerario non avocentur.

Quæſt. 4. Choreæ, tripudia, ſaltationes, comediæ, & alia hujuſmodi ſpectacula ſunt ne licita diebus feſtis?

Reſp. Cùm hæc omnia ut plurimùm ſint peccati occaſiones, vel ſaltem impediant quominùs Chriſtiani vacent rebus ſpiritualibus, quæ ad Dei cultum & propriam ſalutem pertinent: ſacra Eccleſiæ Concilia ſæpius inſtiterunt, ne iis incumberent fideles, præſertim diebus feſtis, ne talibus jocis, aut ludis, Paganis, potiùs quàm Chriſtianis convenientibus, profanarentur. Concilium Toletanum relatum in Canone, ait: *Irreligioſa conſuetudo eſt, quam vulgus per Sanctorum ſolemnitas agere conſuevit: populi qui debent officia divina attendere, ſaltationibus & turpibus invigilant canticis, non ſolùm ſibi nocentes, ſed & religioſorum officiis perſtrepentes. Hoc etenim ut ab omni Hiſpania depellatur, ſacerdotum & judicum à Concilio ſancto cura committitur.*

Can. *Irreligioſa* de conſec. diſt. 3.

Sanctus autem Carolus volens ſacrilegas has profanationes dierum Dominicorum, & Feſtorum prorsùs extirpare in Concilio Mediolanenſi, ait: *Quoniam autem uſu jam hac in provincia nimis compertum eſt, depravatis his temporibus & moribus, ad choreas, tripudia, ſaltationes, & id genus alia nunquam ferè conveniri ſine multis, & iis quidem graviſſimis Dei offenſionibus: idque cum ob turpes cogitationes, obſcœnè dicta, inhoneſtas actiones, morum corruptelas, & pernicioſas ad omnia opera carnis illecebras illis perpetuò conjunctas: tum propter cædes, rixas, diſſidia, ſtupra, adul-*

Concil. Mediol. 3. tit. 1. *de feſtorum dierum cultu.*

ctria, aliaque mala plurima inde conſequentia quam ſæpiſſimè. His tot offenſionum & peccatorum ſeminariis locum dare iis præſertim diebus, qui dies propitiationis ſunt, & iis ipſis diebus fideles pleroſque nefariis iſtis ſatanæ blandiciis illectos, à divinis officiis, religioſis ſupplicationibus, lectionibuſque ſacris abduci, avertique rudes à percipiendis fidei rudimentis, alioſque ab aliis Chriſtianæ pietatis officiis, in qua eo tempore religioſè incumbendum eſt, abſtrahi & amoveri: hoc certè graviſſimum eſt in conſpectu Dei & Eccleſiæ. Quare feſtis iis diebus, ſaltem horis quibus divina celebrantur officia, interdicimus, ne ſaltationes, tripudia, choreæ ducantur aut fiant. Ne item comœdiæ, ludi ſcenici vel theatrales, haſtiludia, & alia cujuſvis generis ſpectacula agantur. Ne circumforanei circulatores, & id generis nebulones, præſtigias ſuas, inaniaque ſpectacula agant, neque quidpiam omnino vendant, ne medicamenti quidem prætextu.

Concil. Turon. an. 1583. tit. *de feſtorum cultu* &c.

Concilium Turonenſe deplorans profanos hos abuſus, eos cenſuris Eccleſiaſticis abolere conatur, cùm ait: *Diebus Dominicis præſertim & aliis feſtis, comeſſationes, convivia publica, tripudia, ſaltationes, ſtrepitus & choreas fieri, venatu & aucupatu tempus terere, in hoſpitiis ſeu cauponis aliis quàm peregrinis cibaria & vinum miniſtrari, ludos palmarios & alios (maximè dum ſacra conficiuntur; laudeſque Deo decantantur) aperiri: comœdias, ludos ſcenicos vel theatrales, & alia ejus generis irreligioſa ſpectacula agi, ſub anathematis pœna prohibet hæc Synodus: præcipitque omnibus & ſingulis Paræciarum rectoribus, eos apud Epiſcopum deferre, qui huic decreto non pa-*

rucrint, ut illius ordinatione nominatim denuncientur, & publicentur : valdè enim abſurdum eſt fideles iis diebus, qui propitiando Deo ſunt deſtinati, fallacibus iſtis ſatanæ blanditiis illectos, à divinis officiis, ſupplicationibuſque ſacris abduci.

Eodem planè ſpiritu in Concilio Bituricenſi : *Prohibetur populus prophana ſodalitia, & comeſſationes, choreas, tripudia, larvas, & theatrales ludos iiſdem diebus feſtis exercere.* Concil. Bitur. an. 1584. can. 6.

Concilium Aquenſe. *Comeſſationes verò ebrietates, luſus improbos, & inhoneſtos, choreas, turpes cantilenas, omnemque denique luxum & laſciviam, atque omnem feſtorum profanationem damnamus & reprobamus. Denuntiari autem volumus à Curatis eo die de quo conventus fiet, omnes ex hujus ſynodi decreto excommunicandos, qui per contemptum feſtorum & Eccleſiæ, aut per contumaciam, prædictis rebus, & non ſervitio divino vacaverint.* Concil. Aquenſe ann. 1585. tit. *de Feſtorum dierum cultu.*

Denique Regum Galliæ decreta, & ſtatuta deteſtantur profanas has feſtorum dierum violationes: quæque Aureliæ facta ſunt art. 25. aïunt : *Præcipimus* omnibus judicibus ne diebus Dominicis ac feſtis annuis, & ſolemnibus, fieri permittant nundinas, mercatus, choreas, utque ſeverè puniant trangreſſores. Statuta Bleſenſia, art. 38. judicibus omnibus rigoroſè præcipiunt, ut Aurelianenſia Decreta ſervent, quæ nundinas, mercatus, choreaſque feſtis diebus prohibent, & theatrales ludos, circulatores, caupones, ludi palmarios, & gladiatores, ſeu gladiatorios ludos, ſub pœnis eiſdem Decretis contentis. Quæ omnia Decreta à Ludovico 14. nunc regnante,

Conſilii ſtatus decreto confirmata ſunt 23. Julii anno 1666.

Videntes, non ſine magno dolore, tales choreas in Diœceſi Vaſionenſi nimis frequenter agitari, præſertim diebus Dominicis & feſtivis, eaſque, tanquam omnis impudicitiæ periculoſum incentivum, reprimere ſatagentes, ſequens Edictum publicari curavimus.

Agnoſcentes, profanationes illas violationes dierum Dominicorum & Feſtivorum, quæ paſſim in Diœceſi noſtra fiunt, divinis muneribus & gratiis magnum obicem ponere; idcirco, ſacri Concilii Tridentini Decretis, ſtatutiſque à ſancto Carolo promulgatis inhærentes: Prohibemus in Diœceſi nobis commiſsâ omnes & quaſcumque choreas inter diverſi ſexus perſonas diebus Dominicis & Feſtivis: Ordinantes, ut omnes Parochiarum Rectores, ſeu Curati præſentis Edicti executionem ſedulò promoveant: Prohibentes, ne, ſine licentia noſtra, proclamationes ante matrimonium, ſeu publicæ denunciationes in Eccleſia fiant pro illis qui, choreas agitando diebus Dominicis aut Feſtivis, & præſertim in feſto Patroni cujuſlibet loci, hoc Edictum, poſt ejus legitimam publicationem, infregerint. Præterea, cùm neceſſe ſit, ut qui Patrini aut Matrinæ ſacrum munus ſuſtinent, pompis Diaboli renunciaverint: inhibemus omnibus Parochis & aliis quibuſcumque Presbyteris ſacramenta in noſtra Diœceſi adminiſtrantibus, ne eos aut eas in Patrinos aut Matrinas in baptiſmo admittant qui, vel quæ præſenti Edicto non paruerint; ut & puellas quæ nudo & aperto pectore publicè conſpiciuntur. Datum Va-

ſione in Palatio Epiſcopali die 7a. Auguſti anno 1686.

Franciſcus Epiſcopus Vaſionenſis.

Morralis Secretarius.

Quidam Vaſionenſes, adverſus hoc Edictum & alia Decreta à nobis in Synodo publicata, appellationem interpoſuerunt ad ſacram Congregationem Concilii; ſed eorum conatus, Deo juvante, frivoli & inutiles evaſerunt, imò majus exinde his Decretis robur accrevit, accedente honorifico teſtimonio approbationis Sanctiſſimi Pontificis Innocentii X I. Cujus rei fidem authenticam apud nos ſervamus, his verbis exaratam.

Nos infraſcripti teſtamur, recurſum habitum fuiſſe ad Sacram Congregationem Concilii anno 1687. pro obtinenda reſciſione Edictorum Synodalium Illuſtriſſimi & Reverendiſſimi Epiſcopi Vaſionenſis, circa choreas, ludos alearum, & geſtationem veſtis talaris. Cùm verò cauſa proponenda eſſet die 20. Decembris, mandavit ſanctæ memoriæ Papa Innocentius X I. ne ſancta Congregatio quidquam ſanciret contra Edicta prædicta; ut conſtat ex ſchedulâ hic annexâ, cujus exemplum ex autographo extractum eſt. Id totum conſtare ex actis à nobis viſis, quæ aſſervantur in regiſtris S. Congregationis Concilii, fidem facimus Romæ, 17. Januarii 1693.

Noſtro Signore mi cõmanda, di far ſapere a V. Signoria Illuſtriſſima, eſſer ſua intentione, che la ſacra Cõgregatione nõ prenda alcuna riſolutione contraria alle prohibitioni fatte da Monſignor Veſcovo di.

Summus Pontifex, juſſit, ut illuſtriſſimus D. Laurentius Caſonus [tunc arcanarum Epiſtolarum & Congregationis conſiſtorialis Secretarius, modò in Regno

Vaiſon, intorno al ballo, al giuoco, & al veſtito di curto: non eſtimando, che debba diſapprovarſi da Roma quello ch' è ſtato pratticato da tanti gran Veſcovi, & ordinato da moltiſſimi Concilii. 20. Decembre 1687 Lorenzo Caſoni.

Neapolitano Pontificius Nuntius] ſuam hac in causâ mentem ſacræ Congregationi, per ejuſdem Congregationis ſecretarium aperiret, his verbis.

Summus Pontifex jubet, ut notum faciam Dominationi veſtræ Illuſtriſſimæ, quod Sanctitatis ſuæ hac eſt intentio, ut ſcilicet S. Congregatio nihil contrarium decernat prohibitionibus factis ab Epiſcopo Vaſionenſi, circa, choreas, ludos, & veſtes breviores: non putans æquum eſſe ut Roma reprobetur id quod à multis magni nominis Epiſcopis in praxim deductum fuit, & à benè multis Conciliis ordinatum, die 20 Decembris anno 1687.

Laurentius Caſonus.

Ego Hieronymus de Moſcarolis teſtor ut ſupra, manu propria.

Ego Ferdinandus de Signoribus, teſtor ut ſupra.

Videri poſſunt quæ dicta ſunt infrà tract. 5. cap. 2. nu. 6. & 12.

Quæſt. 5. Quibuſnam rebus vacandum eſt diebus Dominicis, & feſtivis?

Catech. Con- Trid. p 3 *de 3. præcept. Decalogi* n. 16.

Reſp. Cùm illi dies cultui divino, & Sanctorum venerationi dicati ſint, in illis conſequenter pietatis officiis penitùs vacandum eſt; & ut habet Catechiſmus Romanus, *Non operaberis: neque verò id ſolùm ſignificat (taliter enim ſatis fuiſſet, dicere in Deuteronomio,* obſerva diem ſabbati) *ſed cùm in eodem loco addatur,* ut ſanctifices eum: *Hoc verbo oſtenditur, ſabbati diem religioſum eſſe, divinique actionibus, & ſanctis rerum officiis conſecratum. Itaque diem ſabbati tunc plenè & perfectè celebramus, cùm pietatis & religionis officia Deo præſtamus.*

Id ipſum patet ex tota Eccleſiæ traditione. Dicitur enim in Canone: *Die autem Dominicâ nihil aliud agendum eſt, niſi Deo vacandum; nulla operatio in illa die ſancta agatur, niſi tantum hymnis & pſalmis, & canticis ſpiritualibus dies illa tranſigatur.*

Can. *Jejunia.* de Conſecrat. diſt. 3.

Verùm inter cætera Concilia, quæ illa pietatis officia recenſent, quæ iis diebus Deo conſecratis exerceri debent; illa pleniùs explicat Concilium Aquenſe, & quidem ſecundùm uſum ac conſuetudinem piorum hujus ſæculi virorum, cùm ait: *Doceantur verò populi crebrò ab his, ad quos pertinet, ut feſtos dies, qui Dei cultui dicati ſunt, in divinis officiis, concionibus audiendis, necnon in orationibus, maximiſque ac continuis Dei erga nos beneficiis recolendis, ſanctè ac piè tranſigant; præſertim ut præter Miſſam, quæ ſine graviſſimi peccati culpa prætermitti non poteſt: præter veſperas item, quibus fidelem quemque, niſi impeditum, intereſſe maximè convenit, in Doctrina Chriſtianæ rudimentis, omnes tam mares quàm fœminæ, tam viri quàm pueri, vel perdiſcendis, ſi illa ignorent, vel aliis perdocendis verſentur.*

Concil. Aquenſe ann. 1585. tit. *de feſtorum dierum cultu.*

Quare Patres & Matres, Heri & Heræ partem aliquam temporis his diebus deberent impendere, ut viderent ſi principiis Chriſtianæ religionis ſufficienter imbuti ſint ii, qui ſuæ curæ commiſſi ſunt, ac procurare ut Catechiſmum, ſeu doctrinam chriſtianam frequentent, ejuſque deinde rationem ab iis exigere, memores verborum Apoſtoli, qui ait: *Si quis autem ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli dete-*

1. ad Tim c. 5.

rior. Verùm præ cæteris pietatis officiis Dominicis, feſtiſque diebus exercendis, in primis frequentari debent Sacramenta pœnitentiæ & Euchariſtiæ, nec utilius ſanctum hoc tempus impendi poteſt, quàm in accurata vitæ & actionum ſuarum diſcuſſione, & reconciliatione cum Deo per pœnitentiæ ſacramentum. Ut enim, ait ſanctus Antoninus: *Inter cætera debent homines vacare compunctioni, & contritioni peccatorum ſuorum, recogitantes quæ egerunt aliis diebus in quibus fuerunt occupati; dicitur enim Levitici 16.* Sabbatum requietionis eſt, affligetis animas veſtras, *ſcilicet per contritionem, ſecundùm Origenem.*

S. Ant. p. 2. tit. 9. c. 7. §. 4.

Obſervandum autem Chriſtianos diligenter adeſſe debere Miſſæ Parochiali Dominicis, feſtiſque præcipuis; quoniam Sixtus Papa IV. in Canone dicit, ſtatutum eſſe ſecundùm jus, ut fideles Miſſam audiant Parochialem, niſi honeſta aliqua de causâ impediantur; ait enim: *Quodque fratres non prædicent, populos, parœcianos non teneri audire Miſſam in eorum Parochiis diebus feſtivis & Dominicis; cùm jure ſit cautum, illis diebus parœcianos teneri audire Miſſam in eorum parœciali Eccleſia; niſi forſan ex honeſta cauſa abſentarent.* Denique Concil. Trid. illud præcipere videtur, ut diximus to. 3. tract. 5. de Sacrificio Miſſæ cap. 6.

Sixtus 4. in Extrav. communibus Extravag. *Vices illius.* de treuga & pace.

CAPUT III.

De cauſis propter quas poſſunt licitè exerceri opera ſervilia diebus Dominicis, & Feſtivis.

Quæſt. I. QUÆNAM ſunt opera, quibus vacare licet diebus Dominicis, & Feſtivis?

Reſp. Ex Catechiſmo Romano: *Non tamen eæ actiones, neque ea opera vetantur; quæ ad divinum cultum attinent, etiam ſi ſint ſervilia, ut altare inſtruere, templa alicujus feſti diei causâ ornare, & reliqua hujus generis; ideoque à Domino dictum eſt, Sacerdotes in templo Sabbatum violare, & ſine crimine eſſe.* Nihilominus tamen ornari debent Eccleſiæ, quantùm fieri poteſt, diebus non feſtivis? Catech. Concil. Trid. p. 3. de 3. Decalogi præcepto §. 32.

Similiter etiam, inquit ſanctus Thomas, *nullius ſpiritalis actus exercitium, eſt contra obſervantiam Sabbati; putà ſi quis doceat verbo vel ſcripto.* Concilium Rhemenſe an. 1583. tit. de diebus feſtis, ait: *Venditiones quarumcumque rerum, his exceptis, quæ ad divinum cultum, & victum neceſſarium pertinent, ne fiant diebus feſtis.* Concilium Aquenſe an. 1585. tit. de feſtorum dierum cultu. *Ne quid ematur aut vendatur, niſi quod ægrotis, aut illius diei victui neceſſarium ſit.* Ex quibus colligere licet, ea opera non eſſe prohibita diebus feſtis. S. Tho. 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3.

Quæſt. 2. Quibus de cauſis diebus Feſtis

atque Dominicis licita eſſe poſſunt opera ſervilia?

Reſp. Quoniam quidem Eccleſia eſt optima Parens, & nunc vitam agimus ſub lege gratiæ, non eo rigore utitur, ut nos ab operibus ſervilibus deterreat, ita ut non poſſimus diſpenſari, quoties neceſſitas id exigit. Quare ſanctus Thomas, ait: *Opus corporale, quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat Sabbatum; unde dicit Dominus Matth. 12. Quis erit ex vobis homo, qui habet unam ovem, & ſi ceciderit ſabbato in foveam, nonne tenebit & levabit eam?* Idem obſervat Catechiſmus Romanus, dum ait: *Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi exiſtimandum eſt, quorum jactura facienda ſit, ſi die feſto prætermittantur, quemadmodum ſacris etiam Canonibus permiſſum eſt.* Enim verò Alexander Papa III. relatus in Canone, ait: *Licèt tam veteris, quàm novi teſtamenti pagina ſeptimum diem ad humanam quietem ſpecialiter deputavit, & tam eum quàm alios dies Majeſtati altiſſimæ deputatos, nec non natalitia Sanctorum Martyrum Eccleſia decernit obſervanda, & in his ab omni opere ſervili ceſſandum: Nos tamen quibus ab omnium proviſore Eccleſiæ regimen eſt commiſſum, ſuper his quæ neceſſitas exigit, Chriſti fidelibus tenemur commodè providere, ut ſi quando eos non ſervili operi, id eſt actioni peccati; ſed neceſſaria victui, & veſtitui quærendo fortè intendere contigerit: volumus ut eis Apoſtolicæ ſedis providentia miſericordia conſueta ſubveniat. Inde ſiquidem eſt, quod cùm regio veſtra non multùm frugibus abundet, & mare, in quo populus majorem ha-*

S. Tho. 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3.

Catech. Concil. Trid. p. 3 de 3. Decalogi præcepto §. 32.

Cap. *licet.* de feriis.

bere conſuevit ſuſtentationem, ſterilius ſolito effectum fuiſſe multorum relationibus cognoſcentes; authoritate Beati Petri & Pauli & noſtrâ, indulgemus, ut liceat parochianis veſtris, diebus Dominicis, & aliis Feſtivitatibus, præterquam in majoribus anni ſolemnitatibus, ſi alecia terræ ſe inclinaverint, eorum captioni congruenter intendere: ita tamen quod poſt factam capturam, Eccleſiis circumpoſitis, & Chriſti pauperibus congruam faciant portionem.

Ex hoc autem Canone deducunt Epiſcopi, ſibi licere diebus Dominicis, & Feſtis tempore meſſium & vindemiarum licentiam concedere operari, quoties damnum aut periculum imminere creditur, ſi talibus diebus ab opere ceſſaretur: hincque nobis licèt deducere, ad laborandum ſine peccato ſervilibus operibus, diebus Feſtis, & Dominicis, duo deſiderari. Primò, neceſſitatem urgentem operis. Secundò, diſpenſationem Eccleſiæ, quando commodè peti poteſt; quoniam quidem ad Eccleſiam pertinet judicare ſi vera ſit, urgenſque neceſſitas, quam quis prætendit, ut laboret, neve potius adulatio ſit, qua creditur hujus præcepti obligationem ceſſare, ut accidere poteſt plerumque, cùm fingitur ſine ulla ratione neceſſitas.

Ex his quæ diximus colligere licèt, Piſtores, & Lanios, prævidere debere dies Feſtos, & ita cuncta diſponere ut iis diebus nec pincere, nec occidere obligentur; quæ tamen facere poſſent, ſi foret aliqua neceſſitas panis, aut carnis.

Quæſt. 3. Artifices excuſantur-ne à peccato, laborando diebus Dominicis & Feſtis, quando neceſſitate premuntur eorum,

qui ipſorum operâ utuntur, eâque indigent: V. G. an ſutor excuſetur, ut calceos, aut ſartor ut veſtem exhibeat, dum metuunt, ne ad alios artifices adeant ii, qui eorum operâ utuntur, niſi ipſis ſatisfiat cùm urgent?

Reſp. Artifices debent priùs advertere, ſit-ne ex eorum culpâ, quod teneantur operari diebus feſtis, ut iis ſatisfaciant, qui eorum operâ indigent; quia reliquis hebdomadæ diebus ſuis operibus non ſatis attenderunt, ſed ludo, aut cauponæ indulſerunt; & tunc certum eſt eos à peccato non excuſari, quando diebus feſtis laborant; quia propria culpa ſe in hanc prætenſam neceſſitatem injecerunt, quam facilè prævidere, & evitare poterant, quæ cùm voluntaria ſit non excuſat à peccato. Secundò, prædicti artifices falsò arbitrantur, eorum laborem eſſe neceſſarium, quod tamen & plurimum non accidit; quia ii à quibus urgentur in ea præciſa neceſſitate minimè verſantur: ſin autem eorum labor ita neceſſarius foret, ut ſine gravi incommodo, V. G. ſine veſte non poſſent exire, quod rariùs evenit, tunc quidem excuſari poſſent, ſi modò ſine ſcandalo laborare poſſent, & miſſæ ſacrificio intereſſent. Metus autem, quo timent, ne ad alios eant artifices, non ſufficit ad eos plerumque excuſandos. Primò, quia Deus non permittet, ut paupertate laborent, ideo quod divino cultui vacent: verùm è contra ſuam ipſorum labori benedictionem concedet, ſine qua, ut ait Propheta Regius, omnis labor inutilis eſt: *Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum labo-*
Pſalm. 126. *raverunt, qui ædificant eam*; ita ſine divina

vina benedictione, labor eorum omnis futurus eſt inutilis, qui eorum familiæ alendæ, & fovendæ impenditur. Secundò, licèt Deus id permitteret & ita lucrum temporale minueretur, ſpirituales opes majores acquirerent. Addo, damnum illud levioris eſſe ut plurimum momenti.

CAPUT IV.

De iis, qui cooperantur peccato eorum, qui dies Dominicos & Feſtos non ſanctificant.

Quæſt. 1. QUINAM ſunt ii, qui poſſunt frequentiùs cooperari violationi dierum Feſtorum?

Reſp. Minimè dubium eſt, quin ii qui aliquo modo tenentur, autoritate ſibi à Deo traditâ, ſubditorum peccata impedire, rei ſint, quoties ſua negligentiâ Dominicos feſtoſque dies violant: cúmque tria ſint ſuperiorum genera, Eccleſiaſtici ſcilicet, politici, & domeſtici; iſti ſuperiores aliquo modo cooperantur huic violationi, vel per negligentiam, vel per culpabilem conniventiam.

Quæſt. 2. Quomodo Parochi, & alii quibus incumbit cura animarum, ſe reos ſuâ negligentiâ conſtituunt, non impediendo laborem prohibitum diebus Feſtis?

Reſp. Primò, cùm ex officio teneantur populum illis commiſſum docere, graviter peccant cùm illud facere negligunt,

S. Baſil. *in regulis brevioribus, interrogat.* 45.

ut enim ait ſanctus Baſilius: *Cui docendi munus commiſſum eſt, is ſi annuntiare neglexerit, perinde ut homicida judicatur.* Unde tenentur ſuis ſubditis repræſentare gravitatem peccati in violatione hujus præcepti, & mala etiam temporalia, quæ illis, & illorum bonis, ex hac violatione proveniunt; quod Deus illorum non benedicit labori, qui ab eo ceſſare nolunt, diebus Dei cultui dedicatis, Deoque reſervatis; in vanum eos laborare, ut familiam ſuam ſtabiliant, quoniam quidem, ut mox diximus: *Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.*

Concil. Pariſ. 6. ann. 829. cap. 50.

In Conciliis inſuper legimus, ac præſertim in Pariſienſi, eos à Deo graviter in hoc ipſo mundo puniri, qui dies honori ſuo dicatos non obſervant; ſic enim legitur: *Multi namque noſtrorum viſu, multi etiam quorumdam relatu didicimus, quoſdam in hac die ruralia opera exercentes fulmine interemptos, quoſdam artuum contractione multatos, quoſdam etiam viſibili igne, corporibus oſſibuſque ſimul, & ſub momento abſumptis, in cinerem ſubitò reſolutis, pœnaliter occubuiſſe; & multa alia terribilia judicia extiterunt, & hactenus exiſtunt; quibus declaratur, quod Deus in tanti diei dehonoratione offendatur. Proinde omnibus nobis viſum eſt, ut primùm Sacerdotes, poſtea Reges, & Principes cunctique fideles ſummoperè procurent, ut tanti diei debita obſervatio, nunc uſque magna ex parte neglecta, abhinc ob inſigne Chriſtianitatis devotiùs exhibeatur.*

Secundò Parochi ſe reos efficiunt, quando in tribunali pœnitentiæ, eos non in-

terrogant, quos probabiliter credunt fideliter non obſervare dies Feſtos, quoties non examinant, an inciderint in peccata, quæ vulgo fieri ſolent contra hoc præceptum, aut quoties nimis leviter eos abſolvunt, non expendentes præbeant-ne vera contritionis ſigna, & emendationis in futurum pro ſe, & domeſticis ſuis.

Tertiò, ſi non admoneant Epiſcopos de frequenti violatione Feſtorum, ut opportunis remediis occurrant, & niſi exequantur fideliter quod Epiſcopus præſcripſerit. Denique ſi negligant repræſentare magiſtratibus obligationem quam habent impediendi violationem dierum Feſtorum, eoſque punire qui ſervilia opera diebus Feſtis faciunt.

Quæſt. 3. Quomodo Magiſtratus, Domini, & alii ſuperiores politici, cooperantur violationi hujus præcepti?

Reſp. Quoties permittunt ut operentur impunè diebus Feſtis, quod habeantur nundinæ contra præceptum Eccleſiæ, aut mercatus; quando talia impedire negligunt cùm facile poſſint; quoties non arguunt, vel non puniunt eos, qui jumentis onera deferunt, aut aliis operibus ſervilibus indulgent feſtis diebus; quoties per præſentiam approbant choreas, ſaltationes, comœdias vel ludos, præcipuè quo tempore celebratur miſſa parochialis, vel divinum officium. Denique quando ſua authoritate & poteſtate non utuntur, ut impediant ſcandaloſas omnes hujus præcepti violationes, ſecundùm intentionem Eccleſiæ, & Principum decreta.

Quæſt. 4. Parentes, Domini & Dominæ, aliique Superiores Domeſtici, tenentur-ne

impedire quominus perſonæ ſuæ curæ commiſſæ, ſibique ſubditæ laborent diebus Feſtis?

Reſp. Patet eorum obligatio, ex verbis Exodi cap. 20. *Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſervus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena qui eſt intra portas tuas.* Quibus verbis Superiores omnes domeſtici, clariſſimè admonentur, ut dierum Feſtorum obſervationem accuratè fieri procurent ab iis, qui ſibi ſubditi ſunt, & ut omni modo quo poſſunt impediant, ne ſervilibus operibus violentur. Unde meritò ſanctus Carolus in Concilio Mediolanenſi conjuges monet, cùm ait: *Curet, ut nemo quiſquam de familia ſua, his ſacris diebus, opus ſervile faciat.*

Concil. Mediol. 3. tit. *de his quæ ad matrim. Sacramentū pertinent.*

Quæſt. 5. Quomodo tres hi ſuperiores Eccleſiaſtici, Politici, atque Domeſtici, rei ſunt peccatorum, quæ ab inferioribus committuntur, violatione Feſtorum?

Reſp. Cùm magiſtratus ſui officii munere teneantur, ſecundùm Principum ſtatuta, ſaltationes, choreas, ludos publicos, comœdias etiam, cæteraque hujuſmodi, diebus Feſtis & Dominicis impedire, quippe quæ ſanctificationi illorum dierum, maximè contraria ſunt; conſequens eſt, eos eſſe quodammodo peccatis obnoxios, quibus præbent occaſionem, negligendo authoritate ſua profanationes illarum dierum depellere: quod idem dicendum eſt, proportione ſervatâ, de Parentibus, ac Dominis, qui curam omnem non adhibent, ut illæ violationes devitentur, dieſque divino cultui dicati, Chriſtiano modo peragantur.

Verùm cùm Parochi ſpecialem magis curam habere teneantur ovium ſibi commiſſarum, ne præcipites in peccatum ruant, ac præſertim ne Deum offendant, his diebus divino cultui dicatis; eorum criminum participes ſunt, quæ diebus Feſtis committuntur, quando negligunt ea impedire, quæ pro Paſtorali ſua ſollicitudine impedire tenentur, ac facilè poſſent.

Quin etiam eodem jure tenentur Paſtores, quo cæteri ſuperiores, tum politici, tum domeſtici, choreas, comœdias, & ſimilia impedire, ac propellere, quibus zelo domus Domini, ac divini cultus debent obſiſtere, ac ſæpiùs in mentem revocare dicta Divi Antonini, qui ait: *Sed heu miſeranda cæcitas Chriſtianorum, quia plura peccata faciunt, & graviora in diebus Feſtis, quàm per totam hebdomadam! Nam cùm aliis diebus oporteat eos diverſis exercitiis laborare ut poſſint vivere; diebus Feſtivis, quando deberent laborare pro anima & Deo vacare, implicant ſe in multis vitiis.* S. Ant. 2. p. tit. 9. cap. 7. §. 3.

Quare Paſtores omni diligentiâ debent in id incumbere, ut populi ſibi commiſſi ſanctè, & utiliter dies feſtos tranſigant. Enim verò ignorare nequeunt quod ait ſanctus Bernardus: *Otioſitas eſt mors animæ, & vivi hominis ſepultura, & ſentina omnium malorum.* S. Bern. in 8. punctis quibus perveniтur ad perfectionē, punct. 8. Et ut docet ſanctus Hieronymus: *Teneatis firmiter, quod omnis concupiſcentia, & immunditia atque peccati mater eſt otioſitas.* S. Hier. tom. 9. in Regula. Monac. cap. 12. Quare ne plebs ſibi commiſſa tales incidat in ſcopulos, diebus Dominicis, & Feſtis, præter exhortationes, & Catechiſmos ſeu inſtructiones, quas ex Eccleſiæ præcepto diligenter facere

tenentur, alios excogitare debent modos, quibus eos occupatos detineant, iis horis, quæ divinis Officiis non deſtinantur.

Neque verò utilius quid excogitari poſſe videtur, quam ut certas pietatis congregationes erigant, tum pro fœminis, tum viris, tum etiam pro pueris, & puellis, in quibus procurent, ut præſides earum congregationum, à ſe delecti, charitis opera proponant, quæ per Dominicam totamque hebdomadam ſequentem in Parochia ſunt exercenda. V. G. Ut viſitent infirmos, pauperes, eoſque qui in carcere detinentur: quin etiam ipſa Congregatio deputare poſſet aliquos ad ea munera; tum legi poſſet aliquis liber pietatis à Parocho deſignatus, deinde orationi vacare, aut brevem aliquem audire ſermonem, ab ipſo Parocho, aut alio in dicta congregatione conficiendum; certum enim eſt, quod ſi Curati has congregationes in ſuas parochias inducerent, iiſque ſalutares regulas præſcriberent, cum Epiſcopi participatione, atque conſenſu, vix aliquid magis idoneum excogitari poſſet, ad veram inter populos ſtabiliendam pietatem, & dierum Dominicorum, ac Feſtorum ſanctificationem procurandam; quemadmodum quotidiana teſtatur experientia in multis Galliæ diœceſibus, & præſertim in Diœceſi Aquenſi, ubi Miſſionarii ab Eminentiſſimo Cardinali Grimaldi ad converſionem, & ſanctificationem populorum in ſuam diœceſim introducti, non alium modum magis idoneum, ad ſtabiliendum Chriſtianarum virtutum omnium praxim, & exercitium repererunt, præſertim verò ad dies Feſtos in paro-

chiis ſanctificandos, quàm varias inſtituendo congregationes laïcorum, ſub ipſorum Parochorum, aliorumque Presbyterorum, curam animarum habentium, regimine & directione, qui quotidianos afferunt fructus, & ſingulari cum benedictione, ſanctas fovent diſpoſitiones, quas Deus opere & ſtudio harum miſſionum, in populorum animis operatus eſt.

Unde ſanctus Carolus, ſpeciali Dei providentiâ, his ultimis ſæculis Eccleſiæ conceſſus, ut typus & norma paſtoralium omnium virtutum, in Concilio Mediolanenſi, ait: *Crebro populum Parochi, & concionatores admoneant, atque hortentur, ut in operibus officiiſque pietatis ſe exerceant, ægros homines viſitando, mœrentes piè conſolando, & alia hujuſmodi præſtando: ut denique ab aliis actionibus, unde omnis peccandi materia atque occaſio exiſtit, feriati, in ea opera incumbant ob quæ ſunt illi ſacri inſtituti dies. Epiſcopi cura ſit, vel litaniarum proceſſiones, vel orationes, aliarumque Chriſtianarum virtutum exercitationes inſtituere, in quibus per Feſtos dies occupati fideles abducant ſe à profanis actionibus.*

Concil. Mediol. 3. tit. *de Feſtorum dierum cultu.*

Denique Rectores parochiarum, eo diligentiùs ac majori zelo debent incumbere, ut juxta illud Matthæi 22. *Quæ ſunt Dei, Deo reddantur*, populum ſuum modis omnibus inducendo, ut dies Feſtos ſanctificent, qui Dei cultui præcipuè dedicati ſunt; quod ab hoc præſertim converſio, & ſanctificatio Chriſtianorum dependeat: enim verò ſi fideles ſint in ſanctificandis diebus Feſtis, variis pietatis operibus occupati, vitam procul dubio

verè Chriſtianam agant, aliis etiam diebus; nam præter copioſas gratias quas à Deo fideli hac obſervatione impetrabunt, ſui muneris officia certiſſimè addiſcent, eaſque percipient diſpoſitiones, quæ neceſſariæ ſunt ad ritè ſuſcipienda Sacramenta, præſertim verò Pœnitentiæ, cujus digna frequentatio, magnos Chriſtianis hominibus afferre ſolet fructus.

TRACTATUS
QUINTUS.
De quarto Decalogi præcepto.

EGIMUS hactenus de præceptis, quæ pertinent ad cultum, & amorem Dei, quæque in prima Decalogi tabulâ continentur; ſuperſunt explicanda ea, quæ ſpectant ad charitatem erga proximum, quæ in ſecunda tabula continentur. *Tota lex*, ait ſanctus Auguſtinus, *in duobus præceptis eſt, dilectione Dei, & dilectione proximi: ad duoque præcepta, id eſt ad dilectionem Dei & proximi pertinet Decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ pertinent, quia Deus trinitas; ad alterum verò præceptum, id eſt ad dilectionem proximi, ſeptem chordæ, quomodo vivatur inter homines: nam ipſe numerus ſeptenarius tanquam ſeptem chordarum incipit ab honore parentum, Honora patrem tuum, & matrem tuam: ad parentes etenim ſuos homo aperit oculos, & hac vita ab eorum amicitiâ ſumit exordium. Quiſquis autem ſuis parentibus non defert honorem, quibus parere poterit? & dicit Apoſtolus:* Honora patrem tuum, & matrem tuam, hoc eſt primum mandatum. *Quomodo primum, quando quartum mandatum eſt? niſi quia in ſeptenario numero eſt primum? ad-*

S. Aug. l. *de decem chordis* c. 6. tom. 9.

dilectionem proximi primum eſt in ſecunda tabula; nam parentes inter proximos eminent, tanquam ii cum quibus magis conjuncti ſumus, & majora debemus. Quare quartum præceptum his verbis concipitur Exodi 20. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

Omnes autem ſuperiores Eccleſiaſtici, & politici ſub hoc parentum nomine continentur; ut patet lib. 4. Regum cap. 2. *Aſcendit Elias per turbinem in cælum, Eliſeus autem videbat, & clamabat: pater mi, pater mi.* Et ita Eliſeus prophetam Eliam patrem vocat. Et Joas Rex eodem nomine appellat Eliſeum lib. 4. Regum cap. 13. *Deſcenditque ad eum Joas Rex Iſraël, & flebat coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi.* Hinc eſt quod Divus Paulus ſe patrem vocat, cùm ait: *Ut filios meos chariſſimos moneo.* Et in alio loco: *Non quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos: Nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis.*

1. ad Cor. c. 4. 2. ad Cor. c. 12.

Reges quoque, Principes, Magiſtratus, aliique ſuperiores politici, aliquo modo patres vocari poſſunt, propter dignitatem & authoritatem, quam erga inferiores exercent. Hac de causâ ſervi Naaman præfecti militiæ Syriæ vocant eum patrem in Scriptura: *Acceſſerunt ad eum ſervi ſui, & locuti ſunt ei: Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi propheta.* Et, ut ait Catechiſmus Romanus: *Præter eos qui nos genuerunt, multi præterea ſunt quos in parentum loco colere debemus, vel poteſtatis, vel dignitatis, vel utilitatis, vel præſtantis alicujus muneris & officii nomine.*

Lib. 4. Reg. c. 5.

Catech. Roman. Part. 3. de 4. Dec. præcept.

Hoc etiam præcepto reciproca parentum erga liberos, & Superiorum erga ſubditos officia continentur: quare ſolita brevitate horum omnium debita officia exponemus. Primò igitur agemus de officio liberorum erga parentes, & parentum erga liberos: tum de officio noſtro erga ſuperiores Eccleſiaſticos, ac demùm erga Superiores Politicos, quales ſunt Reges, Principes, Gubernatores, Judices, Domini aliique ſimiles: ac denique de officio debito erga Superiores domeſticos, quales ſunt Domini erga ſervos, & mariti erga conjuges.

CAPUT PRIMUM.

De officiis, ſeu debitis filiorum erga ſuos Parentes.

Quæſt. 1. IN quo conſiſtit honor, quem filii debent parentibus?

Reſp. Hîc honoris nomine, non ſolùm intelligitur reverentia, & veneratio parentibus debita, ſed etiam amor, obedientia, & obligatio illis ſubveniendi in eorum neceſſitatibus ſpiritualibus, & temporalibus. In hunc ſenſum dicit Divus Paulus: *Viduas honora*, & ibidem: *Qui benè præſunt Preſbyteri, duplici honore digni habeantur.* Quibus verbis ſignificare voluit, viduis opem præſtandam, ac Presbyteris duplicem quoad ſubſiſtentiam, ſeu vivendi rationem, exhibendum honorem. 1. ad Tim. c. 5.

Quæſt. 2. Quonam modo filii poſſunt implere obligationem, quâ tenentur ho-

norem, & reverentiam deferre parentibus?

Reſp. Si illis exhibeant in omni occaſione reverentiam inviolabilem, ſi illorum conſiliis acquieſcant, ſi illis non repugnent [niſi obſtet & lex divina, & regula conſcientiæ; in quo caſu humiliter reſiſtendum illis foret] licèt ſint pauperes, ſenes, debiles, & ad iracundiam proclives. Ut dicitur Eccleſiaſtici cap. 3. *Fili, ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius: & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernas eum in virtute tua; eleemoſyna enim patris non erit in oblivione.*

Unde meritò ſanctus Ambroſius ait: *Tunc poſſunt filii Deum habere propitium, ſi debitam honorificentiam rependant parentibus, circa obſequium illorum faciles, in contemptu difficiles: ſcientes filios nunquam adverſus parentes protervire debere.*

S. Ambr. in Epiſt. ad Coloſ. cap. 3. in hæc verba *filii obedite parentibus.*

Denique verus exhibetur à filiis honor parentibus, ſi cum illis ſe gerant, eoſque revereantur tanquam perſonas ſua ſorte & conditione longè ſuperiores, à quibus multa bona ſperare, & multa mala timere poſſent. Id inſinuat Eccleſiaſticus cap. 3. cùm dicit: *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quaſi dominis ſerviet his qui ſe genuerunt. In opere & ſermone & omni patientiâ honora patrem tuum, ut ſuperveniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in noviſſimo maneat*; & cap. 7. *Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviſcaris: memento quoniam niſi per illos natus non fuiſſes.*

Qualeſcumque habeant defectus, memores eſſe debemus, nos iis vitam debere, nec tam conſiderandum eſt quales

ſint, quàm qui ſint reſpectu noſtri, hoc eſt parentes noſtri, quacumque fortunæ, honoris, & opum ſorte vivamus, aut quacumque demum virtute præditi ſimus, totum quod ſumus, poſt Deum, iis debemus.

Scriptura Sacra, ut nos efficaciter hortaretur ad hoc mandatum complendum, non modò præmia proponit, verùm etiam minas intentat iis, qui voluerint illud violare. Legitur enim: *Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominioſus eſt & infelix.* Et cap. 20. *Qui maledicit patri ſuo, & matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.* Cap. verò trigeſimo dicitur: *Oculum qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.* Proverb. c. 19.

Denique Deus Exodi cap. 21. ait: *Qui maledixerit patri ſuo vel matri, morte moriatur.* Et Levitici cap. 20. *Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte moriatur: patri matrique maledixit, ſanguis ejus ſit ſuper eum.*

Quæſt. 3. Quomodo filii ſuum erga parentes amorem ſignificare debent?

Reſp. Quoniam parentes magis, quàm omnes alios amare debemus, quia magis illis, quàm cæteris proximis debemus, majuſque & ſtrictius vinculum cum iis habemus, juſtum eſt, & æquum, ut in omnibus occaſionibus verum hunc ſignificemus amorem; quin etiam ſtudere debemus, & quidem ſummopere, ut illis noſtra in omnibus agendi ratio placeat, proteſtantes nos ſummo amore eorum perſonas complecti, ſummoque deſiderio eo-

rum bona procurare velle; illiſque complacere; ſed imprimis hic amor erga parentes eminere debet in veris illis bonis procurandis, gratiâ ſcilicet in hac vita, & gloriâ in futura. Quoniam ſi temporalia tantùm bona ipſis optemus, & temporalia tantùm illis gaudia procurare velimus, eos potiùs ut Paganos & Ethnicos, quàm ut Chriſtianos decet, amabimus, ut innuit Divus Auguſtinus, dum ait: *Dicit ergò, ſecundum præceptum eſſe: Diliges proximum tuum ſicut teipſum; te autem ipſum ſalubriter diligis, ſi pluſquam te diligis Deum. Quod ergo agis tecum, id agendum cum proximo eſt: hoc eſt, ut etiam ipſe perfecto amore diligat Deum. Non enim eum diligis tanquam te ipſum, ſi non ad id bonum, ad quod ipſe tendis adducere ſatagis; illud eſt enim unum bonum, quod omnibus tecum tendentibus non ſit anguſtum.* Et, ut ait ſanctus Bernardus: *Ad hoc debes proximum tuum diligere, ad id ad quod diligis teipſum: ſcilicet ut bonus ſit, & ad vitam æternam pervenire poſſit.*

S. Aug. *De moribus Eccleſiæ Cath.* lib. 1. cap. 26. tom. 1.

S. Bern. lib. *De modo bene vivendi* Serm 5. de charitate.

Quare filii nihil omninò negligere debent, ut parentum ſalutem procurare poſſit, ſive precibus, ſive verbis, ſive exemplis: omnemque laborem & induſtriam ſecundùm prudentiam chriſtianam adhibere debent, licèt etiam aliquando magnum non videat laborum ſuorum fructum; imò verò tunc frequentiores, & ferventiores inſtituendæ ſunt orationes, ut abundantiores à Deo gratias pro eorum converſione conſequantur, pœnitentiam etiam ſecretam propter eum finem agere debent: ſin autem videant filii conſilia ſua parentes magis irritare, quàm eoſdem flectere,

ſummâ & invincibili prorſus patientiâ eos tolerare debent, ut aliis in occaſionibus gratiora videantur iis verba, & ſalutis monita, quæ ſummâ cum prudentiâ & induſtriâ dicenda ſunt, ut ad ſaniorem mentem, & ſanctiorem vitam convertantur. Sic enim legimus in Vita Sanctorum, quod plures filii facti ſunt ſpirituales patres parentum ſuorum ſecundùm carnem. Denique ex ſancto Auguſtino: *Ea eſt regula dilectionis, ut quæ ſibi vult bona provenire, & illis velit: & quæ accidere ſibi mala non vult, & illis nolit.* S. Aug. *De vera religio.* lib. unico c. 46. tom. 1.

Quæſt. 4. Quomodo intelligenda ſunt, hæc Chriſti Domini verba Lucæ cap. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus?*

Reſp. Exponunt Sancti Patres hæc verba, dum docent, amorem erga parentes, cedere debere amori, quem Deo debemus; & quando nos impediunt à ſervitute Dei, tenemur eorum juſſa negligere, & deteſtari, quamvis eorum perſonas ſemper diligamus, quia, ut ait idem Chriſtus Dominus, Matth. cap. 10. *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus. Scriptura,* inquit ſanctus Hieronymus, *præcipit parentibus obſequendum; ſed quicumque eos ſupra Chriſtum amat, perdit animam ſuam.* Unde ſanctus Auguſtinus ait: *Manifeſtum eſt, & honorem parentum in gradu ſuo eſſe ſervandum, & eos tamen in divini amoris comparatione, præſertim ſi impedimento ſunt, nulla dubitatione oportere contemni.* Et ſanctus Gre- S. Hier. Ep. 1. ad Heliodorum. S. Aug. lib. *Contra Adimantem manicheum.* cap. 6. tom. 6.

S. Greg. homil. 37. in Evangelia.

gorius inquit : *Utrumque agere per diſcretionem valemus, ut eos qui nobis carnis cognatione conjuncti ſunt, & quos proximos novimus, diligamus, & quos adverſarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo neſciamus.* Quia, ut ait Divus Bernardus : *Majora tribuit nobis Chriſtus, quàm parentes noſtri; & ideo ſuper parentes debemus diligere Chriſtum. Stultum eſt autem aliquid pluſquam Deum amare : quia qui plus diligit creaturam, quàm creatorem, peccat; & qui præponit amorem creaturæ, amori creatoris, errat.* Et ſanctus Hieronymus ait: *Ama poſt Deum, patrem, ama matrem, ama filios : ſi autem neceſſitas venerit ut amor parentum ac filiorum, Dei amori comparetur, & non poſſit utrumque ſervari, odium in ſuos, pietas in Deum eſt.* Denique ſanctus Baſilius Magnus ait : *Parentes noſtros ut propria viſcera diligamus, ſi accedere nos ad ſervitutem Chriſti non prohibuerint.*

S. Bern. lib. De modo bene vivendi, Serm. 12.

S. Heron. in Matth. c. 10.

S. Baſil. apud Bedam in ſcintillis c. 55. *De honore parentum.*

Quæſt. 5. Filii tenentur-ne ex hoc præcepto parentibus obedire?

Reſp. Dominus Noſter Jeſus Chriſtus non ſolùm verbis, ſed etiam exemplo ſuo docuit, obediendum eſſe parentibus; legimus enim in Evangelio. *Et erat ſubditus illis*, id eſt Beatiſſimæ Virgini, & ſancto Joſepho; ipſeque Spiritus Sanctus, quo calamus Evangeliſtarum regebatur, à duodecimo, uſque ad trigeſimum ætatis ejus annum, nihil aliud innuit, aut indicavit divinarum ſuarum actionum, præter ejus obedientiam ergà parentes. Hanc ipſam obedientiam fidelis ejus interpres, & Apoſtolus Paulus ſcribens ad Epheſios docuit, dum ait : *Filii, obedite parentibus veſtris.*

Lucæ. cap. 2.

ad Epheſ. c. 6.

in Domino, hoc enim juſtum eſt. Et in alio loco Epiſtolarum: *Filii, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum eſt in Domino.* Et oſtendere volens quàm grave ſit crimen non obedire parentibus in rebus juſtis, cùm loquitur de enormibus gentilium peccatis, quibus in cœcitate ſua obnoxii erant, inter cætera ait: *Parentibus non obedientes.* Idemque Apoſtolus admonet Timotheum diſcipulum ſuum, dum ait: *Hoc autem ſcitote, quod in noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: erunt homines ſeipſos amantes, cupidi .... parentibus non obedientes.* Verùm nihil magis demonſtrat filiorum obligationem in præſtanda parentibus obedientia, quàm quod legitur in Deuteronomio: *Si genuerit homo filium contumacem, & protervum, qui non audiat patris, aut matris imperium, & coërcitus obedire contempſerit: apprehendent eum, & ducent ad ſeniores civitatis illius, & ad portam judicii, dicentque ad eos: Filius noſter iſte protervus & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuria atque conviviis: Lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur; ut auferatis malum de medio veſtri, & univerſus Iſraël audiens pertimeſcat.*

ad Coloſſ. c. 3.

ad Rom. c. 1.

2. ad Tim. c. 3.

Deuteron. c. 21. v. 18.

Quæſt. 6. In quibuſnam filii tenentur præcipuè obedire parentibus?

Rep. Cùm præceptum obedientiæ ſit omninò generale, liberi in omnibus universè loquendo parentibus ſuis obedire tenentur, vixque aliquam reperire licet excuſationem legitimam, quæ eos ab hac obedientia liberet. Et, ut ait ſanctus Auguſtinus: *In ea re ſola filius non debet obe-*

S. Auguſt. in

Pſal. 70. in præfat. *dire patri, ſi aliquid pater ipſius juſſerit contra Dominum Deum ipſius. Neque enim debet iraſci pater, quando ſic ei præponitur Deus. Ubi autem hoc jubet pater quod contra Dominum non ſit, ſic audiendus eſt quomodo Deus; quia obedire patri juſſit Deus.*

S. Hieron. in Epiſt. ad Tit. c 3. refertur in Can. *Si Dominus.* 11. q. 3. Quare etiam ait ſanctus Hieronymus: *Hoc ipſum & intelligamus de filiis apud parentes: quod in illis tantùm debeant parentibus eſſe ſubjecti, quæ contra Dei mandata non veniunt.*

Verùm ſanctus Thomas ſpecialiùs obſervat ea in quibus parentibus obedire tenemur, dum ait: *Ad illa ſe extendit debitum obedientiæ, ad quæ ſe extendit jus prælationis: habet autem pater carnalis jus prælationis in filium. Primò quidem quantùm ad domeſticam converſationem; ſic enim eſt pater familias in domo, ſicut Rex in regno: unde ſicut ſubditi Regis tenentur obedire Regi in his quæ pertinent ad gubernationem regni, ita etiam filii, & alii domeſtici tenentur obedire patri-familias in his quæ pertinent ad diſpenſationem domus. Secundò quantùm ad morum diſciplinam. Apoſtolus dicit ad Hæbreos* 12. Patres quidem carnis noſtræ habuimus eruditores, & obtemperabamus eis: *debet ergo pater filio non ſolùm educationem, ſed etiam diſciplinam. In his ergo filius tenetur obedire patri carnali, & non in aliis.* Quod idem Doctor paucis explicat in Summa; ait enim: *Filius tenetur obedire patri in his quæ pertinent ad diſciplinam vitæ, & curam domeſticam.*

S. Th. quodlib. 2. a. 9. in corp.

S. Tho. 2. 2. q. 104. a. 5. in corp.

Quæſt. 7. Filii qui contrahunt matrimonium contra parentum voluntatem, & abſque eorum conſilio, peccant-ne con-

tra obedientiam illis debitam?

Reſp. Cùm matrimonium filiorum ſit res maximi momenti, & plurimi interſit parentum, citra dubium filii tenentur parentibus ſuam hac in re obedientiam ſignificare, priuſquam matrimonium ineant. Hæc obligatio eſt de jure naturali, & ſacri Canones eam ſtatuunt & vehementer confirmant. Sanctus Leo Papa relatus in Canone ait: *Paterno arbitrio viris juncta carent culpâ. Cùm ergo dicitur paterno arbitrio juncta viris, datur intelligi, quod paternus conſenſus deſideratur in nuptiis, nec ſine eo legitima nuptiæ habeantur, juxta illud Evariſti Papæ: Aliter non ſit legitimum conjugium niſi à parentibus tradatur.* Hoc eſt non vacat crimine. Et ſanctus Ambroſius relatus etiam in Canone ait: *Mulier nubat tantum in Domino, ut electionem mariti parentibus deferat.* Et in alio Canone legimus: *Aliter legitimum non ſit conjugium, niſi ab his, qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, uxor petatur; & à parentibus propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, ut mos eſt, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur.* Denique Concilium Tridentinum, de talibus matrimoniis loquens ait: *Nihilominus ſancta Dei Eccleſia, ex juſtiſſimis cauſis, illa ſemper deteſtata eſt atque prohibuit.*

S. Leo Papa in Ep. ad Ruſticum Epiſcopum Narbon. refertur in Can. *non omnis.* 32. q. 2.

Can. *Honoratur* 32. q. 2.

Can. *Aliter.* 30. q. 5.

Concil. Trid. Seſſ. 24. de reform. matrimonii c. 1.

Quin etiam Reges Galliæ volentes prohibere ne filii-familias ſine parentum conſenſu matrimonium ineant, permiſerunt, ut propter hanc ſolam rationem hæreditate priventur. Henricus ſecundus hac de re decretum edidit menſe Februario anno

1556. quo dicit : In quantum in nobis eſt, divinam voluntatem, & mandatum exequentes, dicimus, ſtatuimus, ac præcipimus ; ut filii-familiàs matrimonium ineuntes, aut deinceps inituri clandeſtina matrimonia, contra voluntatem, conſensũ, & inſciis parentibus, propter talem ingratidinem & contemptum parentum ſuorum, divinæ legis, & præcepti tranſgreſſionem, juriſque & honeſtatis publicæ negligentiam ab utilitate publica inſeparabilem, à parentibus ſuis hæreditate privari, & à ſucceſſione excludi poſſint, ſine ulla ſpe deinceps litigandi, aut exheredationem ita factam in controverſiam revocandi.

Hoc decretum confirmatum fuit ab Henrico tertio in Comitiis Bleſenſibus anno 1579. Et à Ludovico decimo tertio Pariſiis menſe Januario, anno 1629. Obſervandum tamen eſt quod ſi parentes libidine quadam, ſeu ſine juſta ratione, filiorum matrimonium impedire vellent ; in tali caſu poſt debitam reverentiam parentibus à filiis exhibitam, ut aliquo tandem modo rationabili & æquo matrimonio conſentirent ; poſt conſultum precibus Deum, piumque aliquem, & peritum virum, ſi filii matrimonium ineant ſervatis Eccleſiæ legibus, non peccant. Quoniam parentum poteſtas in liberos, & in familiam totam, rectâ ratione regi debet, eorumque bonum & utilitatem ſpectare, qui ipſis ſubditi ſunt : talia tamen matrimonia liberis ipſis ſuſpecta eſſe debent, licèt admodum utilia eſſe videantur, eaque leviter non ſunt contrahenda, nec ſibi adulari, aut ſine gravi ratione ſibi perſuadere debent, parentes injuſtè ſuis deſideriis

obſiſtere. Pleniùs hac de re tomo 5. tractatu 9. hujuſce Theologiæ moralis egimus, de Matrimonio tractantes.

Quæſt. 8. Tenetur-ne filius obedire Patri, quando ſæpiùs eum urget V. G. ut matrimonium ineat, Religionem, aut Eccleſiaſticum ſtatum amplectatur, beneficium acceptet, aut ſimilia?

Reſp. Quoniam quidem vitæ ſtatus electio, magni prorsùs ad ſalutem eſt momenti, in eoque eligendo divina tantùm vocatio conſiderari debet, ſecundùm Divum Thomam: *Non tenentur nec ſervi Dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſervanda, aut aliquo alio hujuſmodi.* Quoniam divinâ voluntate in his eligendis determinari debemus, nec ea facilè ſequi, quæ caro, & ſanguis perſuadere vellent. Et, ut ait ſanctus Auguſtinus; *Quid mirum, ſi pater communem filium nolebat hujus vitæ ſuſtentaculis à matre nudari, ignorans quid ſectaturus eſſet cùm in ætate grandiuſcula eſſe cœpiſſet, utrum Monachi profeſſionem, an Eccleſiaſticum miniſterium, an conjugalis neceſſitudinis vinculum. Quamvis enim ad meliora excitandi, & erudiendi ſint filii ſanctorum, unuſquiſque tamen proprium donum habet à Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic.* Solum Deum intueri debemus tanquam noſtræ vocationis authorem; quoniam ab eo, non autem à parentibus, gratiam expectare debemus, quæ neceſſaria eſt ad operandam ſalutem noſtram, in eo vitæ ſtatu ad quem nos vocare dignatus fuerit. Unde ſanctus Paulus, ait: *Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut dignè ambuletis vocatione*

S. Tho. 2. 2. q. 104. a. 5. in corp.

S. Aug. Epiſt. 199. ad Ecdiciam tom. 2.

ad Epheſ. c. 4.

1. ad Cor. c. 7. *qua vocati eſtis.* Et in alio loco: *Unuſquiſque in quo vocatus eſt, fratres, in hoc permaneat apud Deum.*

Quæ ſi vera ſint de quolibet vitæ ſtatu, ſerióque conſulendus ſit Deus, priuſquàm eum amplectamur: quâ tandem curâ & diligentiâ divinam voluntatem non debemus explorare, ut certò nobis conſtet, an nos ad Eccleſiaſticum, aut Religioſum ſtatum vocet? Nam cùm duo hæc vitæ genera admodum ſublimia ſint, majoremque perfectionem poſtulent, in eo qui velit ea amplecti; juſtum eſt, ut is qui tale vitæ genus ſequi intendit, naturæ corruptæ conſiliis planè renuntiet, ut videat an ad id aptus, & idoneus ſit, neve malo aliquo conſilio impulſus eſſe videatur, V. G. ut parentibus placeat, ut majori cum quiete, & otio atque deliciis vivat, ut opes acquirat, ut ab hominibus honoretur & ſimilia.

S. Bern. in hæc verba: *Ecce nos reliquimus omnia.* cap. 5. *Videte vocationem veſtram, ait vocatus Apoſtolus,* inquit S. Bernardus, *conſideremus & nos an vocati venerimus, & vocati à Deo, cujus nimirùm hac vocatio eſt. Nec communem modo vocationem dixerim, quâ juxta eundem Apoſtolum,* quos prædeſtinavit, hos & vocavit: *Sed quis vocaverit nos in honorem cleri, convenire velim conſcientias ſingulorum .... Huic enim parvulo, aut forſitan necdum nato, Eccleſiaſtica jam beneficia provida ſanè parentum ſollicitudo parabat .... Audi querelas Domini: quid ſuper hac tanta hominum temeritate loquatur patiens redditor, pœnitentiam magis cupiens quam vindictam:* Ipſi, inquit, regnaverunt, & non ex me; principes extiterunt, & ego non vocavi eos. Quamo-

brem ut hanc calamitatem devitemus, à proximorum noſtrorum ſtudio, & impulſu cavere admodùm debemus, quando cogitamus de amplectendo ſtatu Eccleſiaſtico, aut beneficio aliquo acceptando; quandoquidem, ut ait Concilium Burdigalenſe. *In nulla re profectò magis elaborant hujus ſæculi homines, quàm ut filii, præcipuè deformes, & ad ſæcularia negotia inepti, in ſortem Domini aſſumantur: in beneficia certè, non ad officia Eccleſiaſtica, quacumque ratione, cùm eos non vocet Dominus, promovendi.* Vide tom. 2. tract. 2. cap. 3. q. 11.

Concil. Burdig. an. 1624. cap. 6. De ordine. nu. 2.

Verùm ſi vocationem noſtram à parentibus accipere minimè debemus, neque cæco modo eis obedire, quando nobis aliquem vitæ ſtatum proponunt ad eumque impellunt, præſertim verò, ſi ſanctior ſit & ſublimior; multò minus carnali eorum affectui conſentire debemus, quoties nos impedire, & avertere volunt à ſanctioris vitæ ſtatu, ad quem movente Deo vocari nos credimus. Sanctus Hieronymus fusè oſtendit quâ animi firmitate, atque conſtantiâ, carnis & ſanguinis conſiliis, & perſuaſionibus ſit obſiſtendum & concludit: *Pietatis genus eſt in hac re eſſe crudelem.*

S. Hier. Ep. 1. ad Heliodor. & Epiſt. 4. ad Ruſticum.

Sanctus Auguſtinus ait: *Mater Eccleſia, mater etiam eſt matris tuæ: hæc nos de Chriſto concepit: hæc martyrum ſanguine parturivit: hæc in ſempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutrivit, & nutrit; ciboſque majores præparans, quod adhuc parvuli & ſine dentibus vagire vultis, horreſcit; hæc mater toto orbe diffuſa tam variis & multiplicibus errorum infeſtationibus agitatur, ut abortivi jam filii ejus adverſus eam bellige-*

S. Aug. vel S. Paulin. in Epiſt. 38. ad Lætum.

rare non dubitent, ignaviâ etiam atque torpore quorumdam membra ſua frigeſcere plurimis locis, & fovendis parvulis minus idonea fieri dolet. Unde niſi per alios filios, unde niſi per alia membra, quorum è numero tu es, juſtum ac debitum poſcit auxilium? hujus tu neceſſitates deſerens, ad carnalia verba converteris: nonne hæc cariora viſcera, & cæleſtia ubera oſtentat? adde viri ejus ſuſceptionem carnis, ne carnalibus inhæreres; & à Verbo æterno univerſa quæ tibi mater impr[e]perat, ne his implicareris, aſſumpta. Adde contumelias, flagella, mortem, mortem autem crucis: talibus concepte ſeminibus, talique in vitam novam connubio procreate, langueſcis, & contabeſcis in veterem hominem &c. Nec Dei vocationem ſequeris, qui te ad altaris miniſterium vocat, & ad laborandum pro proximi ſalute.

Petrus Bleſenſis Ep. 11. ad R. Cleric. *Scio*, inquit Petrus Bleſenſis, *quia parentes tui te retrahunt à propoſito meliori: non differat quæſo, non evacuet propoſitum tuum converſionis, proditoria, & ſeductoria affectio parentum. Noli eos diligere contra Chriſtum, quos teneris odio habere pro Chriſto: multi pro parentibus ſuis animas perdiderunt, quorum occaſione mundus, qui in eis aruerat, denuo revireſcit.... impius eſt, qui animæ ſuæ pro ſuis parentibus eſt crudelis; majoremque temeritatem hac nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis ità periculosè pro amicis ſuis.*

Quæſt. 9. Tenentur-ne Eccleſiaſtici parentibus obedire, in iis, quæ ad functionum ſuarum miniſterium, aut obligationem ſtatus pertinent?

Reſp.

Reſp. Si Clerici Chriſti Domini exempla diligenter intueri velint hac in parte, cùm ipſum à parentum ſtudio his in rebus planè ſolutum, ac liberum viderent, ii quoque in miniſterio ſuo, ſacriſque functionibus obeundis, proximorum conſiliis acquieſceré minimè deberint. Ipſe namque Chriſtus Dominus, ut clericos inſtrueret, à Beatiſſima Virgine, & ſancto Joſepho inconſultis & inſciis ſe ſubduxit, ut in templo ſtaret, & ſalutaria legis doctoribus traderet præcepta; ac tandem, ubi poſt ſollicitam trium dierum parentum ſuorum inquiſitionem repertus, ubi: *Et dixit mater ejus ad illum; Fili, quid feciſti nobis ſic? ecce pater tuus, & ego dolentes quærebámus te. Et ait ad illos: Quid eſt quod me quærebatis? neſciebatis quia in his quæ Patris mei ſunt oportet me eſſe?* Lucæ. cap. 2.

Quin etiam Chriſtus Dominus, ut Sacerdotes à nimio erga parentes ſtudio averteret, in iis quæ ad Eccleſiaſtica ſpectant miniſteria, viſus eſt ipſas ſanctiſſimæ Virginis non audire preces in nuptiis in Canæ Galileæ celebratis; & licèt primum ſuum miraculum, matris interceſſione concedere vellet, quod & poſtmodum fecit, Clericos tamen, & Sacerdotes, qui ſpeciali quodam modo præ cæteris Chriſtianis ejus veſtigia ſequi tenentur, erudire voluit, ne parentum conſiliis obſequerentur in functionibus ſuis obeundis: enimverò Joannis 2. legitur. *Dicit ei*, ſcilicet matri, *Jeſus: quid mihi & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea:* & in alio loco, Matthæi ſcilicet cap. 12. *Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant quærentes te. At ipſe reſpondens dicenti ſibi,*

ait : Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? & extendens manum in diſcipulos ſuos dixit : Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt. Ut autem nos doceret qua animi firmitate, & conſtantiâ parentum affectui renunciare debemus, aut obſiſtere, ubi agitur de acceptando, aut derelinquendo beneficio, de munere aliquo Eccleſiaſtico amplectendo, aut de agendi modo in ſanctis functionibus; referre videtur ſanctus Gregorius, quod in Scripturis habetur, dum ait : *Hinc per Moyſen dicitur :* Qui dixerunt patri ſuo, & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro vos; & neſcierunt filios ſuos : hi cuſtodierunt eloquium tuum, , & ſervaverunt judicia tua. *Ille enim ſcire Dominum familiarius appetit, qui præ amore pietatis, neſcire deſiderat quos carnaliter ſcivit. Gravi etenim damno ſcientia divina minuitur, ſi cum carnis notitiâ partitur. Extra cognatos ergo quiſque, ac proximos debet fieri, ſi vult parenti omnium veriùs jungi : quatenus eoſdem quos propter Deum viriliter negligit, tantò ſolidiùs diligat, quantò in eis affectum ſolubilem copula carnalis ignorat.*

S. Greg. Moral. lib. 7. in cap. 6. Job. cap. 14.

Quare quando parentes aliique proximi Clericum volunt impedire quominùs ſacris functionibus unicè vacet, quemadmodùm ait Apoſtolus : *ut ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes :* & ubi parentes ac proximi, ſecundùm carnis deſideria, modum quem ſervare debet in ſacris miniſteriis obeundis regere volunt, tunc verbis ſancti Bernardi illis reſpondere po-

ad Coloſſ. c. 1.

teſt: *Si me verè ut boni, ut pii parentes diligitis: ſi veram, ſi fidelem erga filium pietatem habetis, quid me patri omnium Deo placere ſatagentem inquietatis, & ab ejus ſervitio, cui ſervire regnare eſt, retrahere attentatis? Verè nunc cognoſco, quia inimici hominis domeſtici ejus. In hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnoſco parentes, ſed hoſtes. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad meum atque veſtrum, imò univerſorum patrem.* S. Bern. Ep. 111. ex perſona Eliæ Monachi, ad parentes ſuos.

Adeo porrò juſtum eſt, & æquum ut clerici parentũ conſiliis in ſacris ſuis functionibus, & miniſteriis obeundis non acquieſcant, ut id etiam Leges civiles, & Imperatorum placita cavere videantur. Sic enim dicitur. *Ea quacumque in eodem clericatus gradu locoque viventes acquirere & habere potuerint, etiamſi in patris avique, aut proavi poteſtate conſtituti ſint, & adhuc ſuperſtites habeantur, tanquam bona propria vindicent.* Lege. *Sacroſancta.* Cod. de Epiſc & clericis. Legimus etiam in Decretalibus: *Si annum quartum decimum tua peregiſti ætatis, in beneficialibus & aliis cauſis ſpiritualibus, nec non & dependentibus ab eiſdem, ac ſi major viginti quinque annis exiſteres, ad agendum & defendendum per te, vel per procuratorem quem ad hoc conſtituendum decreveris, admitti debebis. Si verò infra quartum-decimum annum exiſtas, per te agere aut defendere non poteris ſuper ipſis; ſed vel per tuum Epiſcopum, vel per officialem ejuſdem tibi curator dabitur ad lites hujuſmodi exercendas; aut tu ipſe, ſi major infante fueris, cum authoritate alterius eorundem, procuratorem ad eas poteris deputare. In hujuſmodi quoque litibus, ſive cauſis, quanquam in poteſtate patris exiſtas;* Cap. *ſi annũ* de judiciis in ſext.

nec aliàs abſque illius aſſenſu in judicio regulariter eſſe poſſis : ejus (cùm de his ſe intromittere non habeat) nequaquam requiri debebit aſſenſus.

Notandum tamen quod in terris obedientiæ, id eſt ſanctæ ſedis dominio temporali exiſtentibus, Clerici non ſunt ſubjecti patriæ poteſtati, etiam quoad bona quælibet adventitia, ita ut omnia Clericorum bona habeantur quaſi caſtrenſia.

Hîc obſervandum eſt, quod licet Clerici non debeant parentum conſiliis obedire, in iis quæ ad eorum ſtatum pertineant, aut ex eorum ſententiâ menteque ſe regere : ſed pium potius probumque virum conſulere, quando de ſuſcipiendis Ordinibus, de acceptando, aut derelinquendo beneficio aliquo, ſeu munere eccleſiaſtico cogitant, de modo munera ſua Eccleſiaſtica obeundi, deque beneficiorum ſuorum redituum diſpenſatione ; nunquam tamen debitam parentibus obedientiam & reverentiam debent exuere, nec eos vel leviter quantum fieri poteſt irritare ; & ſine ullo ſanctioris propoſiti, animique conſtantiæ præjudicio, his in caſibus parentibus ſignificare debent, ſe nec officio ſuo, nec debitæ ipſis venerationi deeſſe, ſed eorum deſideriis ſolùm obſiſtere, quia *obedire oportet Deo magis quàm hominibus*. Actor. c. 5.

CAPUT II.

De obligationibus parentum erga filios & domeſticos.

Quæſt. I. QUÆNAM ſunt præcipua parentum officia erga liberos ſuos?

Reſp. Præclarè & paucis ea recenſet Concilium Gangrenſe, in quo dicitur : *Si quis liberos ſuos relinquit, nec eos alit, nec quantùm in ſe eſt ad convenientem pietatem religionemque adducit, ſed exercitationis prætextu negligit : ſit anathema.* Quare videmus ex hujus Concilii decreto, quo pars quarti præcepti, pertinens ad parentes explicatur, eos teneri, corporis animæque liberorum ſuorum curam habere ; corporis quidem, providendo alimenta, aliaque neceſſaria ad vitam corporalem liberorum ; animæ verò, eoſdem inſtruendo, & procurando ut inſtruantur, omnemque quantùm fieri poteſt peccandi occaſionem auferendo, eoſdem corrigendo chriſtianâ prudentiâ, iiſque tandem dando bonum exemplum. Verùm enim verò cæcitate quadam deploranda, ſæpiùs videmus parentes de anima liberorum ſuorum parum eſſe ſolicitos, eaque tantum curare, quæ ad corpus pertinent. Hinc ait ſanctus Joannes Chryſoſtomus : *Nullâ alia ratione perverſi ut fiant liberi contingit, niſi quod eorum patres circa vitæ præſentis commoda æquo amplius incumbunt, & ferè dixerim, inſaniunt : cùm enim illa ſolum-*

Concil. Gangr. Can. 15.

S. Joan. Chr. adverſ. vituperatores vitæ monaſticæ, lib. 3.

modo inquirunt, nihilque illis præferendum cenſent, & ſuam pariter & liberorum animam negligere coguntur.

Quæſt. 2. Quomodo parentes tenentur providere neceſſitatibus temporalibus filiorum?

Reſp. Summâ diligentiâ & curâ laborare debent, ut omnia illi habeant, quæ neceſſaria ſunt ad vivendum ſecundùm eorum ſtatum, & conditionem: quare dubitandum non eſt, quin parentes graviter peccent, ſi curam negligant rei domeſticæ, aut bona ſua quocumque modo diſſipent, & rationem reddituri ſint inopiæ, ad quam ſuas reducunt familias, ut libidinibus ſuis, & cupiditatibus ſatisfaciant; ut patet ex Concilio Gangrenſi mox relato, & ut id ipſum oſtendit, ac probat ſanctus Auguſtinus authoritate Divi Pauli, his verbis: *Cùm Beatus Apoſtolus dicat; Quiſquis autem ſuis, & maximè domeſticis, non providet, fidem denegat, & eſt infidelis deterior. Cùm ergò de eleemoſynis loqueretur ait: Non ut aliis ſit refectio, vobis autem anguſtia. Pariter ergò conſilium de omnibus haberetis, pariter moderaremini, quid theſauriſandum eſſet in cœlo, quid ad vitæ hujus ſufficientiam vobis & veſtris, veſtroque filio relinquendum, ne aliis eſſet refectio, vobis anguſtia.*

S. Aug. Epiſt. 199. ad Ecdiciam.

Cura quam habere tenentur parentes rei domeſticæ, ſatis oſtendit, matres, etiam illas, quæ ſecundùm illarum ſtatum, videntur non teneri ad manualiter operandum, dignas laude eſſe, quoties per aliquas horas, ſingulis diebus curæ rei domeſticæ incumbunt, ſimul cum puellis. Ut enim habet Clemens Alexandrinus:

Res eſt pulcherrima, mulier domûs cuſtos, quæ ſe, & maritum propriis ornamentis induit, per quæ omnes exultant: filii quidem propter matrem, maritus autem propter uxorem, ipſa autem propter eos, omnes verò propter Deum. Ut paucis igitur dicam, virtutis penus eſt fortis mulier, quæ cibos otioſa non comedit. Clemens Alex. in pædagogo. lib. 3. cap. 11.

Verùm quia plus plerumque peccant parentes nimiâ temporalium rerum ſollicitudine pro liberis ſuis, quàm negligendo bonorum ſuorum conſervationem, ac periculosè dediti ſunt avaritiæ, ſub providæ œconomiæ prætextu; quia, ut ait ſanctus Gregorius magnus: *Plerumque vitia virtutes ſe eſſe mentiuntur; nam ſub parſimonia nomine ſæpè ſe tenacia palliat.* Ideo parentes, ne cupiditate bonorum temporalium, & ſtudio promovendæ familiæ pereant, frequenter animo perpendere debent, quæ Divus Paulus Apoſtolus, ait: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & deſideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Dixit autem Apoſtolus*, inquit ſanctus Auguſtinus: *Radix omnium malorum avaritia eſt... Nam ipſi primi homines per ſerpentem decepti, & dejecti non fuiſſent, niſi pluſquam acceperant habere, & pluſquam facti fuerant eſſe voluiſſent. Hoc quippe illi promiſerat, dicens, Eritis ſicut Dii; plus enim volentes habere quàm acceperant, & quod acceperant amiſerunt.*

S. Greg. Paſtoralis p. 2. c. 9.

1. ad Timot. c. 6.

S. Auguſt. in Pſ. 318. Concione 11.

Et, ut ait Habacuc propheta cap. 2.

Væ qui congregat avaritiam malam domui ſuæ, ut ſit in excelſo nidus ejus, & liberari ſe putat de manu mali: cogitaſti confuſionem domui tuæ. Enimverò Proverb. cap. 15. dicitur: *Conturbat domum ſuam, qui ſectatur avaritiam.* Verùm nihil magis parentes deterrere debet à nimio congerendarum opum ſtudio, nimioque earum affectu pro liberis promovendis, quàm id quod ingerit Chriſtus Dominus ſæpiùs in Evangelio, & præſertim Matthæi cap. 19. *Amen dico vobis, quia dives difficilè intrabit in regnum cælorum.* Quare ſive ſe ipſos, ſive liberorum ſuorum intueantur commoda, ardens illud divitiarum comparandarum, & familiæ promovendæ ſtudium debent exuere; quoniam nihil magis officit ſaluti, aut majori pereundi periculo nos exponit, & à fine revocat, propter quem Deus nos in lucem edi voluit, nimirùm propter vitam æternam conſequendam:

Marc. c. 10. *Quàm difficilè,* inquit Chriſtus Dominus, *qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!* Unde tota Scriptura, ut ita dicam, plena eſt benedictionibus in pauperes, & maledictionibus in divites, & ſingulis propemodum paginis nos hortatur ut avari-

Luc. cap. 12. tiam, & cupiditatem caveamus: *Videte & cavete ab omni avaritia,* ait Dominus noſter Jeſus Chriſtus, *quia non in abundantia cujuſquam vita ejus eſt, ex his quæ*

ad Hebræos c. 13. *poſſidet.* Et Apoſtolus ait: *Sint mores ſine avaritia, contenti præſentibus: ipſe enim dixit: non te deſeram, neque derelinquam.*

S. Greg. Paſt. part 3. Admonit. 21. Sanctus Gregorius patribus familias dicit: *Audiant quod ſcriptum eſt; qui feſtinat ditari, non erit innocens. Profectò enim qui augere opes ambit, vitare peccatum ne-*

gligit, & more avium captus, cùm eſcam terrenarum rerum avidè conſpicit, quo ſtranguletur peccati laqueo, non agnoſcit. Multi enim ſunt, ut dicitur Sapientiæ cap. 11. *Qui æſtimaverunt luſum eſſe vitam noſtram, & converſationem vitæ compoſitam ad lucrum.*

Denique qui liberos habent ſecundùm Chriſtianæ religionis placita ratiocinari aſſueſcant: eaque in agendo ſequantur, quæ fides præcipit, & inſpirat: quid tandem liberis proderunt ea, quæ cum tanto propriæ ſalutis periculo congerunt? ut enim ait ſanctus Chryſoſtomus: *Siquidem filii improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: ſin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere divitem? bonum illum ac benignum eſſe doce; ita enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quod ſi tenuis illi ſubſtantia fuerit, nihil deteriori in loco erit, quàm hi qui plurima poſſident. Quod ſi malus ille fuerit, etiamſi infinitam illi ſubſtantiam relinquas, non illi cuſtodem reliquiſti, ſed longè deteriore conditione feciſti, quàm ſi ad extremam deveniſſet inopiam. Quippe filiis non ritè inſtitutis præſtat pauperes eſſe, quàm divites: paupertas enim vel invitos coërcet, atque intra virtutis limites continet; opes verò ne volentes quidem pudicè temperanterque vivere ſinunt; verum exorbitare faciunt, atque pervertunt, maliſque innumeris ſubjungunt.*

S. Joan. Ch. in c. 2. Ep. ad Timoth. 1. hom. 9. in Moral.

Quæſt. 3. Parentes tenentur-ne curare, ut filii ritè inſtituantur?

Reſp. Hæc obligatio evidentior eſt, quàm ut probatione indigeat, & hoc ipſum naturale lumen ita manifeſtat, ut

nemini dubium eſſe poſſit; quoniam quidem hac curâ, & educatione chriſtianâ illis animi bona procurant, quæ corporis bonis longè ſunt præferenda. Ut enim ait

S. Joann. Chryſ. *Adverſus vituper. vitæ monaſticæ.* lib. 3.

ſanctus Chryſoſtomus: *Annon extremæ dementiæ & iniquitatis eſt, non tantùm ſtudii ac ſollicitudinis in rebus ſpiritualibus ponere, quantùm circa temporalia & fluxa monſtramus?* Quare Scriptura nobis ob oculos ſæpè ponit hanc parentum obligationem. Eccleſiaſtici cap. 7. *Filii tibi ſunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.* Et cap. 30. *Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.*

Legimus in Deuteronomio, quod poſtquam denuò Moyſes mandata Dei Iſraëlitis expoſuit, dixit illis: *Ponite hæc verba in cordibus & animabus veſtris.... Docete filios veſtros, ut illa meditentur, quando ſederis in domo tua, & ambulaveris in via, & accubueris atque ſurrexeris.* Et cap. 4. monet Moyſes: *Dominus locutus eſt mihi dicens: Congrega ad me populum, ut audiant ſermones meos, & diſcant timere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios ſuos.*

Deuter. c. 11.

Quanti verò parentes referat, Chriſtianam hanc filiis educationem tradere, patet Proverbiorum cap. 10. ubi dicitur: *Filius ſapiens lætificat patrem: filius verò ſtultus mæſtitia eſt matri ſuæ.* Et cap. 29. *Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.... Puer qui dimittitur voluntati ſuæ, confundit matrem ſuam.* Et Eccleſiaſtici cap. 30. dicitur: *Qui docet filium ſuum, laudabitur in illo, & in medio domeſticorum in illo gloriabitur.... &*

in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus eſt pater ejus, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim reliquit poſt ſe: in vita ſua vidit & lætatus eſt in illo: in obitu ſuo non eſt contriſtatus, nec confuſus eſt coram inimicis: reliquit enim defenſorem domûs contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.

Sanctus verò Joannes Chryſoſtomus, exponens locum illum Epiſtolæ 1. ad Timotheum cap. 2. ubi dicitur: *Salvabitur mulier per filiorum generationem.* Dicit: *Liberorum educatio divinitùs datur: Si enim, inquit, permanſerint in fide, & charitate, & ſanctificatione cum ſobrietate: hoc eſt ſi ipſos poſtquam genuerint, ad iſta curaverint promovendos, maximâ mercede donabuntur. Neque enim*, inquit ibidem ſanctus Chryſoſtomus homilia 9. in morali, *parvi meriti eſt, indultos nobis à Deo liberos, ad ipſius exercere militiam, eique ab ipſis infantiæ pannis dedicare: nam ſi ejuſce educationis fundamenta jecerint, magnis afficiendi ſunt præmiis, quemadmodum ſi neglexerint, graviſſimis cruciatibus.* Minimè ſiquidem dubium eſt, ut ait ſanctus Carolus in Concilio Mediolanenſi: *Quod ſicut uberrimum ab optima inſtitutione præmium pater-familias capiet, quicumque liberos, familiamque ſuam ad Dei cultum, & ad pietatis Chriſtianarumque virtutum diſciplinam erudierit: ita quicumque debitum hoc paterna cura officium neglexerit, vel prætermiſerit: is expectet, ut in die Domini ſibi duriſſimum judicium fiat.*

S. Joann. Chryſoſt. in Epiſt. 1. ad Tim. cap. 2. Homil. 9.

Concil. Mediol. 3. tit. *de his quæ ad matrim. ſacram. pertinent.*

Quæſt. 4. Quaſnam inſtructiones parentes debent tradere filiis ſuis?

Reſp. Ut parentes impleant, quod illis præcipit Apoſtolus, dum ait: *Educate illos in diſciplina, & correptione Domini*: Curent in primis ex Concilio Mediolanenſi, *ut nemo quiſquam de familia ſua ſit, qui Chriſtianæ fidei rudimentis inſtructus non ſit, ſive filii ſint, ſive ſervi & ancillæ, ſive alii in famulatu ſuo.* Et ſicut dicitur in Concilio Cameracenſi an. 1565. tit. de ſcholis cap. 1. *Fidei rudimenta doceant; ſymbolum Apoſtolorum ſcilicet, Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam; Decalogum, Eccleſiæ præcepta, & formulam confeſſionis; idque latinè, & vernaculè.*

ad Epheſ. c. 6. v. 4.

Concil. Med. 3. tit. *de his quæ ad matrim. ſacram. pertinent.*

Præterea debent parentes non modò mentem inſtruere, & memoriam liberorum excolere, hanc ſanctam doctrinam iis tradendo, verùm etiam operam dare tenentur, ut animi affectus, cordiſque motus ad rectæ rationis fideique normam regantur; & ad ſignificandum ſuum pro Dei gloria, & liberorum ſalute promovenda zelum, ſæpiùs cum iis colloquentes, de omnipotentia Dei, de mirabilibus ejus operibus, de beneficiis quæ ab eo accepimus, & jugiter ab ejus ſumma in nos largitate accipimus, *Narrabunt*, inquit Pſalmiſta, *filiis ſuis, ut ponant in Deo ſpem ſuam, & non obliviſcantur Dei, & mandata ejus exquirant.* Cùm nihil magis repugnet chriſtianæ pietati, quàm ſenſus, quos corrupta nobis inſpirat natura; quoniam, ut dicitur Geneſeos cap. 8. v. 21. *Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt, ab adoleſcentia ſua.* Hinc eſt, ut dicit ſanctus Auguſtinus, quòd ſolent *flendo petere etiam quod noxiè daretur, indignari acriter non ſubjectis hominibus, li-*

Pſalm. 77.

S. Aug. lib. 1. Confeſſ. c. 7.

beris, & majoribus, his à quibus genitus eſt, multiſque prætereà prudentioribus, non ad nutum voluntatis obtemperantibus, feriendo nocere, niti quantum poteſt, quia non obeditur imperiis, quibus pernicio è obediretur. Quare parentes filios ſuos intueri debent ad malum pronos, & eniti quantùm poſſunt, ut pravos hos animi motus, & perniciosa deſideria, quæ in hoc mundo dominantur, penitùs evellant: juxta illud ſancti Joannis. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt: ſi quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quæ non ex patre, ſed ex mundo eſt.* 1. Joan. cap. 2. v. 15.

Quare magni prorsùs refert parvulos aſſuefacere à teneris ipſis unguiculis, ut pravis triplicis hujus concupiſcentiæ motibus obſiſtant; ut contemnant quod mundus colit, & æſtimat; ut humilitatem ament, & exerceant; ut carnis voluptates fugiant, & avaritiam deteſtentur; ut quamprimum incipiant naturæ corruptæ cupiditates reprimere; quoniam quidem Sapiens ait: *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.* Proverb. 22. v. 6. Igitur imprimis parentes peccati horrorem liberis ſuis inſpirare debent, tanquam ſummi quod ipſis accidere poteſt mali; & uti poſſent exemplo Beatæ ſancti Ludovici matris, quæ ſæpiùs huic magno Regi, ejuſque fratribus dicere ſolebat: filioli mei, Deus ſcit quanto ego vos amore proſequor, millies tamen vos mortuos potiùs optarem, quàm uno peccato mortali coinquinari.

Quæſt. 5. Quibuſnam mediis poſſunt hæ-

ſanctæ parentum inſtitutiones conſequi finem optatum?

Reſp. Si imprimis ſingulis planè momentis, ac ſingulis eorum actionibus inſtillare conentur, principia corruptæ naturæ placitis contraria: bonos præceptores, ſi facultatem habeant, illis tradant, qui veram pietatem colant, eamque liberos ſuos doceant: ſi ſumma cum cura & diligentia removeant omnes peccandi occaſiones: ſi ſolidæ pietatis illis exempla præbeant: denique ſi illos paterna cum charitate, & chriſtiana prudentiâ corripiant.

Quæſt. 6. Quomodo poſſunt à parentibus cum fructu inſpirari liberis, ſenſus Chriſtiani ſeu deſideria Chriſtiano digna?

Reſp. Intereſt multùm imprimis, ut illis ob oculos ponant vota, quæ per patrinos emiſerunt in baptiſmo, quæ fideliter ſervare tenentur, eaque illis ſæpiùs explicare. Ut enim ait Concilium Pariſienſe: *Omnibus Chriſti fidelibus ſtudendum eſt, ut pactionis, & ſponſionis, quam cum Deo in baptiſmate fecerunt, ſemper memores exiſtant, caveantque ne quibuſlibet vitiorum ſordibus ſe maculantes, non ſolùm eundem ſibi reaccendant ignem, verùm etiam immundum ſpiritum à ſe tempore baptiſmatis expulſum, cum ſeptenario Dæmonum numero ſibi addito ad ſe quoquo modo redire faciant.*

Concil. Pariſi. 6. lib. 1. cap. 9.

Parentes etiam debent docere filios, quomodo ſicut dicitur in eodem Concilio: *Abrenuntiare Diabolo, eſt penitùs eum reſpuere, ſpernere, rejicere, eique contradicere; ſeque & unumquemque ab eo alienare, ſive aliud quid quod hoc verbo exprimi poteſt. Opera ejus ſunt, quæ utique operibus Salvatoris contraria exiſtunt: pri-*

Ibid. lib. 1. cap. 10.

mùm ſuperbia, cujus ille author eſt, & quæ eum ex Angelo, dæmonem fecit, quæ eſt etiam initium omnis peccati, & cætera vitia, quæ ex radice prodeunt ſuperbiæ. Pompa Diaboli, hæc eſt quæ pompa mundi; id eſt, ambitio, arrogantia, vana gloria, omniſque cujuſlibet rei ſuperfluitas in humanis uſibus, unde creſcit elatio, quæ multoties honeſtati ſolet adſcribi, & cætera hujuſmodi, quæ de fonte ſuperbiæ procedere noſcuntur. Hæc & his ſimilia ſunt, quæ unuſquiſque fidelis tempore baptiſmatis à ſe rejecit; Chriſtoque ſe mancipavit, pactumque cum Deo fecit, ne penitùs ad ea quibus abrenuntiavit rediret. Verùm ſi jura humanæ pactionis firmiter conſervantur, fixiùs tamen atque ferventiùs, jura tanti pacti, quæ cum Deo facta ſunt, inviolabiter ſunt obſervanda.

Verùm parentes non modò harum obligationum, quas in baptiſmo contraxerunt notitiam filiis tradere debent, ſed etiam ſumma cum diligentia occaſiones quærere, eaſque oblatas accipere, ut ſenſim ſine ſenſu aſſueſcant filii, eas in praxim redigere, & obſervare; honorum quoque contemptum, qui tanta cum aviditate ſolent expeti, frequenter inſtillabunt; ac uti poſſunt illuſtrium virorum infortuniis, ac triſtibus magnatum fatis, & mortibus, quoties de iis ſermo fit, ut vanitatem harum rerum, brevèmque pomparum ſæculi durationem eorum oculis ſubjiciant, ac intelligant, quanti refert ſoli Deo adhærere. Si quid autem viro probo adverſi contingat, propter actionem aliquam bonam, eam laudabunt, eoſque imprimis frequentibus efferent encomiis, qui bona, & vitam exponunt lubenter potiùs, quàm ut

quidquam contra conſcientiam agant, & fidem inviolabilem, quam Deo promiſerunt in ſuſceptione baptiſmi. E contra verò ſi quis coram illis loquatur de aliquo crimine commiſſo, captanda eſt occaſio ut ejus horror illis inſpiretur, & quanta cœcitas ſit, æternas ſibi pœnas accerſere, pro momentanea delectatione.

Similiter ſi mentio fiat coram illis de choreis, comœdiis, conviviis, & ſimilibus, multùm intereſt illis exponere, hæc omnia ad mundi pompas pertinere, & ſummæ eſſe dementiæ pro his nugis ſalutem prodigere: deflendi ſunt, qui iis implicantur, & inducendi ſunt filii ad rogandum Deum, ut illis oſtendat earum rerum periculum, & maligni ſpiritus inſidias. Admonendi aliquando ſunt, quod comœdia, ut ait ſanctus Baſilius: *Communis & publica eſt diſcendæ omnis incontinentiæ officina.* Et juxta ſanctum Ambroſium: *Deliciarum comes atque luxuriæ ſaltatio.* Et, ut dicit eruditiſſimus Theologus ordinis ſancti Franciſci Conradus Clinglius in Catecheſi catholica lib. 4. cap. 12. *Chorea mundana eſt circulus, cujus centrum eſt Diabolus, & circumferentia Angeli ejus circumſtantes; & ideo rarò, aut nunquam ſine peccato fit.* Si triſtes filii quandoque compareant, quod ludis ſuis aliquando priventur, aut ſimilibus rebus, adhibenda eſt conſolatio, dicendumque, res creatas non admodùm eſſe amandas, nec iis nimiùm adhærendum, quia omnia talia peritura ſunt, & propter Deum eorum jactura æquo animo ferenda eſt, quoniam longè majora, & acceperunt, & ſperare poſſunt beneficia à Deo.

S. Baſil. homil. 4. *in examer.*

S. Amb. l. 2. de pœnit. c. 6. Et lib. 4. Epiſt. 30.

Denique ſi conquerantur liberi, quod verberibus ſint affecti, exhortandi ſunt, ut id pro Dei amore patiantur, qui tot mala pro ipſis paſſus eſt; quin etiam excitandi ſunt, ut aliquod officium, aut urbanitatis obſequium iis exhibeant, à quibus malè ſunt excepti; præſertim verò inculcandum eſt, quod ultionem de illis ſumere nullatenùs debeant. Quare cavendum eſt, ne placentur, ut plerumque fieri ſolet, injuriis laceſſendo eos, à quibus ſunt offenſi, neque iis intentandæ ſunt minæ, aut incitandi liberi ad vindictam, vel odium, contra quemcumque, nec etiam contra res inanimatas, quæ lapſus, aut caſus occaſionem præbuerunt, ſeu quæ cauſa fuerint, quod damnum aliquod paſſi ſunt.

Quæſt. 7. Quænam præcipuè vitanda ſunt à parentibus, ne impediant fructum, quem Chriſtianæ inſtitutiones producturæ ſunt in animis filiorum?

Reſp. Ex ſancto Joanne Chryſoſtomo: *Neque iſtud ſolùm iniquum eſt & indignum, quod Chriſti præceptis contraria docetis, verùm quod favorabilibus appellationibus vitia obducitis. Quippè circenſibus ludis, & reliquis ſpectaculis intereſſe jugiter, urbanitatem & facetias vocatis; divitiis affluere, liberalitatem; gloriam amare, magnanimitatem; arrogantiam, confidentiam; prodigalitatem, clementiam; injuſtitiam, fortitudinem eſſe aſſerentes. Tum verò, quaſi non hæc ſufficiant decipula, virtutem quoque contrariis nominibus obnubitis: ruſticitatem quidem pudicitiam vocantes; formidinem, modeſtiam; imbecillitatemque, juſtitiam, contemptumque faſtus & gloriæ, ſervilis eſſe animi exiſtimantes; malorum-*

S. Joan. Chryſ. lib 3. *adverſus vituper. vitæ monaſticæ.*

que tolerantiam, ignaviam & infirmitatem: tanquam profectò metuentes, ne ſi tandem veram, & propriam harum rerum appellationem ab aliis audierint, effugiant ejuſmodi perniciem filii. Neque enim parùm confert, ad evitationem mali, nudas ipſas & proprias vitiorum proferre appellationes: verùm tantùm habet momenti & roboris, ad eos qui peccant feriendos, ut plurimi nonnumquam turpiſſimis flagellis inſignes, cùm id quod ſunt, ſe vocari audiunt, modeſtè ferre non poſſint, ſed ut qui acerbiſſima ſunt perpeſſi, ita ſæviant atque efferantur. Idem quoque ſanctus Chryſoſtomus ibidem cap. 5. ait: *Nunc verò illos ad ea, quæ ſaluti ſuæ ſunt adverſiſſima, omni ſtudio impellitis; denique audias patres, cùm liberos ſuos ad ſtudia litterarum hortantur, hujuſmodi verba illis jugiter inſuſurrare: Ille, inquit, humilis, humilique loco natus, quia diſcendi facultatem conſecutus eſt, ſummos magiſtratus maxima imperia adminiſtravit, opes acquiſivit ingentes, uxorem accepit divitem, conſtruxit præclaras ædes, omnibus terrori eſt, ſummaque in gloriâ verſatur. Alius rursùs: ille, inquit, latina lingua eruditus, in Regia clariſſimus eſt, cunctaque intùs ipſe adminiſtrat. Alius item alium in medium adducens, proponit ad imitandum, cunctique penitùs inſignes, & claros in ſæculo viros memorant; cæleſtis verò converſationis, cæleſtiumque bonorum, nulla omnino fit mentio. Cæterùm ſi quis aliquid hujuſmodi memorare voluerit, ut qui cuncta pervertat, ita rejicitur. Cùm ergo hac doctrinâ teneros illorum animos imbuitis atque hiſce verbis, rudes adhuc aures excantatis, profectò nihil eos aliud, quàm materiam malorum om-*

nium docetis, duos iſtos illis violentiſſimos amores inſerentes, pecuniarum ſcilicet, & qui longe pernicioſior eſt, leviſſima atque inaniſſima gloria. Horum verò cùm ſeorsùm quilibet cuncta pervertere vi ſua ſufficiat, quid tandem ambo facturi exiſtimantur ſi ſimul coëant, ſicque in juvenis animum irruant molliſſimum atque tenerrimum? nonne veluti torrentes quidam conjuncti, bona ſimul omnia corrumpunt, & perimunt; tantum ſpinarum, tantum arenæ numerum, tantamque materiæ vim intùs congerentes, ut animum illum ſterilem bonorumque omnium inferacem faciant?

Quæſt. 8. Quamnam ſequi debent parentes regulam in veſtiendis liberis, ut eorum animos à mundi pompis, & ſæculi vanitate revocent?

Reſp. Magni profectò refert, ut Chriſtianæ prudentiæ normam in veſtiendis liberis, ac præſertim filiabus adhibeant; quoniam quidem experientiâ conſtat, graviſſimum inde iis damnum inferri: educantur enim & foventur in illis pompis, in eaque vanitate, quam difficile poſtmodum exuere velint. Ut enim ait ſanctus Chryſoſtomus: *Per ſe magnum malum eſt nimius ornamentorum appetitus & deſiderium, etiamſi nullum aliud inde enaſceretur, ſed citra periculum id liceret habere: nam ad inanem gloriam faſtumque parat & inſtruit.* Verè deploranda eſt parentum cæcitas, qui ſine ullo ſcrupulo liberos ſuos pernicioſis ſæculi pompis aſſuefaciunt, iis quas à teneris annis tradunt veſtibus, eaque quam inculcant imprudenter æſtimatione, ornamentorum apparatu ſuperfluo; quâ tandem ratione

S. Chryſoſt. in Epiſt. ad Coloſſ. c. 4. homil. 10.

poſt talem educationem, earum filiæ aſſequi poſſunt, ea quæ Divus Petrus tradit præcepta, cùm ait: *Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus; ſed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples: ſic enim aliquando, & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo, ornabant ſe ſubjectæ propriis viris.*

Epiſt. 1. Petri cap. 3.

Quâ tandem ratione virgines illæ vanis illis ornamentis aſſuetæ, quæque ea rebus omnibus præferunt, ſancti Pauli dictis obtemperabunt, qui ait: *Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa; ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.* Timere profectò deberent ne luxû ſuo minis Iſaïæ prophetæ ſe exponant, quas ille Dei monitu in filias vanas Iſraël ſuo tempore profudit his verbis: *Et dixit Dominus: pro eo quod elevatæ ſunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant: decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crines earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra. Et erit pro ſuavi odore*

1. ad Tim. cap. 2.

Iſaïæ cap. 3. v. 16.

fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine, calvitium, & pro faſcia pectorali cilicium.

Ideò verò plerumque fit hic in ornamentis exceſſus, quia credunt eum ſine peccato fieri poſſe; ut enim ait ſanctus Gregorius: *Sunt nonnulli qui cultum ſubtilium, pretioſarumque veſtium non putant eſſe peccatum. Quod ſi videlicet culpa non eſſet, nequaquàm ſermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquebatur apud inferos, byſſo & purpura indutus fuiſſet. Nemo quippe veſtimenta pretioſa niſi ad inanem gloriam quærit, videlicet ut honorabilior cæteris eſſe videatur.* Nam quia pro ſola inani gloria veſtimentum pretioſius quæritur, res ipſa teſtatur, quod nemo vult ibi pretioſis veſtibus indui, ubi ab aliis non poſſit videri; prætterquam quod ſatis evidens eſt, ut ait Tertullianus, quod *hæ pompæ quàm de proximo curent luxuriæ negotium, & obſtrepant pudicitiæ diſciplinis, dignoſcere in facili eſt, quod gratiam decoris cultus ſocietate proſtituunt.* Quare ſanctus Clemens Alexandrinus modum agendi Lacedæmoniorum referens: *Laudo,* inquit, *ego & admiror veterem Lacedæmoniorum civitatem: quæ ſolis meretricibus floridas veſtes, & aurum mundum geſtare permiſit, à probis mulieribus mundi ſtudium auferens, quod ſolis meretricibus ſe ornare concederet.* Idem ſanctus Pater ibidem lib. 3. cap. 11. ait: *Ea ergo quæ à fœminis ad luxum comparantur, ab eis tanquam pennæ detrahendæ ſunt, ut quæ inſtabilem ſuperbiam ac mollitiem, ianeſque voluptates procreent, quibus excitatæ, & quodammodo alatæ ſæpè à matrimoniis reſiliunt.*

S. Greg. homil. 40. in Evang.

Tertul. de cultu fœminarum lib. 2. num. 9.

S. Clem. in Pædagogo lib. 2. c. 10.

Quare parentes non ſatis inculcare poſſunt liberis ſuis, modeſtiæ in veſtibus ſuis amorem, eique eos à teneris annis aſſuefacere, peculiarem ſuam venerationem, & æſtimationem erga eas ſignificando, quæ talem modeſtiam obſervant, eaſque coram filiabus ſuis vituperando, quæ contra talem modeſtiam peccant. Neque unquam aut polliceri, aut dare debent vana hujuſmodi ornamenta, tanquam pretium, & mercedem actionis bonæ, neque eas ideo laudare debent, aut alias iis præſentibus, quod pulcrioribus veſtibus ſint ornatæ; imò verò iis majorem amorem ſignificare debent, quando eas modeſtiùs vident veſtitas; ac frequenter inſinuare; omnia illa ornamenta eſſe pompas Diaboli, quibus in baptiſmo renunciarunt.

Eam verò regulam normamque in veſtiendis liberis, ſive pueris, ſive puellis, tum in pueritia, tum in adoleſcentia ſervent, quam perſonæ pietate ſimul, & modeſtiâ ſpectatæ ſervare ſolent, ſuis in liberis veſtiendis, ſervatâ ſimul ætatis, & conditionis ratione; quamque illæ in ſe veſtiendis obſervant, caveantque ne videantur excedere, ſed potiùs continuum Chriſtianæ modeſtiæ exemplum ſuis præbeant æqualibus, neque luxum quem vocant *modarum*, ac vanitatum quas quotidie mundana excogitat induſtria, ſequantur, curentque ne liberi ſui eas nimis accuratè ſequi velint.

Quæſt. 9. Quænam præſertim magis evitanda ſunt, ac majori cum horrore à filiabus avertere debent parentes corporis ornamenta?

Reſp. Quoniam quidem muliebris ſe-

xus totus pronus eſt, ut pulchrior videatur, & appareat, atque ut aliis placeat, ideóque ſolet intemperantiùs, & ſine ulla plerumque animadverſione, aut attentione animi, perniciosos abuſus ſequi, pectuſque & brachia nuda geſtare, variiſque vultum fucare pigmentis, & artificiis; parentes profectò tenentur pronam hanc filiarum ſuarum inclinationem, quamprimùm ſiſtere, & malum hoc, ab ipſa prima infantiâ ſaluti admodum pernicioſum impedire; quippe quod non ſolùm puellis ipſorum, ſed & proximis quoque noceat. Id autem aſſequi poterunt ſi præſentibus filiabus ſuis pulcritudinem illam corporis deſpicere videantur, ac impediant ne idcirco laudentur, & ad vanitatem excitentur; ſi procurent ut pectus brachiaque modeſtè cooperiant, eaſque deteſtentur, & contemnant, quæ aliter incedunt. Advertendo ad id quod dicit ſanctus Clemens Alexandrinus, quod *nullo modo permittendum eſt mulieribus, ut nudam aliquam corporis partem offerant viris, ne ambo prolabantur: hi quidem, ut qui ad videndum incitentur: illa verò, ut quæ in ſe virorum intuitum attrahant.* Denique ſi parentes fucos omnes, omniaque pigmenta penitùs amoveant, aliaque artificia quibus filiæ utuntur, ut pulchriores appareant, ſub prætextu defectus alicujus tegendi, aut vultus ſpeciem conſervandi.

S. Clem. *in Pædagogo* lib. 2. cap. 2.

Ut enim ait Sanctus Cyprianus: *Manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt, neſciente: quia opus Dei eſt omne quod naſcitur, Diaboli quodcumque mutatur.* Unde ſanctus Hieronymus in com-

S.Cyp. Tract. *de diſciplina, & habitu virginum.*

pendio vitæ ſanctæ Paulæ, advertit, quod continuè flebat, eo quòd ſimilia fecerat in juventute ſua; ait enim: *Cùm à nobis crebriùs moneretur, ut parceret oculis & eos ſervaret Evangelicæ lectioni, aïebat; Turpanda eſt facies quam contra Dei præceptum purpuriſſo, ceruſſâ, & ſtibio ſæpè depinxi: affligendum corpus quod multis vacavit deliciis: longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu; mollia linteamina & ſerica pretioſiſſima, aſperitate cilicii compenſanda; quæ vero & ſæculo placui, nunc Chriſto placere deſidero.*

S. Hier. Ep. 27. ad Euſtochium.

Non ſatis his rebus invigilare poſſunt parentes; ſi vero Dei zelo tangantur, ſi ſalutem liberorum & proximorum ament, omnem adhibebunt induſtriam, ut periculoſam illam virginum animis à corrupta natura inſitam inclinationem, ut pulchriores videantur, penitùs evellant. Sin autem negligant, caveant, ne Deo exactam reddant rationem pro infinitis peccatis, quæ ex iis abuſibus naſcuntur.

Verùm quia hac de re, occaſione datâ, egimus primo hujus moralis tractatu cap. 16. de intentione: Et cap. 17. de conſuetudine. Tract. 3. cap. 8. de venditione. Tom. 3. tract. 4. de Euchariſtia cap. 8. Tom. 4. tract. 6. de Pœnitentia cap. 9. Et quoniam multi ſancti Patres pleniùs de hac materia egerunt, hîc pauca tantùm verba referam ex Divo Auguſtino, ſancto Clemente Alexandrino, ſancto Cypriano, & Tertulliano; ut intelligant Parentes, quanta cum diligentiâ teneantur hos abuſus impedire, filiaſque ſuas non modò verbis, ſed exemplis inſtruere. Sanctus Auguſtinus relatus in Canone ait: *Fucare figmentis*,

ſigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia eſt. Et ut pulchrè dicit ſanctus Clemens Alexandrinus: *Quemadmodum cui impoſitum eſt cataplaſma, & cui inuncti ſunt oculi, vel ipſo aſpectu præbet morbi ſuſpicionem: ita fuci, tincturæ, & colores illiti, animam intrinſecùs ægrotare ſignificant.* Et ex ſancto Cypriano: *Ornamentorum ac veſtium inſignia, & lenocinia fucorum, non niſi proſtitutis, & impudicis fœminis congruunt, & nullarum ferè pretioſior cultus eſt, quàm quarum pudor vilis eſt. Sic in Scripturis Sanctis, quibus nos inſtrui Dominus voluit & moneri, deſcribitur civitas meretrix compta pulchrius, & ornata, & cum ornamentis ſuis, ac propter ipſa potius ornamenta peritura.* Parentes filiabus ſuis inſinuent, quod ait Tertullianus: *Chriſtianæ pudicitiæ, appetitionem ſui, non tantùm non appetendam, ſed etiam execrandam vobis ſciatis. Primò quod non de integra conſcientiâ venit ſtudium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis ſcimus. Quid igitur excitas in te malum iſtud, cujus te profiteris extraneam? tum quod tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnunquam inſtando perficiunt, certè vel ſpiritum ſcandalo permovent.*

Can. *fucare* de conſecr. diſt. 5.

S. Clem. in Pædag. lib. 3. cap 2.

S. Cyprian. Trac. 2. *de habitu virginum.*

Tertullian. *De cultu fœminarum.* lib. 2. num. 2.

Quæſt. 10. An parentes teneantur ſumma cum diligentia filiis præceptores procurare bonos, & efficere, ut ſtudeant in collegiis, ubi major viget diſciplina?

Reſp. Parentes ſumma profectò cum cura tenentur liberos ſuos educare, illudque præcipuum eſt illorum munus, & debitum erga liberos officium, ac cavere debent; ne dum humanioribus litteris im-

buuntur, ac ſcientias diſcunt humanas, periculo amittendæ pietatis, & devotionis exponantur; ideóque præceptores eligere debent, qui pietate, magis etiam, quàm eruditione ſint commendabiles; ut liberos ſuæ curæ commiſſos, per inſtructiones ſuas ad Chriſtianarum virtutum exercitium frequenter adhortentur, & à vitiis adoleſcentibus ordinariis eos avocent.

S. Joann. Chryſoſ. homil. 60. in Matthæum.

Unde ſanctus Hieronymus ad Lætam, Epiſt. 7. ait: *Magiſter proba ætatis & vitæ atque eruditionis eſt eligendus .... difficulter eradicatur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarum conchilia quis in priſtinum candorem revocet? recens teſta diù, & ſaporem retinet, & odorem quo primùm imbuta eſt*. Ideoque ſanctus Joannes Chryſoſtomus cæcitatem deplorat parentum dum ait: *Majorem aſinorum ac equorum, quàm filiorum curam habemus. Nam ſi burdonibus atque aſinis agaſo nobis præficiendus eſt, non parùm vigilamus ne dementem, aut temulentum, aut furem, aut rei ejus imperitum præficiamus. Sin verò ad colendum filiorum ingenium pædagogus ſit nobis inveniendus, qui caſu oblatus fuerit, eum recipimus, nec conſideramus ullam artem hoc artificio ſublimiorem non inveniri. Quid enim majus quàm animis moderari, quàm adoleſcentulorum fingere mores? omni certè pictore, omni certè ſtatuario, cæteriſque hujuſmodi omnibus excellentiorem hunc duco, qui juvenum animos fingere non ignorat. Attamen nos omnia ſpernimus, ac illud tantummodo conſideramus, quomodo volubilitate linguæ adoleſcentes præſtabunt; quod etiam quæſtus gratiâ facimus; non enim ut eloqui ſciant; ſed ut pecuniam eloquentiâ colligant, eloqui ſtudent.*

Præter autem curam eligendi boni præceptoris, parentes quantùm fieri poteſt curare debent; ut in optimis collegiis filii educentur, ubi morum diſciplina viget & ubi cavetur ne promiſcuè juvenum animi poëtarum fabulis impleantur, ſine ullo delectu, quod quidem poſtmodum juvenum moribus non leviter nocere poſſit.

Sanctus Auguſtinus indicat, hæc ſtudia non leviter ſæpius nocere, cùm ait: *Tenere cogebar Æneæ neſcio cujus errores, oblitus errorum meorum, & plorare Didonem mortuam, quia ſe occidit ob amorem.* Et cap. 16. ait: *Talis dementia, nobiliores & uberiores litteræ putantur, quàm illa quibus legere & ſcribere didici.* Et cap. 17. ſubdit: *Nonne ecce illa omnia ſumus & ventus? itane aliud non erat ubi exerceretur ingenium meum, & lingua mea laude tua, Domine? laudes tuæ per Scripturas tuas ſuſpenderent palmitem cordis mei, & non raperetur per inania nugarum turpis præda volatilibus?* S. Aug. Conſeſſ. lib. 1. c. 13.

Hæc Divi Auguſtini verba, graviter deplorantis, conſuetudinem illam liberos inſtruendi, Ethnicorum, & Poëtarum fabulis ſine ullo delectu, cum magis idoneæ plerumque ſint, ad excitandas alendaſque paſſiones, & impudicitiam potiùs provocandam, quàm ad humaniores litteras tradendas; parentes incitare deberent, ad procurandam liberis ſuis educationem magis chriſtianam; ac ubi Ethnicorum libri legendi ſunt, ii non ſine delectu legi debent, ſed ſelecta quæque loca, minuſque periculosâ, & ab iis affectibus vacua, quibus adoleſcentum animi commoveri plerúmque ſolent; iis ita debent explicari, ut prava hujuſmodi ſtudia

pravique affectus cum ipſis ſimul litteris, in eorum animis non illabantur.

Sanctus Hieronymus hâc de re reſcribens ad Lætam, Epiſt. 7. inquit : *Diſcat primò pſalterium, his ſe canticis avocet, & in Proverbiis Salomonis erudiatur ad vitam. In Eccleſiaſte conſueſcat quæ mundi ſunt calcare : in Job virtutis & patientiæ exempla ſectetur. Ad Evangelia tranſeat, nunquam ea poſitura de manibus : Apoſtolorum acta, & Epiſtolas totâ cordis imbibat voluntate : cumque pectoris ſui cellarium his opibus locupletaverit, mandet memoriæ Prophetas : Pentateuchum, & Regum, & Paralipomenon libros, Eſdræ quoque & Eſther volumina ... Cypriani Opuſcula ſemper in manu teneat. Athanaſii Epiſtolas, & Hilarii libros inoffenſo decurrat pede : illorum tractatibus, illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pietas fidei non vacillet.*

Hac ratione Sancti Patres adoleſcentium animos erudiri volebant : neque levis fortaſſe corruptionis oritur occaſio in Chriſtianorum juvenum moribus, quod contrariam plerumque ſequantur educandi rationem.

Verùm ſi parentes periculoſæ huic juventutis educandæ methodo teneantur obſiſtere ; majori profectò curâ cavere debent, ne cùm Philoſophiæ, & Theologiæ ſtudent, corruptæ moralis, carniſque, & ſanguinis affectibus planè conformis, imbuantur placitis, quæ [vitiatæ naturæ pravos alit affectus : eoſque ab his opinionibus adeo periculoſis avocare debent, quæ Chriſtianorum vitam, non tam Chriſti præceptis ſtudent

conformare, quàm Chriſti mandata regulaſque morum, pravis hominum affectibus accommodare. Quâ de cauſa ſanctus Carolus in Concilio Mediolanenſi ſexto ait : *Longè abſint à nobis voces illorum, qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis, ad capiendas animas.*

In Oratione habita in Côcil. Medi. 6.

Quæſt. 11. Quænam ſunt occaſiones periculi plenæ, quas parentes potiſſimùm removere debent à liberis ſuis?

Reſp. Quoniam quidem non ex alio fonte frequentiùs oritur adoleſcentium ruina, quàm ex prava ſocietate; certum eſt parentes omni cum cura & diligentiâ debere liberos ſuos, ab ea prorſus avertere, & præſervare : quâ in re conſilium ſequi poſſunt, quod ſancta Thereſia ſuâ tradit in vitâ, manu propria conſcripta cap. 2. ubi ait : Mihi cognati erant germani, qui paternam domum frequentabant; cœteris enim omnibus diligentiſſimè ejus aditum præcludebat pater; atque utinam etiam ipſos prohibuiſſet cognatos germanos : nunc enim video pericula tenerioris ætatis, cum prima virtutis ſemina pullulare ſolent, quantumque cavere debent parentes, ne mundi vanitatem liberi cognoſcant, neve ullum commercium habeant cum iis, qui liberos ad has mundi pompas inclinent. Ejuſdem propemodùm eramus ætatis, ſed ii paulo me provectioris, ſimul ferè ſemper converſabamur, me admodum diligebant; ego verò iis referre ſolebam ea, quæ eorum placebant ingeniis, mihi quoque ſuos referebant amores, eorumque ſucceſſus, & ejuſmodi frivola, quæ caſtioribus auribus non placent; quin

etiam iis affectibus mollior meus tunc animus obnoxius erat, iiſque cedebat impreſſionibus: unde mihi prima mali labes. Ah! ſi mihi liceret conſilium dare parentibus, conſulerem profectò, ut ab iis imprimis caveant, qui cum liberis ſuis in ætate tenera ſocietatem ineunt, aut cum iis frequenter converſantur; quoniam corruptæ naturæ noſtræ inclinatio, prona ſemper magis eſt in malum, quàm in bonum: id ipſa ego ſum experta: nam ex ſpectatiſſima virtute, & probitate ſororis meæ majoris, nullum omninò fructum percepi, è contra verò cognatæ cujuſdam meæ prava ſequebar exempla, quæ paternas ædes meas ſæpiùs frequentabat. Et paucis poſt verbis ait: Nonnunquam obſtupeſco, cùm recordor malorum, quæ ex prava ſocietate naſcuntur, quæ quidem talia ſunt, ut ea vix ipſa crederem, niſi fuiſſem experta; quod quidem malum maximè timendum eſt in ætate tenera, & optarem vehementer, ut parentes omnes ex pravo mearum culparum exemplo, fructum aliquem perciperent, ut ſumma cum cura, & diligentiâ talibus deinceps periculis obviam eant: enimverò adeo ex illa familiaritate, quam cum iſta cognatâ mea contraxi ſum mutata, ut vix aliquid bonæ indolis veſtigium in mente mea reliquerit, & quæ priùs erant virtutum ſemina, ferè penitùs extirpavit: eaque, & altera quæ ſimili modo vivebat, eaſdemque ſequebatur nugas, pravos ſuos habitus & inclinationes menti meæ quodammodò impreſſerunt.

Quare ſi parentes proficere velint, fructumque aliquem ex ſalutaribus his ſanctæ Thereſiæ documentis percipere, ne Deo

rationem reddere teneantur propter liberorum ſuorum jacturam, & ruinam, ex negligentiâ profectam; imprimis cavere debent, ne filiæ ſuæ cum pueris commercium habeant, aut colloquium, ſive in ſcholis, ſive in ludis; neve pueri ſimiliter frequentent puellas; & hac in parte ſancti Hieronymi ſcribentis ad Gaudentium conſilium ſequantur: *Sexus fœmineus ſexui ſuo jungatur; neſciat puella, imò timeat cum pueris ludere.* Unde Concilium Cameracenſe ait: *Et quantùm fieri poſſit, in ſcholis puerilibus puellæ ſeparentur à pueris.* Concil. Camera. 1565. tit. de Scholis cap. 2.

Idemque ſanctus Hieronymus ſcribens ad Lætam, inquit: *Nuſquam abſque te prodeat in publicum: Baſilicas martyrum & Eccleſias ſine matre non adeat. Nullus ei juvenis, nullus cincinnatus arrideat.... Nolo de ancillulis ſuis aliquam plus diligat, cujus crebrò auribus inſuſurret: quicquid uni loquitur, hoc omnes ſciant. Placeat ei comes non compta, neque formoſa atque laſciva, quæ liquido gutture carmen dulce moduletur: ſed gravis, pallens, ſordidata, ſubtriſtis. Præponatur ei proba fidei, ac morum & pudicitiæ virgo veterana.*

Secundò parentes omni curâ eniti debent, ne pravorum ſocietate, liberorum ſuorum mores corrumpantur. Hos enim laqueos junioribus tendere plerumque ſolet Dæmon, & quos nec educationis defectu, nec parentum indulgentiâ, nec indocilitate ingenii perdere potuit, eos improborum ſocietate & confabulatione ſæpè pervertit. Adeo ut dici verè poſſit, malignum ſpiritum non aliis frequentiùs inſtrumentis uti, quàm hominibus, ad pervertendos homines. Quare Sapiens ab

hoc periculo volens avertere juvenes ait: *Fili mi, ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à ſemitis eorum, pedes enim illorum ad malum currunt.* Et in alio loco: *Ne delecteris in ſemitis impiorum, nec tibi placeat malorum via. Fuge, ab ea, nec tranſeas per illam: declina & deſere eam.* Cujus quidem dicti rationem aſſignat, dum ait: *Qui cum Sapientibus graditur, ſapiens erit; amicus ſtultorum ſimilis efficietur.* Et Apoſtolus Paulus ait: *Nolite ſeduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Et ſanctus Ambroſius in hunc Apoſtoli locum ſcribens, *Significat*, inquit, *confabulatione malorum hominum, everti poſſe bonorum propoſitum: aſſiduitas enim pravi colloquii vitiat mentem, ac per hoc ab his cavendum.*

Proverb c. 1. v. 10. — Cap. 4. v. 14. — Proverb. cap. 13. v. 10. — 1. ad Cor. c. 15. — S. Amb. in Epiſt. 1. ad Cor. cap. 15.

Enimverò, ut ait ſanctus Gregorius Nazianzenus, Oratione 1. Toto impetu & deſiderio prona fertur in malum natura noſtra, adeo ut ſi cum improbis ſocietatem, & amicitiam ineamus, eorum agendi loquendique licentia, naturæ corruptæ penitùs favens, in mentes noſtras ſuaviter, & ſenſim ſine ſenſu illabatur; & licèt eorum facta in initio non ita nobis placeant, paulatim tamen mentes noſtras corrumpunt, & perverſis ſuis exemplis nos ad eos imitandos invitant, & aſſuefaciunt.

S. Aug. in pſalm. 6. — Ideóque ſanctus Auguſtinus ait: *Nam cùm alii amant, & appetunt iſtum mundum, alii ſe optant ab iſto mundo liberari, quis non videat, illos inimicos eſſe iſtis? Nam ſi poſſunt, eos ſecum ad pœnas trahunt, & magnum donum eſt inter eorum verba verſari quotidie, & non excedere de itinere*

præceptorum Dei : ſæpè enim mens nitens pergere in Deum, concuſſa in ipſo itinere trepidat, & plerumque propterea non implet bonum propoſitum, ne offendat eos cum quibus vivit, alia bona peritura & tranſeuntia diligentes atque ſectantes. Ab his ſeparatus eſt omnis ſanus.

Quæ ſacra Scriptura & Sancti Patres dicunt de pravorum ſociorum gravi periculo, præſertim in juventute, ſatis oſtendunt, quanta curâ parentes liberos ſuos à perverſorum ſocietate debent avocare : neque ſolùm eos debent avertere ab iis qui vitioſam vitæ rationem apertè profitentur, verùm etiam ab iis quorum confabulatio, licèt non palàm appareat vitioſa, à pietatis tamen ſtudio paulatim eos revocat ; à Sacramentorum frequentatione, ab oratione, & piorum librorum lectione, quique inſinuare poſſunt hæc virtutum exercitia, nec eſſe neceſſaria, nec eorum ætati, ſeu conditioni congrua, & convenientia ; neque alios miſcere ſolent ſermones, quàm de voluptatibus, de recreationibus, de rebus in hoc mundo ſperandis, deque vanitate, & fama, & honoribus hujus ſæculi conſequendis. Denique ab eorum ſocietate, & converſatione revocandi ſunt liberi, qui continuo degunt in otio, qui non aliud cogitant, aut animo verſantur, quàm ut vitam hilariter agant in jocis, ac ludicris rebus, qui cauponas, choreas, & comœdias frequenter adeunt ; ac præcipites tandem in gravia ruunt pericula, in quæ ſimul abripiunt ſecum eos, qui eorum confabulatione delectantur.

Quæſt. 12. Tenentur-ne patres & ma-

tres impedire quominùs liberi ſui profanas addiſcant cantilenas, fabuloſas & imaginarias legant hiſtorias, quas romanſias vocant, & comœdias frequententur?

Reſp. Quæ diximus de parentum officio liberis debito, ut eos ſecundùm pietatem educent, & avocent ab iis quæ cupiditati placent, ac virtutum ſemina in junioribus animis poſſunt opprimere: ſatis oſtendunt, parentes curare debere, ne liberi profanas illas, & mundanas cantilenas addiſcant; quoniam quidem certum eſt, eas non mediocriter mundi amorem promovere, & juvenum animos admodum periculosè, ad impudicitiam plerumque provocare, & vix, ac ne vix quidem, innocentiam conſervari poſſe, quando iis rebus aſſueſcunt, quæ Chriſtianæ religionis placitis, & principiis ita contrariæ ſunt, quarumque venenum facilè repit, & ad cor uſque penetrat.

Quare ſanctus Paulus Apoſtolus ait: *Fornicatio autem & omnis immunditia nec nominetur in vobis, ſicut decet Sanctos; aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Hinc etiam eſt quod ſanctus Hieronymus ait: *Vocis dulcedines per aurem animam vulnerantes, puellarumque laſcivia repellantur: quæ quantò licentiùs adeunt, tantò difficiliùs evitantur.* Enimverò ſanctus Auguſtinus de ſe ipſo loquens in Confeſſionibus aſſerit: *Voluptates aurium tenaciùs me implicaverant, & ſubjugaverant.* Et legimus in Inſtitutionibus Lanctantii Firmiani: *Illa omnia quæ verbis carent, id eſt, aëris & nervorum ſuaves ſoni, poſſunt facilè contemni, quia non adhærent, nec ſcribi poſſunt: carmen autem compoſitum, & oratio cum*

ad Epheſ. c. 5. v. 3.

S. Hier. Ep. ad Gaudentium.

S. Aug. Conf. l. 10. c. 33.

Lact. Firmianus. *Inſtitut. divinarum*, c. 21. lib. 6.

ſuavitate decipiens, capit mentes, & quò voluerit, impellit.... Aſſueti dulcibus & politis ſive orationibus, ſive carminibus, divinarum liiterarum ſimplicem, communemque ſermonem pro ſordido aſpernantur: id enim quærunt quod ſenſum demulceat: perſuadet autem quicquid ſuave eſt, & animo penitùs dum delectat inſidet... Nihil auditu ſuave ſit, niſi quod alit animam, melioremque te reddit. Maximéque hic ſenſus non eſt ad vitium detorquendus, qui nobis ideo datus eſt, ut doctrinam Dei percipere poſſemus. Itaque ſi voluptas eſt audire cantus & carmina, Dei laudes canere, & audire jucundum ſit. Hæc eſt voluptas vera, quæ comes & ſocia virtutis eſt. Quin etiam legimus apud Euſebium Pamphilum, Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopum: *Ut igitur pueri animus legem ita ſequatur, ut unà cum ea gaudeat atque doleat: odas perdiſcant, crebroque cantitent, quibus laudes atque vituperationes earum rerum contineantur, quas lex laudat atque vituperat. Quoniam enim teneriores anni rationem virtutis non ſuſcipiunt, ludo atque cantu præparantur. Jure igitur apud nos Prophetarum odæ à pueris addiſcuntur.*

Euſeb. Pamphil. lib. 12. *de præparatione Evang.* c. 14.

Quare parentes curare debent, ut liberi ſui cantilenas addiſcant ſpirituales, quibus & religionis chriſtianæ documenta tradantur, & ad virtutis exercitium excitentur, cujuſmodi cantilenæ à viris piis vernaculâ factæ ſunt multæ, & in dies fiunt, quæ quidem plurimùm juvenibus prodeſſe poſſunt qui canere amant, non modò ut à turpibus cantionibus eos avertant, verùm etiam ab iis, quæ ſpeciem quandam virtutis præ ſe ferunt, quæque tamen tacitum

venenum inſtillant, & vitioſos affectus inflammant; dum eoſdem illos fuco quodam honeſtatis veſtiunt, ac contegunt. Eædemque certè rationes quibus parentes tenentur filios ſuos à perículoſis avertere cantionibus, eos magis obligant, ut illos à legendis fabuloſis hiſtoriis, & libris avocent, quibus caſtitas graviſſimo ſæpiùs exponitur periculo: ſed imprimis à comœdiis eos avertere tenentur, quæ ad eos tantùm pertinent, qui dæmoni ſervire volunt. Ut enim ait ſanctus Joannes Chryſoſtomus: *Quod certè proprium eſt Diabolo militantium: ille enim eſt, qui etiam in artem jocos ludoſque digeſſit; ut per hæc ad ſe traheret milites Chriſti, virtutiſque eorum nervos faceret molliores. Propterea in urbibus etiam theatra conſtruxit, & illos riſuum ac turpium voluptatum incentores paravit, & per illorum luem in univerſam urbem talem excitat peſtem.*

S. Chryſoſt. hom. 6. in c. 2. Matth.

Tertulliano etiam referente: *Exemplum accidit, Domino teſte, ejus mulieris quæ Theatrum adiit, & inde cum Dæmonio rediit. Itaque in exorciſmo cùm oneraretur immundus ſpiritus, quod auſus eſſet fidelem aggredi: conſtanter & juſtiſſimè quidem, inquit, feci, in meo eam inveni.* Vide quæ diximus tomo 6. tract. 4. cap. 2. nu. 4.

Tert. *de ſpectaculis.* c. 26.

Quæſt. 13. Parentes tenentur-ne præbere bonum exemplum liberis ſuis?

Reſp. Hæc obligatio eo arctiùs parentes conſtringit, quò, ut ait ſanctus Leo Papa: *Validiora ſunt exempla quàm verba, & pleniùs docetur opere, quàm voce.* Omnes enim piæ inſtructiones, ſanctaque documenta, quæ à parentibus liberis traduntur, vana plerumque forent, niſi

S. Leo. in Sermone *de jejunio.*

dictis facta, & exempla reſpondeant, eaſque liberorum oculis ſubjiciant veritates, quas docere, & inculcare ſtudent. Nam ut ait ſanctus Auguſtinus: *Quid facturus eſt adhuc infans anima tenera, attendens ad majores quid agant, niſi ut quod eos viderit agere, hoc ſequatur?* Quare ſanctus Hieronymus ad Lætam ſcribens de ejus filia educanda, ait: *Te habeat magiſtram, te rudis miretur infantia; nihil in te & in patre ſuo videat, quod ſi fecerit peccet. Mementote vos parentes virginis, magis eam exemplis doceri poſſe quàm voce.*

S. Aug. in Pſ. 136. ſub finē.

Enimverò exempla factaque longè magis animos movent, quàm documenta, & inſtructiones quæque eloquentiſſimæ. Ut enim ait ſanctus Joannes Chryſoſtomus: *Dicere quidem eſt facile, agere autem cùm opus fuerit, cuivis eſt difficile; propterea ex factis humana natura magis ſolet corrigi, & componi. Neceſſe enim eſt,* ut ait ſanctus Gregorius, quod *Patres diſcant, quomodo etiam commiſſis exempla bene vivendi exteriùs præbeant. Scire etenim Prælati debent, quia ſi perverſa unquam perpetrant, tot mortibus digni ſunt, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt. Unde neceſſe eſt, ut tanto ſe cautius à culpa cuſtodiant, quanto per prava quæ faciunt non ſoli moriuntur; ſed aliorum animarum, quas pravis exemplis deſtruxerunt rei ſunt.* Sanctus Auguſtinus etiam ait: *Omnis qui malè vivit in conſpectu eorum quibus præpoſitus eſt, quantùm in ipſo eſt, occidit. Qui ergo imitatur præpoſitum malum moritur: qui non imitatur vivit: tamen, quantum ad illum pertinet, ambos occidit.*

S. Chryſoſt. hom. 5. in Epiſt 2. ad Theſſalon.

S. Greg. p. 3. Paſtor. admonitione 5.

S. Aug. lib. de Paſtor. c. 4.

Quod quidem ſatis oſtendit, non levi-

ter peccare parentes, quoties liberis ſuis malè vivendo, præbent occaſionem peccandi. Si enim Dominus noſter Jeſus Chriſtus dicit in Evangelio: *Qui autem ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* Minimè autem dubium eſt, quin parentes ſcandaloſè viventes, majorem ſcandali occaſionem, quàm cæteri, liberis ſuis præbeant. Cùm enim ipſis à Deo traditi, & commiſſi ſint, ut ab iis in timore, & amore Creatoris educentur; has certè Chriſti Domini minas, longè magis quàm cæteri metuere debent, atque adeo, ſe ſuaque facta ita componere tenentur, ut ſint forma, normaque vivendi, tum liberis, tum domeſticis ſuis: eorum enim exempla ſæpiùs movent, quàm eloquentiſſimæ quæque Prædicatorum conciones: ut enim nos docet ſanctus Chryſoſtomus: *Eſto vir quidam Deo charus, & virtute reſplendens, & habens uxorem, & liberos, & ſervos, non iis omnibus multo magis poterit prodeſſe quàm ego? nam cùm in menſe ſemel, aut bis, aut ne ſemel quidem audientes, & quæ audierint, fortaſſe cùm uſque ad limen Eccleſiæ ſervaverint, ſtatim abjiciunt: illius autem vitam videntes aſſiduè, multùm lucrantur... Mulier ſi viderit virum placidum & modeſtum, multùm lucratur ſemper cum eo verſans, & puer itidem. Licet ergo unicuique eſſe doctorem.*

Matth. c. 18. v. 6.

S. Chry. hom. 5. in Epiſt. 2. ad Theſſalonicen.

Quæſt. 14. Parentes tenentur-ne accuratè corrigere liberos?

Reſp. Hæc parentum obligatio frequenter repetitur in Scriptura ſacra, ne molliores, & indulgentiores ſint erga liberos,

quibus parentum indulgentia graviter nocere ſolet, quia pravos eorum habitus alit, ac fovet, cùm eos ſanare teneantur; hi ſæpe habitus cum ætate creſcendo invaleſcunt, ac incurabiles quodammodo fiunt.

Quare Sapiens ait: *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam; ſi enim percuſſeris eum virgâ, non morietur. Tu virgâ percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis.* Hæc profectò parentum in corripiendis liberis negligentiam impedire deberent: verùm attendant præterea dictis ſancti Gregorii magni, ſic loquentis: *Qui non corrigit reſecanda, committit.* Et in alio loco: *Qui emendare poteſt & negligit, participem ſe procul dubio delicti conſtituit.*

Prover. cap. 23. v. 13.

S. Greg. in regiſt. Ep. lib. 7. Epiſt. 6. Idem Epiſt. lib. 9. Epiſt. 63. ad Brunichildam Reginam.

Parentum amor erga liberos, Chriſtianus eſſe debet, ſeu talis, qui eos impellat ad inquirenda omnia media, quibus ſummum bonum, quod nihil aliud eſt, quàm Dei poſſeſſio, ipſis poſſint acquirere. Hanc autem Dei poſſeſſionem ſolâ pietate, & virtute comparabunt. Quare ubi parentes vident, ſe poſſe liberos ſuos hâc correctione à via perditionis avertere, à viâ inquam larga, & ſpatioſa, quæ ſecundum doctrinam Chriſti Domini ad inferos ducit, eam conſtanter adhibere debent, nec carni aut ſanguini leviter, aut molliter acquieſcere.

Quoniam Sapiens ait: *Qui parcit virgæ, odit filium ſuum; qui autem diligit illum, inſtanter erudit.* Et ſanctus Bernardus ait; *Nec ipſi quidem filio expedit ſic amari, ut videlicet, cui interim caves à flagello paternæ correctionis, theſauriſes iram æternæ damnationis. Non omnis qui parcit,* ait ſanctus Auguſtinus, *amicus eſt: nec omnis*

Proverb. cap. 13. v. 24.

S. Bern. in Pſal. *Qui habitat.* Serm. 10.

S. Aug Epiſt. 48 ad Vincétium. *de corrigendis hæreticis.*

qui verberat inimicus; melius eſt cum ſeveritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

Amandi ſunt liberi, verùm ſumma cum prudentiâ, nec aliud fortaſſis veri amoris ſignum eſt evidentius quàm corripere, quando id exigit utilitas ejus, qui amatur.

Unde, ut ait ſanctus Auguſtinus, relatus in Canone: *Qui vitiis nutriendis parcit, ne contriſtet peccantium voluntatem; tam non eſt miſericors, quàm qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem, & non timet ne vulneratum doleat, vel extinctum.* Non amantis, ſed crudelis eſt potiùs, vitia maloſque liberorum habitus fovere, ne cogantur lacrymare; taliſque indulgentia non tam parentum, quàm inimicorum indicium eſt.

S. Aug. ad Lothariú. refertur in Can. *qui vitiis.* 23. q 5.

Hinc in Eccleſiaſtico legimus: *Qui diligit filium ſuum, aſſiduat illi flagella, ut lætetur in noviſſimo ſuo. Qui docet filium ſuum, laudabitur in illo, & in medio domeſticorum in illo gloriabitur. Equus indomitus evadit durus, & filius remiſſus evadet præceps. Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contriſtabit te. Non corrideas illi, ne doleas, & in noviſſimo obſtupeſcent dentes tui. Non des illi poteſtatem in juventute, & ne deſpicias cogitatus illius. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi: & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.*

Eccleſ. c. 30.

In hac Sacræ Scripturæ doctrinâ videmus, correctionem liberorum ſummi eſſe momenti, ut benè & diligenter educentur. Aſſerere etiam poſſumus, ſæpiùs parentes in illa educatione deficere, quia non corripiunt ut par eſt. S. Joannes Chryſoſtomus deplo-

rat negligentiam parentum, ac oſtendit, eam eſſe multorum malorum cauſam & fontem, propter quam ſeveriſſimè in hac etiam vita à Deo caſtigantur, ait enim: *Unde ergo acerbæ & intempeſtivæ mortes? unde morbi perpetui atque graviſſimi plerumque nobis, & liberis noſtris inferuntur? unde damnis & incommodis afficimur? unde caſus varios, unde calumnias, unde mala innumera quotidie perpetimur? nonne quod filios noſtros aſpicimus, & eos emendare negligimus?* S. Chry. *adverſus vituperatores vitæ monaſticæ.* l. 3.

Quaſt. 15. Quomodo parentes debent corrigere filios ſuos?

Reſp. Videtur modum inſinuare Apoſtolus Paulus, dum ait: *Vos patres, nolite ad iracundiam provocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplinâ, & correptione Domini*; hoc eſt, eo modo, quo Deus corrigit, & erudit ſuos, imitantes amorem, quo Pater hic cœleſtis corripit filios ſuos, ut deſtruat in illis quidquid malum eſt, & ut eos meliores efficiat. Ut enim legimus in Scriptura? *Quem diligit Dominus caſtigat: Flagellat autem omnem filium quem recipit.* ad Epheſ. c. 6. v. 4. ad Hebræos cap. 12.

Correctio, qua parentes tenentur erga liberos uti, tria præcipuè requirit: nempe ut ſit proportionata ætati, & ingenio filiorum, ita ut illis ſit utilis: proportionata quantitati, & qualitati culpæ ab illis commiſſæ, ne ſi paſſim & temerè corrigantur, aſſueſcant hujuſmodi pœnis, & potiùs indurentur quàm corrigantur.

Secundò correctio debet eſſe levis, hoc eſt adhibenda non eſt à parentibus, quando motibus iræ rapiuntur, ne excedant, huic paſſioni indulgendo. Quare corrigen-

di ſunt potiùs liberi ſubtrahendo aliquid quod illis ſit gratum, quàm durè cum illis agendo: & ita tractari debent, ut magis doleant ſe contemni ac deſpici, quàm ſi pœnis corporalibus afficerentur.

Denique correctio debet eſſe valida, ita ut non negligantur validiora remedia ad reprimendos filiorum exceſſus, ſi fortè advertant parentes faciliora remedia liberis non profuiſſe. Sed & continuò ac perſeveranter pravi eorum affectus reprimendi ſunt; neque terreri debent parentes, ſeu deſiſtere, quod exiguum ſæpè videant fructum ſuæ correctionis. Sanctus Gregorius magnus parentes docere videtur, quomodo liberos ſuos corripere, & qua ratione manſuetudo eorum cum ſeveritate eſt temperanda, cùm ait: *Regat diſciplinæ vigor manſuetudinem, & manſuetudo ornet vigorem: & ſic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor ſit frigidus, nec manſuetudo diſſoluta.*

S. Greg. lib. 19. Moral. c. 12.

Ut igitur in correctione, juſta quædam, & æqua ratio ſervetur, non levis eſt momenti ingeniorum diverſitatem obſervare, cùm reprehendendi ſunt, ut correctio intentum conſequatur effectum, morum ſcilicet reformationem, quam correctores intueri ſemper debent; ut enim ait ſanctus Gregorius: *Nonnunquam qui inter flagellorum duritiem remanent incorrecti, dulci ſunt admonitione mulcendi, nam plerumque quos cruciamenta non corrigunt, ab iniquis actibus lenia blandimenta compeſcunt: quia & ægros, quos fortis pigmentorum potio curare non valuit, ad ſalutem priſtinam tepens aqua revocavit, & nonnulla vulnera quæ curari inciſione nequeunt, fomentis olei*

S. Greg. Paſt. p. 3. admonit. 14.

ſanantur, & durus adamas inciſionem ferri minimè recipit, ſed leni hircorum ſanguine molleſcit.

Verùm, quia parentes manſuetudine potius, quàm vigore peccare ſolent in caſtigandis liberis; placuit Deo nobis in Scripturis ſacris terribile judicium contra parentes tradere, qui liberos ſuos non caſtigant, eo vigore, quem Dei gloriæ, & ſalutis animarum zelus deſideraret. Legimus in libro primo Regum cap. 2. *Heli autem erat ſenex valde, & audivit omnia, quæ faciebant filii ſui univerſo Iſraëli: & quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ obſervabant ad oſtium tabernaculi. Et dixit eis, Quare facitis res hujuſcemodi, quas ego audio, res peſſimas ab omni populo? nolite filii mei; non enim eſt bona fama, quam ego audio, ut tranſgredi faciatis populum Domini. Si peccaverit vir in virum, placari ei poteſt Deus; ſi autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? & non audierunt vocem patris ſui.* Heli quippe verbis contentus fuit, nec aliam pœnam pro peccatis inflixit, licèt nullam, aut profectò exiguam in iis obſervaſſet emendationem. Et ut advertit ſanctus Joannes Chryſoſtomus: *Non omnia quæ fuerant agenda, ut ea reſecarentur vitia, molitus eſt; & ipſe cum illis unà periit. Namque & minas ille addere debuerat, & à ſuo eos conſpectu amovere, atque abdicare, & verberibus afficere, multoque illis graviùs & duriùs inſtare. Quia igitur nihil horum egit, verborumque tantum monitis contentus fuit, & illis, & ſibi ipſi Deum adverſum infeſtumque conſtituit. Cúmque improbè, & intempeſtivè filiis parceret, & ſuam ſimul,*

S. Chry. lib. 3. *adverſus vitup. vitæ monaſticæ.*

& illorum ſalutem perdidit. Et reverà revelavit Deus Samueli punitionem quam ſumere decreverat de Heli ſummo Sacerdote, & de omni domo ſua: *Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Iſraël; quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus. In illa die ſuſcitabo adverſum Heli omnia quæ locutus ſum ſuper domum ejus: incipiam, & complebo. Prædixi enim ei quòd judicaturus eſſem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eo quod noverit indignè agere filios ſuos, & non corripuerit eos. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis, & muneribus uſque in æternum.* Quæ quidem prophetia tremendo poſtmodum exitu completa fuit, ut in eadem Scriptura legimus: ambo enim filii Heli eodem die occiſi ſunt, populus Iſraëliticus à Philiſtæis profligatus, & Arca fœderis capta fuit. Quę cùm delata fuerunt Heli; è ſede ſua retrorſum concidit, ſtatimque mortuus eſt, totaque ejus familia dignitate Sacerdotali deinceps privata fuit.

Lib. 1. Reg 3.

Quæſt. 16. Quænam ſunt officia, ſeu debita Parentum erga domeſticos ſuos, totamque familiam?

Reſp. Sancti Eccleſiæ Patres ſæpè comparant curam quam gerere debet paterfamilias, curæ gerendæ ab Epiſcopo erga ſubditos, & Diœceſanos ſuos: ait enim ſanctus Auguſtinus: *Veruntamen, chariſſimi, in tanta morum diverſitate, & tam deteſtabili corruptelâ, regite domos veſtras: regite filios veſtros; regite familias veſtras; quomodo ad nos pertinet in Eccleſia loqui vobis, ſic ad vos pertinet in domibus veſtris agere, ut bonam rationem reddatis de his qui*

S. Auguſt. in Pſal. 50. in fine.

vobis ſunt ſubditi. Quamobrem aſſerere poſſumus, parentes, ſeu patres-familias teneri curam agere, ſi ſuo munere fideliter fungi velint, ut domeſtici ſibi ſubjecti inſtruantur, corrigantur, & ad virtutis exercitium incitentur; iiſque exemplo præire debent, ac ſimilem propemodum curam eorum gerere, quam pro ſuis habent liberis: licèt enim, majora filiis ſuis, magiſque indiſpenſabilia, quàm domeſticis debeant officia; ſummam tamen habent affinitatem, ſimileſque propemodum effectus debent producere. Unde Scriptura Sacra ſanctique Patres eodem ferè modo, iiſdemque verbis hæc duo officia complectuntur, ac ſimili ratione fidelibus ea præcipiunt. Sanctus Auguſtinus, inquit: *Quæſo, mi frater, quæſo omnibus tibi ſubjectis, & bonæ voluntatis in domo tua, à majore uſque ad minimum, amorem & dulcedinem regni cæleſtis, amaritudinem & timorem gehennæ annunties; & de eorum ſalute ſollicitus ac pervigil exiſtas: quia pro omnibus tibi ſubjectis, qui in domo tua ſunt, rationem Domino reddes. Annuntia, præcipe, impera, ſuade eis, ut caveant ſe à ſuperbia, à detractione, ab ebrietate, à fornicatione, à luxuria, ab ira, à perjurio, à cupiditate, quæ eſt radix omnium malorum.*

S. Aug. *de ſalutarib. documentis.* lib. unico c. 29. tom. 4. Aut alius ſub Auguſtini nomine.

Verùm ſanctus Carolus in Concilio Mediolanenſi tertiò, paucis complecti videtur omnia munera Patrum familias erga domeſticos ſuos, cùm ait: *De familia igitur ſua ſalute imprimis ſollicitus, tum bonorum operum exemplo, tum crebris cohortationibus ſe ei magiſtrum præbeat, ac ducem ad piè, ſanctèque agendum. Curet autem, ut nemo quiſquam de familia ſua ſit, qui*

Concil. Mediol. 3. tit. *de his quæ ad matrim Sacra, pertinen.*

Chriſtianæ fidei rudimentis inſtructus non ſit, ſive filii ſint, ſive ſervi & ancillæ, ſive alii in famulatu ſuo. Quam ob cauſam ad illius ſcholas, quos de familia ſua rudes norit, convenire jubeat, ſique eam ampliorem habeat, domi etiam inſtrui ſtudeat. Idque ad præſcriptas interrogationes parvuli libri eo nomine editi ad Provinciæ uſum.

Ut ſtatutâ horâ, datis inſtitutæ orationis communis ſignis campanarum ſono, illa omnis certo loco congregata, ad præſcriptum temporis ſpatium, ſanctè oret & precetur. Ut frequenter illa univerſa confiteatur, & ſacram Euchariſtiam ſumat. Ut ſingulis diebus Miſſæ ſacrificio interſit, aut ſaltem in vigiliis, ſtatutis jejuniorum temporibus, quadrageſimæ diebus, id præſtet: Feſtis autem diebus, ut ne quis de ſua familia intereſſe ullo modo omittat. Ut feſtis præterea diebus ad ſacras conciones, lectiones, ſupplicatio nes, divina officia, aliaſque pietatis chri ſtianæ exercitationes conveniat. Ut ne qui his ſacris diebus opus ſervile faciat. Ut vi gilias, & quatuor temporum, & quadra geſimæ, & alia ſtatuta jejunia, illi in fa milia ſervent, quibus Eccleſiæ præcepto ju ſum eſt. Quo autem tempore vel Jubilæa c lebrantur, vel ſupplicationes publicæ proceſſi nibus fiunt, familiam ſæpè moneant, il ſanctis actionibus piè intereſſe. Cæteris ite piorum hominum inſtitutis ſodalitatibus, numquemque de familia ſua adſcribi adm neat; quò ſe quiſque ardentiori ſtudio exe ceat in operibus pietatis. Ne patiatur in f milia ſua eſſe quempiam qui blaſphemus ſ qui perjurus, qui item corruptis moribus tatur, qui obſcœnè quidquam vel loquat vel agat: qui aleis ludat, qui denique

teris turpis vitæ exemplum præbeat. De vita præterea ſpiritualis ratione, & piis exercitationibus, aut de vitis Sanctorum probatos, Sacerdotis confeſſarii judicio, libros, in quorum lectione familia aliquando verſetur, domum ſuam introducat: excluſis obſcœnè, turpiter, jocosè conſcriptis, aliiſque id generis libris, unde morum, inſtitutioniſque corruptela exiſtere poſſit: Ut autem in domeſtica diſciplina inſtitutioniſque officiis, illa omnis accuratiùs ſe contineat, eam aliquando pater-familias recognoſcat: inſpiciatque imprimis, quæ univerſa ſua domus Chriſtiana inſtitutio, qui ſingulorum mores, quæ ad pietatis vitæque ſpiritualis progreſſio. Quicumque verò mercaturam, artemque aliquam exercent, non domi ſolùm, ſed in ſuis officinis & tabernis, Chriſtianæ vitæ rationes has operariis inſtitoribuſve ſuis conſtituant.

Hâc autem ratione debito patris-familias munere erga ſibi ſubditos, cum ea funguntur diligentiâ, quam deſiderat Divus Auguſtinus, dum ait: *Qui autem veri patres-familias ſunt, omnibus in familiâ ſua tanquam filiis ad colendum, & promerendum Deum conſulunt, deſiderantes atque optantes venire ad cæleſtem domum, ubi neceſſarium non ſit officium imperandi mortalibus, quia neceſſarium non erit officium, conſulendi jam in illa mortalitate fœlicibus: quo donec veniatur, magis debent patres quod dominantur, quàm ſervi tolerare quod ſerviunt.* Quia nimirum Domini tenebuntur accuratam reddere rationem in extremo judicii die, morum domeſticorum, & ſubditorum ſuorum; qui verò ſerviunt de ſe tantùm rationem reddent.

S. Aug. lib. 19. de Civit. Dei cap. 16.

Præterea Domini tenentur ſolvere fide-

liter, & ſtatuto tempore mercedem, quam domeſticis promiſerunt, ut dicitur in Scriptura: *Non morabitur opus mercenarii tui apud te uſque mane.* Quod etiam Tobias filio ſuo commendavit cùm illi præcepit. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit ſtatim ei mercedem reſtitue, & merces mercenarii tui apud te omninò non remaneat.* Idemque præcipit Apoſtolus Paulus, dùm ait: *Domini, quod juſtum eſt & æquum, ſervis præſtate, ſcientes quod & vos Dominum habetis in cælo.*

Levit. c. 19. v. 13.

Tob. cap. 4. v. 15.

ad Coloſſenſ. cap. 4. v. 1.

Quæ quidem conſideratio ſi attentè inſpiciatur, quod communem habeamus Dominum, & ſupremum judicem, qui nullam habebit perſonarum acceptionem, Patres-familias inducere debet, ut mitiùs agant cum ſervis, ac domeſticis ſuis, caveantque ab iis malè, ſine ratione, & cum exceſſu caſtigandis, vel verberandis: quoniam licèt humiles in hoc mundo videantur, Dominorum tamen ſuorum ſunt fratres in Chriſto Jeſu, membra ejuſdem capitis, & ad eandem aſpirant mercedem, quam ipſi eorum heri in cœlis expectant. Et ut ait ſanctus Clemens Alexandrinus: *Neque verò tanquam jumentis famulis utendum eſt, ei qui fuerit ſanæ mentis. Quemadmodum enim illis præcipitur, ut cum omni metu Dominis, non ſolum bonis, & clementibus, ſed moroſis etiam & pravis, ait Petrus, ſubjiciantur: ita æquitas, & patientia & benignitas Dominis pulchrè convenit*, eamque exercere debent in omni modo erga domeſticos.

S. Clemens in pædagogo l. 3. cap. 11.

Charitas etiam Chriſtiana, Dominos debet impellere, ac potenter movere, ut domeſticorum ſuorum curam habeant dum ægrotant,

ægrotant, ne quidquam temporalis auxilii neceſſarii ipſis deſit, ac imprimis procurare, ne ſpiritualia quibus indigere poſſunt ipſis deſint. Sic enim agendo, ſequentur conſilium ſancti Pauli ſcribentis ad Epheſios, dum ait: *Et vos Domini eadem facite illis, remittentes minas, ſcientes quia & illorum, & veſter Dominus eſt in cœlis: & perſonarum acceptio non eſt apud Deum.* Ad Epheſios cap. 6. v. 9.

CAPUT III.

De Officiis ſeu debitis inferiorum erga Superiores ſuos Eccleſiaſticos, civiles, & domeſticos.

Quæſt. 1. LAïci tenentur-ne, ſicut Eccleſiaſtici, obedire ſuis Epiſcopis, aliiſque ſuperioribus ſpiritualibus?

Reſp. Hæc obedientia omnibus hîc in quarto præcepto præcipitur, in rebus pertinentibus ad ſalutem. Hac de causâ legimus in Capitularibus Caroli Magni: *Neceſſarium judicavimus omnibus præcipere, ut honorem debitum venerabiliter Epiſcopis abſque ulla ſimulatione, aut detractione impendant: eiſque in omnibus ut patribus obediant, & quidquid pro ſalute animarum monuerint, prout melius potuerint, adimplere ſatagant.* Capitul. Caroli Magni lib. 5. c. 119. Et in alio capitulo: *Volumus atque præcipimus, ut omnes ſuis ſacerdotibus tam majoris ordinis, quam & inferioris, à minimo uſque ad maximum, ut ſummo Deo, cujus vice in Eccleſiâ legatione funguntur, obedientes exiſtant. De illis dictum eſt: Qui* Capitul. lib. 7. cap. 309.

vos audit, me audit: & qui vos ſpern me ſpernit.

Hac de cauſâ legimus in Epiſtola ter poſt medium, quæ tribuitur ſancto C menti: *Quicumque Epiſcopis non obediun indubitanter rei & reprobi exiſtunt. Quicu que obediunt Epiſcopis ſuis, videntur aliqu gratia conferre Deo.* Enimverò, ſecundù ſanctum Bernardum: *Obedientia quæ ma ribus præbetur, Deo exhibetur. Quamobre quidquid vice Dei præcipit homo, quod no ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſeci omninò accipiendum eſt, quàm ſi præcipi Deus: quid enim intereſt utrum per ſe, a per ſuos miniſtros, ſive homines, ſive ange los, hominibus innoteſcat ſuum placitun Deus?* Hinc etiam ait ſanctus Gregoriu Papa: *Cùm in præpoſitis delinquimus, eju ordinationi, qui eos nobis prætulit, obvia mus. Unde Moyſes dum contra ſe & Aaron conqueri populum cognoviſſet, ait: Nos enim quid ſumus? nec contra nos eſt murmur ve ſtrum, ſed contra Deum.*

S. Bern. in florib. c. 157. *de obedientia & de præcepto & diſpenſat.* cap. 11.

S. Greg. regiſt. l. 12. indict. 7. Epiſt. 7.

Præcipit etiam Apoſtolus Paulus fidelibus omnibus, ut ſummâ cum obedientiâ Superiorũ mandatis obtemperent, dum ſcribens ad Hebræos ait: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis: ipſi enim pervigilant quaſi rationem reddituri pro animabus veſtris, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis. Gemitus iſte*, ſcilicet Epiſcopi, vel Parochi, de quo loquitur ſanctus Paulus, inquit ſanctus Joannes Chryſoſtomus, *quavis ultione deterior eſt: nam quando ipſe nihil proficit, gemens vocat Dominum; & quomodo uſu venit in præceptore, & educatore, quando illum puer non audiverit, vocatur, qui in eum gerat*

ad Hæb. cap. 13 v. 17.

S. Chryſoſt. hom. 34. in Epiſt. ad Hebræos.

ſe auſteriùs : ita hic quoque papa quantum eſt periculum.

Verùm ſi laïci teneantur Epiſcoporum, & Parochorum præceptis obedire in iis, quæ jure ipſis præcipiunt, & autoritate ſui muneris, quæque ad ſalutem animarum ipſorum, & fidelium ædificationem ſpectant ; citra dubium clerici ſpecialiùs tenentur, ac præſertim presbyteri, ſumma cum veneratione Epiſcoporum ſuorum mandatis obedire : quoniam ſolemni quodam promiſſo, ſeu fide datâ, cùm Sacerdotium ſuſceperunt, eam obedientiam polliciti ſunt. Ut enim ait ſanctus Ignatius Martyr : *Laïci, Diaconis ſubjiciantur, Diaconi Preſbyteris, Preſbyteri Epiſcopo, Epiſcopus Chriſto, ut ipſe Patri* ; dum vitam ſcilicet agebat mortalem. Et legimus in Canone : *Cunctis fidelibus, & ſummoperè omnibus Preſbyteris, & Diaconis, & reliquis Clericis attendendum eſt, ut nihil abſque Epiſcopi proprii licentiâ agant.*

S. Ignatius Epiſt. 1. ad Smirnenſes.

Can. *Cunctis.* 16. q. 1.

Denique ſanctus Gregorius Nyſſenus, ait : *Ut chorus aſpicit ad coriphaum, nempe ſuum ductorem, & nauta ad gubernatorem, & acies ad imperatorem : ita etiam ad Eccleſia ducem ii qui ſunt in Eccleſia cœtu.*

S. Greg. homil. 2. in Eccleſiaſten.

Quæſt. 2. Debetur-ne honor Eccleſiæ Prælatis, & Eccleſiaſticis viris, & Religioſis, qualeſcumque tandem ii ſint ?

Reſp. Quoniam quidem Deum intueri debemus in iis, qui ejus nomine nobis præſunt, nos ducunt, ejuſque miniſtri ſunt ; omnes profectò fideles ſacras has perſonas ſecundùm ſuam dignitatem revereri tenentur, & ſecundùm honoris gradum, quem in Eccleſia tenent ; licèt eorum vita non

reſpondeat eorum dignitati, & funct
num ſanctitati: Unde Deus ipſe poſt h
norem ſibi debitum, ſimul etiam præci
honorem Sacerdotibus exhiberi; quoni
Eccleſiaſtici cap 7. v. 33. quidem ait: *Honora Dominum ex tota a
ma tua, & honorifica ſacerdotes.* De
Luc. cap. 10. v. 16. etiam Chriſtus Dominus ait: *Qui vos ſ
nit, me ſpernit.* Enimverò, ſecundùm ſ
S. Chry. homil. 17. in Matth. ctum Chryſoſtomum: *Sacerdotes Chr
vicarii ſunt: qui honorat Sacerdotem C
ſti, Chriſtum honorat.* Et in alio loco a
Idem. *De dignitate Sacerdotali.* lib. 3. *Per ipſos Chriſtum induimus, per ipſos
filio conjungimur: per ipſos membra b
ipſius capitis efficimur. Quomodo ergo n
iſti non ſolùm reverendi magis quàm Reg
aut judices, ſed etiam nobis magis erunt
norabiles, quàm parentes?* Hinc etiam
gimus in quadam Epiſtola decretali, c
Can. 3. ſancto Teleſphoro Papæ adſcribitur:
*qui proprio ore corpus Chriſti conficiunt,
omnibus ſunt audiendi, obediendi, a
timendi; non dilacerandi, aut detrahendi*
quo quidem honore deferendo nonnulli
pè deficiunt, propter malam Presbytero
vitam ſanctitati ſtatui, quem in Eccl
tenent, minimè conformem: nihilomi
eorum characteri ſemper honor debet
S. Ephrem. *De Sacerdotio.* ut enim ait ſanctus Ephrem: *Sicut fu
diſſimum aurum licèt luto contaminatu
non percipit detrimentum; neque ſpecio
ma margarita ex contractu quarumdam
mundarum ſpecierum: ad eundem mod
nec ſacerdotium ab ullo ſordidum reddit
quantumvis etiam indignus ſit, qui i
ſuſcipit?*

Quæſt. 3. Quænam ſunt cætera fideli
debita erga ſuos Paſtores?

Reſp. Debent libenter illis miniſt

quæ neceſſaria ſunt ad illorum ſuſtentationem, & fideliter ſolvere decimas; quia, ut ait Apoſtolus: *Qui benè præſunt Preſbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo, & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti, & dignus eſt operarius mercede ſua.* Et ut ait ſanctus Joannes Chryſoſtomus: *Oportet Doctoribus neceſſarium victum affatim miniſtrari, ne deficiant, atque ſolvantur; ne minimis occupati, magnis ſe ipſos atque alios privent: ut ſpiritualia operentur, nullam ſecularium habentes rationem. Hujuſmodi Levitæ erant, qui nullam ſecularium rerum habebant curam, quemadmodum laïci.* Propter eandem quoque rationem ſanctus Ambroſius ſcribens in eundem Apoſtoli locum ait: *Boni diſpenſatores ac fideles, non ſolùm honore ſublimi debent digni judicari, ſed & terreno, ut non contriſtentur indigentiâ ſumptuum, ſed magis gaudeant fide ſua & doctrinâ: inſtantior enim fit ſi non humilietur inopiâ, & creſcit in illo authoritas, cùm videt ſe etiam in præſenti laboris ſui fructum percipere, non ut abundet, ſed ut non deficiat.* Hinc etiam eſt quod ait ſanctus Auguſtinus apud Venerabilem Bedam in eundem locum Apoſtoli Epiſtolæ ad Timotheum: *Operarii enim ſumus, & adhuc in vinea laboramus, finito die, finito opere, merces reſtituetur. Sed quis operarius perdurat ad accipiendam mercedem, niſi qui paſcitur dum laborat? non enim & tu operario tuo mercedem ſolam daturus es? unde ergo vivitur, eſt neceſſitatis accipere, & charitatis præbere, non tanquam venale ſit Evangelium, ut illud ſit pretium ejus, quod ſumant, qui annunciant. Si enim ſic vendunt,*

1. ad Tim. c. 5.

S. Chryſ. in Epiſt. 1. ad Tim. cap. 5. homil. 15.

S. Ambr. in Ep. 1. ad Timoth. cap. 5.

S. Aug. apud Bedam in Ep. 1. ad Tim.

magnam rem, vili vendunt pretio. A… piant ſuſtentationem neceſſitatis à popu… mercedem diſpenſationis à Domino. N… enim eſt idoneus populus reddere merced… illis, qui ſibi in charitate Evangelii ſervi… Non expectent illi mercedem, niſi unde … iſti ſalutem.

Innocentius Papa tertius, relatus in … none, tum ſordidam ſacerdotum ava… tiam, tum laïcorum ingratitudinem da… nat, dum ait: *Ad Apoſtolicam audi… tiam frequenti relatione pervenit, quod q… dam clerici pro exequiis mortuorum, & … nedictionibus nubentium, & ſimilibus, … cuniam exigunt, & extorquent; & ſi fo… eorum cupiditati non fuerit ſatisfactum, … pedimenta fictitia fraudulenter opponunt. … contra vero quidam laïci laudabilem c… ſuetudinem, erga ſanctam Eccleſiam piâ … votione fidelium introductam, ex ferme… hæreticæ pravitatis nituntur infringere. Q… propter ſuper his, pravas exactiones fieri p… hibemus, & pias conſuetudines præcipim… obſervari: ſtatuentes, ut liberè conferan… Eccleſiaſtica ſacramenta, ſed per Epiſcop… loci veritate cognitâ compeſcantur, qui m… litiosè nituntur laudabilem conſuetudin… immutare.*

Cap. *ad Apoſtolicam*, de ſimonia.

Quæſt. 4. Quænam ſunt officia, ſeu … bita inferiorum erga ſuperiores politico… cujuſmodi ſunt Reges, & alii principes … premi, magiſtratus, aliique Domini pa… ticulares?

Reſp. Apoſtolus Paulus ſcribens ad R… manos, paucis ea complectitur, quæ ſu… diti ſupremis ſuis Dominis, ac Magiſtr… tibus debent, dum ait: *Omnis anima p… teſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; non*

ad Rom. cap. 13. v. 1.

enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt à Deo, ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt, nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum: ſi autem malum feceris, time; non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit. Ideo neceſſitate ſubditi eſtote non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis; miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes. Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.

Ex hac Divi Pauli doctrinâ, & inſtructione, tum Romanis, tum fidelibus omnibus datâ, patet, ſubditos tria præſertim ſupremis Dominis debere; ſcilicet honorem ipſis, eorumque conſanguineis, proximis, ac miniſtris, ſeu officialibus, ſecundùm ordinem dignitatis: ſecundò obedientiam erga leges, & eorum decreta: denique fidelitatem, in perſolvendis tributis, & vectigalibus ab ipſis impoſitis ad alendam aulam, & exercitum ſuſtentandum, ac pro omnibus ad Rempublicam pertinentibus. Sanctus autem Petrus Apoſtolorum Princeps, hortatur ſubditos, ut propter Dei amorem ſupremis Dominis obtemperent, ut inde ita Dei gratiam mereri poſſint; ait enim: *Subjecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum; ſive Regi, quaſi præcellenti; ſive ducibus, tanquam ab eo miſſis ad vindictam male-* Epiſt. 1. Petri. cap. 2. v. 13

factorum, laudem verò bonorum; qui. eſt voluntas Dei ... Deum timete, Re honorificate.

Quoniam autem magiſtratus, ac . mini particulares, partem aliquam authoritatis habent in aliquos, quar ſupremo gradu Reges in ſubditos om poſſident; iis etiam reverentia debet & obedientia, iis in rebus, quæ eorum teſtati ſunt ſubjectæ; ac quoties ea defertur obedientia, ſine dubio pecca

ad Tit. c. 3. v. 1. Quare Divus Paulus Tito præcipit: *mone illos Principibus, & Poteſtatibus ditos eſſe, dicto obedire.*

Quæſt. 5. Quænam ſunt debita domi corum erga Dominos ſuos?

Reſp. Domeſtici quatuor præſertim bent Dominis ſuis, nempe amorem, verentiam, obedientiam, & fidem; patet ex ſancto Paulo, qui ſcribens ad

ad Coloſ. c. 3. v. 22. loſſenſes ait: *Servi obedite per omnia minis carnalibus, non ad oculum ſervi tes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſ plicitate cordis timentes Deum. Quodc que facitis, ex animo operamini, ſicut mino & non hominibus: ſcientes quod Domino accipietis retributionem hæred tis. Domino Chriſto ſervite: qui enim injuſtitiam facit, recipiet id quod iniquè ſit: & non eſt perſonarum acceptio a Deum.*

S. Ambroſ. in Epiſt. ad Coloſſ. cap. 3. Sanctus autem Ambroſius in hunc cum ſcribens, ait: *Ut promptos illos obſequio & fide faciat, mercedem illor bonorum operum accepturos promittit à in regno Chriſti. Quod ut probatum ſit acceptum, ſic illos vult obſequi ſicut Do mino, à quo mercedem expectant. A*

iniquè egerit, non ſolùm hominem offendet, ſed & Deum, quem in admiſſa fraude carnalis Domini contempſit. Si autem benè egerit, non erit apud Deum ſervus hominis quaſi deſpectior, ſed remunerabitur quaſi liber inter homines, ſervus autem Chriſti, quod dignitatis eſt nomen.

Idem verò Apoſtolus Tito ſcribens, vult: *Servos Dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes, ut doctrinam Salvatoris noſtri Dei ornent in omnibus.* Et in alio loco: *Servi obedite Dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto: non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſervi Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſervientes, ſicut Domino & non hominibus: ſcientes quoniam unuſquiſque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino ſive ſervus, ſive liber.*

ad Tit. c. 2. v. 9.

ad Epheſ. cap. 6. v. 5.

Quem in locum ſcribens ſanctus Joannes Chryſoſtomus, ait: *Noli igitur inſpicere, qui ejuſmodi es, quod homini ſervias, ſed Deo te ſervire exiſtima, prædicationique eſſe ornamento, & omnia facilè patieris, obtemperans Domino, indignantemque ferens, atque intempeſtivè iraſcentem. Conſidera ſemper, te non illi præſtare gratiam, ſed Dei imperiis obſequi, & omnia facillimè tolerabis. Nempè, quod ſæpè jam dixi, & ſemper dicere propoſitum eſt, ſi ſpiritualium rerum nobis cura erit, præſentis vitæ neceſſaria tribuentur. Eâdem profectò ratione ſervum, qui ejuſmodi fuerit, adeo benevolum, adeo obſequentem atque modeſtum, non modo ſuſcipiet Deus, coroniſque dona-*

S. Chryſ. in Epiſt. ad Tit. cap. 2. hom. 4. in moral.

M v

bit, & præmiis ſempiternis: verùm ipſe quoque Dominus, etiamſi bellua fuerit, etiamſi lapideus, immanis, atque atrox, laudabit, & admirabitur, ac cæteris omnibus in honore præferet, & præficiet reliquis, etiamſi ipſe gentilis fuerit.

Sanctus Paulus Apoſtolus, nihil non molitur, ut ſervos Chriſtianos inducat ut ſemetipſos ſanctificent Dominis benè ſerviendo, licèt paganis; ait enim: *Quicumque ſunt ſub jugo ſervi, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini, & doctrina blaſphementur. Qui autem fideles habent Dominos, non contemnant, quia fratres ſunt: ſed magis ſerviant, quia fideles ſunt & dilecti, quia beneficii participes ſunt.*

1. ad Tim. c. 6. v. 1.

Non difficile quidem eſt, bonis, æquiſque Dominis diligenter inſervire; verùm ſi pravi ſunt, ac diſcoli, aut etiam diverſæ religionis, fatendum eſt, non niſi ægrè cum amore, & affectu ſervitium ipſis impendi poſſe, ſine excellenti, & eximia quadam virtute. Quare ſanctus Petrus Apoſtolus docere nos voluit, domeſticos teneri, fideliter quibuſcumque tandem Dominis ſervire, dum ait: *Servi, ſubditi eſtote in omni timore Dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Hæc eſt enim gratia ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiens injuſtè. Quæ enim eſt gratia, ſi peccantes & colaphizati ſuffertis? ſed ſi bene facientes patienter ſuſtinetis, hæc eſt gratia apud Deum.*

Epiſt. 1. Petri. cap. 2. v. 18.

Notandum tamen hîc, quod ait Princeps Apoſtolorum: *Servi, ſubditi eſtote Dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis*, id intelligitur quando ni-

hil præcipiunt, quod ſit contra legem Dei: quia ſi tales Domini vellent ſervos ſuos eſſe ſuorum ſcelerum partic pes, eos ad malè agendum excitando, aut impellendo; in tali occaſione ſervi Dominis obedire non poſſunt ſine gravi peccato: cúmque Dei mandata potiùs, quàm hominum juſſa ſervare teneantur, Deo potiùs quàm homini debent obedire, neque aliquo commodo temporali induci debent, ut peccatis Dominorum ſuorum cooperentur. Quare Innocentius Papa XI. damnavit ſequentem Propoſitionem.

Decretū Innocent. XI. contra 65. propoſ. die 2. Martii 679. 51. Propoſitio damnata.

Famulus qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtram ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando: non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, putà ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.

Quod attinet ad fidem, ſeu fidelitatem, quam domeſtici debent Dominis ſuis; ſciendum quod non ſufficit ut abſtineant à furando, ſed quod hæc fides illos obligat, ad non permittendum, ut alii Dominis ſuis furentur, cùm id impedire poſſunt, ut nihil quocumque modo pereat Dominorum ſuorum per eorum culpam, ſed ut curam habeant diligentem rerum omnium, quæ ab ipſis adminiſtrantur, eandemque diligentiam impendere rebus heri, quam ſuis lubenter impenderent. Verùm quia hæc fidelitas, quam domeſtici ſuis debent Dominis, variis prætextibus fuerat obſcurata, & quaſi everſa, & ſervi facilè induci poterant ut crederent ſibi licere

aliquid è bonis heri clàm ſubripere, p
pter compenſationem laboris ſui, q
majori ſalario, & ſtipendio dignum
tant, quàm eo quod à Dominis tribuit
Sancta ſedes Apoſtolica varios hujuſm
Decretum Innocentii XI. prætextus penitùs auferre voluit damna
do ſequentem propoſitionem.
37. Propoſitio damnata. *Famuli & famulæ domeſticæ poſſunt cultè heris ſuis ſurripere ad compenſand operam ſuam, quam majorem judicant ſalario quod recipiunt.*

Eadem fidelitas obligat omnes, & ſingulos domeſticos, ut nihil evulgent eorum quæ poſſent illis nocere; eorumque calumniæ, ſine controverſia graviores ſunt quàm quæ ab aliis perſonis indifferentibus dicuntur, ac domeſtico potiùs quàm alteri attribui poteſt illud Eccleſiaſtes: *Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit.* (Eccleſ. c. 10. v. 11.)

Quæſt. 6. Quænam ſunt mutua conjugum erga ſe invicem officia?

Reſp. Sanctus Paulus Apoſtolus ſcribens ad Epheſios, videtur omnia mutua conjugum officia tradere, cùm ait: *Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut Domino; quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, ipſe Salvator corporis ejus. Sed ſicut Eccleſia ſubjecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut eam ſanctificaret mundans lavacro aquæ in verbo vitæ: ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejuſmodi; ſed ut ſit ſancta & immaculata. Ita & viri debent diligere uxores ſuas ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem* (ad Epheſ. c. 5. v. 22.)

diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim unquam carnem ſuam odio habuit; ſed nutrit & fovet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam. Quia ſumus membra corporis ejus, de carne ejus, & de oſſibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Verumtamen & vos ſinguli unuſquiſque uxorem ſuam, ſicut ſeipſum diligat: uxor autem timeat virum ſuum. Idem Apoſtolus in alio loco eamdem doctrinam paucioribus complectitur, dum ait: *Mulieres, ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet in Domino. Viri diligite uxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas.* ad Coloſſ. c. 3. v. 18.

Sanctus autem Joannes Chryſoſtomus, explicans fidelibus documenta divi Pauli, ſic maritos alloquitur: *Vis tibi obedire uxorem, ſicut Chriſto Eccleſiam? ipſe quoque ejus curam gere ſicut Chriſtus Eccleſiæ.... Quomodo Chriſtus eam quæ ipſum adverſabatur, oderatque, & deſpicatui habebat, ac conſpuebat, & per laſciviam, ei inſultabat, magnâ ſua curâ, ſuis ſubjecit pedibus; non minis, nec contumeliis, neque metu, neque ullo alio hujuſmodi: Ita tu quoque te gere in tuam uxorem: etiamſi eam videris deſpicientem, etiamſi per laſciviam inſultantem, etiamſi contemnentem: poteris multâ ejus curâ & providentiâ, dilectione & amicitiâ eam tuis pedibus ſubjicere: nihil eſt his vinculis magis tyrannicum, & maximè marito & uxori; nam famulum quidem poterit quiſpiam metu alligare, imò verò ne illum quidem, fortaſſe enim reſiliet, & abibit. Vitæ autem ſociam, liberorum matrem, &* S. Chryſ. in cap. 3. Epiſt. ad Epheſ. homil. 20.

quæ eſt cauſa & occaſio omnis lætitiæ, non oportet metu & minis ligare, ſed dilectione & affectione. Quanam enim eſt conjunctio, quando uxor exhorreſcit maritum? Quanam autem voluptate fruetur ipſe maritus cum uxore habitans tanquam cum ancilla, & non tanquam cum libera. Quare idem ſanctus Joannes Chryſoſtomus admonet maritos his verbis:

Ibidem. *Quando audis timorem, exige timorem qui convenit liberæ, non tanquam ab ancilla: eſt enim corpus tuum. Nam ſi hoc feceris, teipſum probro afficis, tuum corpus afficiens ignominiâ.*

Verùm cùm conjugum amicitia à mulierum prudentiâ plurimùm dependeat, eas erudire voluit & inſtruere ſanctus Petrus, ut accuratiùs ſcirent quâ ratione ſanctam cum maritis ſocietatem fovere de-

1. Petri c. 3. v. 1. beant, cùm ait: *Similiter & mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, ut ſi qui non credunt verbo, per mulierum converſationem ſine verbo lucrifiant. Conſiderantes in timore caſtam converſationem veſtram; quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples. Sic enim aliquandò & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe ſubjectæ propriis viris. Sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans: cujus eſtis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem.*

Sanctus autem Auguſtinus egregium mulieribus proponit imitandum exemplum, dum ſanctæ Monicæ matris ſuæ cùm in conjugio viveret, vitam ita deſcri-

bit: *Tradita viro, ſervivit veluti Domino, & ſategit eum lucrari tibi, Chriſte, loquens de te illi moribus ſuis quibus eam pulchram faciebas, & reverenter amabilem atque mirabilem viro. Ita autem toleravit cubilis injurias, ut nullam de hac re cum marito haberet unquam ſimultatem: expectabat enim miſericordiam tuam, ſuper eum, ut in te credens caſtificaretur. Erat verò ille præterea ſicut benevolentiâ præcipuus, ita irâ fervidus. Sed noverat hæc non reſiſtere irato viro, non tantum facto, ſed ne verbo quidem. Jam verò refractum & quietum, cùm opportunum videret, rationem facti ſui reddebat, ſi fortè ille inconſideratiùs commotus fuerat. Denique cùm matronæ multæ, quarum viri manſuetiores erant, plagarum veſtigia, etiam dehoneſtatâ facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam veluti per jocum graviter admonens, ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales vocantur, recitari audiſſent, tanquam inſtrumenta quibus ancillæ factæ eſſent, deputare debuiſſent, proinde memores conditionis, ſuperbire adverſus dominos non oportere. Cúmque mirarentur illæ, ſcientes quàm ferocem conjugem ſuſtineret, nunquam fuiſſe auditum, aut aliquo indicio claruiſſe, quod Patricius ceciderit uxorem, aut quod à ſe invicem vel unum diem domeſticâ lite diſſenſerint, & cauſam familiariter quærerent; docebat illa inſtitutum ſuum, quod ſupra memoravi. Quæ obſervabant, expertæ gratulabantur: quæ non obſervabant, ſubjectæ vexabantur.* Tum ibidem ejus manſuetudinem, & patientiam his verbis commendat: *Denique etiam virum ſuam, jam in extrema vita temporali*

S. Aug. lib. 9. Conf. c. 9.

ejus lucrata eſt tibi : nec in eo jam fideli planxit, quod in nondum fideli toleraverat.

Erga verò ſocrum ſuam ita ſe gerebat, ut quando ea falſis ancillarum rumoribus irritata fuerat, non aliis uteretur remediis, quàm patientiâ, & manſuetudine: talis fuit Monica, quam ceteræ deberent imitari.

S. Chryſ. homil. 10. in Epiſt. ad Coloſſ.

Diligere quidem eſt virorum, inquit ſanctus Chryſoſtomus, *illarum verò cedere: ſi ergo unuſquiſque quod ſuum eſt, afferat, ſtant omnia firma & ſtabilia; ex eo ergo quod diligatur, fit mulier amica & benevola; ex eo autem quod ſit ſubdita, vir fit mitis & clemens. Vide autem quod hoc quoque à natura ſic ſit comparatum, ut vir quidem diligat; mulier autem obediat. Nam quando is qui imperat, diligit eum qui paret imperio, tunc conſiſtunt omnia. Non tam ab eo qui paret imperio, quæritur dilectio, quam ab eo qui imperat adverſus eum qui paret; ab illo enim eſt obedientia. Ne ergo quoniam ſubjecta eſt mulier, ſit inſolens: neque tu, quoniam vir diligit, intumeſce. Neque viri amicitia extollat mulierem, neque mulieris ſubjectio inflet virum. Propterea ſe ipſam tibi ſubjicit, ut magis diligatur: propterea te fecit amari, ô mulier, ut facilè feras quod ſis ſubjecta; etenim ei qui amat, eſſe ſubjectum, nullam habet difficultatem. Ne timeas amans, habes enim ipſam cedentem.*

Nihil aliud profectò magis confert ad mutua conjugum officia, mutuamque fovendam amicitiam, quàm ut alter alterius onera portet, & ſe mutuo compatiantur: ſecùs enim vix, ac ne vix quidem, in pace ſtare, & amicitiam colere poſſunt

conjuges; nam cùm continua frequentatio efficiat, ut alter alterius defectus facilè obſervet, quibus ne quidem perfectiſſimæ carent perſonæ: niſi cum manſuetudine & charitate patienter tolerentur, & opportunum ad eos corrigendos quantum fieri poteſt tempus expectetur, grave conjuges patiuntur periculum, ne diſſenſionibus, & diſcordiis ſincera violetur charitas, quæ vigere debet inter conjuges. Unde ſanctus Gregorius magnus ait: *Admonendi ſunt conjuges, ut ea in quibus ſibi aliquando diſplicent, & patientes invicem tolerent, & exhortantes invicem ſalvent; ſcriptum namque eſt:* invicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti: *Lex quippe Chriſti charitas eſt, quâ ille nobis & largiter ſua bona contulit, & æquanimiter mala noſtra portavit. Tunc ergò legem Chriſti, & ejus mandata imitando complemus, quando & noſtra benignè conferimus, & aliorum mala piè ſuſtinemus. Admonendi quoque ſunt & conjuges, ut eorum quiſque non tam quæ ab ipſo tolerentur, attendat: ſi enim ſua quæ portantur conſideret, ea quæ ab altero ſuſtinet leviùs portat.* S. Greg Paſ. p. 3. admonitione 27.

Sanctus autem Apoſtolus Petrus hortatur maritos, ut infirmitates mulierum ſuarum cum charitate tolerent, cùm ait: *Viri ſimiliter cohabitantes ſecundùm ſcientiam, quaſi infirmiori vaſculo muliebri impartientes honorem, tanquam & cohæredibus gratiæ vitæ, ut non impediantur orationes veſtræ.* 1. Petri. c. 3. v. 7.

Denique conjuges omni modo ſolidam inire debent pacem, eamque conſervare, cujus neceſſitatem his verbis declarat ſanctus Chryſoſtomus: *Si hi ſint in concordia,* S. Chryſ. in

cap. 5. Epiſt. ad Epheſ. homil 21.

& rectè aluntur filii, modeſtique ſunt famuli, & ordinem non deſerunt, & bonorum odore fruuntur vicini amicique, & cognati: ſin autem contra, confunduntur omnia: & quomodo cùm duces exercitûs inter ſe pacem agunt, omnia ſuam ſervant conſequentiam; & ſi rurſus illi turbentur, ſurſùm & deorſùm aguntur omnia, ita nunc quoque.

Sed quod eſt magis deplorandum, illa diſſenſio inter conjuges, radix eſt, & origo multorum peccatorum, quæ in familia committuntur; ex ea enim ſequuntur multa mala, tam in ſpirituali, quàm in temporali, quibus non ſine magna difficultate mederi poteſt.

Ex his concludere facilè licet conjugibus, & maritis præſertim incumbere, ne pars altera careat rebus ad honeſtè vivendum, ſecundùm ſuam conditionem & facultates, neceſſariis, tum in ſanitate, tum in morbo: omnique diligentiâ & charitate procurare, ne fraudetur auxilio rerum ſpiritualium, debitâque inſtructione, quemadmodum diximus loquendo de parentibus reſpectu filiorum ſuorum; ſed & occaſiones omnes peccati, quantum fieri poteſt reſcindere debent, ſeque mutuo bono exemplo ad meliora provocare in Chriſto Jeſu.

Quæſt. 7. Quæ, & quot ſunt frequentiora peccata patrum & matrum-familiàs?

Deciſiones Cleri Patavini an. 1688. in Menſept. in caſu prudentiali p. 120.

Reſp. Hæc peccata diſertè enumerantur in Deciſionibus Cleri Patavini ſub Eminentiſſimo olim Cardinali Barbadico Epiſcopo, cujus memoria in benedictione eſt, » his verbis. *Primò*, deſiderantes non ha» bere prolem ad effugiendum onus illam

educandi; eſt enim contra unum ex fi- «
nibus principalibus Matrimonii; unde «
ait Tertullianus: *Homicidii feſtinatio eſt* « Tertullian. Apolog. c. 5.
prohibere naſci. Nec refert, natam quis «
eripiat animam, an diſturbet naſcentem. «

Secundò in petitione, ſeu redditione debiti conjugalis, talia exercentes, qualia pudicas aures dedecent confeſſariorum: præſertim accedentes præpoſterè; ſi mulier ſit incuba; aut menſtruorum tempore, vel ita partui proxima, ut ipſi moraliter obfuturus ſit carnalis congreſſus: de quibus peccaminoſis actibus tractant moraliſtæ.

Tertiò abortus committentes, etſi non data operâ, ſed culpabili inadvertentiâ, vel malitiâ; exempli gratiâ, dum uxor prægnans ſuſtollit pondera quibus cauſatur abortus; vel maritus calce, aut pugnis eam impetit more belluino, juxta illud: *Comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Pſal. 48.

Quartò, poſt partum tenentes parvulos editos in proprio lecto abſque ulla cautela, cum periculo ſuffocationis, & infanticidii; quod crimen utinam frequenter non eveniret; & quamvis ſit caſus reſervatus, & in aliis diœceſibus ſit adjecta excommunicatio, contra patres & matres detinentes recenter natos in lecto, parùm vel timetur, vel obeditur.

Quintò, peccant matres in lactando infantes, plures enim illarum habent ubera ita lacte abundantia, ut papillâ in ore infantis, & ſugentis immiſſâ, ſinentes ſe à ſomno rapi, puer ex nimio lacte ſuffocetur; cui ex compaſſione dicendum foret: *Quare mater tua leana?* Ezech. 19.

Sextò, ſed plurimæ matres nobiles gra-

viter in obligatione deficiunt, non lactantes proprios filios, ſed illos nutricibus lactandos tradentes; quæ quidem nutrices ſæpè ſæpius malis moribus imbutæ, & malo lacte, (vel ex occultâ earum conceptione, vel occultiori morbo gallico, aut aliâ ſanguinis impuritate) infantulos cibantes, eoſdem ita malè affectos reddunt tum in animo, tum in corpore, ut vix adhibeatur remedium. Et ideo hæ matres non ſunt à peccato immunes; eſt enim contra naturale præceptum, fœtas matres ſtatim ſe lacte privare, ut incontinentiæ operam navent; cum natura eaſdem genitrices lacte ditet, & donet, ut fœtus ſuos nutriant. Neque eas tuetur à culpa univerſalis conſuetudo; quia damnatur in jure tanquam prava, per textum in cap. *ad ejus*, diſt. 5. ubi ſic legitur: *Ad ejus verò concubitum vir ſuus accedere non debet quouſque qui gignitur, ablactetur. Prava autem conſuetudo in conjugatorum moribus, irrepſit ut filios ſuos quos gignunt, nutrire mulieres contemnant, eoſque ad nutriendum aliis mulieribus tradunt.* Quod videlicet ex ſola carnis incontinentiâ videtur fuiſſe inventum; quia dum ſe continere nolunt, deſpiciunt lactare quos gignunt. Certè videntur crudeliores feris, quæ tanto amore nutriunt prolem ſuam, de quibus ſcriptum eſt. *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos ſuos.*

Jerem. cap. 4. v. 3.

Non ita fecit Sara uxor Abrahæ, quamvis ditiſſima, quæ ipſamet voluit lactare Iſaacum, quem pepererat, Geneſis 21. v. 7. Non ita Anna mater Samuëlis, quem & ipſa lactavit. 1. Reg. cap. 1. Non ita mater Machabeorum, quæ juniori filio martyrio proximo dixit: *Te in utero novem*

2. Mach. cap. 7. v. 27.

menſibus portavi, & lac triennio dedi. Non ita mater Honorii imperatoris, à qua fuit lacte materno alitus. Claudianus in Panegyrico 4. Non ita Regina Blancha quæ ſanctum Ludovicum filium ſuum aliis nutricibus nunquam committere voluit. Audiant hæ matres delicatæ ſanctum Ambroſium : *Provocantur fœminæ meminiſſe dignitatis ſuæ, & lactare filios ſuos : hæc enim matrum gratia, hic honos, quo ſe propriis commendent viris.* S. Ambr. lib. 3. de Abraham. cap. 7.

Quapropter frivola eſt excuſatio matrum nobilium, ſe ſcilicet ſubtrahere à lactanda prole, ne dedecus incurrant; ſiquidem nulli mulieri, etſi nobili, aut heroïnæ, poteſt eſſe dedecori lactare filium, quem novem menſes in penitiſſimis uteri receſſibus aluit, & quem ex propriis viſceribus eduxit; imò naturam offendit mater, recuſans hominem viventem, & matris officia implorantem ſuo lacte nutrire, quem in utero latentem ſuo ſanguine aluit.

Oh quanta ambitione hunc abuſum proſequuntur etiam fœminæ ordinariæ conditionis; quarum mariti, ne eas contriſtentur, vel cùm illi venerei abundantiùs ſint, quamvis facultatibus careant, imò neque pecuniam ad nutricis ſtipem dandam habeant, ſifios committunt alienæ nutrici, à qua modicum lac exhibetur, quia modicum exigitur ſalariũ. Exaltent Parochi quaſi tuba vocem ſuam in congregatione patrũ-familias.

Septimò matres peccant, dum infantulos creſcentes portant ad Eccleſiam, ſacrificii tempore, eoſque conſtrepere ſinunt vel Roſarium jactantes, vel vocem attollentes, vel ſi pedibus ſint aſſueti, per Eccleſiam decurrentes, cùm litantis Sacerdo-

tis, & fidelium adſtantium ſummo faſtidio, quaſi eſſent catelli irrationales; ut videtur innuere Job illis verbis: *Egrediuntur quaſi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant luſibus*. At culpa hæc eſt etiam Parochorum, qui zelo carent, ſatis illis vivere: ſi reprehenderent, ſi objurgarent has matres, ſi eas docerent vel puerulos domi tenere, vel ab initio eiſdem innuere, in templo ubi Deus colitur, ubi Chriſtus immolatur, ubi Angeli ſtant genuflexi, cum ſilentio, cum timore & tremore immorandum: utique non eſſet abuſus iſte ubique communis.

Job. cap. 21. v. 11.

Octavò peccant genitores filios grandiores factos nimio amore proſequentes, & eoſdem incipientes habere velle, aut nolle, in omnibus, & per omnia contentantes; ac quaſi *Idolotecta* adorantes. Quid ex hoc tenerrimo amore? vel Deus punit genitores, morte puerorum, ne plus amentur quàm ipſe Deus, ut de Vitulo aureo fecit Moyſes Exodi 32. Vel ſi filioli vivunt, & adoleſcunt, inobedientiſſimi evadunt, & in parentes inſurgunt. *Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contriſtabit te. Non corrideas illi, ne doleas; & in noviſſimo obſtupeſcent dentes tui.* Audivi prudentiſſimam quandam matrem ita dicentem; nunquam oſculata ſum filios meos, poſtquam eos ablactavi, ut eos cum timore educarem.

Eccleſ. 30. v. 9.

Nonò peccant genitores, omittentes imbuere mentes filiorum reverentiâ, & timore majeſtatis Divinæ; neque eis de die in diem inſinuantes, Deum ſuper omnia eſſe timendum: Divina præcepta eſſe omninò ſervanda, potiùs moriendum,

quàm peccandum. Eſſe æternam vitam poſt mortalem hanc, & quidem duo loca æterna: paradiſum pro bonis, flammas tartareas pro malis Chriſtianis. Eccleſias, Sacramenta, Sacerdotes ſumma veneratione colendos. Divinam voluntatem, à cujus providentiâ omnia pendent, ſemper promptè amplexandam, tam in proſperis, quàm in adverſis; hæc enim ſi frequenter parvuli trimi, quadrimi, & in ulteriori ætate à parentibus audirent, & tanquam ſemina Chriſtianæ pietatis in cordibus ſuis tenellis reciperent, fructum timoris Dei redderent grandiores facti; ut ſcriptum legimus de Tobia, qui puerulum ſuum *ab infantia timere Deum docuit, & abſtinere ab omni peccato.* Tob. 1. v. 10.

Decimò delinquunt parentes non explicantes pueris ſuis myſteria fidei; neque eos ad Eccleſiam ſolliciti mittentes, aut potiùs aſſociantes, ut à Parocho aliiſque eruditis magiſtris diſcant Deum unum in eſſentia trinum eſſe in perſonis. Secundam ſanctiſſimæ Trinitatis perſonam carnem ſumpſiſſe, virtute Spiritus Sancti, ex Maria Virgine; & in eadem carne Chriſtum Dominum, Deum & hominem nos redemiſſe, mediante ſua ſanctiſſimâ paſſione, morte, & reſurrectione; cæteros articulos fidei non declarantes; aliaſve partes doctrinæ chriſtianæ, ut illam ediſcant; majorem curam animalium, & ſtabulorum, quàm animarum gnatorum habentes; ita ut de plurimis familiis verificetur, quod de domo Herodis pronunciavit Auguſtus Imperator, profuiſſe magis naſci ſues, quam filios. Macrobius Saturninus lib. 2. cap. 4. Et quod ad populum inculcabat

aureum os ſancti Joannis Chryſoſtomi: *Majorem aſinorum & equorum quàm filiorum curam habemus.*

S. Chryſ. homil. 60. in Matth.

Undecimò peccant parentes approbantes vel furta filiorum, fructus, bladas, ova, forſan & alienas gallinas, vel oves domum deferentium, vel eorumdem filiorum ferocitatem, & manus violentas; adeo ut ſi audierint, ab ipſis aliquem ſaxis, vel pugnis percuſſum, laudent opus, & ſubdant; ne permittas ab aliquo te conculcari; in rixa eſto primus in percutiendo. Sic ego faciebam, cùm tuæ eſſem ætatis. Non ita faciebat Tobias, qui audita voce hædi furto forſan ſubrepti, ait: *Reddite hædum Dominis ſuis, quia non licet nobis, aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Educate filios veſtros in diſciplina, & correptione Domini.* Epheſ. cap. 6. v. 4.

Tob. cap. 2. v. 11.

Duodecimò rei ſunt genitores pueris ſuis maledicentes: nam *Maledictio matris eradicat fundamenta domus.* Filiolo ſitienti cùm mater tandem dixiſſet, accipe, bibe Diabolum, ſtatim energumenus evaſit filius, quem nullus liberare potuit, niſi ſanctus Zenobius Archiepiſcopus Florentinus, ut narrat in ejus vita Surius. Sancta Cathatina Senenſis dicebat matri ſuæ: ne quæſo mater maledicas mihi, ſed potiùs verbera me, in ejus vita Paulus Frigerius lib. 1. cap. 4. num. 3. Multa lugubria exempla maledicentium genitorum videantur, apud Menochium in Storeis part. 1. cap. 53. & part. 4. cap. 86.

Eccl. cap. 3. v. 11.

Decimo tertiò gravis culpa eſt parentum, permittentium pueros diverſi ſexus, quamvis fratres, & ſorores, in eodem lectulo dormire. Ait Ariſtoteles, filios in

quarto,

quarto, vel quinto ætatis anno ſemina facere, lib. 4. cap. 19. Narbona in ætatis anno 5°. q. 1. Nos aſſerere poſſumus in hac ætate plures fieri capaces malitiæ. Igitur omninò ſeparandi. Salomon, cùm eſſet annorum duodecim, genuit Roboam. Sanctus Hieronymus in Epiſt. ad Vitalem.

Decimo-quartò in culpa pariter gravi ſunt pater & mater, qui in proprio lecto dormire faciunt filiolos grandiuſculos factos; multi enim, ex ſolutione debiti matrimonialis eorumdem parentum, diſcunt actiones turpes, & carnales. Curioſitas, ſecundùm ſanctum Thomam, eſt prima aggreſſio contra caſtitatem: Pueri audiunt, obſervant, ediſcunt: Plures naſcuntur cum dentibus. Plin. lib. 7. cap. 16. Et plurimi ab utero matris portant quandam ſpecialem malitiam pro rebus venereis, juxta illud: *Erraverunt ab utero.* Pſal. 57. Puer decennis, dormiens cum ſua nutrice, eam fecit prægnantem, & ſeipſum patrem. Cœlius Rhodigin. lib. 14. cap. 8.

Decimo-quintò peccant parentes, permittentes vel ſe audiri à puerulis pronuntiantes verba obſcœna, res turpes, maledicta, blaſphemias; vel ſe videri quodcumque facinus perpetrantes; nam diſcunt, etſi tenelli, eadem dicere, vel facere. *Lædetur quaſi vinea in primo flore botrus ejus.* Job. 15. v. 33.

Decimo-ſextò delinquunt parentes, qui permittunt, ut filiæ adoleſcentes morentur in januis, vel in feneſtris, ut viros aſpiciant, ſeu à viris aſpiciantur. Peſſimum abuſum haud, haud defendendum motivo maritum quærendi. *Nequius oculo quid creatum eſt?* Eccl. 31. Nam viſum ſequitur

cogitatio, cogitationem delectatio, delectationem conſenſus. *Fornicatio mulieris in extollentia oculorum agnoſcetur, & in palpebris illius.* Eccl. 26. Obligatio eſt genitorum adoleſcentulas ſuas ita cuſtodire, ut ab hominibus non aſpiciantur. Oh modeſtæ ſunt, verecundæ ſunt, innocentes ſunt; ideo cuſtodiantur. *Quid faciemus ſorori noſtræ? ſi murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula.* Cant. 8.

Sanctus Antoninus Archiepiſcopus Florentinus, deambulans per civitatem, vidit chorum Angelorum ſuper domunculâ, in qua vidua mulier cum tribus filialibus ita pauperibuus inhabitat, ut ad victum quærendum laborarent die noctuque: ſubvenit eiſdem largis eleemoſynis pius paſtor; ipſæque filiæ, depoſito labore, ad feneſtras frequenter ſtabant, ut faciliùs ſibi de marito providerent. Cùm iterùm eâdem via tranſiiſſet ſanctus Archiepiſcopus, non Angelos, ſed dæmones ſuper prædicta domunculâ vidit ſaltantes: ſtupefactus ſe informat de moribus puellarum; quas, ut intellexit otioſas, & monuit, & ſubtractione eleemoſynæ ampliſſimæ ab illo defectu fecit emendatas. Menoch. in ſtoreis. Centur. 2. cap. 72.

Decimo-ſeptimò, major eſt iniquitas illorum matrum, quæ filiabus ſuis pectus, humeros, & brachia denudant; crines exornant, ut viris placeant, ut aſpiciantur, à pluribus ſibi deſerviatur, & tanquam Idola venerentur. Auctrices enim illarum omnium culparum ſunt, quas committunt corde, & oculis dilectores filiarum de quibus ait Dominus: *Contrivi oculos eorum fornicantes poſt Idola ſua.* Ezech. cap. 6. v. 9.

Decimo-octavò : at maxima eſt culpa earumdem matrum ducentium eaſdem filias ad ſaltationes, & choreas, & permittentes, ut eædem ſolæ cum ſolo adoleſcente loquantur, tangantur, & converſentur. Contra hunc abuſum exclamat mellifluus Sanctus amariſſimo dolore plenus, his verbis. *Intrat ſolus ad ſolam ; veh veh lupus ad oviculam.* Et quod genitores mortaliter peccent, talem libertatem concedentes filiabus, docent Navar. in Summa cap. 14. nu. 18. & alii. S. Bernardus.

Decimo-nonò, peccant genitores, qui filios ſuos adultos nimiâ ſeveritate tractant, eoſdem injurioſis, & contumelioſis verbis afficientes, ſicque eoſdem ad iracundiam, & ad inobedientiam, atque contemptum provocantes, quos deberent ex paterno officio ſuaviter, & cum charitate admonere ; juxta præceptum Apoſtoli : *Patres nolite ad iracundiam provocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina, & correptione Domini.* ad Epheſ. c. 6. v. 4.

Vigeſimò, crimen lethale incurrunt Patres-familiàs, qui ut filios ſuos divites faciant, & locupletes poſt ſe relinquant, incidunt in radicem omnium malorum, id eſt in avaritiam, contractus illicitos, & uſurarios frequentantes, innumeras fraudes committentes ; legata pia, libellos, mercedes operariorum non ſolventes, quaſcumque eleemoſynas à domo ſua eliminantes ; unde ſequitur, non ſolùm perditio animæ genitorum ſed totalis ruina, atque deſolatio poſteritatis, excidium filiorum, hereditatiſque confiſcatio, cujus veritatis non ſunt neceſſaria teſtimonia, ſiquidem quotidiana experientia illam ita

refragabiliter confirmat; juxta adagium, Malè parta malè dilabuntur. Ait enim Scriptura: *Avaro nihil eſt ſceleſtius.* Eccl. 10. v. 9.

Vigeſimo-primò peccant patres, ſeu parentes, clericalem vitam ſuadentes filio, cui ad illam nulla eſt propenſio, nulla vocati ocœleſtis, nullus amor caſtitatis; & quamvis ſcriptum ſit: *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron,* ſatagunt ut filii obtineant vel canonicatum, vel beneficia, etiam cum curâ animarum, dummodo ſint amplis ditata proventibus; non prævidentes excidium ſalutis æternæ, ob innumera peccata ejuſdem filii canonici ſeu beneficiati, non incedentis in habitu, & tonſura, non recitantis Horas canonicas, non viventis cum caſtitate, non exercentis proprium officium, abutentis redditibus Eccleſiaſticis, infeliciter viventis, & infeliciùs morientis, quaſi Poëma quoddam eſſet illud ſerioſum Redemptoris monitum: *Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?*

ad Hebr. c. 5. v. 4.

Matth. c. 16. v. 26.

Vigeſimo-ſecundò pejus agunt genitores, quando filios, vel corpore, vel ingenio non perfectos, eoſque reluctantes, in regulare inſtitutum intrudunt, tribus votis illos onerantes, quorum obſervantiam nunquàm præſtabunt, ſolo temporalis fœlicitatis motivo, quâ Regalares otioſi, abſque labore, & uti dicunt, ad ſonum campanulæ viventes, potiuntur. Hinc regularis, & monaſtici habitus detrimenta, dum plurimi abſque vocatione, & reluctantes profeſſi, inobedientes, incontinentes, ſcan-

daloſi, & apoſtatæ, à religione cernuntur. Utinam conſiderarent eorum genitores magnam hanc Dei offenſam, qui juſſit in Levitico nullam ſibi victimam offerri, cui eſſet aliqua macula: *Si holocauſtum fuerit ejus oblatio, ac de armento, maſculum immaculatum offeret.* Levit. cap. 1. v. 3.

Vigeſimo-tertiò, peſſimè operantur patres & matres à quibus filiæ, contra earum voluntatem, coguntur ingredi monaſteria, & moniales fieri; adeo ut per totam vitam ſint ſimiles filiæ Jephte, quæ *cum ſociis, ac ſodalibus ſuis flebat virginitatem ſuam in montibus.* Judic. cap. 11. v. 38. Meminiſſe eos oporteret excommunicationis fulminatæ à Concilio Tridentino Seſſ. 25. de regular. cap. 18. contra illos, qui *quomodocumque coëgerint aliquam virginem, vel viduam, vel aliam quamcumque mulierem invitam ad ingrediendum monaſterium.*

Vigeſimo-quartò tandem, peccant genitores, qui vel nimis tardant ex avaritiâ in maritandis filiabus, vel eas nuptui tradunt ſine earum aſſenſu, volentes ut nubant, cui neque genium, neque amorem habent, & prohibentes, ne ducant in maritum, quem omninò cupiunt. Quamvis enim filiæ optimè facerent in nuptiis pendere à gubernio, & providentia patris; nihilominus pater jus non habet violandi arbitrium filiarum in hac materia. cap. *de Nuptiis* 31. q. 2. Sanctus Thomas 2.2. q. 10. 4. a. 5.

ORDINATIONES CIRCA obſervantiam divini cultûs in Eccleſiis, & venerationem Feſtivitatum: necnon & contra Simoniacos, Blaſphematores, Sodomitas, & Concubinarios.

Edita an. D. 1566.

Pius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Exordium.

CUM primum Apoſtolatûs officium divina nobis diſpoſitione commiſſum ſuſcepimus, ſtatim omnem curam, & cogitationem noſtram in dominici gregis fidei noſtræ crediti ſalute defiximus, & Chriſti fideles, Deo juvante, ita dirigere ſtatuimus, ut à vitiis & peccatis abſtinentes, iter, quod ad vitam æternam ducit, inſiſtant.

Cauſæ hujus Conſtitutionis.

§. 1. Cùm autem ad omnia, quæ divinam majeſtatem aliquo modo poſſent offendere, amovenda, mentis noſtræ aciem intenderimus, ea primùm & ſine mora emendare decrevimus, quæ Deo præter cætera diſplicere, & iram ejus provocare cum divinæ docent Scripturæ, tum graviſſima exempla declarant, nempe divini cultûs neglectum, ſimoniæ labem, blaſphemiæ crimen, & libidinis naturæ contrariæ vitium execrandum, propter quæ populi & nationes, bellorum, famis, & peſtilentiæ calamitatibus, juſtâ Dei ultione ſæpe plectuntur. Etſi autem contra eos,

qui tam gravia crimina admiſerint, multæ à prædeceſſoribus noſtris Conſtitutiones editæ fuerunt; tamen quia parum eſt leges edere, niſi ſint qui eas debitis temporibus exequantur.

§. 2. Idcirco ne qui forſan ex tolerantia ſperare impunitatem audeant, ſcientes pleroſque pœnarum gravitate magis quàm Dei timore arceri ſolere à voluntate peccandi, omnes & ſingulas ſententias, cenſuras, & pœnas contra eos, qui talia deliquerint, latas confirmamus & Apoſtolica auctoritate innovamus, nec de earum rigore quicquam relaxamus, admonemuſque eos qui talia perpetrare veriti non fuerint, non ſolùm ſubituros eas pœnas quæ ſacris ſunt Canonibus conſtitutæ, ſed eas etiam quas leges civiles comminantur, & noſtri quoque arbitrii diſcretio pro perſonarum qualitate conſtituet.

Innovatio antiquarum pœnarum cõtra inobediẽtes huic conſtitutioni.

§. 3. Mandantes Civitatum, & Locorum ſtatus noſtri Eccleſiaſtici pro tempore Ordinariis, & Gubernatoribus, illis quidem ſub pœna ſuſpenſionis à divinis, his verò ſub pœna Excommunicationis latæ ſententiæ, ut quos debitum Deo cultum in Eccleſiis non tribuere, aliiſque nefandis criminibus pollutos eſſe compererint, comprehendi curent pœnis afficiendos competentibus. Sciturìs etiam ipſis Judicibus, quòd ſi poſt hanc noſtram conſtitutionem in caſtigandis hujuſmodi delictis negligentes fuerint, primùm quidem Dei Omnipotentis judicio obnoxii erunt, deinde noſtram quoque incurrent indignationem. Ut autem pœnarum certitudo cunctis faciliùs innoteſcat, nonnullas hîc duximus exprimendas, aliis nihilominùs contra

Mandatum exequendi hãc Conſtitut.

hujuſmodi criminum reos à jure ſtatutis in ſur robore manentibus.

Divini cultûs obſervantia in Eccleſiis ab omnibus teneatur & contravenientes pœnis hîc deſcriptis afficiantur.

Ad hoc vide Concilii Trid. Seſſ. 22. primum decretū poſt Canones.

§. 4. Ut igitur Deo optimo, maximo glorioſæ Virgini, & Sanctis omnibus debitus honor deferatur, Gregorii decimi prædeceſſoris noſtri conſtitutionem innovantes, ac ſtatuta in Tridentino Concilio obſervari volentes: ſtatuimus, & ordinamus, ut ad Eccleſias ſit humilis & devotus ingreſſus, quieta converſatio, devotis orationibus inſiſtant, & omnes genibus flexis ſanctiſſimum Sacramentum adorent, ad nomen Jeſu-Chriſti Domini noſtri cum exhibitione reverentiæ caput inclinent; nullus in dictis Eccleſiis ſeditionem faciat, tumultum excitet clamores moveat, impetumve committat; ceſſent vana, fœda, & profana colloquia, riſus immoderati, & ſtrepitus omnes judiciorum, & alia quæcumque quæ divinum Officium perturbare poſſunt. Nullus intra Eccleſias deambulare audeat ſive præſumat, dum celebrantur ſacra Miſſarum myſteria, & alia divina Officia. Qui verò prædicta petulanti animo contempſerint, præter divinæ ultionis acrimoniam, noſtri quoque arbitrii pœnas incurrent; quæ omnia locorum quoque ordinarii in ſuis Eccleſiis facient obſervari. Quicumque verò in Eccleſiis, dum ibi ſacrificium Miſſæ, & divina celebrantur Officia, aut Verbum Dei prædicatur, deambulare, vociferari, aut verſo tergo ad ſanctiſſimum Sacramentum irreverenter ſedere, aut aliquid quod ſcandalum generet, aut divina perturbet officia, facere præſumpſerit, pœnam viginti quinque ducatorum incurret, præter alias arbitrio noſtro imponendas & moderandas pœnas, & qui non habebit

in ære, luet in corpore, aut exilio mulctabitur. Qui verò in Eccleſiis cum mulieribus impudicis, ſive etiam honeſtis, colloquium ſcurrile habuerit, aut alios inhoneſtos actus fecerit, viginti quinque ducatorum pœnam incurrat, & carceris per menſem; Qui in Eccleſiis, ut ſupra obſcœnis & inhoneſtis verbis aut ſignis uſus fuerit, aut alia fœda colloquia cum perſonis quibuſcumque habuerit, decem aureorum pœnâ mulctetur, aut aliàs corporaliter puniatur. Mandamus præterea omnibus, & ſingulis Cathedralium, Collegiatarum, & Parochialium Eccleſiarum Capitulis, Rectoribus, Vicariis, Sacriſtis, Oſtiariis, & aliis ipſarum cuſtodibus, quatenùs præfatos omnes in Eccleſiis delinquentes admoneant, ut in eis vetita fieri non permittant, vel ſaltem ipſis Ordinariis, vel Officialibus noſtris puniendos deferant. Quòd ſi facere neglexerint, pœnam duorum aureorum vice qualibet incurrant.

Pauperes in Eccleſiis eleemoſynas petere non permittantur, dū divina celebrantur Officia.

§. 5. Pauperes quoque mendicantes, ſeu eleemoſynas petentes per Eccleſias tempore Miſſarum, prædicationum, aliorumque divinorum officiorum ire non ſinant, ſed eos ad valvas Eccleſiarum ſtare faciant, ſub pœna duorum aureorum Capitulis infligenda pro qualibet vice, niſi eos ejici curaverint, & Parochis dimidii aurei. Religioſis etiam Clauſtralibus, ſive Regularibus, præcipimus in virtute ſanctæ obedientiæ, ut in Eccleſiis ſuis deputent aliquem, qui tales ejiciat, & ſi negligentes fuerint graviſſimè ab Ordinatio corripiantur; quòd ſi illi parere recuſaverint, graviſſimas pœnas incurrent, & pro qualitate perſonarum

etiam corporaliter punientur arbitrio noſtro, ſive Superiorum.

Cadaverum capſæ in Eccleſiis ſuper terram exiſtentes amoveantur.

§. 6. Et ut in Eccleſiis nihil indecens relinquatur, iidem provideant, ut capſæ omnes & depoſita, ſeu alia cadaverum conditoria ſuper terram exiſtentia omninò amoveantur, prout aliàs ſtatutum fuit, & defunctorum corpora in tumbis profundis infra terram collocentur.

Feſtaque omnes venerentur.

Ad hoc habes Concil. Trid. Seſſ. 25. poſt princip.

§. 7. Cùm vero dierum Feſtorum obſervatio ad Dei cultum, maximè pertineat, & in lege divina præcipiatur, cupientes abuſuspravos qui ex eorum inobſervantia invaluerunt, omnino corrigere & antiquorum Canonum ſtatuta renovantes: mandamus, ut omnes dies Dominici, & præcipuè in honorem Dei, Beatæ Mariæ Virginis, Sanctorum Apoſtolorum feriati, cum omni veneratione obſerventur, & omnes in diebus præfatis Eccleſias frequentent, divinis Officiis devotè intendant, ab omni illicito, & ſervili opere abſtineant, mercatus non fiant, profanæ negociationes & judiciorum ſtrepitus conquieſcant. Qui verò in diebus præfatis opus aliquod illicitum feciſſe deprehenſus fuerit, præter divinam ultionem & amiſſionem animalium quibus ad victuram utetur, etiam graves pœnas incurret arbitrio noſtro, ſeu Vicarii noſtri in urbe: In aliis autem locis arbitrio Ordinariorum, vel aliorum magiſtratuum, ita ut præventioni locus ſit. Quibus omnibus diſtrictè præcipimus, ut hæc diligenter obſervari procurent: Illas etiam feſtivitates, quæ juxta conſuetudinem locorum ſolemniter celebrari conſueverunt, juxta laudabilem conſuetudinem

debita cum reverentia obſervari faciant, ſub pœnis arbitrio ipſorum imponendis & moderandis.

§. 8. Et ut Simoniacæ pravitatis labes prorſus aboleatur, conſtitutiones Anteceſſorum noſtrorum contra Simoniacos editas, & præſertim Pauli ſecundi inviolabiliter obſervari mandamus, & delinquentes tam in ſacrorum Ordinum receptione, quàm in beneficiorum aſſecutione, ſtatutis etiam inferiùs pœnis noſtra auctoritate affici volumus. Quicumque igitur deteſtabile crimen ſimoniacæ pravitatis commiſiſſe convictus fuerit in conſequendis Ordinibus, eo ipſo ſit ab illorum executione per decennium ſine ſpe diſpenſationis ſuſpenſus & per annum carceribus mancipetur. Qui dignitates Eccleſiaſticas ſimoniacè acquiſiverit, illis ſit ipſo jure privatus, & in futurum inhabilis ad eas & quaſcumque alias obtinendas. Qui beneficium, aut officium Eccleſiaſticum ſimoniacè adeptus fuerit, illis ſimiliter ſit ipſo jure privatus, & ad fructuum omnium, quos perceperit, reſtitutionem teneatur, & perpetuò ſit inhabilis ad ea, & quæcumque alia beneficia Eccleſiaſtica obtinenda. Si quis autem tale crimen pluries commiſiſſe convictus fuerit, præter ſupradictas pœnas etiam corporaliter puniatur, & ab Ordinibus Eccleſiaſticis degradatus, à fidelium conſortio ejiciatur. Qui verò Ordines, & beneficia ſimoniacè contulerint pœnis à jure ſtatutis puniantur, cujuſcumque gradus, conditionis, & dignitatis, etiam ſi Epiſcopi, Archiepiſcopi, vel majores fuerint.

Simoniacorum pœnæ.

§. 9. Caveant præterea quicumque ne

Simonia ſa-

cramentalis ſeveriſſimè puniatur, juxta ſtatut. Concil Trid.

in Sacramentorum exhibitione ſimoniacum aliquid faciant, alioquin graviſſimè puniantur per locorum Ordinarios, qui hujuſmodi criminis reos cum maxima ſeveritate coërcere procurent, juxta Conc. Trid. ſtatuta.

Blaſphemãtium pœnæ.

§. 10. Ad abolendum verò nefarium, & execrabile blaſphemiæ ſcelus, quod in antiqua lege Deus morte puniri mandat, & imperialibus quoque legibus receptum eſt; nunc autem propter nimiam judicum in puniendo ſegnitiem, vel potiùs deſuetudinem, ſupra modum invaluit, Leonis X. prædeceſſoris noſtri innoviſſimo lateranenſi Concilio ſtatuta innovantes, decernimus, ut quicumque Laïcus Deum & Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, vel glorioſam Virginem Mariam ejus genitricem expreſſè blaſphemaverit, pro prima vice, pœnam viginti quinque ducatorum incurrat; pro ſecunda, pœna duplicabitur, pro tertia autem, centum ducatos ſolvet, & ignominiâ notatus exilio mulctabitur. Qui verò plebeius fuerit, nec erit ſolvendo, pro prima vice manibus poſt tergum ligatis, ante fores Eccleſiæ conſtituetur per diem integrum; pro ſecunda fuſtigabitur per urbem, pro tertia lingua ei perforabitur; & mittetur ad triremes. Quicumque Clericus in hoc blaſphemiæ crimen incurrerit pro prima vice fructibus unius anni omnium, & quorumcumque beneficiorum ſuorum; pro ſecunda beneficiis ipſis privetur, pro tertia omnibus etiam dignitatibus exutus, deponatur, & in exilium mittatur. Quòd ſi Clericus nullum obtinuerit beneficium, pœna pecuniaria vel corporali pro prima vice puniatur, pro ſe-

cunda carceribus mancipetur, pro tertia verbaliter degradetur, & ad triremes mittatur. Qui reliquos Sanctos blaſphemaverit, pro qualitate blaſphemiæ atque perſonæ, arbitrio judicis puniatur.

§. 11. Si quis crimen nefandum contra naturam, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, perpetraverit, Curiæ ſæculari puniendus tradatur, & ſi Clericus fuerit, omnibus Ordinibus degradatus, ſimili pœnæ ſubjiciatur. Sodomitarũ pœnæ.

§. 12. Monemus præterea omnes locorum Ordinarios, & in virtute ſanctæ obedientiæ eis præcipimus, ut ſtatuta Trid. Conc. contra Concubinarios tam Clericos quàm Laïcos edita, diſtrictè faciant obſervari, reddituri Deo, ac nobis, ſi id omiſerint rationem. Concubinariorum pœnę.

§. 13. Et ut præmiſſorum delictorum ſymoniæ, blaſphemiæ, ac ſtupri nefandi notitia faciliùs habeatur, volumus, quòd in ſingulis caſibus, non ſolùm per accuſationem, & inquiſitionem, ſed etiam ad ſimplicem & ſecretam denuntiationem procedatur per quoſcumque judices, aliàs tamen de jure competentes, tam ratione delicti, quàm perſonarum, ita quod inter eos locus ſit præventioni. Procedatur contra prædictos etiam per ſecretam denuntiationem.

§. 14. Monemus præterea omnes, & ſingulos, ut ſolum Dei timorem præ oculis habentes, & non aliâ animi prava affectione ducti, culpabiles tantùm deferant, innocentes non vexent. Quòd ſi aliqui ex calumnia aliquos denunciaſſe comperti fuerint, eos ad pœnam talionis teneri volumus, & mandamus. Calumniarũ denunciatores coërceantur.

§. 15. Mulctæ autem pecuniariæ applicabuntur pro duabus partibus locis piis ar- Pœnæ applicentur ut hic.

bitrio noſtro in urbe, extra verò, Ordinariorum, pro tertia accuſatori qui delinquentes detulerit.

Juſſio prædicta obſervanda.

§. 16. Mandamus autem Principibus, Comitibus & Baronibus omnibus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ feudatariis, ſub pœna privationis feudorum, quæ ab ipſa Eccleſia Romana obtinent: reliquos verò Principes Chriſtianos & terrarum Dominos hortamur in Domino, & in virtute ſanctæ obedientiæ mandamus, ut pro Divini nominis reverentia, & honore, præmiſſa omnia in ſuis dominiis, ac terris exactiſſimè ſervari faciant, uberrimam ab ipſo Deo mercedem pro tam bonis operibus recepturi.

Clau. derog.

§. 17. Non obſtantibus quibuſvis Conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, ac exemptionibus, privilegiis, indulgentiis, facultatibus & Litteris Apoſtolicis, quibuſvis Capitulis, Conventibus, Militibus, Ordinibus & perſonis, cujuſcumque qualitatis & conditionis exiſtentibus, ſub quibuſcumque tenoribus & formis, ac cum quibuſvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliiſque efficacioribus, & inſolitis clauſulis, necnon irritantibus, & aliis decretis in genere, vel in ſpecie, etiam motu proprio alias quomodolibet conceſſis, approbatis, & innovatis, quibus illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, ſpecialiter, & expreſſe derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcumque.

Fides adhibenda tranſumptis.

§. 18. Volumus autem quod præſentium tranſumptis etiam impreſſis, manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo alicujus Prælati munitis, eadem prorſus

fides ubique adhibeatur, quæ eiſdem præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ.

§. 19. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ innovationis, relaxationis, admonitionis, confirmationis, mandati, ſtatuti, decreti, ordinationis, præcepti, monitionis, voluntatis, & derogationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Sanctio pœnalis.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1566. Cal. Aprilis, Pontificatus noſtri anno 1.

CONTRA ASTROLOGIAM judiciariam, & alia quæcumque divinationum genera.

Edita an. D. 1585

Sixtus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Multa mala proveniunt ex arte Aſtrologiæ judiciariæ Magicæ, Negromantiæ, & ſimilium.

CÆLI & Terræ Creator Deus, quem unum Omnipotentem corde credimus ad juſtitiam & ore confitemur ad ſalutem, etſi homini, quem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam creavit, mentem dederit, quæ non ſolùm divino fidei lumine illuſtrata, myſteria illa cognoſceret, quæ humanam intelligentiam ſuperant, ſed etiam naturæ ſuæ vi, magno licèt cum labore, præclara multa inveſtigaret, atque intelligeret, tamen ut ſuperbum animal homo non altum ſaperet, ſed timeret & immenſam conditoris ſui majeſtatem humi ſtratus veneraretur, ſibi ſoli eorum quæ eventura ſunt, ſcientiam & futurarum rerum cognitionem reſervavit.

Solus enim ipſe, cujus oculis omnia nuda & aperta ſunt; & ad intimas hominum cogitationes penetrat, & conſequentes eorum actiones intuetur; ſolus ipſe, qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt, omnia præſentia, & ante oculos poſita habet; ſolus denique omnia & ſingula quæcumque totius temporis decurſu, & ſæculorum ætatibus futura ſunt, ab omni æternitate novit, & admirabili providentia diſpoſuit, quæ non modo hu-

manæ mentis imbecillitas ignorat, ſed nec dæmones ipſi præſentire poſſunt.

Quare idolorum in futuris annunciandis falſitatem & imbecillitatem, & eorum, qui eis cultum adhibebant, vanitatem irridet Spiritus Sanctus apud Iſaïam illis verbis. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia Dii eſtis vos.* Et in novo Teſtamento Chriſtus Dominus diſcipulorum ſuorum de futuris eventis paulò cupidiùs inquirentium, interrogationem gravi illâ reſponſione retudit, quâ etiam omnium fidelium ſuorum curioſitatem coërcuit. *Non eſt veſtrum ſcire tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Nec verò ad futuros eventus & fortuitos caſus præноſcendos (futuris eventibus ex naturalibus cauſis neceſſariò vel frequenter provenientibus, quæ ad divinationem non pertinent, duntaxat exceptis) ullæ ſunt veræ artes aut diſciplinæ, ſed fallaces & vanæ improborum hominum aſtutiâ, & dæmonum fraudibus introductæ. Ex quorum operatione, conſilio vel auxilio omnis divinatio dimanat, ſive quod expreſſè ad futura manifeſtanda invocentur, ſive quod ipſi pravitate ſua, & odio in genus humanum occultè, etiam præter hominis intentionem ſe ingerant, & intrudant vanis inquiſitionibus futurorum, ut mentes hominum pernicioſis vanitatibus, & fallaci contingentium prænunciatione implicentur, & omni impietatis genere depraventur. Quæ quidem ipſis cognita ſunt, non divinitate aliqua, nec vera futurarum rerum ſcientia, ſed naturæ ſubtilioris acumine, & aliis quibuſ-

dam modis, quos hominum obtuſior intelligentia ignorat.

Quamobrem dubitandum non eſt, in hujuſmodi futurorum contingentium & fortuitorum eventuum inquiſitione & præcognitione, diaboli operationem ſe fallacitèr immiſcere, ut ſua fraude ac dolis, miſeros homines à via ſalutis avertat, & laqueo damnationis involvat.

Quæ cùm ita ſint, nonnulli hæc fideliter & religiosè, ut debent, non attendentes, ſed curioſa ſectantes, graviter Deum offendũnt, errantes ipſi & alios in errorem mittentes. Tales in primis ſunt Aſtrologi, olim Mathematici, Genethliaci, & Planetarii vocati, qui vanam falſamque ſyderum & aſtrorum ſcientiam profitentes, divinæque diſpoſitionis ordinationem, ſuo tempore revelandam, prævenire audaciſſimè ſatagentes, hominum nativitates ſeu genituras, ex motu ſyderum, & aſtrorum curſu metiuntur, ac judicant futura, ſive etiam præſentia, & præterita occulta, atque ex puerorum ortu, & natali die, ſive quavis alia temporum & momentorum vaniſſima obſervatione & notatione de uniuſcujuſque hominis ſtatu, conditione, vitæ curſu, honoribus, divitiis, ſobole, ſalute, morte, itineribus, certaminibus, inimicitiis, carceribus, cædibus, variis diſcriminibus, aliiſque proſperis, & adverſis caſibus & eventibus prænoſcere, judicare, & affirmare temerè præſumunt, non ſine magno periculo erroris & infidelitatis; cùm S. Auguſtinus præcipuum Eccleſiæ lumen, eum, qui hæc obſervat, qui attendit, qui credit, qui in domum recipit, qui interrogat, Chriſtianam fidem & bap-

tiſſimum prævaricaſſe affirmet, ut illos meritò Apoſtolus arguat, atque illis verbis increpet: *Dies obſervatis & menſes & tempora & annos, timeo vos, ne fortè ſine cauſa laboraverim in vobis.*

Hi igitur leviſſimi & temerarii homines in miſerandam animarum ſuarum ruïnam, grave fidelium ſcandalum & Chriſtianæ fidei detrimentum, futuros rerum eventus, & quæcumque proſperè vel adversè obventura ſunt, ac actus humanos, ea denique quæ ex libera hominum voluntate proficiſcuntur, aſtris ſyderibuſque adſcribunt, eiſque eam facultatem, vim, ſeu virtutem & efficaciam tribuunt ſignificandi futura, & ad præcognita ita inclinandi, ut ſic omninò nec aliter eventura ſint, atque ob eam cauſam de iis rebus omnibus judicia facere, prognoſtica, prædictiones & præcognitiones ſibi aſſumere, & palam venditare non dubitant. Quibus pauci rudes & imperiti aliique nimis creduli, & imprudentes tantam fidem præſtant, ut ex hujuſmodi judiciorum, & prædictionum præſcripto, aliquid certò eſſe credant, aut ſperent. Quorum ſanè & mendacium magiſtrorum temeritas, & infelicium diſcipulorum credulitas magnoperè deploranda eſt; qui vel divinis litteris admoniti non intelligunt hominis præſtantiam, cui Cœli & Stellæ, & clariſſima Cœli ſydera, Sol & Luna, Deo ita diſponente, non imperant, ſed inſerviunt, ſic enim Moiſes populum Dei, ut hunc errorem caveret, præmonebat. *Ne fortè elevatis oculis ad Cœlum, videas Solem & Lunam, & omnia aſtra Cœli, & errore deceptus adores ea,*

& colas quæ creavit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub Cœlo ſunt.

Sed quid ſydera mirandum eſt homini ſervire? Nonne nobiliſſimæ intelligentiæ Angeli ipſi, *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis?* Nam rationales oves, ita diligit Deus, ut non ſolùm Epiſcopos, quemadmodum à S. Ambroſio ſcriptum eſt, ad tuendum gregem ordinaverit, ſed etiam Angelos deſtinaverit. Præclarè etiam S. Hieronymus: *Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum.* Quòd ſi Angeli homines cuſtodiunt, quid adverſus Angelorum cuſtodiam, & tutelam aſtra moliri, aut efficere poterunt, quæ cum ipſis Angelis nullo modo ſint comparanda? Nec ſanè hôc loco prætereunda eſt eximii Eccleſiæ Doctoris & Beatiſſimi Pontificis Magni Gregorii ſententia, qui Priſcillianiſtas hæreticos unumquemque hominem ſub conſtitutionibus ſtellarum naſci putantes, magno rerum & verborum pondere confutat. *Abſit*, inquit, *à fidelium cordibus, ut aliquid eſſe Fatum dicant, vitam quippe hominum ſolus hanc conditor, qui creavit adminiſtrat; neque enim propter ſtellas homo, ſed ſtella propter homines facta ſunt, & ſi ſtella fatum hominis eſſe dicitur, ipſis ſuis miniſteriis ſubeſſe homo perhibetur.* Utinam inſani homines hæc ſaperent & intelligerent, ac Dei monitis obtemperarent in Levitico dicentis. *Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos.* Neque enim

quæ Chriſtiana & vera pietas repellit ac damnat, tanto ſtudio inveſtigarent, ijſdemque miſerè ſe decipi atque irretiri paterentur.

Sunt etiam inanes quidam homines & curioſi, vel impii & irreligioſi, qui futurarum & occultarum aliarum rerum notitiam adeo anxiè habere ſtudent ut ob eadem prænoſcenda & inveſtiganda in divinæ legis offenſionem multipliciter incurrant. Alii enim Geomantiæ, Hydromantiæ, Aëromantiæ, Pytomantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Necromantiæ, aliiſque ſortilegiis, & ſuperſtitionibus, non ſine Dæmonum ſaltem occulta ſocietate, aut tacita pactione, operam dare, ſeu illis, ac ſortibus illicitis taxillorum, granorum triticeorum, vel fabarum jactu uti non verentur. Alii verò aliquas priſtinæ, & antiquatæ, ac per Crucis victoriam proſtratæ Idolo latriæ reliquias retinentes, quibuſdam auguriis, auſpiciis, ſimilibuſve ſignis, & vanis obſervationibus ad futurorum divinationem intendunt. Alii autem ſunt, qui cum morte fœdus ineunt, & pactum faciunt cum inferno, qui ſimiliter ad occultorum divinationem; ad inveniendos theſauros, vel alia facinora perpetranda, etiam expreſsâ cum Diabolo pactione facta, in manifeſtam ſuarum perniciem animarum, nefarias magicæ artis incantationes, inſtrumenta, & veneficia adhibent, circulos & diabolicos characteres deſcribunt, Dæmones invocant, aut conſulunt, ab eis reſponſa petunt, aut accipiunt, eis preces, & thuris aut aliarum rerum ſuffimenta, ſeu fumigationes, aliave ſacrificia offerunt, candelas accendunt, rebus ſa-

cris, vel Sacramentis, aut ſacramentalibus ſacrilegè abutuntur, adorationis, genuflexionis, aut quævis alia impietatis obſequia præſtant, cultum venerationemve tribuunt, aut annulum vel ſpeculum, aut parvas phialas ſibi fabricant, aut fabricari curant, ad Dæmones in eis alligandos, ſeu includendos, ut putant, ad reſponſa ab ipſis inde petenda, aut habenda.

Alii præterea etiam in corporibus obſeſſis, vel lymphaticis, & phanaticis mulieribus Dæmones, de futuris, vel occultis rebus aut factis exquirunt, ut meritò ab eis, quos Dominus in Evangelio tacere imperavit, vanas mendaceſque referant reſponſiones. Alii quoque præſtigiatores, frequentiùs verò mulierculæ quædam ſuperſtitionibus deditæ, in phialis ſeu vaſculis vitreis aqua plenis, vel in ſpeculo candelis accenſis, etiam benedictis ſub nomine Angeli Sancti, & Albi, Diabolum omnium malorum ſatorem ſupplices adorantes, vel in unguibus, aut palma, manus, quandoque etiam oleo perunctis eundem omnium fallaciarum Architectum orant, ut ſimiliter futura vel occulta quævis per ſpectra, & apparentes imagines, ſeu phantaſticas viſiones ſibi oſtendat; aut ab eodem patre mendacii Diabolo aliis incantationibus aut variis ſuperſtitioſis obſervationibus futurorum, & occultorum hujuſmodi veritatem quærunt, & hominibus prædicere contendunt.

Quorum omnium quos ſupra enumeravimus, conſimilis impietas parem exitum habet, nimirùm, quod Dæmonis præſtigiis ac dolis, tum qui divinant, tum qui divinationem expetunt, illuſi ac deluſi miſer-

rimè reperiuntur. Itaque cùm futuros eventus in ſeipſis conſiderare antequam fiant, ſit Dei proprium, illud neceſſariò conſequitur, ut Aſtrologi, & alii prædicti qui hujuſmodi futura prænuntiare, aut prænoſcere quocumque modo, niſi Deo revelante, audent, injuſtè, ac impudenter, quod Dei eſt ſibi aſſumant, & uſurpent. Sic fit, ut dum ab eis, quod ſolius eſt Creatoris perperam creaturis tribuitur, divina majeſtas graviter lędatur, fidei integritas violetur, & animabus pretioſo Chriſti ſanguine redemptis, peſtis atque exitium importetur.

§. 2. Ordinariis in deo juſſu fuit ut ejuſmodi artes & libros extirparent, ſed extirpatio perfecta non fuit.

Et licèt jam pridem regulis Indicis librorum prohibitorum ex decreto ſacri generalis Trid. Conc. confecti, illud inter cætera conſtitutum fuerit, ut Epiſcopi diligenter providerent ne hujuſmodi Aſtrologiæ judiciariæ libri tractatus & indices legerentur, vel haberentur, qui de futuris contingentibus ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid eventurum affirmare audent, permiſſis tamen judiciis, & naturalibus obſervationibus, quæ navigationis, agriculturæ ſive medicæ artis juvandæ gratiâ conſcripta fuiſſent, libros verò omnes & ſcripta Geomantiæ, Hydromantiæ, Chiromantiæ, Necromantiæ, ſive in quibus continentur ſortilegia, veneficia, auguria, auſpicia, incantationes artis magicæ, prorſus rejici, & aboleri curarent. Non tamen errorum, corruptelarum, delictorum, & abuſuum prædictorum extirpationi uſque adeo proviſum eſt, quin etiam adhuc in nonnullis locis, & apud plurimos curioſiùs vigeant; cùm

valdè frequenter, detectis Diaboli inſidiis, divinationum, ſortilegiorum, & variarum ſuperſtitionum omnia plena eſſe in dies detegantur.

§. 3. Hic itaque Pontif. Aſtrologos judiciarios, Mathematicos, Divinatores & cæt. ab Ordinariis, & ab Inquiſitoribus ſeverè coërceri mandat.

Nos igitur, qui pro noſtro paſtoralis officii munere fidei integritatem inviolatam conſervare debemus, & animarum ſaluti proſpicere, quantùm divina gratia adjutrice poſſumus, ex paternæ charitatis viſceribus optamus: damnantes, & reprobantes omne genus divinationum quæ Diabolo auctore ad fidelium deceptionem à prædictis curioſis, vel perditis hominibus fieri ſolent: cupientes præterea ſanctam illam Chriſtianæ Religionis ſimplicitatem, præſertim ubi agitur de ſumma Creatoris Dei poteſtate, ſapientia & providentia, ab omni erroris labe integram, atque incorruptam, ut par eſt, retineri: Volentes quoque, prædictæ falſæ credulitati, ac hujuſmodi illicitarum divinationum & ſuperſtitionum deſtabili ſtudio, & execrandis flagitiis, atque impuritatibus occurrere; ut de Chriſtiano populo meritò dici poſſit, quod de antiquo Dei populo ſcriptum eſt, *Non eſt augurium in Jacob, neque divinatio in Iſraël.* Hâc perpetuò valitura conſtitutione, Apoſtolica auctoritate ſtatuimus & mandamus, ut tam contra Aſtrologos, Mathematicos, & alios quoſcumque dictæ judiciariæ Aſtrologiæ artem, præterquàm circa agriculturam, navigationem, & rem medicam in poſterum exercentes, aut facientes judicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus ſucceſſibus fortuitiſque caſibus aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent,

etiam

etiam ſi id ſe non certò affirmare aſſerant, aut proteſtentur, quam contra alios utriuſque ſexus qui ſupra dictas damnatas, vanas, fallaces, & pernicioſas divinandi artes, ſive ſcientias exercent, profitentur & docent aut diſcunt, quive hujuſmodi illicitas divinationes, ſortilegia, ſuperſtitiones, veneficia, incantationes, ac præmiſſa deteſtanda ſcelera & delicta, ut præfertur, faciunt, aut in eis ſe quomodolibet intromittunt, cujuſcumque dignitatis, gradus, & conditionis exiſtant: tam Epiſcopi, & Prælati, Superiores, ac alii Ordinarii locorum, quàm Inquiſitores hæreticæ pravitatis ubique gentium deputati, etiamſi in pleriſque ex his caſibus antea non procedebant, aut procedere non valebant, diligentiùs inquirant, & procedant, atque in eos ſeveriùs canonicis pœnis & aliis eorum arbitrio animadvertant.

§. 4. Prohibentes omnes & ſingulos libros, opera, & tractatus hujuſmodi judiciariæ Aſtrologiæ, Geomantiæ, Hydromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Necromantiæ, Artis Magicæ, aut in quibus ſortilegia, veneficia, auguria, auſpicia, execrabiles incantationes, ac ſuperſtitiones continentur, ac ut ſupra in memorato indice interdictos ſub cenſuris & pœnis in eo contentis à quibuſcumque Chriſti Fidelibus legi, aut quomodolibet retineri; ſed illos Epiſcopis & Ordinariis locorum, vel Inquiſitoribus prædictis præſentari & conſignari debere. Et nihilominus eadem authoritate ſtatuimus & mandamus, ut contra ſcienter legentes, aut retinentes libros & ſcripta hujuſmodi, ſeu in quibus talia continentur; ſimiliter iidem

Libroſque harum artiũ retineri vetat.

Inquiſitores liberè & licitè procedant, ac procedere, & pœnis condignis punire & coërcere poſſint.

Clauſæ derogatoriæ.

§. 5. Non obſtantibus Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcumque.

Juſſio public. in Urbe.

§. 6. Ut autem præſentes noſtræ litteræ ad communem omnium notitiam faciliùs deducantur, jubemus illas in Valvis Baſilicarum S. Joannis Lateranenſis & Principis Apoſtolorum de Urbe, ac in acie Campi Floræ affigi ſeu appendi, eiſque detractis, ipſarum exempla etiam impreſſa eiſdem in locis affixa relinqui.

§. 7. Et inſuper univerſis & ſingulis venerabilibus Fratribus noſtris Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Locorum Ordinariis & Prælatis, necnon Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis ubilibet conſtitutis, per hæc committimus, & in virtute ſanctæ Obedientiæ diſtrictè præcipiendo mandamus, ut per ſe vel alium ſeu alios eaſdem præſentes, poſtquam eas receperint, ſeu earum notitiam habuerint, in ſuis & ſingulis Parochialibus Eccleſiis, dum in eis populi multitudo ad divina convenerit; deinde verò ſemel in anno, & quoties eis expedire videbitur, vulgari ſermone publicent, aut publicari faciant.

Fides exemplorum.

§. 8. Quia verò difficile foret præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus de eis fides facienda erit deferri: volumus ut earum tranſumptis etiam impreſſis manu Notarii publici ſubſcriptis, ac parvo ſigillo Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis, aut alicujus Prælati, vel Curiæ Eccleſiaſticæ munitis, eadem prorſus fides in judicio & extra ubique locorum adhi-

beatur, quæ eiſdem Originalibus litteris adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ. Nulli ergo, &c.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo octuageſimo quinto, Nonis Januarii, Pontificatus noſtri Anni 1. D. P. n. 1. 5. Januarii.

Anno à Nativitate D. 1586. indict. 14. die verò 9. menſis Januarii, Pontificatus. S. D. N. D. Sixti divina Providentia Papæ V. anno 2. retroſcriptæ litteræ Apoſtolicæ affixæ; lectæ, & publicatæ fuerunt in Valvis ſeu Portis S. Joan. Lateran, & S. Petri Principis Apoſtolorum de Urbe, necnon Cancellariæ Apoſtolicæ, & aciei Campi Floræ, & per aliquod temporis ſpatium dimiſſæ per nos Joan. Freile, & Nicolaum Tagliettum S. D. N. Papæ Curſores Alex. Parabiacus Mag. Curſ. Publicatio.

FINIS.

BIBLIOTECA ... IN ROMA

INDEX RERUM TOMI SEXTI.

A.

ABIMELECH, orationibus Abrahæ ſanatus, *p.* 122

Abortus, quocumque modo contingat, grave peccatum, 283

Abraham legem naturæ non violavit in ſacrificio filii ſui, 7

Non ſolùm non eſt culpatus crudelitatis crimine, verùm etiam laudatus eſt nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam ſceleratè, ſed obedienter occidere, 8

Abraham quomodo fide juſtificatus, 38. & 47.

Abrenuntiare diabolo, quid hoc verbo exprimitur, 230

Acedia, quid ſit, & quâ ratione deſperatio ex ea generetur, 51.

Acediam omnem amovet ſpes viva quã in corde conſervamus, *ibid.*

Actio noſtra omnis in Deum referatur, 64

Ad hoc quod aliqua Actio ſit meritoria non oportet quòd ſemper quis eam referat actualiter in Deum; ſed ſufficit relatio habitualis, *ibid.* & 65.

Actiones quæ ad divinum cultum pertinent, diebus feſtis non vetantur, etiam ſi ſint ſerviles, 189

Vid. *Intentio*, *Opus*.

Adoleſcentes, quàm diligenter inſtituendi, 226. 228. 229. & *ſeqq.*

A quibus ſtudiis averti debent, 241
Vid. Filii. Parentes. Institutio, & Epiſtolam Paſtoralem, Tom. 7.

Adoratio, Religionis actus, 96
Definitio illius, *ibid.*
Triplex adorationis genus, *ibid.* & 97
Adoratio quam Deo, qui naturâ ſolus adorandus eſt, exhibemus, latriæ nomine deſignata, 97
Adorationis diviſio altera, in abſolutam, & reſpectivam, ſeu relativam, *ibid.*
Quibuſnam utraque adoratio competit, 98.

Æquivocorum abuſus à S. Sede damnatus, 154.
Inania eorum fundamenta convellit Auguſtinus, 155

Alimenta, liberis debita à parentibus ſuis, 221.
Obligationis hujus appendices, labor diligens & rei domeſticæ cura, 222
Exceſſus frequentior parentum in hac alimentorum proviſione, 223. 224
Vid. *Avaritia*, *Cupiditas*, *Divitiæ*, &c.
Alimenta Paſtoribus debita, 269

Ambulare, eſt ſemper proficere, 60

Amor Dei ſuper omnia, in quo poſitus, 54. 57
Si quis quemlibet amat, ſed propter Deum non amat, charitatem non habet, ſed habere ſe putat, 55
Ille ſecurus amat, qui propter Deum illum amat, à quo ſe intelligit non amari, *ibid.*
Ex toto corde non amas Deum, ſi in aliis rebus amor cordis tui fuerit occupatus, 57
Amor cordis ad zelum quemdam pertinet affectionis; animæ verò amor, ad induſtriam ſeu judicium rationis, 58
In amore Dei ſemper progrediendum hac in vita, 60
Amoris Dei actus, quo tempore & quàm ſæpe eliciendi, 62. 63

Propoſitiones hac de re à Sede Apoſtolica damnatæ, 63
Ex præcepto Amoris Dei cætera præcepta compleri debent, 64. & *ſeqq.*
Amor erga proximum quanti ponderis, 67. 68
Obligationes illius, 68. & *ſeqq.*
Amor parentum honoris nomine intelligitur, 203.
Quâ ratione eos magis quàm alios omnes amare debemus, 205.
Amoris hujus ſignificandi modus, *ibid.*
In hoc maximè eminere debet is amor, ut vera illis bona procuremus; gratiam ſcilicet in hac vita, & gloriam in futura, 206.
Amor in parentes cedat oportet amori quem Deo debemus, 207.
Stultum eſt aliquid plusquàm Deum amare, 208
Si neceſſitas venerit ut Amor parentum ac filiorum Dei Amori compareturr non poſſit utrum ſervari; odium ſuos, pietas in Dei eſt, *ib.*
Amor nimius parentum in filios, quà periculoſus, 2.
Vide *Charitas*, *Dil. ctio.*
Anima omnis reddi debitum Creatori,
Anima nulla eſt quantumvis perverſa in cujus conſcientia non loquatur Deus, 4.
Anima liberorum, præcipua parentum cura, 221.
Apoſtaſia definitio, 43
Apoſtaſia triplex; perfidiæ, ſcilicet; inobedientiæ, & irregularitatis, *ibid.*
Apoſtata, quibus modis à Deo recedunt, 43. 44.
Ars notoria, medium chimericum & inane, 135.
Quâ ratione illicita eſt & inefficax, 136.
Artifices, quibus in caſibus non excuſantur à peccato, laborando diebus Feſtis, neceſſitate premente, 191. 192.

Aſtrologia, divinationis ſpecies, 124
Circa quæ verſari debet, ut ſit abſque peccato, *ibid.*
Aſtrologia judiciaria unde procedit, 125
Quâ ratione ſuperſtitioſa & illicita, *ibid.*
Mala ex ea provenientia, *ibid.*
Sixti V. Conſtitutio adversùs Aſtrologiam judiciariam, *ibid.* 304. & *ſeqq.*
Aſtrologia judiciaria, variis etiam in Conciliis damnata, 126. 127.
Item à SS. Patribus & Eccleſiæ Doctoribus, 127
Pœnitentia publica Chriſtiano impoſita à S. Auguſt. qui aliquo tempore Aſtrologiam judiciariam exercuerat, 128
Abuſus illius quàm noxius viſus ſit ipſi etiam Societati civili, 129
Avaritia, omnium malorum radix, 223
Periculoſa parentum avaritia, ſub providæ œconomiæ prætextu, *ibid.*
Avaritiam qui ſectatur conturbat domum ſuam, 224
Fuga illius Sacris litteris inculcata, *ibid.*
Avarus, quis, 79
Auditu nihil ſuave ſit, niſi quod alit animam, 251
Auguriorum, ſive Auſpiciorum, duplex genus, 132
Auguria naturalia, unde pendent, *ibid.*
Uſus eorum quando licitus, 133
Auguria artificialia, quæ pendent ex mero hominum arbitrio, ſuperſtitiones ſunt gentilium, *ibid.*
Hic divinandi modus in quo graviorem involvit culpam, *ibid.*
Auguria hujus generis à Scriptura ſacra SS. Patribus, & Conciliis reprobata, *ibid.* & 134.
Frequentiora nihilominus eorum exempla in plurimis Chriſtianis, 134. 135
Paſtorum munus in hoc abuſu extirpando, 135
Videſis etiam pag. 304. & ſeqq.

B.

BAPTISMI ſponſiones pueris à parentibus inculcandæ, ut earum memores exiſtant, 230
Quâ ratione id maximè decet fieri, 231
Beatitudo æterna, finis ad quem homo ordinatur, 9
Beatitudines Evangelicæ, 15
Beatitudinis expectatio certa ex Dei gratia & noſtris meritis, ſpei definitio, 47
Blaſphemare Spiritum ſanctum non incongruè videntur, qui contra ſanctos Canones aliquid præſumunt, 20
Blaſphemia definitio, 44
Quâ ratione ad infidelitatem pertinet, *ibid.*
Blaſphemia graviſſimum peccatum, *ibid.*
Pœna illius in Lege veteri, Mors, *ibid.*
Horribilius nihil Blaſphemiâ, quæ ponit in excelſum os ſuum, *ibid.* & 45.
Blaſphemare ideo pejus eſt, quàm p
rare; quoniam p
rando falſæ rei ac
betur teſtis De
blaſphemando aut
de ipſo falſa dic
tur Deo,
Blaſphemia dupl
ter procedere po
abſque deliberatio
& ex ſurreption
duabus ſcilicet
cauſis, *ib*
Quibus in caſibus
nialis tantùm eſt,
mortalis, *ibid.* &
Blaſphemantiũ pc
næ Conſtitutione
Pii V. ſancitæ, 30
301.
Bona vera, quæ, 15.
206.
Bonum quod char
tas diligit, unum ſ
lum eſt; videlicet bo
num æternum, & bo
num ſummum,
Iſtud ſummum bo
num aliquando ho
mo per charitater
optat Deo, aliquan
do ſibi, aliquand
proximo, *ibid.* & 5
In actu dilectioni
unum eſt bonum op
tatum, licèt multa
quibus illud bonum
optatur, 56

Bona ſuperflua, quæ, 81.
Illud eſt unum bonum, quod omnibus tecum tendentibus non ſit anguſtum, 206.
Bonitas Dei, non minor quàm ejus eſſentia, 47
Periculoſa de bonitate Dei præſumptio, 49. & 52.

C.

CALVINI error de fidei virtute, 35. 37
Canonum Eccleſiaſticorum autoritas, 18
Sanctorum Patrum Canones Spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentiâ cõſecrati, *ibid.*
In quantum ſequi debeamus Canones qui exteriorem Eccleſiæ diſciplinam dirigunt, *ibid.* & 19.
Canonum violatores graviter damnati, 20
Eorum ſcientia Clericis præſertim maximè neceſſaria, 20. 21
Sacrorum Canonum ignorantia, præcipua errorum novorum Caſuiſtarum cauſa, 21.
Quàm multi contrà proveniant fructus ex ſacrorum Canonum ſtudio, 22
Cantilena profanæ, quã periculoſæ juvenum animis, 250. 251
Cantica potius ſpiritualia addiſcant, 251
Caſtitatis meritum, 17. & 18.
Charitatis perfectio, quibus mediis acquiri poteſt in hac vita, 17.
Charitati facilia ſunt omnia, ipſique uni ſarcina Chriſti levis eſt, 29. 30
Charitas finis præcepti, & plenitudo Legis, 30. & 65. 66
Charitatis definitio, 54.
Ad hoc ut aliquis habeat Charitatem, neceſſe eſt quòd diligat Deum ſuper omnia, *ibid.*
Charitas vera eſt cùm & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus, 55
Quâ ratione Deus ſolus ſit objectum

Charitatis, *ibid.*
Actus Charitatis eſt diligere; diligere autem idem eſt ac velle bonum, *ibid.*
Charitatis habitus habet eſſe unus, quia Deum ſemper reſpicit, licèt modis diverſis, 56
Charitatis præceptum cætera omnia quodammodo complectitur, 57
An teneamur poſſimuſque illud obſervare in tota plenitudine ſua, 59. 60
Charitas tunc eſt perfecta ex parte diligentis, quando diligit quantùm poteſt, quod contingit tripliciter, 60. 61
Perfectio Charitatis patriæ, in quo poſita, 61
Quæ perfectio Charitatis poſſibilis eſt in via, *ibid.*
Quæ communis omnibus habentibus Charitatem, *ibid.*
Præcepto Charitatis frequentes actus amoris Dei eliciendi, 62. 63.
Quo maximè tempore id præſtare debeamus, *ibid.*
Ex Charitatis motivo cætera præcepta compleri debent, 64. 65. 66.
Ad Charitatem pertinet primò meritum vitæ æternæ; ad alias autem virtutes ſecundariò, ſecundùm quod earum actus à Charitate imperantur, 65
Nec charitas erga Deũ, niſi charitatem erga proximũ comitem habeat, Charitas eſt dicenda; nec rurſus Charitas erga proximum Charitatis nomen tueri poteſt, niſi Charitas erga Deum acceſſerit, 67. 68
Charitatis in proximum obligationes, 68.
Ad Charitatem hanc exercendam non ſufficiunt externa ſubſidia, niſi interiùs Charitatem teneamus, 69
Propoſitiones contrariæ à S. Sede damnatę, *ibid.*
Ex præcepto Charitatis, non tenentur omnes æqualiter ſub-

venire neceſſitatibus proximi, 70
Charitatem novi Teſtamenti donum eſſe, non potuit apertiùs ſignificari, quàm hoc Apoſtoli loco: Invicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti, *ibid.*
Ordo ſervandus in Charitate, *ibid.* & 71. 72.
Charitatis erga inimicos obligationes, 71. 72. & *ſeqq.*
Charitatis in proximum actus, 76. 77
Charitas erga parentes, 203. 205. & *ſeqq.* Vid. *Amor, Parentes.*
Lex Chriſti Charitas eſt, quâ ille nobis & largiter ſua bona contulit, & æquanimiter mala noſtra portavit, 281
Chorea, & alia id genus ſpectacula, diebus Feſtis interdicta, 181. 182. & *ſeqq.*
A Choreis tanquam à mundi Pompis, avertendi à puerorum animi, 231
Chorea mundana eſt circulus, cujus centrum eſt Diabolus, & circumferentia Angeli ejus circumſtantes; & ideo raró, aut nunquam ſine peccato fit, *ibid.*
Chriſtiani omnes Dei & Eccleſiæ legibus adſtricti, idque perfectiori modo, 19. 20
Chriſtianus diſcat à *Chriſto*, quomodo diligat Chriſtum, 58
Non diligendi contra Chriſtum, quos tenemur odio habere pro Chriſto, 216
Chriſti exempla, quibus nimium Sacerdotum erga parentes ſtudium damnatur, 217. 218.
Clauſura Monaſticæ obligationes, variaque decreta in favorem illius, 110. 111
Clerici, in ſacrorum Canonum ſcientia ſint verſati, 20. 21
A Deo, non ex parentum voluntate, ſtatûs ſui electionem ſumant, 213. 214 & 215.
In miniſterio ſuo, ſacriſque functionibus obeundis, ut ſe gerere debent, 217. 218.

Egregia D. Bernardi reſponſio, à Clericis uſurpanda, contra parentes ac proximos, qui ſecundùm carnis deſideria, ſacras ipſorum Functiones regere volunt, 218. 219
Clerici Legum etiam civilium autoritate fulti, ne parentum conſiliis in ſacris Miniſteriis obeundis acquieſcant, 219
In terris Obedientiæ, Clerici non ſunt ſubditi patriæ poteſtati, etiam quoad bona quælibet adventitia, 220.
Clericorum reverentia erga parentes quâ ratione ſervanda, *ib.*
Colloquii pravi aſſiduitas vitiat mentem, 248.
Comeſſationes diebus feſtis interdictæ, 182. 183
Comœdia, & alia id genus ſpectacula variis Conciliorum decretis damnata, diebus præſertim Feſtivis ac Dominicis, 181. 182. 183.
Comœdia, inquit Baſilius, communis & publica eſt diſc[...] omnis incontine[...] officina,
Diabolus illius A[...] ſecundùm Chryſ[...]mum,
Concubinariorum po[...] 301.
Confabulatio malo[...] hominum, quàm [...]riculoſa,
Confeſſariorum mu[...] in peritiâ & uſu [...]nonum,
Ut ſe gerere deb[...] cum iis qui verſ[...]tur in conſuetud[...] jurandi, 162. [...]
Congregationum pieta[...] introductio, qu[...] utilis, 198. [...]
Conjugum officia, 2[...]
Conſilia inter & pr[...]cepta quantum d[...] crimen, 16. [...]
Conſilium qui libe[...]ter audierit majore[...] habebit gloriam, [...]
Ubi Conſilium datu[...] offerentis arbitriu[...] eſt, *ib*[...]
Evangelica Conſili[...] fieri poſſunt præcep[...] nonnullorum homi[...]num reſpectu; Præ[...]cepta verò nunquam fieri poſſunt Conſilia, 17[...]

Conſilia Evangelica, ad quot reduci poſſunt, *ibid.* &. 18;

Correctio Fraterna, quâ ratione fieri debet, 86. 87.

Quandonam præceptum illius obligat, 88.

Fraterna correctio tripliciter omitti poteſt, *ibid.*

Quæ omiſſio eſt peccatum mortale, aut veniale ſolùm, 89.

An teneamur corrigere fratrem noſtrũ, cùm credimus correctionem ipſi ingratam fore, *ibid.* & 90.

Correctionis fraternæ præceptum ad omnes pertinet; ſpecialiter tamen ad Prælatos & Sacerdotes, 90. 91.

Ab aliis corripiendis an abſtinendum, propter timorem ne deteriores fiant, 91

Correctio fraterna circa peccata occulta, quomodo fieri debet, 92.

Parentum obligationes in corrigendis liberis ſuis, 254. 255

Nimia hac in re eorum indulgentia, quàm periculoſa & noxia, 255. 256. & 257.

Modus Correctionis hujus, ut rectè fiat, 257. 258.

Cultus religioſus, triplicis generis; latrię ſcilicet, duliæ & hyperduliæ, 97

Cultus indebitus, ſuperſtitionis ſpecies, 119.

In quo poſitus ſit, 120

Si per cultum exteriorem aliquid falſum ſignificatur, erit cultus perniciosus, 121

Cultus ſuperfluus, in quo conſiſtit, *ibid.*

D.

DÆMONUM conſultatio duplex, & quàm grave peccatum, 120. 124. & *ſeq.*

Dęmones ludificatores animarum ſibi ſubditarum, & voluptaria ſibi ludibria de hominum erroribus exhibentes, 137

Vid. Diabolus.

David; quæ fecit in Saül & in Abſalon, nos docent Chriſtum non impoſſibilia præ

cipere, ſed perfecta, 76.

Decalogus, divinarum omnium Legum veluti compendium, 22

Decalogi nomine quid intelligimus, *ibid.* & 23.

Decalogi præceptorum diviſio, & ordo, 23. 24.

Quare tota Lex decem Decalogi Præceptis continetur, 24

Decalogi Præceptorum obſervatio, ad omnes & ſingulos homines pertinet, 25

Viguit etiamnum hęc obligatio ante Legis promulgationem, 26

Quantâ perfectione Chriſtiani teneantur ea obſervare, *ibid.* & 27.

Primum Decalogi Pręceptum duplex, 31

Actus Religionis in eo comprehenſi, 32. & *ſeqq.*

Secundi Decalogi Pręcepti obligationes explicantur, 149. & *ſeqq.*

Quæ Decalogi Præcepta naturalia ſunt & perpetua; quæ verò ceremonialia tantùm, 171

Ad duo Præcepta pertinet Decalogus; dilectionem Dei & proximi, 201

Delictum maximum, ſuperbia, 11

Deſperatio, peccatum virtuti ſpei contrarium, 48

Ex deſperatione quomodo periclitantur homines, 49

Peccati deſperationis natura & gravitas, *ibid.* & 50.

Deſperare aliud nihil eſt, quàm Deum ſibi comparare, 50

Peccatorum deſperationis origo ex duabùs cauſis; luxuria ſcilicet, & acedia, 51

Devotio, Actus Religionis interior, 95

Devotio, ſecundùm Auguſt. eſt pius & humilis affectus in Deum; humilis, ex conſcientia infirmitatis propriæ; pius, ex conſideratione divinæ clementiæ, 95

Deus: voluntatem illius omnia peragunt, 3

Deus naturæ autor, primuſque omnis veritatis fons, 4

A lege naturali ſervandâ, ne Deus quidem diſpenſare poteſt, 6. 7
Supremum Dei dominium unde magis eluceſcit, 9
Cur Deus ſuam dederit Legem diu poſt peccatum primi parentis, 10
Deus veterem populum ad Legem ſcriptam obſervandam induxit timore; idemque vult ut cordis affectu & amore Evangelio obtemperemus, 14.
Deus quâ ratione colendus, 31. 32. 93. 94. & *ſeqq.*
Accedentem ad Deum credere oportet quia eſt, 36
Quibus modis à Deo receditur, 43
Deus ſuper omnia diligendus, 54. & *ſeqq.*
Vid. *Amor, Charitas, Dilectio.*
Cùm de Deo hominibus loquimur, debemus primùm meminiſſe quod ſumus, 87.
Deum tentare, quid ſit, 145. 146
Diabolo abrenuntiare, quid ſit, 230
Diaboli Opera & Pompæ, *ibid.* & 231. 232.
Ipſe Diabolus jocos ludoſque digeſſit, ut per hæc ad ſe traheret milites Chriſti, 252.
Dierum obſervatio; ſuperſtitionis genus, 137.
Dies bonus & malus eſt, non ſuâ quadam & propriâ naturâ, ſed noſtrâ vel diligentiâ, vel ignaviâ, *ibid.* & 138.
Varia ſuperſtitioſæ dierum obſervationis exempla, 138
Quantum ab iis abhorrere debeant Chriſtiani, *ibid.*
Dilectio Dei, primum & maximum mandatum, 4
Quid ſit diligere Deũ ſuper omnia, 54
Dilectionis objectum quadruplex, 55.
Quâ ratione omnis actus illius ad Deum referatur, *ibid.* & 56
Cauſa diligendi Deũ, Deus eſt; modus,

ſine modo diligere, 57.
Quomodo diligatur Deus ex toto cordè, ex tota anima, &c. *ibid.* & 58.
Dilectionis Dei plenitudo, an poſſibilis in hac vita, 59. 60. 61.
Actus hujus Dilectionis, quàm ſæpe, & quo tempore eliciendi, 61. 62. 63.
Dilectio proximi, dilectionis Dei appendix, 67. 68.
Quanti ponderis ſit dilectio proximi, *ibid.*
Dilectione proximi, quomodò tota Lex ſecundùm Apoſtolum contineatur, 68
Præcepti illius ratio & obligationes, *ibid.* & 69.
Nulla eſt alia dilectio, quâ quiſque diligit ſeipſum, niſi quod diligit Deum, 68. 69.
De modo diligendi proximum per ſolos actus externos, propoſitiones damnatæ, 69.
In Dilectione quis ordo eſſe debeat, 70. 71.
Dilectionis ſigna i ſis etiam inimicis e: hibenda, 71. 72. 7 & *ſeqq.*
Vid. *Inimici.*
Diſpenſatio nulla à pra ceptis Juris natural nos eximere poteſ 61.
Quid ſit diſpenſat ſuper voto, 11
Diſpenſationem inte & irritationem vot diſcrimen, 11
Diſpenſatio in vot propter quid ſit *ibid.*
Diſpenſationum con ditiones, *ibid.*
Poteſtas diſpenſandi quibus competit, 116. 117.
Diſpenſatio abſque juſta & legitima cauſa non ſolùm eſt illicita, ſed & invalida, 117.
Divinatio, quid ſit, 120
Omnis divinatio ex operatione dæmonum quomodo procedat, *ibid.*
Varia Divinationum genera, 124
Divinatio per invocationem dæmonum expreſſam, illicita prorsùs: & mortale

peccatum, *ibid.*
Quid de Divinatione per invocationem tacitam? *ibid.*
Divinatio per Aſtrologiam, an licita, *ibid.* & 125. 126.
Pœnæ contra Divinatores ſancitæ, 127. 130. & *ſeqq.*
De divinatione per Somnia & per Auguria; *Vid. Ibid.*
Divitum obligationes, 78. 79. & *ſeqq.*
Divites quàm difficilè ſalutem conſequantur, 82. 224. *Vide, Superfluum.*
Periculoſa *Divitiarum* cupiditas, 223. 224. & 225.
Docendi munus cui commiſſum eſt, is ſi annuntiare neglexerit, perinde ut homicida judicatur, 194.
Doctrina Chriſtiana liberis à parentibus tradenda, 228.
Domeſticis item ac famulis ab heris ſuis, 187.
A quibus Doctrinis avertendi ſunt puerorum animi, 242. 243.
Domeſtici, in Doctrina Chriſtiana ab heris ſuis imbuendi, 187
Domeſticorum debita erga Dominos ſuos; amor, reverentia, obedientia & fides, 272. & *ſeqq.*
Dominica diei ad divinum cultum deputatio, 171
Quâ ratione facta ab Apoſtolis, 172
Myſteria hoc die patrata, *ibid.* & 173.
Sanctificatio Dominicæ & Feſtorum dierum in quo poſita, 173. & *ſeqq.*
Dominicus dies unde ſic dictus, 174.
A quibus rebus abſtinendum Dominicis & Feſtis diebus, 175.
An liceat his diebus iter peragere aut ſuſcipere, 180.
Sacrilegæ dierum Dominicorum & Feſtorum profanationes interdictæ, 181. 182. & *ſeqq.*
Dominicis & Feſtis diebus pietatis Officiis penitùs vacandum, 186. 187.
Quæ ſunt opera diebus Dominicis licita, 189.

Quibus de cauſis opera etiam ſervilia permittuntur, 190. 191
An artifices excuſari poſſint à peccato, laborando diebus Dominicis & Feſtis, quando neceſſitate premuntur, 191. 192
Cooperatores peccato eorum qui dies Dominicos non ſanctificant, 193. & *ſeqq.*
Vid. *Feſtum. Opera. Sabbatum.*
Dominorum obligationes & peccata circa Feſtorum dierum obſervationem, 195. 196
Alia eorum munera circa Domeſticos ſuos, 222. 263. 264.
Dotalium rerum dominium eſt penès virum, 85. 86
Dubium in fide, quâ ratione & quando ad infidelitatis peccatum pertinet, 42. 43
In dubiis circa conſcientiæ obligationes, via tutior tenenda, 106. 167.
Dulia cultus, Angelis & Sanctis debitus, quatenus ſunt amici & fideles Dei ſervi, 97. 98.
Duplicitas cordi[s] mentiente,

E.

ECCLESIÆ leg[...] obedire tene[...] Chriſtiani omnes 20.
Eccleſiam qui audierit, ſicut Et[...] cus & Publicanus bendus,
Eccleſiæ corpus tum cum Sede P[...] concordet, ubi I[...] minus Eccleſiæ to[...] poſuit principatu[...] 21.
Eccleſia, Colum[...] eſt & Firmament[...] veritatis,
Ad eam pertinet, nobis proponere q[...] credere debemus, [...]
Sancta Electorum E[...] cleſia ſimplicitatis ſ[...] & rectitudinis vi[...] timore inchoat, ſ[...] charitate conſum[...] mat, 6[...]
Eccleſiæ; quibus i[...] caſibus iterùm con[...] ſecrandæ, 142. 14[...]
Eccleſia quàm ver[...] Mater noſtra, ration[...] beneficiorũ quæ nobis impendit, 215. 216

Eccleſiæ caput Chriſtus, ipſe Salvator corporis ejus, 276
Quâ pietate & modeſtiâ Eccleſiæ frequentari debeant, 296. 297.
Videnda etiam Epiſtola Paſtoralis ad Calcem Tomi 7.

Eccleſiaſtici, ſolum Deum intueri debent tanquam vocationis ſuæ autorem, 213. 214.
In miniſterio ſuo ſacriſque functionibus obeundis proximorum conſiliis nequaquam attendant, 216. 217.
Exemplo ſuo Chriſtus hanc agendi rationem eos docuit, 217. 218.
Legum etiam civilium autoritate ea fulcitur, 219
Numquam tamen debitam parentibus obedientiam exuere debent, 220
Eccleſiaſtici viri quâ ratione honorandi, 267. 268.

Educatio Chriſtiana liberis à parentibus impendenda, 225. 226.
Liberorum educatio divinitùs datur, 227
Hujus educationis fundamenta qui jecerint, magnis afficiendi præmiis; graviſſimis verò cruciatibus, ſi neglexerint, *ibid.*
Educandi Filii in diſciplina & correptione Domini, 228
Educationis hujus-ce Regulę, *ibid.* 229. & *ſeqq.*

Eleemoſynâ Deus delectatur, eâ tamen ratione, ut unuſquiſque peccator, quando offert Deo pecuniam, offerat illi & animam ſuam, 53
Quamlibet largas eleemoſynas aliquis tribuat, ſi capitalia crimina non declinat, timeo, inquit S. Eligius, ne falsâ temeritate deceptus & pecuniam perdat, & peccatum non redimat, *ibid.*

Eleemoſyna generali nomine, omnia Charitatis in proximum opera comprehenduntur, 76. 77
Septem eleemoſynæ corporales, totidem-

que ſpirituales, 77
Eleemoſynæ præcepto nihil clarius in Scriptura ſacra, *ibid.* & 78.
Obligatio illius à SS. etiam Patribus confirmata, 78
Eſt aliquod tempus in quo quis mortaliter peccat, ſi Eleemoſynam dare omittat, 80
In quibus occaſionibus id potiſſimùm accidit, *ibid.* & *ſeqq.*
Eleemoſyna non ita facienda eſt, ex Beda, ut te ipſum conſumas inopiâ, ſed ut tui curâ expletâ, inopem quantùm vales ſuſtentes, 82
Tempus ad quod obligat præceptum de Eleemoſynis faciendis, dupliciter accipitur; ex parte dantis, & ex parte accipientis, 84
An uxor eleemoſynas largiri poſſit abſque conſenſu viri, 85. 86
Epiſcoporum munus circa correctionem ovium ſibi commiſſarum, 91
Item circa clauſuram monialium,
Quâ diligentiâ E[...]copi procurare [...]bent ut dies Feſti[...] ſanctéque obſerv[...]tur ab omnibus,
Epiſcopi quo hon[...] digni, [...]
Quicumque Epiſ[...]pis non obediunt, i[...]dubitanter rei & [...]probi exiſtunt, 2[...]
Quo peculiari mo[...] Clerici debeant Ep[...]coporum manda[...] obtemperare, 2[...]
Evangelii & Moſaïc[...] legis diſcrimen, 1[...] 12. & *ſeqq.*
Evangelicę legis tri[...] præceptorum genera[...] 15.
Evangelica Conſilia 17.
Evangelii lectio commendatur, 244
Evangelium non ideo venale eſt, quod ſumant, qui annunciant illud, unde vivant, 267. 268
Execratio, graviſſimum Jurisjurandi genus, 151.
Exempla validiora ſunt quàm verba, & pleniùs docetur opere, quàm voce, 252.

Diſcant Patres, quomodo ſibi commiſſis exempla benè vivendi exteriùs præbeant, 253.
Pravi exempli reatus, quàm pernicioſus, *ib.* & 254.

F.

FABULÆ Poëtarum, à pueris non ediſcendæ ſine delectu, 243.
Familia rectè & ſanctè conſtituendæ norma, 261, 262.
Famulorum officia & debita erga heros ac dominos ſuos, 272. & *ſeqq.*
Famulis non utendum tanquam jumentis, ei qui fuerit ſanæ mentis, 264
Feſtorum dierum Sanctificatio, in duobus poſita; nempe in ceſſatione ab opere ſervili, & in Officiis Chriſtianæ Charitatis, 173. & *ſeqq.*
Feſtum violatur & malè celebratur ex triplici negligentia, ſeu defectu, 176
Quanto ſtudio invigilare debent Epiſcopi, ut piè ſanctéque dies Feſti celebrentur, 179
Opera diebus Feſtis prohibita, 178. 180
Sacrilegæ Feſtorum profanationes Conciliorum decretis interdictæ, 181. & *ſeqq.*
Quibus pietatis officiis vacandum his diebus, 186. 187
Feſtorum violationi quinam cooperantur, 193. & *ſeqq.*
Fidei definitio, 32
Diviſio illius in fidem implicitam & explicitam, *ibid.* & 33
Aliæ fidei diviſiones, 33.
Fides habitualis, quid, 34.
Actualis fidei notio, ejuſque actus diverſi, *ibid.*
Quodnam eſt diſcrimen inter fidem vivam & fidem mortuam, ſive informem? *ibid.* & 35.
Quid ſit fides hiſtorica, 35
Fides promiſſionis, duplex, *ibid.*
Quid ſit fides, quæ eſt donum Spiritus

ſancti, 36
In quo differat à fide quæ eſt virtus Theologica, *ibid.*
Fides ſine operibus non ſufficit ad juſtificationem, 37. 38
Quænam tenemur ſpecialiter & explicitè credere, 39
Actus fidei frequenter elicere neceſſarium æquè ac ſalutare, *ibid.* & 40
A poteſtate publicâ interrogatus fidem ſincerè confiteri ſemper tenetur, 40
Quæ ſunt peccata fidei contraria, 41
Fidei nominis abuſus in juramentis vitandus, 151. 152
Fidei, ſeu fidelitatis domeſticorum erga dominos ſuos, obligationes, 275. 276
Filii. V. *Liberi.*

G.

Gehennam qui metuit, non peccare metuit, ſed ardere: ille autem peccare metuit, qui peccatum ipſum ſicut gehennas odit, 66
Gemitus Paſtorum quavis ultione deter[...] 266.
Gratiarum diviſio[...] 36.
Gratia Dei, vita æ[...] na,
Cooperationis no[...] neceſſitas cum Gra[...] Dei, *i*[...]

H.

Hæredes; q[...] teſtatorum v[...] implere teneant[...] 111. 112. 113.
Hæreſis, infidelita[...] ſpecies pertinens [...] eos qui fidem Chr[...] profitentur, ſed e[...] dogmata corru[...] punt,
An in crimen Hæ[...] ſis labatur is, q[...] dubitat de aliqua [...] dei veritate, *ibid.* 43.
Hæreticus eſt, qui div[...] næ Legis ignorant[...] vel contemptu, pe[...] tinax inventor pr[...] prii erroris, aut ali[...] ni ſectator, Cathol[...] cæ veritati mavu[...] adverſari quàm ſu[...] jici, 4[...]
Heli punitio, ob ne[...] glectam filiorum co[...]

-reptionem, 259. 260

Homicidii feſtinatio eſt prohibere naſci, 283

Homo per legem dirigitùr ad actus proprios in ordine ad ultimum finem, 9

Homines appetentes ea quæ foris ſunt, etiam à ſe ipſis exules facti ſunt, 10

Ex utroque homines periclitantur, & ſperando & deſperando; contrariis rebus, contrariis affectionibus, 48.

Maledictus homo, qui confidit in homine, 52.

Honoris nomine, parentibus debiti, quid intelligitur, 203

Honoris hujus partes præcipuæ, 204

Honor Prælatis & Eccleſiaſticis viris exhibendus, 267. 268

Item Superioribus Politicis, 270. 271. 272.

Hyperdulia cultus, quibus exhibendus, 97. 98

I.

IDOLOLATRIA, quid ſit, & quàm grave peccatum, 119. 121

Imagines, quare prohibitæ in veteri Lege, 98. 99.

Earum uſus & cultus in Eccleſia, *ibid.* & 100.

Impietas, in quo poſita, 144

Impius propriè dicitur qui à Religionis pietate ſeparatur, *ib.*

Impiorum oculi intentiones ſunt in eis carnalium deſideriorum, 145

Implicitum, & explicitum, quid, 33

Impoſſibilia Deus non præcipit, 28. 29

Indigentia proximi duplex, 76

Non minùs eſt criminis habenti tollere, quàm cùm poſſis & abundes indigentibus denegare, 79

Infidelitatis acceptio duplex, ex D. Thoma, 41.

In hoc propriè perficitur ratio Infidelitatis, eaque eſt peccatum, quod ſcilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipſam, *ib.*

Infidelitas ſecundùm

puram negationem, ſicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ, *ibid.*
Damnationis hominum hujuſmodi cauſa, non Infidelitas ipſa; ſed alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt, *ibid.*
Infirmitas propria priùs penſanda, quàm infirmis fratribus conſulamus, 87
Inimici, quâ ratione à nobis diligendi, 71. 72. & *ſeqq.*
Dilectionis hujus ſigna ipſis exhibenda, 73. 74.
Inimici dilectio tunc veraciter cuſtoditur, cùm nec de profectu addicimur, nec de ruina illius lætamur, 74.
Charitatis erga inimicos præceptum non impletur, niſi eos poſitivè amemus, eiſque in neceſſitatibus ſubveniamus, 75. 76.
Inſtitutio liberorum, præcipua parentum obligatio, 225. & *ſeqq.*
Sicut uberrimum optima inſtituti præmium Pater miliâs capiet; ita cumque debitum paternæ curæ C cium neglexerit expectet, ut in Domini duriſſim ſibi judicium fiat,
Inſtitutionis Libe rum partes & regu 228. & *ſeqq.*
Quæ potiſſimùm tanda ſunt à pare tibus, ne impedia fructum quem Ch ſtianæ Inſtitutior productura ſunt animis filiorum, 23 & *ſeqq.*
Intentio, quænam actu lis, quæ verò virtua lis, aut habitualis, 6. 65.
Interrogatus à poteſtat publica, fidem ſince rè confiteri tenetu 40.
Irritatio voti, quid ſit & ad quos pertineat 114. 115. 116.
Iſraëlita, quo jure vaſa Ægyptiorum abſtulerint, 7. 8
Iter, non ſuſcipiendum diebus

diebus Feſtis, niſi neceſſitas cogat, vel aliud pium opus inducat, 180
Itineris hujus occaſione Miſſæ & orationes non prætermittendæ, *ibid.*
Judas, ſceleſtior omnibus & infelicior, quem non pœnitentia revocavit ad Dominum, ſed deſperatio traxit ad laqueum, 49. 50.
Judicium, Juramenti conditio, 153. quando violatur, 156. 157
Jugum Chriſti quomodo ſuave & leve, 29
Juramenti definitio, 149
Juramentum aſſertorium illud eſt, quo divinum teſtimonium inducitur ad aſſerendum præſentia, vel futura, 150
Juramentum promiſſorium, quid, *ibid.*
Quodlibet Juramentum refertur ad Deũ, ſive explicitè, ſive implicitè, *ibid.*
Juramentum per execrationem omnium graviſſimum, 151
Juramentum comminatorium, quid, *ib.*
Juramentum non ſolùm poteſt eſſe licitum; ſed eſt etiam actus virtutis, ſi debitæ circumſtantiæ accedant, 152
Tres Juramenti conditiones, ut ſit licitum; nempè veritas, judicium & júſtitia, 153.
Judicio caret juramentum incautum; veritate, juramentum mendax; juſtitiâ, juramentum iniquum, ſeu illicitum, *ibid.*
Quacumque arte verborum quis juret; Deus, qui conſcientię teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui juratur intelligit, 155
Ita intelligitur præcepiſſe Dominum ne juretur, ne quiſquam ſicut bonum appetat juramentum, & aſſiduitate jurandi ad perjurium per conſuetudinem delabatur, 156
Homines falſum jurant, vel cùm fallunt vel cùm falluntur; aut putat homo verum eſſe quod falſum eſt, & temerè ju-

rat, *ibid.* & 157
Cùm malè juratur, juſtiùs jus jurandum dimittitur, quàm compleantur crimina quæ jurantur, 158
Obligatio juramenti, etiam gravi metu expreſſi, 159. 160
Non eſt tutum quemlibet contra Juramentum ſuum venire, niſi tale ſit quod ſervatum vergat in interitum ſalutis æternæ, 160
In Juramento quod quis coactus facit duplex obligatio eſt, *ib.*
Votum inter & juramentum ex metu præſtitum diſcrimen, 161.
Conſuetudo jurandi abſque judicio & neceſſitate quibus mediis eradicanda, 162. 163.
An ſit licitum Chriſtiano exigere Juramentum ab Infideli, quem ſcit juraturum per falſos Deos, 164
Quàm grave ſit crimen exigere juramentum ab homine, qui creditur falsò juraturus, *ibid.*
Obligatio juram[...] quot modis ce[...] poteſt, 165.
Ad quid tenetur juramento pron[...] ſe aliquid tali tem[...] re facturum,
Jus naturale : no[...] illius omnibus i[...] nita,
Quibus præce[...] continetur,
Jus illud neceſſari[...] & incommutabi[...] divinâ ita conſtat[...] æternâ ratione fir[...] tum, ut nulla ex c[...] ſa poſſit vel ab i[...] Deo aliquatenus i[...] mutari,
Juris Canonici d[...] nitio,
Tria præceptorum[...] lius genera, *i[...]*
Vide Lex.
Juſtificatio, ſolâ f[...] ſine operibus n[...] percipitur,
Si ſe homo juſtifi[...] verit, & de juſti[...] ſua præſumpſerit, dit, 51.
Juſtitia, juramenti c[...] ditio, 153. quand[...] nam violatur, 1[...]
Juſtitiæ inimicus e[...] qui pœnæ timo[...] non peccat; ami[...]

autem erit, ſi ejus amore non peccet, 66.
Cùm neceſſaria indigentibus miniſtramus, Juſtitiæ potiùs debitum ſolvimus, quàm miſericordiæ opus implemus, 80. 81.
Juvenes. Vide *Adoleſcentes.*

L.

LABOR omnis terrenus & corporalis diebus Feſtis interdictus, 173. & *ſeqq.*
Lacedæmoniorum diſciplina circa mulierum ornatum, laudatur, 237.
Legis definitio, 1
Tres Legum ſpecies, 2.
Lex æterna, quid, *ibid.*
Autoritas illius in omnes Creaturas, *ib.* & 3.
Lex naturalis ea eſt, quam Deus Creator infudit ſingulorum pectoribus, 4
In quibus mandatis univerſa Lex pendet, & Prophetæ, *ibid.*
Legis naturalis præcepta, ab uſu ſtatim rationis obſervanda. 6.
Huic Legi nec prærogari fas eſt, nec derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari poteſt, *ibid.*
Lex poſitiva divina, quid, illiuſque diſcrimen à Lege naturali, 8
Quâ ratione tradita à Deo populo Iſraëlitico, *ibid.* & 9. 10
Legem Deus non dedit niſi diu poſt peccatum primi parentis, ut convincerentur homines ſuperbiæ ſuæ, 10. 11
Lex vetus differt à Nova, ſicut imperfectum à perfecto, 11
Lex Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur, 12
Tria potiſſimùm inter Legem Moſaïcam & Evangelicam diſcrimina, 12. 13
Lex Moſaïca, Lex timoris; Lex gratiæ, Lex amoris, 14
Triplex Legis Evangelicæ præceptorum

genus, 15
Lex poſitiva humana, ſeu Canonica & Eccleſiaſtica, quid? 18
Legibus Eccleſiaſticis aſtricti ſunt Chriſtiani omnes, 19. 20
Divinarum omnium Legum compendium in Decalogo, 22
Legis Moſaicæ præcepta triplicis generis; moralia ſcilicet, ceremonialia & judicialia, 23
Quare tota Lex decem Decalogi præceptis continetur, 24
Minus eſt quidquid per Legem dicitur, quàm hoc quod per Dominum jubetur, 27.
Liberorum obligationes erga parentes ſuos, 205. & *ſeqq.*
Quæ viciſſim præcipua ſunt parentum officia erga liberos ſuos, 221
Nullâ alia ratione contingit ut liberi fiant perverſi, niſi quod eorum patres circa vitæ præſentis commoda æquò ampliùs incumbunt, *ib.*
Liberorum educatio divinitùs datur, 22
Optima eorum inſt tuendorum ratio, 22 229. & *ſeqq.* & 24 242. & *ſeqq.*
Libri Ethnicorum Poëtarum, non ſir delectu à pueris le gendi, 243. 24
Loquela indiſciplinat non aſſueſcendum 152.
Luxuria fœtus, deſpe ratio, 5
Luxuriæ multiplice cauſæ, 232. 23
Luxus in ornatu mulierum vitandus, 236 237.

M.

MAGIÆ definitio 119.
Diviſio illius in Magiam naturalem, artificialem & diabolicam, 121
Quænam ex iis in peccatum inducant, 122.
Magiſter. Vid. *Praeceptor.*
Magiſtratuum munus & peccatum circa celebrationem dierum Feſtorum, 195. 196
Magiſtratus ut ho-

norandi, 270
Mala quælibet tolerare potiùs debemus, quã malo conſentire, 161
Maledictio matris eradicat fundamenta domûs, 288
Parentibus qui maledixerit, morte dignus, 205
Maleficium, quid ſit, 119.
Quàm grave peccatum, 122
Remedia adversùs maleficia adhibenda, *ibid.*
Maleficium alio maleficio ſolvere nuſquam licitum, 123
Mandatum cùm venerit, hoc eſt tempus intelligentiæ appetentis bona, & vitantis mala, 6
Mandata Chriſti tunc imitando cõplemus, quando & noſtra benignè conferimus, & aliorum mala piè ſuſtinemus, 281
Matrimonia filiorum familias ſine parentum conſenſu prohibita, 211. 212.
Matrimonii Sacramenti dignitas & onera, 277. & *ſeqq.*
Matrum erga liberos obligationes, 126. & *ſeqq.* Vid. *Parentes.*
Mendacium nullis in occaſionibus aut circunſtantiis licitum, 154
Ille mentitur qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuſlibet ſignificationibus enuntiat, 155.
Meritum actionum noſtrarum unde pendet, 64. 65.
Meritum vitæ æternę primò pertinet ad Charitatem, ad alias virtutes ſecundariò, 65.
Metus gravis duplex, ejuſque effectus, 106. 107.
An ratione illius eximatur aliquis ab eo obſervando quod juramento promiſit, 159. 160.
Quâ de cauſa juramentum factum ex metu gravi obligat; votum autem ex pari metu non obliget, 161.
Monica exemplum mulieribus propoſitum, 278. 279.
Miſericordia officium

nemini denegandum, 75.
Miſericordiæ opera, 76. 77.
Judicium ſine miſericordia, ei qui non fecit miſericordiam, 146.
Miſſa Parœcialis diebus Dominicis, Feſtiſque præcipuis audienda, 188
Mulier domus cuſtos, res pulcherrima, 223
Mulierum officia erga conjuges ſuos, 276. 277. & *ſeqq.*
Mundi odium pueris inſtillandum, 229.

N.

NATIVITATUM velle exprimere qualitates, qualis nempe futurus ſit unuſquiſque qui natus ſit, hoc non ſolùm eſt vanum, ſed etiam inutile quærentibus, impoſſibile pollicentibus, 127
Neceſſitas proximi ex charitate ſublevanda, 78. & *ſeqq.*
Cùm neceſſaria indigentibus miniſtramus, ſua illis reddimus, non noſtra largimur, 80
Neceſſitas duplex; abſoluta, & conditionata, 84
Neceſſitati extraneorum abſolutè priùs ſubveniendum, quàm neceſſitati propriæ, vel propinquorum conditionatæ, 85
Felix neceſſitas quæ ad meliora compellit, 105.
Neceſſitatibus filiorum quomodo parentes providere debeant, 222. 223
Nocumentum omne in proximum Lege Dei prohibitum, 25.
Nominis Dei abuſus, quàm grave peccatum, 157.

O.

OBEDIENTIA parentibus ex præcepto præſtanda, 208. 209.
In eâ re ſola filius non debet obedire parentibus, ſi aliquid pater ipſius juſſerit contra Dominum Deum, 209. 210.

Obedientiæ debitum ad illa ſe extendit, ad quæ ſe extendit jus prælationis, 210
An peccent contra Obedientiam parentibus debitam, qui matrimonium contrahunt contra eorum voluntatem, 210. 211.
Quid cùm agitur de vitæ ſtatu eligendo, 213. & *ſeqq.*
Obedientia Superioribus Eccleſiaſticis exhibenda in rebus ad ſalutem pertinentibus, 265. 266
Item Superioribus Politicis, 271. 272
Obedientia quo animo à ſervis deferenda Dominis ſuis, 272. 273.
Objurgatio alieni peccati ſola dilectione ſuſcipienda, 86. 87
Obſervantia vana, quid? 120.
Tres illius ſpecies, 135.
Obſervantia ſanitatum quando & quomodo exercetur, 135. 136.
An ſemper peccaminoſa, *ibid.*
Obſervantia eventuum, dierum ac temporum, quid? *ib.*
Quâ ratione damnata, 137
Frequentiora hujuſmodi obſervationum exempla inter Chriſtianos, 138
Diei & horæ obſervationes, pompæ ac operationes Diaboli ſunt, *ibid.* & 139.
Regulæ quibus dignoſci poſſunt obſervationes vanæ, 139. 140.
Oculo nequius nihil, 189
Odium in parentes, quomodo intelligendum, 207. 208.
Onera noſtra invicem portare, dilectionis officium, 70
Oneris nomine quid intelligatur, *ibid.*
Onera matrimonii patienter toleranda, 281.
Opera ſi non habeat fides, mortua eſt in ſemetipſa, 35
Bonorum operũ cum fide neceſſitas ad juſtificationem & ſalutem, 37. 38
Charitatis opera erga proximum exercenda, 76. 77

Quæ ſunt opera ſervilia diebus Dominicis & Feſtivis prohibita, 175. 176. & *ſeqq.*
Quibus operibus vacare licitum, 189. 190
Oratio, proprius Religionis actus, 95. 96
Orationis vis & efficacia, 173. 174
Quibus diebus orationi præcipuè inſiſtendum, 174. 175
Ordo Charitatis, 70. 71
Otioſitas, mors animæ & vivi hominis ſepultura, 197

P.

PARENTES, ut honorandi, 201
Ad parentes ſuos homo aperit oculos; & hæc vita ab eorum amicitia ſumit exordium, *ibid.*
Quinam parentum nomine cenſentur, 202.
Parentum honor & amor in quo poſitus, 203. 204. & *ſeqq.*
Qui parentes ſuprà Chriſtum amat, perdit animam ſuam, 207. 208. 216.
Parentibus non obedire quàm grave crimen, 208. 209. & *ſeqq.*
Parentum officia erga liberos ſuos, 221. 222. & *ſeqq.*
Frequentiora parentum peccata, 182. 283. & *ſeqq.*
Parochorum munus & onus circa celebrationem dierum Feſtorum, 193. 194. 195
Obſequium Parochis præſtandum, 266. 267. & *ſeqq.* Vid. hic *Paſtores.*
Paſtores animarum quo honore digni, 267. 268.
Alia fidelium Officia erga Paſtores ſuos, 268. 269. 270.
Patres, quo honore digni, 201. 203. & *ſeqq.*
Patris nomine quinam cenſentur, 202
Patrum familias officia & obligationes, 187. 196. 221. 222. & *ſeqq.*
Vid. Parentes.
Pauperes, quâ ratione ſublevandi, 76. 77. & *ſeqq.*
Pauperum cura non conſilium, ſed præceptum, 79. 80

Ex debito legali pauperes reficiendi ſunt, vel propter periculum neceſſitatis, vel etiam propter ſuperfluitatem habitorum, 80. & *ſeqq.*

Peccatorum remiſſio quâ fiduciâ expectanda, 35.

Peccati gravitas in die Feſto, 176

Peccatorum circunſtantiæ in Confeſſione aperiendæ, *ibid.*

Perjurii gravitas & natura, 154. 155

Pigmentorum uſus quantopere fugiendus, 239. 240.

Pompa diaboli, eadem quæ Pompa mundi, 231.

Pompæ ſæculi puellis ac mulieribus non permittendæ, 235. 236.

Poteſtas omnis à Deo, 271.

Tria ſubditorum erga poteſtates officia & debita, *ibid.*

Præcepta Juris naturalis, ad quæ reducuntur, 4. 5

Obligatio ea obſervandi, 6. 7

Præceptorum legis poſitivæ divinæ novæ & Evangelicæ diſcrimen, à præceptis veteris Legis, 11. 12. & *ſeqq.*

Tria Evangelicæ Legis præceptorum genera, 15

In quo differant Præcepta à Conſiliis, 16. 17.

Evangelica Conſilia poſſunt eſſe præcepta reſpectu nonnullorũ hominum: præcepta verò nunquam fieri poſſunt Conſilia, 17

Præcepta Juris Eccleſiaſtici triplicis generis, 18

Quæ immutabilia? *ibid.*

Præceptorum Legis veteris variæ ſpecies, 23.

Præcepta ſola moralia, vim obligandi nunc habent; Ceremonialia autem & judicialia, morte Chriſti abrogata, *ib.*

Præceptorum Decalogi diviſio & ordo, 23. 24.

Ad ea obſervanda tenentur omnes homines Lege ipsâ naturali, 25

An hæc obligatio etiamnum vigeret antequàm Præcepta Decalogi tradita fuiſſent Moïſi in Monte Sina, 26
Præcepta Dei perfectiori modo obſervanda à Chriſtianis, quam in antiqua Lege, 27
Quantùm in ſe ipſis obſervatu difficilia ſint, 28
Quâ ratione facilia fiunt & levia dicuntur, *ibid.* &. 29. 30
Præcepta inter affirmativa, & negativa diſcrimen, 31
Præceptorum omniũ finis, Charitas, 64. 65.
Præceptores probi pueris providendi, 241. 242
Prælati quo obſequio & honore digni, 265. 266.
Præſumptio, quale peccatum, 48. 49
Quibus modis peccatur ex præſumptione, 51. 52
Præſumptio virtutis propriæ tantò gravius in deſperatione eſt, quantò longiùs ab humilitate, 52
Quoties & quomodo hac præſumptione peccatur, *ibid.* & 5
Quænam peccata reducuntur ad eam præſumptionem, quâ quis nimiùm confidens divinæ miſericordiæ, ſuæ negligi conſulere ſaluti, 53 54.
Proximi dilectio, 67. 68 & *ſeqq.*

R.

RApere aliena convincitur, qui ultra neceſſaria ſibi retinere probatur, 8
Regum poteſtas, 8. & 270. 271.
Quo honore & obſequio digni, 271. 27
Relatio duplex; actuali & habitualis, 64. 6
Religio, quid ſit, illiuſque objectum, 93. 9
Duo in Religione conſideranda, *ibid*
An ſit Virtus Theologica, 9
Duplices Religioni actus, *ibid*
Religio unde ſic dicta, *ibid.* & 9
Actuum illius diviſio in interiores, qui pe

ſe ad Religionem pertinent, & exteriores, 95.
Actus Religionis interiores, Devotio, & Oratio, *ibid.*
Qui ſunt actus exteriores, 96
Peccata virtuti Religionis contraria, 118. & *ſeqq.*
Religionis ingreſſus ex voluntate parentum non pendeat, 213. 214.
Religioſus vovens ſecundùm abuſus in Monaſterio ſuo introductos, ad quid tenetur, 107. 108. 109
Quid de Religioſa quæ profeſsâ eſt in Monaſterio, ubi non ſervabatur clauſura, 110.
Reſtrictionum mentalium abuſus, 155. à S. Auguſtino ſuggillatus, 156
Reſurrectionis dies, propter ſpem reſurrectionis ſanctificandus, 173. 174.

S.

SABBATI ſanctificatio Lege veteri præſcripta, 169.
Præceptum de ſanctificatione Sabbati litteraliter intellectum, eſt partim morale, partim ceremoniale, 170.
Hoc de Sabbati cultu præceptum, ſi ſtatutum tempus ſpectetur, non fixum & conſtans eſt, ſed mutabile, *ibid.*
Ex quo tempore Iſraëliticus populus diem Sabbati coluit, 171.
Obligatio Sabbati obſervandi quando ceſſavit, *ibid.*
Unâ Sabbati Dominicus dies ſignificatur, 172
Sacerdotes, quo honore & obſequio digni, 265. 268.
Vid. *Eccleſiaſtici.*
Sacramentorum dignitas, 143.
Sacrilegii definitio, 141
Sacrilegium tantò eſt gravius, quantò res ſacra in quam peccatur, majorem obtinet ſanctitatem, *ibid.*
Sacrilegii ſpecies circa perſonas ſacras, *ibid.*

Quæ Sacrilegia committi poſſunt circa loca ſacra, 142
Sacrilegii ſpecies circa alias res ſacras, diverſos habet gradus, ſecundùm differentiam rerum ſacrarum, 143
Saltatio, deliciarum comes, atque luxuriæ, 232
Salutem cum tremore & timore operari oportet, 48
Salutis neglectus quàm periculoſa præſumptio, 53. 54
Sancti, quâ ratione colendi, 97. 98
Scandali malum avertendum, 28. & 254
Scientia Sanctorum, quâ viâ acquiri poteſt, 22.
Scire Dominum ille familiariùs appetit, qui præ amore pietatis neſcire deſiderat quos carnaliter ſcivit, 218
Quid cavendum in humanarum ſcientiarum pueris tradendarum methodo, 242. 243. & *ſeqq.*
Scriptura-Sacræ abuſus quàm grave peccatum, 14
Scripturæ libri qu ordine, quòve fruct pervolutandi, 24
Securitas vana peccan tium,
Servitus duplex, eju que opera, 17
Servorum erga Dom nos ſuos officia, 27 273. & *ſeqq.*
Servus Chriſti dign tatis nomen, 2
Vid, *Domeſtici*.
Sexus muliebris ſex ſuo jungatur, 2
Simoniaci, quibus pc nis coërcendi, 2
Societas pravorum quàm periculoſa r ctis juvenum moı bus, 245. & *ſeq*
Sodomitarum pœnæ 301.
Somnia non obſervan da, 1
Conciliorum decre adverſùs ſomnioru conjectores, *ibid.* 130.
Quatuor ſomnioru genera, 13
Multiplices illoru cauſæ, ex D. Grego rio, 1
Somnia cùm tot re rum qualitatibus a ternent, tantò e

credi difficiliùs debet, quantò & ex quo impulſu veniant faciliùs non elucet, *ibid.*
Diabolus plerumque ſomniorum autor, etiam in ſanctis, *ib.* & 132.
Spectacula. Vid. *Comœdia.*
Spei Chriſtianæ definitio, 47
Proprium & principale illius objectum, *ibid.*
Spei fundamentum, promiſſio infallibilis Dei, *ibid.*
Qui ſperat & non timet negligens eſt; qui autem timet, & non ſperat, depreſſus eſt, & deſcendit ad profundum quaſi lapis, 48
Contra ſpei virtutem duobus extremis peccatur; deſperatione, & præſumptione, *ib.*
Sperando quomodo quis periclitatur, *ib.*
Spes ſine vita virtutum, & devotionis dulcedine, non eſt ſpes, ſed præſumptio, 52.
Vanâ ſpe de Dei pietate indulgentiam requirunt, qui malè agere non deſiſtunt, 54.
Studiorum optima ratio, 241. 242. & *ſeqq.*
Superbia delictum maximum, 11
Superfluum, & neceſſarium dijudicari debent, ſecundùm ea quæ probabiliter, ut in pluribus, occurrunt, 80
Superflua divitum, neceſſaria ſunt pauperum, *ibid.* & 81.
Multa ſuperflua habemus, ſi non niſi neceſſaria teneamus, 82.
Regulæ hac in re attendendæ, 83
Superiores, triplicis generis; Eccleſiaſtici, Politici & Domeſtici, 193.
Obligationes eorum circa celebrationem Feſtorum dierum, 194. & *ſeqq.*
Quo honore & obſequio Superiores omnes digni ſint, 265. & *ſeqq.*
Superſtitionis definitio ex Auguſt. 118
Variæ illius ſpecies, 119. & *ſeqq.*

Regulæ ad dignoſcendas ſuperſtitiones, 139. 140.

T.

TESTAMENTUM vetus & novum in quo differunt, 11. & *ſeqq.*
Duorum Teſtamentorum differentiam ſic probamus, ut in illo ſint onera ſervorum, in iſto gloria liberorum, 14
Teſtamentarii executores ad quid tenentur, ratione votorum à teſtatoribus factorum, 111. 112.
Temporum obſervatio ſuperſtitionis genus, 137. Vid. *Dies.*
Tentatio Dei, quid? 145.
Modi varii quibus tentatur Deus, 146. 147.
Regula quam nos ſequi oportet, ne Deum tentemus, 148
Quæ tentationum Dei periculoſior, *ibid.*
Theatrales ludi proſcribendi, 181. 182. 252
Timor veteris Legis; amor novæ character & diſcrimen, 14. 70
Timoris & Spei m… tua connexio, …
Timori ſervili Ch… ritas præpondera… debet,
Vid. *Metus.*

V.

VANITAS ſæcu… à pueris & puell… avertenda, 231. 23… & *ſeqq.*
Venatio diebus Feſtis in terdicta, 17…
Veſtitus liberorum, … præſertim puellarum quis eſſe debeat, 2…
Nimius in veſtibu… ornatus, quàm peri… culoſus, 236. 23…
Veſtimenta pretioſ… nemo quærit, niſi a… inanem gloriam, 23…
Egregia hac de re SS. Patrum verba, *ibid.* & 241.
Via ſpatioſa & arcta quantùm differant 28. 29.
Viatorum progreſſu… quis eſſe debeat. 6…
Vigor manſuetudinem regat, & manſuetudo ornet vigorem, 238
Virgo Maria, quo honore digna, 97
Viri, ut debent diligere

uxores ſuas, 276. 277 & *ſeqq.*
Virtutes nominibus contrariis homines ſæculi obnubilant: *Vitia* verò favorabilibus appellationibus obducunt, 233. 234
Vitiis parcere, non amantis eſt, ſed crudelis, 256.
Vid. *Correctio.*
Vocatio divina in vitæ ſtatu eligendo unicè conſideranda, 213. 214. & *ſeqq.*
Vocis dulcedines per aurem animam vulnerantes, 250
Voluntarium dupliciter aliquid eſſe poteſt, 46.
Deus eſt, qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate, 48
Voluntas divina unicè attendenda in vitæ ſtatus electione, 213
Voluptas vera hæc eſt, quæ comes & ſocia virtutis eſt, 251
Votum, promiſſio deliberata Deo facta de aliquo meliori bono, 100.
Quomodo dividitur votum, 102
Quæ vota abſoluta, quæ conditionata, *ib.*
Votum inter reale & perſonale diſcrimen, 103.
Voti ſolemnis & ſimplicis diſtinctio, *ibid.* & 104. 108.
An teneamur implere vota ante pubertatis tempus emiſſa, 104. 116.
Vota ſimplicia etiam ſub peccato adimplenda, 105
Quid de voto, de cujus emiſſione dubium incidit, 105. 106.
Obligatio voti ex propria voluntate cauſatur, 106
Vota ex metu gravi, an obligatoria, *ibid.* & 107. 161.
Quæ teſtatorum vota, ab hæredibus aut executoribus teſtamentariis impleri debent, 111. 112
Votum ab alio emiſſum pro aliquo, quando obligatorium, 113
Quodnam eſt diſcrimen inter irritare & commutare votum, vel ſuper eo diſpenſare, 114. 115

Ad quem pertinet irritare vota, 115
Quis poteſt ſuper iis diſpenſare, aut ea commutare in alia opera pia, 116
Sola Prælati authoritas non ſufficit, niſi ſubſit juſta & legitima cauſa diſpenſandi in voto, 117
Votum inter & juramentum diſcrimen, 161.
Obligatio ex voto quando ceſſare poteſt, 166. 167.
Uxor, an poſſit eleemoſynam largiri abſque conſenſu viri 85.
Uxorum officia erga maritos, 276. 277. 278. & *ſeqq.*
Frequentiora earum peccata, 282. & *ſeqq.*

Z.

ZELUM inflammet Chriſtus, informet ſcientia, firmet conſtantia, 51

FINIS.

MAG 748